ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. | Издаје: „Друштво за пољску привреду.“ | У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 1. | Излази сваког 15. и 30. дана у месецу. | УРЕЂУЈЕ ПРИВРЕМЕНО: МИЛОВАН СПАСИЋ | Стаје: 40 гроша ч. на 6 месеци годишње. | 15. НОВЕМБРА 1871.

ПОЗИВ НА ПРЕДПЛАТУ.

Са овим бројем ступамо у име Божије у нов течај листа овога, пак зато учтиво умољавамо нашу досадашњу г.г. предплатнике, а и све Србе, који би овај лист држати хтели, да предплату што скорије поновити изволе, како би им се лист и даље непрекидно слати могао.

Важност листа овога по наш, у обрађивању земље и гајењу стоке, јошт врло неуки народ, — било би узалудно разјашњавати, но желити је само, да се нарочито власти, свештеници и учитељи својски заузму, те да се лист овај што већма по народу распростре, како би „друштво“ ово са издавањем листа праву цјел постићи могло.

Многа господа предплатници дугују нам за лист; њи учтиво умољавамо, да нам и дуг што скорије послати изволе, како би се рачуни једном на чисто довести могли. — Када ћемо једном доживети, да бар „друштвени“ протоколи чисти од вересија буду?! — „Друштво“ је своју касу сада испразнило са подељеним наградама о прошлом излогу; „друштво“ има да исплаћује јошт и машине, које је ваљаним произвођачима поделило — дакле је опет у народ отишло; „друштво“ има и своји текући трошкова, које треба измиривати, — а то ће све само онда уредно учинити моћи, ако г.г. предплатници за „Тежака“ предплату, а г.г. чланови „помагачи“ свој годишњи прилог што скорије „друштву“ овоме пошљу.

Г.г. члановима помагачима!

Одбор је закључио: да се од сада г.г. чланови упитају: *какова семења они желе имати, да им се пошљу*, да им неби, као до сада, слало „друштво“ може бити она баш семења, која они неби употребити могли.

Зато овим учтиво позивамо сву г.г. чланове *помагаче*, да „друштву“ овоме **најдаље до 1. децембра о. г.** јаве: какова семења имати желе, да их друштво за времена набавити и г.г. члановима разаслати може. Ко до овога времена не јави, тај ће морати после задовољан бити с' оним, које „друштво“ за добро нађе да му пошље.

„Друштво“ ће свима досадашњим предплатицима лист и даље слати, и сваког ће за свога предплатника и даље сматрати и са годишњом га предплатом од 40 гр. чар. задужити, ако најдаље до 1. децембра о. г. друштву не јави, да не жели лист даље држати, и ако послате му бројеве од 1. новембра „друштву“ натраг не поврати.

„Тежак“ стаје на годину т. ј. од 1. новембра 1871. до 31. октобра 1872. године:

у *Србији* 40. гроша чарш.

„ *Аустрији* 4. форината а. вр.

Сваки, који чланом *помагачом* „друштва“ овога постати жели, плаћа годишње 20. гроша чарш. или 2. фор. а. вр. и добије у своје време од „друштва“ диплому и семење какво жели — ако се у своје време јави.

Сва писма, било с' новци или без новаца, ваља адресирати:

„Друштву за пољску привреду“

у

Београд.

Мјенимо газдовање.

По А. А. Шиду, од Г. М. Матића.

2. Научна основа мјенимог газдовања.

(продужење).

То исто важи и између лишћа и корења и коликоће *азота*,[1]) коју биљка може усисати за неко време.

Чим више биљка прима хране из ваздуха, тим мање хране узима их земље, тим мање дакле слаби земљу, а особито хумус или прницу.

Сравнимо сада лишће пшенично са лишћем репиним. Лишће пшенично је узано а дугачко, сока је у њему веома мало; светлост на њ мало дејствује, јер стоји управо. Репа има лишће велико, широко, сочно, које се по земљи разлеже; у њему је доста места и за угљеничну киселину и за воду, а светлост дејствује на њ много, јер је широко и положено. Пшенични лист је на обе стране бодљикав, али репа још више. С тога киселоник лако иде из лишћа репиног, а уступа место угљеничној киселини.

Из тог излази, да стрмни усев потребује више и угљеника и азота из земље, него ма који усев, да дакле више хумуса (прнице) потроши, а с тим се сагласава и старо искуство ваљаног енглеског земљоделца (Рувеуе) који вели: „Азот за жита, фосфоркиселе соли за репу!“

Како репа, тако исто лишће и других плодова: детелине, гра, грахорице и т. д. И они примају млого гасовите хране из ваздуха, а тиме штеде хумус у земљи.

Али листнати усеви користе још нечим у газдовању: они у земљи задржују угљеничну киселину, влагу и топлоту, које млого помажу да се у ораници растворе досад нерастворени делови. Ниско биље, као репа, чува највише да из земље не излази влага. Тај „оплођавајући“ утицај на земљу је тим јачи, чим је земља дубље растрошена, чим је више у њој нерастворних делова, чим дубље корење иде и чим је усев гушће посејан као што то можемо видети на луцерки, еспарзети и репица.[1]) Густина та чува земљу од ветрова и јаких сунчаних зракова, чува је испред великих бујица, а неда да се земља исуши.

Тим тсељивањем земља се издроби боље, но ма којим другим начином. С тога је после детелине, граха, зелене ђубре и т. д. озимиће удиљ прекрасни. Али само после бујне детелине, после густог граха и т. д. бива озимиће добра, после краве, ретке детелине није тако добра.

Осим корења и лишћа, ваља нам се обазрети и на *трајање* биља, т. ј. време од сејања па до жетве. С тога се биље раздељује на *једногодишње, двогодишње* и *вишегодишње*, које се млого од себе разликује, а тако исто усавршавају научна начела мјенимог газдовања — бар у неколико.

Што се тиче примања хране и њене употребе, јест велика разлика између биља једно- и више-годишњег. Јер ма да је способност примања у обе биљке можда једнака, опет је потреба њиховог напредовања за навесно време неједнака. Једногодишња биљка потребује више хране да се развије, него двогодишња, а ова опет више но вишегодишња.

Скупимо ли то све, што до сад рекосмо, можемо разделити биље на: *биље које земљу слаби, које земљу чува* и *које земљу полепшава*. Разделење се

[1]) Азот је гас без боје, мириса и куса, помешан са другим једним гасом, који се зове кисеоник, сачињава ми обични ваздух који нас окружава. Као хранећа материја је од велике важности по земљоделца. Иђа та готову у свима биљкама и животињама. Азот није отровна, јер дишањем улази непрестано у плућа са другим гасом из ваздуха — кисеоником. У чистом азоту гас се гореће тела у трептуку, а животиња се брзо гуши у њему, јер он сам по себи не потпомаже нити гореће нити дисање, него још угушује. Напротив кисеоник веома снажно то потпомаже, па с тога да у ваздуху нема азота, ми би много брже дисали али би нам и живот био краћи.

[1] Сваки зна како је под детелином увек земља влажна, а ко зна шако је важна влага у земљи на растварање земних делова у земљи, тај ће одмах поћати и важност густо посејане, н. пр. детелине. Двојака корист: више хране за марву, и земља не слаби!

то основа од чести на том: колико хранећих делова биље потребује од чести на способности биља, којом оно узима те делове. Разделење то има и практичке цене, макар да је број шталског ђубрета што се вредности тиче различан.

Пабст у свом делу раздељује усеве на три дела; т. ј.

а) на биље које слаби земљу. Ово је раздељено на две главе. Прво потребује на једно кустријско јутро (1600 четвороуглих хвати) 640 ока, друго 5200 ока ђубрета. У прво долази: кудеља (конопља), лан, (ћетен), мак, купус, дуван, боб, репа, кромпир, кукуруз и репица; у друго: кукуруз у зелено посечен, сва жита и мувар на семе.

б) биље које мање слаби земљу. Ово потребује 1600—3000 ока ђубрета. У прво долази: маунасто биље, елда, детелина на семе, мувар и просо у зелено посечени; у друго: раж у зелено посечена и грахорица.

в) биље које земљу не слаби. Оно сразмерно не узима ни мало ђубрета из земље. Овамо долази: једно и двогодишња детелина, трава помешана са детелином, грахорица са зеленом елдом, ово последње ваља увек сећи са цветом.

Овамо спада још и четврти део т. ј. *биље које богати земљу*, а то с тога, што после више година више у земљи остављају но што су из ње узеле. То су особито: вишегодишња луцерка и вишегодишња еспарзета, вишегодишња пашњак, исти пут и једногодишњи. Ако су те траве биле густе, са много лишћа и корења, онда по Пабсту то обогаћење може бити као кад би смо тамо дали 2800—3600 ока ђубрета, а ако су те траве биле ређе онда као: 1200—2400 ока ђубрета.

Али кад узмемо да се сво биље из земље храни, онда никако не можемо признати да каква биљка земљу богати; шта више уверенисмо, *да ни једна биљка земљу не богати*, осим што можда оставља после себе лепшу оранницу и што узима нешто ветрећих материја из ваздуха, којих и без тога има доста у оранници. С тога такве биљке једна другу не трпе, премда после њих једногодишње биље добро прти.

Траве, међу које долазе и сва жита, у опште земљу слабе, особито кад се на широко сеју, за време раста не обрађују, озимица са мало лишћа, ретка јарица; густа јарица и у редове сејана озимица, кукуруз и маунасто биље мање слабе земљу.

Кртоласто биље слаби земљу мање него жито. Оно сили земљу једино својом сенком и својим остатцима, с тога после детелине прти добро озимица. Само се мисли да репа и кромпир више слабе земљу но жита, а то се даје тим објаснити, што оне узимају млого угљеника из ваздуха на грађење шкроба и шећера.

Трговачко биље напослетку стоји сасвим другаче. Ако је доста делова у земљи, које оно потребује, прти добро и на осредњем ђубрењу. Али земљоделац, који га чешће негује, брао ће опазити, да му то биље веома слаби земљу; само добрим ђубрењем може наградити плодност, с тога ваља то биље јаче ђубрити но пшеницу (овамо долази: репица, лан, дуван, мак, броћ идр.).

Исто је тако са виновом лозом и мељом.

Мењањем ових усева са другим, оставља се дохранећих материја у земљи. Негованем биља које тера корење дубоко, које већи део хране налази у здравици, не слаби се оранница на коју може доћи какво жито; али жито не сме често долазити, ако нисмо ради да ослабимо земљу. Да то не буде умете се између два жита, биљка која хранећи се више из здравице чува хумус (прницу) у оранци, а својим осењивањем земљу дробри, тако да после ње опет жито добро прти.

То нас све води к закључењу, да је могуће доказати користи мјешимог газдовања и са тачке науке и са тачке економног искуства.

(продужиће се).

Узроци пометања код краве.

Вијање, скакање, пуштање стеоне краве међу водеће, тучење, назеби, нагло разлађење после ојоја, појење с' ладном водом или гоњење кроз ладну воду; узкисла, плеснива и трула рана; промрало или труло корење, и врло ватрена рана: кромпири, жито, зоб и т.д.; наго прелазак са суве ране на сирову и мокру, пак онда: вијање у шталу из штале, гурање и разглављивање на уским вратима, јача у штали низа и стрмен испод стражњи ногу; по мокром патосу клизање и падање, особито крава која широке кукове има и т. д. то су узроци, да часом крава побаци, још се може при том и јако разболети, пак онда и мањкати.

Кадкад је пометање као редња нека, што у неке године на млоге краве наиђе, без да се узрока томе зна, пак је онда по више година нема, док опет ненађе.

Која је крава једаред побацила, оће да побаци и други и трећи пут, и после увек, пак ако се други и трећи ред добро дочува, (а то ваља ако је крава добра,) онда може од ње још шта и бити, ал ако је и други и трећи пут пометала, онда је одма клати треба, јер та никад више телета донети неће.

Да ће крава пометути укажу се ови знаци: крава стане јечати, стењати, ноге дизати и превијати се, као канда би трбобољу имала, набује се, неће ништа да једе, бијуће жиле једна јој се осетити даду, а из материце јој сукрвава водица и бала потече.

Чим се такови знаци у невреме пошње, особито после којег поменутог узрока укажу, треба најпре крави теле потражити и извадити, дал је на свом месту и јел живо.

Ако се неваоди у десној страни трбуа, онда се поместило, и тада га најпре на своје место сместити ваља; треба крави, али испод трбуа конопац подвући, пак је са неколико јачи људи једаред два од земље полагано подићи и опет полагано спустити; тим се обично смести. Ако се тим несмести, онда је знак, да је теле врло слабо или већ мртво.

Ако је на месту теле, а немиче се, онда је ил мртво, ил у умирању. Ако је дан два мртво већ, онда је крава врло болна, слаба и може најлакше угинути.

У случају, кад би теле мртво било, само ако је на свом месту, треба одме оне лекове крави давати, што рођај натерују, па чим се преноси покажу ѝ крава се напињати почне, а теле се помоли, ваља га приватити, пак полако, ал само за онај пар док се и она напиње, вући га, те тако јој помоћи курталисатига се.

Ако га ни са сви напони неможе крава сама да роди, а све већма малаксава, онда ваља што брже по вештака ићи, да је како он зна курталисава, ако је још у животу затече.

И иза тог незаконог телења, ако је лако прошло, треба крапу, као и после законог телења, неки дан поносговати, ко није рад да је у болест скр'а.

Р.

Зашто гдиноје зеље одвеђ рано у семе иде, и зашто је много семе неплодно?

Код зелени у обште се највише фришко семе за сејање узима, које код многе зелени несме бити. Семе од краставаца, диња, бундева и т. д. неваља никад посејати док није једно 2—5 година старо. Ово је ствар већ доказана. Ако се пак фришко т. ј. ланьсво семе од ови биља посеје, бивају само мушки цветови, који плода нерађају, а напротив, кад је семе старије, све је плодоносније. Само се таково семе на суво место оставити и свагда пазљиво прегледати мора, да се неби укварило, јер онда ни изићи неће. Код пасуља и боба, треба да је семе које ће се посејати, бар 2—3 године старо. Таково семе много меуна рађа.

О узроку зашто — особито код келерабе — зеље рано у семе тера, говорено је по разним француским и немачким новинама врло много, но нико није истину рекао до сада. Писац пак из собственог и дугог искуства потврђује, да и то само од фришког семена долази, које се посеје. Узми само вишегодишњег семена за сејање, пак ће ти слабо које зеље у семе брзо отићи. Главичаста салата, ротква и т. д. исто тако, из тог јединог узрока у семе тера, узми 2 или трогодишње семе, пак тога бити неће.

У осталом пак и од тог зависи, на који је начин семе одгеговано и добивено.

Семена, која мало или баш нимало уља (олаја) у себи немају, треба фришко посејати, као н. пр. першун, мајоран, лук и т. д. у обште свако чупајуће зеље и гра, треба фришко за семе узети; ова семена ако се старија посеју, изникну истина, ал слабо роде, треба дакле пазити, које зеље треба старијим, а које сворашњим семеном посејати. **Р.**

Крупна келераба.

Келераба је нашем свету добро познато зеље, које многи врло радо једу. И заиста је здраво и пријатно зеље.

Келерабе има *крупне*: модре и беле; *ситне*: модре и беле, са дугачким и кратким лишћем, а има је што испод земље расте. Код нас се сеје највише модра ситна.

На овогодишњем излогу у Топчидеру изложена је била једна келераба од ових крупних, која је

3 оке тешка била, но има их још и крупнији. Према крупноћи самога плода, велико јој је и лишће, а и у обште цео изглед јој је диван.

Лишће јој је пепељасто модро, а плод лепе румено-модре боје. Исто се тако сеје као и обична ситна келераба, само, ако хоћеш крупан плод, мораш на $1\frac{1}{2}$ стопу струк од струка расадити, добро окопавати, никад не дати да је обузме трава, него леја мора увек чиста бити.

Ја сам први пут ову келерабу сејао 865. године, и ово сам искусио: што је раздаље струк од струка расађен, тим крупнији плод бива. Ја сам на 3 леје расадио струк од струка на $1\frac{1}{2}$ стопу и плодови су без разлике били $2\frac{1}{2}$—3 оке тешки, а на једну леју сам расадио 4 струка на 3 стопе раздалеко. Од ови су биле 3 по 4 оке, а једна је била од $4\frac{1}{4}$ оке, а њу сам сваке недеље по једанпут заливао са кишницом, у коју сам правиће бакеге размутио.

Код сам јула месеца ове келерабе извадио и расекао (биле су наравно ситније), биле су добре и слатке као јабуке. Оне, које сам у почетку октобра извадио, биле су жилаве, кончане; а у месецу новембру вађене, биле су опет као јабуке добре — дакле, одавде се даје закључити, да су ове келерабе зимске, и да их пре почетка новембра, или с' концем октобра тек, вадити не треба.

Ко воле нешто напредно, томе могу ове келерабе препоручити, а за обичну употребу, много су

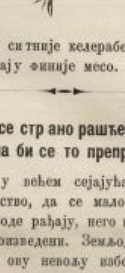

боље ове обичне ситније келерабе, и од њих су беле слаће и имају финије месо. **Р.**

Узроци, зашто се стр ано рашће измете, и средства с' којима би се то препречити могло.

Скоро сва, у већем сејајућа се растјенија, показују то својство, да се мало по мало измету и лошије производе рађају, него што су они били, од којих су произведени. Земљодјелац је дакле принуђен, да би ову невољу избегао, чешће ново семе из даљни предјела за сејање себи донети дати. Не само код усева, него и код баштенског зеља, а особито код воћака, показује се иста та наклоност, да се мало по мало у диже стаће поврћа, које се са брижљивим неговањем препречити може. Изнаћи дакле средства, с' којима би се предреченим променама на пут стати могло, задатак је сваког умног економа. Има случајева, где се помоћи неможе, ал има где се предупредити може.

Најприје ће сваком уочно бити, да су она растјенија изметању најмање подложна, која се искључиво семеном разплођавају, као што је пшеница, јечам, зоб, пасуљ, елда, репица, конопља и. т. д. Пак и код ови би се у том обзиру изметање постепено раздељити могло, тако, да су изметању најмање наклоњена:

1. Најбрже растећа биља, којих жетва дакле у најзгодније време у години пада, као конопља и елда.

2. Код оног биља, од ког мало фели има, те нема прилике се сроћавати једно с' другим. Тако н. пр. од конопље само једна једина врста има, ту се је дакле овом биљу теже изметути; а лакше неће бива ово изметање код пшенице, где више врсти има, и код класатог је биља највећа наклоност, да натраг у диже стаће прелазе.

3. Она биља се слабо између, којима поднебије прија, и која би се за овоземна сматрати могла, као репица, пасуљ и т. д. где би се сроћавање само умјетним начином учинити дало.

Напротив су изметању највише подложна:

1. она биља, од којих, као што је горе наведено, више врсти има;

2. она, која земљу јако сисају, као н. пр. лан. — Код лана се ово и предупредити може, непрестаним мењањем земље на којој се сеје;

3. она биља, која се с' луковима или кромпирима умножавају, као што је то код лука, лале, кромпира, ђурђине и т. д. случај, а после она, која се калемљењем множе, као воћке. Код воћа се више пута на једном и истом дрвету за неколико година примјетити да, да све већма у диже стаће своје прелази, ако се негом и брижним поступањем ово појављење, а управо рећи изметање, непредупреди. Сваки баштован, који жели непромениму какву врсту кромпира н. пр. имати, мора за сејање увек најбоље и најздравије изабрати; а с' воћкама ако то постићи жели, мора за очење и калемлење најздравија ока и гранчице избирати.

Ово овде што је укратко речено за предупредити изметање једног или другог биља, води нас на извјестне основе, од којих су следећи најзнаменитији.

а. Избор најбољег и највећма развијеног семена за сејање. У неким предјелима Белгије и Нидерланда, избира се особено комаће земље, гди ће се оно семе бацити, које треба семе за сејање — чисто — да раћа; та се места обграде и одвеч приљежно надгледају и плеве. Гдикоји ће читалац може бити рећи: Лако је то њима тамо чинити, они мало земље имају. Ал је баш то код нас тим лакше чинити, што ми више земаља имамо, пак један комад и на ту цјел лакше одцепити можемо. Овде пак и то признати морамо, да је тамошњи сељак на свашта приљежнији од нашег сељака, пак није узрок што мање земље има, него што свој посао обртно свршавати жели, да и од најмањег комадића, могуће већи приход добије; то се зове газдовати!

Кад имам н. пр. каквог страног жита, од ког сам једну или две оке за сејање купио, да за даље семе запатим, ја морам тај комад земље, гди сам то семе бацио, наравно боље нагледати и плевити, нежели које друго са обичним семеном посејано. Да би пак то семе и за даље у оној доброти сачувао, морам испрва — а и у будуће — при жетви оно влаће изабрати, које је највеће и најпуније, и то из сваког влата само средње семе узети, а идуће јесени то посејем, и тако неколико година семе бирати, док се не би та фела жита полагано на нашу земљу и поднебије научила. Тако се доброта страногa рашћа одржава. Трошкова и губитак времена при овом раду ће се већ довољно изравнати тиме, што смо доброту семену одржали.

Врло се лако даду ране врсте плодова одневговати, особито код маунастог биља, и то кад од сазрелог плода оне меуне — н. пр. пасуља — изберемо, које су најприје сазреле, јер ове већ од природе показују својствo неко, да оће раније да сазревају. Исто се тако да и доцније сазревајуће врсте одневговати; онај ће пасуљ увек доцније сазрети, којег је семе од најдоцније сазреле меуне узето, пак кад се овако више година једно за другим чини, задржаће себи то својство за увек; од туда има летње и зимње салате, пасуља, кромпира рана и доцна и т. д. Код кромпира се врло јасно приметити може, како из гдикоје кућице много раније кромпир проклија, како се раније лишће и цвет развија и како раније у плоду дозрева. Ове кућице треба забележити, пак те плодове на другу годину мало раније посјати башка, пак ће се ту изродити кромпири, који раније сазревају. Од ови кућица треба такође изабрати опет оне, који најпре проклијају, пак за идућу годину за семе оставити и посејати, пак ћеш за неколико година добити сасвим нову — т. ј. врло рано сазревајућу врсту кромпира, који после то својство себи за увек задрже.

б.) Ако желиш коју врсту зеља од ког много фели има, чисту задржати, то мораш пазити, да се ове несроде, а то ћеш само тако моћи докучити, ако таково биље једно до друго посејеш, јер ветар одува семе једне сродне биљке на другу сродну и близу стојећу биљку, ово се семе ту оплоди, а род тога семена измете сасвим другу какву нову фелу.

в.) Мењање семена и земље предупређују такође изметање. Једну врсту салате н. пр. несмеш сејати непрестано на једну исту леју, јер ће се временом мало по мало, и то неприметно, подивљачити. За ово је довољан доказ, кад из стране земље какво семе донесемо, које није довољно развијено, и кад то семе посејемо, неће ни да никне, а добро развијено семе и раћа, а плодови лепши бивају, кад семе сваке године на другу земљу бацимо.

г.) Код луковог биља се послужују баштовани семеном, кад оћеду нове врсте да одневгују. Овим начином се до много лепша и савршенији цветова долази, нежели кад се умножавају као обично у земљи налазећим се луковима. Кад би се довољно пазило и себи труда дало, могао би се и кромпир семеном умножавати, и тим би начином временом до много лепшег, укуснијег и развијенијег плода — кромпира — дошли. К' свему је овом нужна пажња, а мора човек и цвет изабрати, од ког ће семе узети. Цвет мора дакле сасвим развијен и здрав бити.

Све ово до сад речено, даје се у једно правило спојити, да је за избећи изметање одвеч нужно пазити на семе, кромпире, лукове и очи, с' којима биље наше умножавамо, и да се с' овим не само изметање избегава, него се и до новог зеља доћи може. Код воћака се најлакше воће измете, хрђавије бива, кад га у добру земљу неусадимо, кад хрђаво око за очење и с' рђавог места узмемо, кад таково са сувише старији дрва скинемо, и кад је око још неразвијено.

То су дакле узроци изметању. **Р.**

Шафран.

Шафран је биље, које ми из дални земаља и за скупе новце добијамо, и то понајвише хрђавог, а у нашој милој домовини га можемо имати и сами, пак га за скупе новце другом давати.

Но наш сељак пусти да му у башти метла расте, у место полезније какво и доброг доходка посеће биље да посеје.

Ми ћемо дакле онде економима, који су економском напредку наклоњени, кратко упутство дати, како ово биље са успјехом да негују.

Шафран је са истока к' нами донешен, и одржи подјупно нашу зиму, без да би му и јачи мразева одвећ шкодили. Корен му је лук са читавом кичицом жилица, а с' њим се и шафран множи.

Лишће му је уско и подебело, а из средине натера мали лиласт цвет, а у средини цвета има три мала, црвена и мирисава кончића, због који се шафран сади; и та три црвена кончића су она ствар, коју ми по дућани прескупо плаћамо. Сваки цвет само три така кончића има, који се поберу и осуше.

Шафран захтева само лаку и дубоко узорану или изкопану земљу, која је мало ђубрена. Тешка земља није за шафран, јер у њој лук труне, особито у мочарној зими.

Лук треба засадити маја, јунија или јулија месеца, кад ко може, и то изабрати време, да земља небуде ни одвећ влажна ни сува. На сваку леју могу 5—6 редова доћи, а лук од лука да је у даљини од 3—4 палца. Врло у често невала. Лук се дакле поред затегнутог ужета у земљу затрна и земља поравни, а ако је одвећ велика суша при дана, могу се леје са сламом покрити, да се земља јако неокоре, а могу се баш по мало и заливати. Леје се мораду чисто држати и сваке године прекопавати. Оне године кад се посади не цвета.

Идућег пролећа, кад лук терати почне, ваља леју опет очистити и овлаж прекопавати, пак онда ногом утапкати. Утапкавати се несме кад је земља влажна, или кад је већ биље натерало.

Септембра већ шафран цвета; у половини октобра може се цвеће брати које се развило, и то никад за сунца, но увек пре изхода сунца, а особито не после подне.

Сваки лук изроди за 24 сата, ако се цвет пазљиво скинуо, други цвет, али више не.

Побрано цвеће се мете на папир, они црвени кончићи се поваде и проструе да се суше, никад пак на сунцу, но у ладовини, јер би шафран иначе изгубио онај фини мирис. Цветно лишће се ни нашто употребити неможе. Они кончићи се после на суво место оставе и добро замотају или затворе. Сваки ваљан и прави шафран мора бити лепо црвен, лак и у води брзо разтопим.

Р.

Башта и њена корист.

Економ мора гледати, да са свога добра што већи приход добије. Башта је најмањи комад земље, спрам други земља, а она мора соразмерно њеној величини, највише доносити.

Доходак једне баште нема границе; никад неможе човек рећи: од ове сам баште сад највише добијо. Употребимоли један комадић земље само као ливаду, то се с' ње тим већи доходак добити може, кад ју нагнојимо и т. д.

Посејемоли у једној башти зелени, гнојимоли је и плевимо, то можемо два, три, четир и више пута из ње жњети преко једног лета. Заклонимоли леје и покријемоли ја од зиме, то се и преко зиме од баште доходка имати може; посадимоли около леја и поред зидова воћке, то је опет већи приход од ње; и тако се из једне баште: гнојем, пленљењем и прилежањем много доходка извадити даје. У једној башти није човек ограничен ли на кућевну зелен и воће, него се ту даје посадити и шафран, броћ и т. д. И жито се даје баштовански обдјелавати, и онда много више рађа; т. ј. треба га прилежно плевити и гнојити, а земљу за њега дубље узорати.

С' овога гледишта морамо јако наше сељане сажаљевати, којих су баште тако забатаљене и штиром обрастле, да већ горе бити не може.

Сваки сељак, који кућу има, има код ње и башту. Код сваког заната има слободна времена, у ком би се мало и у башту завирити могао, а особито код сељака, ком је то баш и прави занат; и газдарица, кад јој се деца занграју или спавају, може узети мотичицу, пак по башти мало покресати овај коров, а њеном ће човеку онда лакше пасти да земљу прехопа и семе баци; ал наше сељане волију пред кућом са снаш' Пелом торокати, нежели пренуждне послове у својој кући извршивати. То време се у башти најбоље употребити може, јер се у башти употребљени рад, најбогатије наплаћује. У пролеће прекопавање, и у лето заливање су мало тежи послови, а сви су други баштенски послови лаки, и здрављу човечијем допринос. Зато опомињем наше сељаке, да боље време оно, које јим је од другог посла заостало, у башти проведу, нежели што би у меани при вину и пушењу провели, јер и једно и друго кућа осећа, само што су посљедње овде разне: што се у башти делањем кућа с' домаћима обогаћава, а пићем и пушењем у меани упропашћава!

Р.

☞ Због тога, што печатња није имала хартије да на време печата „Тежака,“ задоцнио се овај први број. Нека дакле г.г. предплатници у овом случају „друштво“ извине, јер није код „друштва“ привица.

ОГЛАСИ.

(За оглас плаћа се од ситног реда, или мјесто њеног заузима: први пут 1 грош чарш., а сваки други пут по 15 пара.)

Књига:

„ГАЈЕЊЕ ПЕРНАТЕ ЖИВИНЕ"

готова је, и украшена је са 14 фини дрвореза. Цена јој је 4 гроша чарш. Може се добити код подписаногa и у књижари г. Вел. Валожића у Београду.

У Београду, 23. Новембра 1871.

Др. Ђ. Радић,
секретар „друштва за пољску привреду."

ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ ГВОЗДЊОГА НАМЕШТАЈА

КАРЛА РЕКСЕРА

у

ШТУТГАРТУ.

KARL REXER

in

STUTTGART.

У овој фабрици се готове сваковрсни намештаји за кућу и башту, било од жице ил' лиленога гвожђа; само ваља дати нацрт, а за израду, по нацрту сасвим тачну, јемчи фабрика. Цене су умерене. На наплаћено писмено заклетвање, шаље иста фабрика илустроване цјеновнике.

8. 6—8

GEITTNER & RAUSCH

Hochstrasse in Pest, № 2.

препоручује имаоцима воденица и сувача своје велико стовариште *камења, сита* и све потребне сувачарске и воденичарске ствари.

2. 16—16.

CARL SCHMIDT'S

Samenhandlung,

Kunst- und Handelsgertnerei

in

LAIBACH (Krain).

Наш најновији **цјеновник** *пољско-привреднога, баштованскога* и *цветнога семена* (са многим сликама), изаћи ће у половини месеца Децембра о. г. и ми смо готови сваком га *безплатно* послати, ко га код потребује и од нас заиште.

1—2.

Изишло је у Берлину за овгаре врло важно дело под насловом: „Bildliche Darstellung der Merinowolle, von *H. Settegast*. Berlin, Wiegand & Hempel." Стаје 30 гроша чарш.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. | Издаје: „Друштво за пољску привреду.“ | У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 2. | Излази сваког 15. и 30. дана у месецу | УРЕЂУЈЕ ПРИВРЕМЕНО: МИЛОВАН СПАСИЋ | Стаје: 40 гроша м. или 4 фор. годишње. | 30. НОВЕМБРА 1871.

ЗАПИСНИК

III. редовног главног збора „друштва за пољску привреду,“ држаног у Београду 21. Новембра о. г. под председавањем друштвеног председника г. *Милована Спасића*, а у присуству намесника књажевског достојанства г. *Јована Гавриловића*, министра финанције г. *Нанте Јовановића* и главнога наставника Његове Светлости књаза, г. грофа *М. Пуцића*.

Бр. 1.

Пошто је председник друштва у 10½ часова пр. п. са исколико речи главни збор отворио, умолио је присутне чланове „друштва,“ да саслушају *извештај* о радњи друштвеној у години 1870—71. ког одбор главноме збору подноси. Секретар је извештај прочитао, и он гласи:

ИЗВЕШТАЈ

о радњи „друштва за пољску привреду“ у години 1871.

Да би друштвена цјел што боље и савршенije постигла, састајао се је одбор, ког је „друштво“ за одправљање текућих послова, за ову годину изабрало, увек, кад се год потреба указала. Одбор је имао ове године 16 својих редовних седница.

Друштво је прво и прво пред очима имало, да пољско-привредну науку путем листа свога „Тежака,“ у што већој мери по народу разпростире, зато је и закључило, да лист „Тежака“ у формату повећа, као што данас и излази. Материјал се за „Тежака“ прип за сада јошт из страних искуства, јер немамо по унутрености стручни људи, који би о стању пољско-привредних прилика у унутрености, овамо дописивали, него се морамо понајвише са туђим материјалом да помажемо, но бирајући оно, што се и код нас са успјехом употребити може.

Осим тога је друштво издало ове године о своме трошку и популарно написану књигу „Све о пшеници,“ која је од друштва са 50 дук. ц. награђена и коју је написао секретар друштва др. Радић; а било би већ и друго за народ написано дело „О производству шума“ готово, које је друштво такође са 50 дук. наградило и које је написао Ал. Стојковић, секретар у мин. фин. — ал' ју штампарија није до данас урадити могла.

Друштву, а и сваком је Србину познато, да у Србији рађа прекрасно прип и бело вино, ал' наша вина, нит' могу дуго да се држе, нити могу дужи пут да поднесу. Овоме је узрок неприродно поступање с' виноградом и неумесно дотеривање и прављење вина.

Да би се ти узроци једном одклонили, да би наши виноградари своје винограде онако обдјелавали, као што природа лозе захтева, да би при прављењу и дотеривању вина онако поступали, као што нас наука учи, а искуство уверава, да другчије с' лозом и вином поступати морамо, — то је друштво расписало награду од 30 дук. ц. за најбољу, и простим, јасним слогом написану књигу „о целокупном виноградарству; производњу, дотеривању и чувању вина.“

Осим тога познато је и то, како код нас многа стока болује, закржави и сканава, због тога, што се остави да зимује у пољу на мокроти, под ведрим небом, пак већ у младости овако од зиме пропада; краве нам мање млека дају, волови и коњи за рад ослабе, а овце дају лошију вуну и чемерне јагањце јагње. — На овај се начин и ране више троши и губи, јер се без јасала разтурује и гази, пак ју стока после неће да једе и тако, кад највише ране за теглењу стоке треба, онда је баш нестане, у опште, од тако гајене стоке никад ове користи имати не можемо, које би имати могли.

Узевши све то у обзир, друштво је расписало награду од 20 дук. ц. за једну расправу, у којој би имао писац да разложи и покаже све користи, које отуда проилазе, кад се стока у суботи, а нарочито зими, чува и рани; да опише зле посљедице за стоку, кад се ова остави да под ведрим небом без заклона и приклона презимити мора; и да представи начине, где се то и како најлакше и најјефтиније учинити може. За ово је дело истекао рок 1. Новембра о. г. ал' на жалост до данас није на овај распис никакав рукопис приспео, и с' тога ће друштво бити принуђено, да распис понови.

Друштво се стара и зато, да се по народу семење разне добре зелени и усева у што већој мери разпрострс; пак зато, да неби сво нужно семење са стране набављати морало, друштво је и само производило разно семење на земљишту, правительственом; овогодишњи производ семења је добро испао, само нам је крупну белу раж, што у Топчидеру засејану имадосмо, вода потопила и однела; исто је тако и међ од овогодишње поплаве страдао, те никакова рода немогосмо од њега имати.

На друштвеној земљи шабачкој, није се ове године могло за друштвену цел ништа посејати, јер је земља јоште неуређена, те је зато дата да се у друштвену корист пооре, како ће се на пролеће већ један део са друштвеним семеном засејати моћи.

Друштво је и то пред очима имало, да пољско-привредну науку и путем јавних предавања разпростире; зато је секретар друштва др. Ђ. Радић, бивши друштвеним послом у Шапцу, давао два јавна пољско-привредна предавања сељацима из обližњих села.

Својој цели одговарајући, друштво се трудило, да и што више савршенијих справа по народу разпрострс, те је тако приликом излога у име награда раздало 125 разних справа; а осим тога је набављало разне справе и појединим лицима, који су се тога ради друштву обраћали. И новцем је друштво награђивало разне домаће производе приликом излога, у тој цели, да подстрекне напреднији начин делања по свима гранама пољске привреде.

Друштво је и ове године приредило излог у Топчидеру, за који је све нужне зграде и сав намештај високо наше правительство о свом трошку начинити дало. На овом је излогу друштво наградило са предпаведеним справама и новцем најбоље излагаче. Излог је по себи добро испао, јер што је изложено било, можемо рећи, да је већи део изврстан био. Изложени су предмети у згодно направљеним штелажима тако сместени били, да их је сваки посетилац излога тачно прегледати могао. На овогодишњем излогу беху најбоље заступљени срезови: подунавски, округа смедеревског; крагујевачки; посаво-тамнавски и поцерски, округа шабачког и пожаревачки, а никако заступљени нису били окрузи: чачански, подрински, рудничкн и ћиморечки, а алексиначки и крушевачки су само у рукотворинама представљени били; и из подринског су округа биле неке рукотворине послате, но тек онда, кад се излог већ свршио био, те се тако нису ни изложити могле. Опширнији се извештај о излогу штампа, и одбору је жао, што се због неких сметња у печатњи није могао тај извештај данас господи члановима раздати.

Кад овогодишњи излог са лањским сравнимо, можемо отворено рећи, да је овај боље испао од лањскога, изузимајући само то, што нису сви окрузи заступљени били, као лане, али су производи ове године бољи били. Сравнивајући број излагача и изложених предмета лањскога излога и овогодишњега, онда нам излазе ови бројеви: лане је било из свију округа 543 излагача, са 913 предмета, а ове године, где 4 округа не беху заступљена, било је 549 излагача са 954 предмета. Но друштво је уверено, да би овогодишњи излог далеко боље испао, да је у Београду била Његова Светлост књаз са владом, а није баш у то доба скупштина у Крагујевцу била, да није у то доба у целој

земљи војничко вежбање било и да није било ове премноге кише, која је пренос стварі отешчала, а познато је сваком и то, да је многе усеве у плодним долинама и вода ове године поплавила, тако, да многи људи немадоше шта на излог послати.

Да би се друштво упознало са пољско-привредним приликама и осталих славенских земаља, ступило је оно у свезу са земљодјелским друштвама у Москви, Петрограду, Љубљани и Прагу.

Царско и крал. земљодјелско друштво за краљевину Ческу, одговорило је на понуду друштвену овим реч'ма: „са тако храбрим славенским народом, као што је српски, ступамо радо и у свезу пољско-привреднога отношаја;“ и петроградско је друштво одговорило, да „са пољско-привредним друштвом једнокрвне браће своје, драговољно у свезу ступа.

Библиотеку умножише ове године:

1. Ц. кр. земљод. друштво из Прага посла друштвеној библиотеци ове књиге:

а. Stenografisches Protocoll der II. Session der k. k. part. ö. Gesellschaft für das Königreichs Böhmen.

б. Übersichtlicher Bericht der k. k. patr. ö. Gesellschaft in Prag.

в. Prehledi zpráva, v. Praze.

2. Ц. кр. земљодј. друштво краньско у Љубљани, послало је:

а. Naznalila. Na svetlo dala c. kr. kmetijska družba na Kranjskem. за годину 1869. и 1870.

б. Stoletnica c. kr. kranjske kmetijske družbe 24. oktobra 1867. god.

в. Zgodovinske črtice c. kr. kmetijske družbe na Kranjskem.

г. Poduk, kako najbolje živo mejo zasaditi.

3. Императорско-московско общество сељскаго хозяйства послало је:

а. Руское сельское хозяйство.

б. Отчетъ комитета шелководства.

в. Годичное собраніе сельскаго хозяйства, год. 1870.

г. Наставленіе, для воспитанія японскаго дубоваго шелкопада.

д. Екстраординарное засѣданіе общества сельскаго хозяйства.

е. Исторія сельскаго хозяйства.

ж. Огородничество. од Ед. Лукаса.

з. О желтой медункѣ, од Јак. Ковалевског.

и. О самосадочной соли, од Федченка.

ј. Журнал. императорско-московског общества сельскаго хозяйства.

4. Императорско вольное економическо общество у Петрограду, послало је:

а. Своје месечне извештаје и

б. Исторію вольнаго економическаго общества.

5. Почасни члан друштва овога г. Ат. Николић, поклонио је 2 свеске своје књижице: Буквица среће и блаженства.

6. Секретар друштва поклонио је:

а. Очеве, или калемлење на спавајуће око.

б. Малу земљодјелску читанку за основне школе у Приој гори.

в. Гајење пернате живине.

Друштво је даље за своју библиотеку купило:

а. Географско-статистични речник Србије од Ник. Нинчића.

б. Landwirtschaftlicher Kelender für das Jahr 1871. von A. E. Komers.

в. Jahrbuch für österreichische Landwirthe für das Jahr 1871. von A. E. Komers, и тако има сада у друштвеној биб. 71 свезка књига разнога пољско-привредногa садржаја.

Како се делокруг „друштва“ овога сваким даном све већма шири и утемељава, и како су за бољи развитак и самостални друштвени рад нужна многа друга средства, која данас друштво ово нема, то је друштво умолило г. мин. фин. да код законодавне власти изјдејствовати изволи, да се друштву овоме уступи једно празно место у овдашњој вароши безплатно, да на њему сазида себи стално здање, у коме ће нужне просторије имати моћи: као за канцеларију; за збирку пољско-привредних справа и модела; за збирку пољско-привредних производа, за библиотеку и т. д., а поред тога и једно поље, на ком ће друштво одма и разне опите чинити моћи; и тим ће начином „друштво“ лакше ону цјел постићи моћи, коју је при оснивању свом пред очима имало.

Са ширим делокругом, умножавају се знатно и трошкови, нарочито око излога све више расте; знајући пак, да тако велике трошкове није у стању друштво из својих средстава подмирити, то се друштво обратило на г. мин. фин. с' том молбом, да код надлежног места изјдејствовати изволи, да се помоћ, коју је друштво до сада из државних средстава годишње у 500 дук. ц. добивало, на 1000 дук. повиси. Високо наше правитељство је молбу друштва овога саслушало, уважавајући цјели друштвене и старајући се за напредак у земљи, поднела је оно законодавној шкупштини на одобрење, да се друштву годишња помоћ од 1000 дук. из државних средстава даје, — а законодавна скупштина, уважавајући по народ и земљу користан рад друштва овога, једногласно је усвојила предлог високе владе наше и ми видимо већ у буџету за идућу рачунску годину и помоћ друштву овоме од 1000 дук. ц. уврштену.

Раду одборску у појединостима, не подноси одбор главноме збору зато, што су записници појединих одборских седница већ јавности предати путем „Тежака,“ и што ће се ти исти записници у изводу башка, као сваке године што бива, штампати и господи члановима друштва овога разаслати. Што се тиче имаовине друштвене, то сваком од господе чланова стоји инвентар друштвених ствари у канцеларији на углед.

Бр. 2.

На позив председников, прочита благајник друштвени биланс примања и издавања друштвених у години 1870—71. на које би закључено, да се рачуни предаду контрилорима на преглед и по томе, да се у извештају друштвеном јавности предаду.

Бр. 3.

На дневном је реду био избор два контролора, који ће рачуне друштвене за наведену годину прегледати и о њима се изјаснити. За тај посао буду изабрани досадашњи контролори г.г. Коста Лекић и Коста Х. А. Селаковић.

Бр. 4.

Како се председник, благајник и одборници за једну годину бирају, то председник позове главни збор, да изабере председника, благајника и одборнике, који ће за наступајућу годину са друштвеним пословима руковати.

Редовни члан друштва г. Јосиф Панчић замоли досадашњега председника г. М. Спасића, да се и даље те дужности прими. Са г. Панчићем се одма сагласи и цео главни збор, и г. Спасић буде једногласно за председника изабран и за идућу годину.

За благајника буде изабран редовни члан „друштва“ г. Милисав Миловановић, секретар у министарству финанције.

За одборнике буду изабрани редовни чланови: г.г. Јосиф Пецић, секретар у мин. просвете; Чед. А. Поповић и Алекса Стојковић, секретари у министерству финанције; Јован Ристић начелник у министарству грађевина и Јов. Бенђик, марвени лекар.

Бр. 5.

На предлог члана одбора г. Чедом. Поповића и секретара дра Ђ. Радића, буду за *редовне* чланове изабрани: г.г. Стојан Обрадовић, председник суда окр. шабачког у пензији и Јован Червенко правитељ. баштован.

Бр. 6.

Председник прочита главноме збору предрачун за идућу 1871—72. годину, ког је одбор на одобрење главноме збору поднео; и пошто је председник сваку позицију главноме збору разјаснио, то је главни збор одобрио тај предрачун без измене.

Бр. 7.

Г. председник предлаже, да се, по дневноме реду, главни збор посаветује и изјасни: хоће-ли „друштво“ и идуће године излог земаљских пољско-привредних производа и рукотворина приредити, и ако ће, да опредјели место где да се приреди.

После дужег саветовања реши главни збор, да се идуће године излог приреди и то у Крагујевцу.

Бр. 8.

Одбор „друштва“ подноси главноме збору предлог свој о измени некојих тачака у друштвеном уставу. Предлог гласи:

ГЛАВНОМЕ ЗБОРУ „ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“

Одбор „друштва“ овога, подносећи овим главноме збору свој предлог, да би требало неке тачке у друштвеном уставу измењене, с' обзиром на то, што се с' изменама овима неби променула суштина устава, а друго, што се тиме у изглед стављају многе моралне и материјалне добити, које ће служити на боље остварање друштвених циљева.

Те би дакле измене биле следеће:

1.) У §. 1. да изостане: „као самостална морална личност.“

2.) У §. 2. да се дода на прво месту „Помоћ државна.“

3.) Да се у §. 20. устава стави: „главни збор држи се у месецу новембру сваке године, а дан одређује одбор.“

4.) У §. 28. има да одпадне реч: „председник.“

5.) Да се у §. 29. каже: „Председника поставља кнез, на предлог министра финанције. Ово бива из редовних чланова и важи за годину дана.“

6.) Да се у §. 4. тачци 2. примети: „осим председника.“

7.) Да се у §. 33. дода: „председник се поставља, а“ итд.

8.) Да се у §. 22. тачци 5. изостави: „председник.“

9.) У §. 25. тачци 5. да се стави: „до 15. октобра.“

Остало пак да остане као што је.

У Београду 21. новембра 1871.

ПРЕДСЕДНИК ОДБОРА „ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ:“
М. Спасић, с. р.

СЕКРЕТАР:
Др. Ђ. Радић, с. р.

ОДБОРНИЦИ:
Чедомиљ А. Поповић, с. р.
А. Стојковић, с. р.
Ј. Пецић, с. р.
С. Станковић, с. р.
Крста Петровић, с. р.
Јован Екер, с. р.

После дуже саветовања, главни збор усвоји овај предлог одбора с' тим, да одбор нужне кораке код владе наше учини за одобрење, у предлогу наведених измена у друштвеноме уставу.

Бр. 9.

За одостоверење овога записника, и предрачуна за 1871—72. годину збор одреди г.г. Др. Ј. Панчића, Косту Јовановића и Ант. Крагујевића.

ПРЕДСЕДНИК:
М. Спасић, с. р.
СЕКРЕТАР:
Др. Ђ. Радић, с. р.

ОДОСТОВЕРАВАЈУЋИ ЧЛАНОВИ:
Др. Ј. Панчић, с. р.
Коста Јовановић, с. р.
А. Крагујевић, с. р.

Мјенимо газдовање.

По А. А. Шиду, од Г. М. Матића.
(продужење).

3. Корист мјенимог газдовања.

Разно биље ваља у разно време сејати и жњети. Кад би се на каквом имању његово само један усев, не би било могуће све потребне радње око њега извршити са обичним бројем радника и теглеће силе, а кад би се и извршиле, онда би надница и марва скупо стајала. Напротив мењањем усева раздели се радња тако, да чељад и марва целе године имају шта да раде и то да раде како ваља.

Валано разделење радње преко целе године и валано извршивање је прва корист сваког мјенимог газдовања, али никако није и *уштеда* радње, како неки мисле, јер у мјенимом газдовању је потребно више људи и марве, него у свима другим системима газдовања.

Даље је потребно земљу одржати не само чисту, него и добро ђубрену, а то је савршено немогуће у трећачењу. — Могуће је, да је од жита већа новчана корист него од какве окопавине, али ове плодине добром управом и обрађивањем *земљу чисте и дробе* и сто још једне користи од мјенимог газдовања.

Даље се гласи, да мјенимо газдовање земље наше *богати, полепшава и чини плоднима.* Поврпно ту хвалу заслужује мјенимо газдовање, јер је на њему могуће сејати разне усеве. Али у осталом мјенимо газдовање не богати нашу земљу, исто тако, као и остали системи газдовања. Јер сви усеви хране се из земље, а узимајући од ње што потребују за себе, не могу је никако обогатити.

Оно *уклања потпуно* или бар у неколико *смањује* угарење. Одпре пред сејањем детелине или репе, репице и др. било је неопходно нужно угарити земљу, јер није било ђубрета, или како је код нас то због трећачења и због тога што се ђубре место на њиву, баца у воду. У нас се мисли да без угара није могуће газдовати. Али неговањем окопавина, које земљу дробе, чисте и продубљују и листватог биља, под чијом сенком се земља растварa, доказано је, да је угарење не некорисно, али штетно у добро уређеном газдалуку.

Розенберг-Липински вели:

„Целогодишњи угар је потребан тамо:[1])

где је мало ливада и пашњака; где су земље чврсте, тешке, мокре, студне, хрђаве итд., где је ораћа земља великим кишама и бујицама поплављена, где се обгоре и стврдне или коју марва пасењем утапка; где су земље нечисте на којима је коров преотео мах: где у земљи нема доста хранених делова у оном облику, у ком их биље може примати (т. ј. да су растворени), и кад плодност не можемо наградити нити ђубретом нити неговањем другог усева.

Угарење је непотребно, шта више шкодљиво: на свима лаким земљама, јер ту ваља гледати да се она дробност што више смањи, да се стане на пут испаравању, а ту ће нам помоћи биље широлисто својом сенком.“

У свима случајевима где је угарење излишно, можемо га заменити таквим усевом које зактева дубоко урађену, истрошену земљу, усевом који се сеје у редове, усевом кога ваља за време раста окопавати и плевити чиме се коров уништава. Ти су усеви: кукуруз, репа, репица, цвекла, кромпир, боб, купус. мак, дуван итд.

Ваља нам још напоменути, да мјенимо газдовање још није оваквр систем газдовања кога ваља једино пронашавати за најбољи и најкориснији, него да је још један систем који ће некад положити своју владавину на развалинама мјенимог газдовања, исто тако као што је оно сада заменило трећачење. А можда ће мјенимо газдовање пре пропасти, но што је пало и трећачење.

У трећачењу земљеделац није слободан, разделење радње и избор усева једнако је. Није могуће неговати неко ново биље. Лети и под јесен хране обично нестаје, марва је једна, нема се ђубрета итд.

С тога земљеделац ваља да се окане тога система, а потом му се отварају два пута: или мјенимо или слободно газдовање. Које је зањ боље оно нека и узме према својим околностима: сваки савет је

[1]) Угарење је двојако: целогодишње, кад се на земљу посеје какав усев на се у почетку лета кожље за њу марви, а земља се водугаре в целегодишње, где се целе године ништа не сеје.

у том случају више мање мучан. Ваљано уређено мјенимо газдовање, које одговара свима одношајима, препоручујемо свакоме као средство у савршања газдовања, држећи да оно даје *највише истинске сигурности*. Тај систем је користан у данашње време, али је он исто тако *прелаз*, који нас води слободном газдовању, који ће на сваки начин наступити чим наши земљедељци буду на оном ступњу образованости и богатства, који је потребан у том газдовању. Али о том други пут.

(продужиће се).

Какав уплив има со на дебљину млека?

Један економ пронашао је пре кратког времена, да со врло велики уплив на дебљину млека има. Исти тај пријатељ зађе једаред по селу, и нађе, да је млеко многи кравара врло водено било. Он промишљаше за узрок тога, пак помисли, да није то од многог давања соли кравама; пак заиста то је узрок и бијо. Да се о овом боље увери, покушао је он на својој собственој крави, која је сваки дан нешто више од 4 лота соли добивала (једну фунту преко недеље, дакле сваки дан $^1/_7$ част). Млеко ове краве имало је 13 части дебљине (масла сира и т. д.) а 87 части воде у себи. Овој истој крави поче он давати за три дана двапут ополико соли као пре, а иначе је једнако ранијо као и пре. Четврти дан кад је крава мужена, имало јој је млеко само 8 части дебљине, а 92 части воде. После свог давао је опет крави стару меру соли, но млеко је још троа неколико дана врло водено било, пак тек после је у своје пређашње стање дошло. Из овог се закључити може, да оним кравама, од који добро млеко добити желимо, несмемо више од двајест драма сваки дан соли давати.

Р.

Доркингски петао и кокошка.

Ово је енглезка врста кокошака, која се са свима врлинама, које се од једне ваљане кокошке захтевају, отликује.

Петао је 22 палца висок, а *кокошка* 20 палаца.

Тело је прилично пружено са широким и јаким прсима и леђима.

Перја је мешане боје, ал' понајвише црвенкасто-златне.

Немају капе (ћубе), ал' зато лепу и велику, румену *кресту*.

Месо је бело, сочно и укусно. Колико је ова врста тврда на зими и кисни у старије своје доба, толико је одвећ њежна и осетљива у младости, и онда се од хрђавог времена јако чувати мора.

Енглези се са овом врстом кокошака поносе, — и заиста имају с' чиме.

Р.

О дудари.

За свилодјелије и рањење буба дудови су најважнија и најнуждија ствар. Сваки дакле старешина кућевни, нека се потруди, да довољно число дудова подигне, и то бели дудова, који бео плод носе. Дудару ову треба добро заградити, да марва у њу не улази, и да ју не брсти. И сама ограда може се малим и низким дудовама засејати, или засадити, тако да се сва обала из међе од дудова састоји. Ово је и зато боље, што се при брању листа и деца могу употребити.

Да би пак већа част земљедјелаца и сељана себи дудару подићи могла, ево кратког наставленија, за

Садање дудова. Бели је дуд, који бео плод носи, за бубе најбољи. Има и више врсти, од који је наш обични дуд, и тако названи талијански облагорођени, за нас најважнији.

Обични дуд расте код нас врло добро, и даје, ако се добро чува и подрезује, мален, али чврст и мастан лист, који је за бубе врло добар; свила је од њега врло лепа и сјајна.

Талијански је дуд још бољи. Његов је лист танак, макацак и врло се стакли, и за бубе је одвећ пробитачан. Бубе, које се њим ране, дају

много више свиле, него оне које се белим обичним дудом ране. Н. пр. 200 буба, које су тал. дудом рађене, дају једну фунту чаура, а из 10 фунти чаура може се 1 фунта свиле напрести; где напротив 270 буба с' обичним дудом рађени, једна 1 фунт. чаура даду; и за 1 фунт. свиле потребујемо скоро 12 до 13 фунт. чаура. Но ово се добрим негованьем поправити може.

Талијански се дуд, особито, ако се у жбунова подигне, лакше бере и мање је листа нуждно, јер боље рани. Он у нашој клими исто тако усцијева, као и бели дудови, особито ако се на бели пакалеми. То треба само упамтити, да талијански дудови на брежуљима, на сунцу и на промаји добро и весело расту. Низка и влажна места, а такође и магла шкоде им јако: лист им је ту врло воден и бубама неповољан и вредовит. Исто тако и ђубревита земља није за ову фелу дудова пробитачна.

У Француској препоручују тако названи ружин дуд. Ја се опомињем да сам у детинству мом у сремском подлужију тај дуд виђао и плод његов јео; зову га мурга, то јест: мургасти дуд. Овај се дуд као и друга растења по својству земље семеном разплођава. Он је род белог дуда. Расте врло лако и лепо. Ја сам и као грмове велике виђао. Лист му се стакли, петељка му је румена, а плод беличасто-црвен: мургаст. Чујем, да га и у Банату доста има: зову га морастим дудом. —

Филипински дудови жбунати, то јест такови, који не расте врло у висину, нити за себе усамљени, него низко и у гомили као н. пр. ружа; расте врло често и густо, и на сваком месту; брање му листа не шкоди тако; тера изданке и лако се пресађен прима; но лист му је истина голем, али нема у себи довољне масти, и само је за младе бубе у првом њиовом добу. Сме се само при лепом времену брати, јер се не држи дуго, него се одма упари и поквари; зато се мора одма бубама дати. Лист пак обични и облагорођени дудова може се и 5—6 дана држати, само ако је на ладном месту, и ако не лежи дебље од 6—7 палаца.

О умножену и разсадивању дудова. Дудови се најбоље сејањем умножити могу. Тко то жели почети и дударом се својом скоро послужити, тај нек нежали трошка, да себи млади дудови набави. Но међу тим, нек се постара, да разсад свој семеном умножи, јер се тим тек добри, здрави и постојани дудови добити могу. Ни једна шива, из нта на њој посејано или посађено било, не може тога плода и прихода дати, као добро уређена дудара, будући да временом свако дрво 2—3 фор. сребра годишње само у листу донети може.

Од пете, до десете своје године дају дудови с' 8 јутара мршаве и слабе земље, (на 1 јутро по 180 комада рачунајући) 90 до 100 центи листа, ако се само две трећине дрва оберу. Од десете пак, до двадесете године дају већ ти исти дудови 300 до 200 центи листа и могу изранити буба од 2 фунт. семена.

Семе треба само од познати, добри и поштени људи куповати. А ко већ неколико дрвета има, може себи и сам семе ватати. Треба пустити, да дудиње на оном дуду, с' ког се лист те године брао није, добро сазреду тако, да саме, ил тек кад се мало затресу, опадају. Дудиње те треба у каквом суду, н. пр. у чинији пустима добро изгњечити и дотле водом испирати, док се семе сасвим не очисти. Зрна, која на води пливају, ни су добра; зелена су, треба ји дакле покупити пак бацити. Скупљено тако семе треба у ладу добро осушити и опет у суву добро оставити, пак може 2 године трајати.

Сејање се дудова почиње у пролеће, кад већ мразеви престану, дакле у другој половини маја, и то на таковом месту, које је баш зато спремљено и које је још с' јесени, а исто тако и на 8 дана, пред сејање добро прекопано и мало ђубрено. Разсад овај треба, да је на сунцу и у заветрини. —

По тако лепо прекопаној и ситно изграбуљаној леји треба после на 1 или 2 палаца дубоко браздице повући по 1 стопу раздалеко, и по њима семе, које је у кишној или текућој води покишљено, сасвим редко посејати, а после земљом засути. Семе се мора барем 24 сата у реченој води киселити, од ког само оно, што на дну лежи, ваља употребити; јер оно, што на води стоји, неће никда никнути. Посејано тако семе треба по том из канте кроз врло честу решетку залити, да се неби пљуском семе из браздица избацило. После га треба чешће, али умерено влажити, и то тек водом, која је мало устојана и која није врло ладна.

Семе ће то за 15 или 20 дана никнути.

Трава се и коров мора чупати, и земља често прекопавати.

Ако је разсад врло чест, треба слабије стручке почупати и мало га разредити.

Кад у јесен лист опадне, треба стручке одозго сасећи и само неколико палаца у висину оставити пак и онда са сламом, лишћем или шеваром покрити, да не озебу. А могу да се не режу одма, до друге или треће године.

На пролеће, кад се таблице одгрну, прекопа се земља око њи, које преко целог лета често повторавати треба, а исто тако и плевити.

Које су стабљике на другу јесен од приливе тако дебеле, као гушчије перо, те се могу већ другог пролећа у башту разсадити. Слабије пак орежу се сасвим низко, и те морају још једно лето у земљи остати.

Преко зиме покривају се опет сламом или лишћем, а у пролеће, и то најбоље у априлу, оне, које су за разсад способне, ваде се полагано на поље и разсађују се и т. д.

Башта та, то јест дудара, мора на отвореном месту бити, а ни баш сасвим у заветрини. Земља у њој не мора бити масна, тешка и најубрена; него мора бити ископана и изграбуљана, од већи камења очишћена и буква, свагда чиста и без никаквог корова.

Стабла се морају 2 стопе на далеко разсађивати. Пре разсађивања треба дугачке жиле и вр'ове на два три ока сасећи и од приливе 3 палца дубоко посадити.

Најбоље се примају, кад се улепе, то јест кад се 6 палаца дубока рупа при сађењу мало по мало земљом испе, пак онда устојаном водом поље, да се земља чисто замеси и около жилица добро увати и облени. Добро ће бити засађене леје ситним трњем покрити. И дудару треба од корова плевити и на суши честе заливати и обкопавати.

Разсађене дудиће треба сваке године лепо подкресивати и резати: прве јесени, кад лист опадне, треба све гранчице одрезати, само ону оставити, која је најпунија, но и ова се мора на пролеће на два три ока сасећи. Друге јесени секу се само в'рови гранчица, такође и сви изданци из земље и са стабла, да дрвце боље расти. Тек у четвртој и петој години секу се све гране у наоколо, тако, да се у висини од 5—6 стопа капа или крупа учини. Где су јаки ветрови, ту несме дрво од 4—5 стопа више бити. И овде треба искуство у помоћ призвати. —

Свако дрвце мора барем 5—6 година у дудари стојати, док се на друго место, где ће већ и остати, премести. При овом последњем премештању нужно је, да дрво најмање 1 ½ палца кроз у дебељини има. Само се од себе разуме, да и расад и дудара добро обграђени бити морају. — Заливати треба, као што је већ речено само кишном или устојаном водом: јер фришка и ледна вода забуљује млада дрвца. —

При сецању треба имати свагда оштар нож или маказе.

Дудови се могу и у најгорој и најмршавијој земљи разсађивати. Тешка и влажна иловача није им пробитачна. Најбоља је сува, трошна и песковита земља на сунцу.

На њивама успијевају врло добро, јер се тамо често земља превриче и гноји. По друмови могу се на 20 стопа далеко разсађивати, на њивама и ливадама морају бар 4 фата један од другог отстојати, у баштама пак, где се зелен и кромпир сеје, могу и 8 фати на далеко бити. —

Дуду је нужно, да је свагда на сунцу и на промаји, и зато не сме врло густе гране имати. —

Дудове из дудара треба у пролеће, и то у половини Априла разсађивати. Јаме треба још у јесени ископати и то три стопе преко у ширини, а 2 дубоко; ако је пак земља врло слаба, а оно шире и дубље. Ископана земља изиране се преко зиме и тако постане боља. При затрпавању дрвета треба најпре горњу земљу у јаму сасути, пак онда другу земљу, која, ако је врло изплакана, треба јој младе ледине или нешто ђубрета додати. На ископаним из дударе дрветима треба пре него што се пресаде, и вр'ове и жиле мало сасећи.

Главну жилу или корен не треба више од једне стопе дугачак оставити, круну или главу треба такође здраво сасећи, тако, да тек по једно, по два ока на гранама остану. Ово је правило: Што слабији корен, то слабија да је круна или глава. Дрва треба тако пресадити, да исто онако стоје, као што су и у дудари стојала; то јест, која је страна у дудари на подне била окренута, та нек и пресађена на подне гледа и т. д. Ово се може при ископању дрвета кредом забележити.

Доле око корена и жила треба добру и младу земљу усути. Ногу, пресађено дрвце нужно је оградити док не одјача. — И њега треба неколико пута обкопати. —

Један искусан воћар и дудар каже, да се може и овако радити: Ону леју, на којој ће се дудово семе сејати, можемо на 4—5 палаца с' оном земљом помешати на којој је ђубре лежало. Посејано семе, треба после том истом земљом кроз гвоздено решето проточеном на 1 палац дебело покрити, а после залити; но леја мора тако равно лежати, да нити локве остају, нити се вода с'лива.

О питомљењу и о благорођењу младе дудови.

Дудови, који бубами полезан и пријатан лист дају, јесу, као што смо већ рекли, облагорођене врсте, особито талијанска, ако је само на добром месту положена; зато нека се сваки разумни дудар постара, да од ове врсте, колико више може дудова себи набави. Препитомљени дудови, дају

и већи и укуснији лист. Ови су дудови редко чичкави, и замршени, зато и нетреба толико резати, чим се при великим дударама доста времена уштедиује. И при брању листа уштедиује се време, јер је његов лист већи пак га мање треба; а лакше се и брже бере.

Сва дрва, која се из семена добивају, макар из питомог, остају дивља, и немогу питомог и доброг листа дати, зато ји треба препитомити.

Ово се може или на гранама одрастиш већ дрва чинити, или на младим стабљикама, и то у трећој години њиној. Питомљење или облагорођивање ово бива или калемљењем или очевањем (олтовањем). Како то бива, то је већ давно познато: није га дакле нужно даље описивати. Само треба ово упамтити, да гранчицу ону или шпичицу, коју с' питомог и благородног дуда на други накалемити желиш, још пре 8 или 14 дана одсећи, пак до времена калемљења у влажном песку од зиме и врућине чувати треба. Но боље се очење као најбољи, и најсигурнији начин питомљења препоручује. Искусни, стари дудари могу нас у том' најбоље научити.

К' облагорођивању дудова, спада такође резање и подкресивање, којим се дудови снаже и дотерују. О резању и потресивању дудова, који су за одрастивање свилени буба намењени и посађени, говорили смо обширно у бројевима прошли година, него сад да пређемо одма на брање лишћа.

О брању дудовог лишћа за бубе. Мастно' и чврсто лишће, даје бубама најбољу и најздравију рану; танко и водено није им најбоље, особито у последње време; обале се могу у 5-тој ако су посејане, а у 3-ћој по другом пресађивању, а велики у 4-тој и петој години брати. Јако пазити треба да се у ово доба, не више од половине листа, и то са сваке гране помало обере, да се неби после сок неједнако делио. Тко доста дудова има, тај у почетку брања добро чини, ако само онај лист за бубе употребљава, који са сасечени грана и са застрижене обале добија; а тим дупло профитира: прво, штеди своја дрва, а друго, може од ти гранчица правити згоде и места бубама за завијање.

Млада дрва увек су дужег века, ако ји бар до треће године поштедимо од брања листа са њих.

Кад се већ маторије дрво брати почне, треба га сасвим обрати, но чувати ваља, да му се гране, особито вр'ови не доме и не кр'ају.

Излишне гране, или се при брању листа или после тога сасеби морају, да нове гранчице нарастити и до јесени узрети могу, иначе ће преко зиме озебсти, и тако целом дрвету шкодити.

Дакле се мора од оздо горе слуштити, да се пупе не повреде, а ако где који остане, треба га прстима одкинути.

Лист се несме на влаги брати, или док је још роса на њему, јер влажан лист јако бубама шкоди.

Ако је при брању која грана пребијена, таки ју треба одсећи. Брање се почне на млађим дрвима, или ако су сва дрва једног доба, онде где се је лане престало.

Нечист и прашан лист шкоди бубама, и лако се од њега поболети могу. Због тога или лишће с' оних, поред друмова пресађени дудова, нетреба пре дати, док се добро не опере и неосуши; ал га добро, треба осушити.

Лист мокар, тучом повређен или медљикав не сме се бубама ніпошто дати.

У кишно доба, кад се мокар лист бере, треба га с' чаршава добро утрти, а после на тавани и у шупама у суву разастрти, и тако дрвеним вилама превртајући добро исушити.

Ако се на листу медљика примјети, треба га добро опрати и осушити. Но опет је боље пустити да бубе један дан гладују, док се бољи лист недобије, нежели их овим листом ранити.

Лист несме ни врло ладан бити кад се бубама даје, такав лист исто тако бубама шкоди као и врло воден.

Тко се дакле надати може, даће, без да сва дрва обрати мора, око 40 центи листа за цело време рађења добити (које већ око 60 комада здрава дрва заштева); тај може 100.000 буба нарепити; а тко само с' једним лотом почиње, тај само пету част листа и свију оправа за тај посао потребује.

О болестима дудова. Дудови имају оне исте болести, које и друга дрва имају.

Оне се рађају од незгодног положаја, од велике влаге, а' често и од невештог поступања с' њима. Сваки сељанин зна, да прв дрвету шкоди, да суве гране треба сасецати, и маовину у пролеће скидати.

Р.

Опомена нашим земљорадницима.

Многи наши земљорадници претрпели су овог лета у усевима и многом које чему другом, велике штете, и тако је труд њиов остао не само не награђен, него шта више на многим местима нису ни утрошено семе могли добити. Штете у усевима, које су наши земљорадници претрпели, проиншле су на двојаки начин: једне су отуда, што је ле-

тошњи изванредни излив воде потопио и упропастио најплодније доње и равнице, које нам кукуруз дају, а друге су отуда, што је баш у време, кад је пшеница класала и цветала, била силна и дуготрајна киша, те је и ова, скоро свуда у роду тако оманула, да на неким местима није ни оволико добивено, колико је семена у земљу бачено, па и оно што је добивено, доста је слабе каквоће. Злу овом придружило је се још и то, што је целе јесени било непрестано кишно време, те земљорадници немогоше ни мало, или врло мало јесењег жита засејати. Да би ово земљорадници наша са засејавањем пролетњих усева, колико је могуће више накнадили, сматрамо за дужност да их благовремено опоменемо, да се непреваре на велику цену, коју сада пшеница и пшенично брашно има, те тако да продајом пшенице остану без семена за идућу годину, него да причувају како семе од озимице, тако још више пак од јарице, како би са засејавањем ове накнадили оно, што јесенас с' озимицом у назадку осташе, па чим се време с' пролећа укаже, да се потруде да што више пролетње пшенице насеју. Где пак ова због неугодне земље неби могла добро успевати, ту треба засејати раж, јер ражано жито, може заменути пшенично за мешење леба. Чување и благовремено набављање нужне количине пшеничног семена нарочито од јарице препоручујемо још и због тога, што ће се оно с' пролећа још скупље моћи продати, јер и у суседству нашем у Банату и Бачкој — где се много јесење пшенице сеје, владале су ове године оне исте незгоде, које и код нас, па су и тамо читава места и поља, остала незасејана, која ће се на сваки начин са пролећном пшеницом морати засејати, па ће и то дати повода да се и пролећна пшеница истина по добру цену продаје, али да се и из земље изнесе па да се остане без довољне количине семена, кад га потребовали будемо. Оволико за сад ради благовремене опомене, а шта даље по овом реду наше примреде приметили будемо, сматраћемо за дужност да нашим земљорадницима путем овога листа до знања доставимо.

Сушење и солење меса.

Сад је време где се свиња кољу, и уверени смо да ће нам наше газдарице захвалити, да им о сушењу и солењу меса ово саобштавамо, које је једна газдарица у „Gem. Woch." на лидик изнела.

„На селу се свиња преко зиме много коље, а месо се соли, суши и оставља за лето. Много је дакле затим стало, да месо буде као што треба приређено. Ако га пресолиш, неће се слатко, шта више, многи га неногу ни пробавити, пак лети чини невимерну жеђ. Ако га слабо посолиш, лако ће ти се покварити. Ево дакле мојим другарицама, газдарицама, упутка, како месо да соле, пак ће бити красно као ружа, дуго ће се држати, и опет ће се слатко јести. — Неваља месо само сољу трти, јер онда се изваче сав сок из меса, пак буде жилаво и суводарно; него приправи ево овакав прелив, да с' њиме полијеш сложено у саламури месо. На сваку центу меса, узми 3 оке добре соли, 20 драма салитре, 40 драма жута шећера, и скувај све у 12 ока воде дотле, док метнуто у воду јаје небуде на пр'у пливало.

Сад слажи месо у саламуру тако, да небуде нигде празна места. Тога ради мећи најпре велико комаће, а празнину попуни с' мањим комадићима. Кад све сложиш, узми прелив онај, који се за то време оладао, пак га онако ладног изли на месо, поклопи саламуру и остави на миру. За 4 недеље биће све насољено и приготовљено за сушење; а помањи комадићи као ребра и т. д. биће већ за 14 дана осољени и особито сочни. Нека се газдарице небоје, ни за највеће шунке, да им неће бити доста слане, оне ће сасвим осољене бити; него је опет добро извадити кост из њи, пак опу руцу натрти салитром, јер онда пробија со јоште боље у шунку, и онда се неће лако у лето покварити.

Кад извадиш месо из саламуре, а ти га мети на ваздух, да се сасвим изсуши. Ако ти то није могуће, а ти га обеси у димњицу, но затвори врата, куда дим излази, докле год небуде месо сасвим суво.

Онда пусти дим у димњицу тако, да одо улази дим у њу а одозго да излази*.) Него ако желиш, да ти се месо овде непоквари и да се лепо изсуши, а ти пази, да недопре до њега топао дим, због чега онда цури отопљена маст са сланине, меса и кобасица. Овако сушено месо, (т. ј. на топлом диму) ако се сасвим непокварн, биће свакојако, иршаво, суво и хрђаво, макар било изврстно, кад си га из саламуре извадио.

Преко је нужно, да буде дим ладан, кад дође до меса. Зато неваља димнице градити над самом кујном, него што се може више; а особито неваља сушити месо доле у опаку, где допире сва врућина

*) Будући пак, да код нас жена сваг да димња (Rauchkammer), то би сасвим добро било, да се опаку, у коју се месо суши, прегради, да се једна врата на њега уметну, којим би се дим — кад је пуштам унутра пусто, а кад је непотребан, назоле пусто. Овако би месо много мањо очађивано било, а од другог дима би се такође лепа сачувати могло.

с' огњишта. Шта више, затвори димњицу макар где била, кад ноће ручак на огњишту врити, јер она пара од јела неваља за месо, које сушимо, та ми га зато сушимо, да пусти воду, што је има у њему, а овако се с' димом још већма напије и осим тога се месо зачађи, јер дим измешан с' воденом паром, претвара се у чађ. Најбоље ћеш проћи, ако направиш сваки дан после подне дима на огњишту од фење или трешња*), и само овај дим пушташ у димњицу. Овако пуштај дим у њу 3-4 дана, онда затвори одушку кроз коју дим валази, и отвори прозора да ветар продува и осуши месо. После пусти дим на ново и овако поступај дотле, док месо небуде тавно жуто, јер је онда како ваља суво. Црно чађаво месо неваља.

Сада си посао свршио, месо је готово; ал те чека још'те гора задаћа: како да с' њим поступаш, а да се непоквари? — Ова је ствар већ многој газдарици задала много бриге.

Два су непријатеља сувоме месу: мува, од која се залеже у месу прваје; и топлота, од које се месо усирди. Ево како ја у том поступам. У опак, у ком се прево лета положи, а има особита врата, узидала сам гвоздене решаге једну над другом, а на ове сам повешала месо и кобасице: све комад до комада — пак никад у кварту била нисам; све се је месо до јесени одржало, и врло сочно било.

Него сам врата од опака дала изрезати, да, кроз оне прореза промаја ладан ваздух: а страд од чађи и помрчина пречила је муве, да им се није хтело до меса.....“

Р.

Непријатељи пчела.

Ми смо прошле године у листу споменули у кратко непријатеље пчела, сад пак да ји обширније пређемо, и да ковинније упознамо са непријатељима, њиовим неуморни радеником. Непријатељи пчела, које ји немилице тамане, ово су:

1.) *Мишеви.* Кад су кошнице преко зиме остављене, мишеви продру кроз лето (врата) унутра, и поједу мед и пчеле, које оне поједнице с' гомиле скидају; сабе и кошницу напуне гадном и несносном смрађу; пак шта више и легу се тамо. Лети, кад су кошнице напољу, пак се неусуђује у кошнице улазити, стоје код врата, и при улазку пчелу ивенђају, ово особито ноћу чине.

Због тога треба, особито кад су кошнице остављене, лета с'узити и с' решеткама запушити да неможе миш унутра, ал пазити треба, да пчеле доста ваздуха добију.

*) Добро је и суве коприве изложити, чешља или пајке, тога ми народ овде нив.

2.) *Паучи.* Ови ватају пчеле у њиовим паучинама и изисаду ји.

3.) *Жабе.* Ове се управ рећи гоје од пчела, које се на земљи одмарају, или ји грабе са ниско лежећи кошница. Зато треба кошнице више држати да се жаба попети не може, а близу кошница траву нетрпити, где се жабе радо задржавати.

4. *Неке птице* као: Жуја, Жутоволька и Муволовац; ове ји ватају у летењу и најзаше кад је време кишовито, кад јим друге муве и мушице непријају. Ласте растерају кадкад читаве ројеве, особито кад близу кошница своја гнезда граде, и ове ји у летењу ватају. Гнезда од ове три птице, близу кошнице никад трпити не треба.

Рода вата пчеле у њиној шетњи на цветонима ливадним.

Сенице и детлићи једу пчеле само пред зиму, и то онако: дођу близу лета (врата) на кошницу, лупају кљуном у кошницу, измаме ји тако на поље из кошнице, и чим се укажу, а они ји с'грабе. Кокошке ји такође са земље, кад се одмарају грабе.

5. *Осе*, и стршљ су такође велики непријатељи пчела. Они не само да у кошнице иду и мед једу, него и пчеле ватају и свом пологу на рану носе. Ове треба с' пролеће тамањти, кад само женке живе. Ове се с' пролеће око кошница са лопарицом туку.

6.) *Мрави.* Ови продру кроз најмање пукотине у кошнице и краду мед. Ове растерати мораш, и то тамањи гнезда им близу кошница.

7.) *Сиртоглавац, Мртвачка глава,* ноћни лептир. Овај продре месеца августа и септембра кроз лето у кошницу, кроз сред пчела, у сећу се напуни меда, пак онда изађе из кошнице. Пчеле истина да на њега навале, али као канда му жаока слабо досађује, јер иначе или неби унутра смео, или би га пчеле жаоцима умориле. Сиртоглавце, које у кошници мртве налазимо, само су без крила, која су им пчеле изуједеле, ал на телу им ништа шкодиле нису. Доказују, да овакан лептир увек за једну капену кашикицу меда из кошнице изнесе. — Од овог се кошнице само сачувати могу, кад лета с'узимо, да неможе кроз њега у кошницу.

8.) *Грозан непријатељ је и кошничар.* Овај леже своја јаја у празном сећу. Лети у вече треба само код кошница стајати, пак се ови лептири виде, где у кошницу грамже. Ови лептира једу восак и обплету га неком паучином, у којој увек седе.

Најбоља су средства за ове лептире, јаке кошнице, које ји надвладати могу, јер слабе се имају с' њима доста борити.

Р.

ОГЛАСИ.

(ЗА ОГЛАСЕ ПЛАЋА СЕ ОД СИТНОГ РЕДА, ИЛИ МЕСТО КОЈЕ ОН ЗАУЗИМА: ПРВИ РЕД 1 ГРОШ ЧАРШ., А СВАКИ ДРУГИ РЕД ПО 15 ПАРА.)

Књига:

„ГАЈЕЊЕ ПЕРНАТЕ ЖИВИНЕ"

готова је, и украшена је са 14 фини дворeза. Цена јој је 4 гроша чарш. Може се добити код подписаног и у књижари г. Вел. Валожића у Београду.

У Београду, 23. Новембра 1871.

Др. Ђ. Радић,
секретар „друштва за пољску привреду."

ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ ГВОЗДЕНОГА НАМЕШТАЈА

КАРЛА РЕКСЕРА

у

ШТУТГАРТУ.

KARL REXER

in

STUTTGART.

У овој фабрици се готове сваковрсни намештаји за кућу и башту, било од жице ил' ливеног гвожђа; само ваља дати нацрт, а за израду, по нацрту сасвим тачну, јемчи фабрика. Цене су умерене. На наплаћено писмено заказивање, шаље иста фабрика илустроване цјепознике.

7—8

GEITTNER & RAUSCH

Hochstrasse in Pest. № 2.

препоручује имаоцима воденица и сувача своје велико стоваришће *камења, сита* и све потребне сувачарске и воденичарске ствари.

2. 16—16.

CARL SCHMIDT'S

Samenhandlung,

Kunst- und Handelsgertnerei

in

LAIBACH (Krain).

Наш најновији **цјеновник** *пољско-привредног, баштованског* и *цветног семена* (са многим сликама), изаћи ће у половини месеца Децембра о. г. и ми смо готови сваком га *безплатно* послати, ко га код потребује и од нас заиште.

2—2.

Излазило је у Берлину за оварс врло важно дело под насловом: „Bildliche Darstellung der Meriuowolle, von *H. Settegast*. Berlin, Wiegand & Haempel." Стаје 30 гроша чарш.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. | Издаје: „Друштво за пољску привреду.“ | У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 3. | Излази сваког 15. и 30. дана у месецу. | Уредник и одговорни: МИЛОВАН СПАСИЋ | Стаје: 40 гроша с. или 5 фор. годишње. | 15. ДЕКЕМБРА 1871.

ПОПРАВКА.

У прошлом броју изостало је, случајно, у рубрици записника „главнога збора“ друштвеног, да се под бројем 4. стави, да је и г. Стеван Поповић професор велике школе изабран за члана одбора. Овим се дакле та погрешка поправља.

Опет опомена нашим земљорадницима.

Ми смо представили у другом броју овога листа под насловом „Опомена нашим земљорадницима,“ како су летос и јесенас наступиле биле незгоде, због којих су наши земљорадници остали без јесењих усева. Представили смо даље, како ће ово зло још теже бити, ако наши земљорадници оно, што јесенас са засејавањем јесењег жита учинити нису могли, непостарају се довољно и на време, да то накнаде са засејавањем пролећних усева, нарочито пак пролећне пшенице. Опоменули смо их да се неполакоме, на превелику цену, коју сада пшеница на свима нашим пијацама има, те да је сву разпродаду, и тако да остану без довољне количине семена, које се овда, кад га употребују, неће лако и јевтина наћи моћи; показали смо на последку и неке друге приливе, које ће на сваки начин допринети, да се пшеница, а поглавито она, која се с' пролећа сеје, из наше земље извуче, и тако наши земљорадници да могу остати без довољне количине семена.

Ово што смо пређе казали, с' дана на дан све наше изгледа добива, да ће у већој мери да се појави, па зато сада опет излазимо, да учинимо опомене, док је још то време.

Јесен је пропала те пропала за радове нових пољских усева, а наступила је рано и таква зима која је пресекла све тежачке послове осим готовлења и привлачења дрва за огрев, но с' тим, што се јесенас и досад није могло ништа засејати, није баш тако, да се још у многоме накнадити неможе Озимица пшеница може се с' подпуним успехом сејати и до светог Сретења, а дотле може зима уталожити се, снег по пољама окопнити и земља се толико оцедити, да се одма орати и сејати може, па зато земљорадници наши, треба једнако на то да изгледају, да су са плугом или ралом, стоком и семеном сасвим припрани, па чим ијоле угодан дан за овакове радове уграбе, одма га употребе, и ураде бар ополико, колико се у најбржу руку може. Наступили после опет неко време снег и зима, и неустрајели она дуго, то посејаном и непониклом зрну неће ништа шкодити, и ако остало доба још добро буде, плода од засејане пшенице наћи ће се довољно. Као и при свима пролетним стрми-

нама, тако и за јесењу пшеницу, која се тако доцно сеје, мора се земља бржљивије узорати и раздробати него иначе, да се она лакше и боље слегне, и влагу задржава, кад топлина и суви пролећни ветрови наступе а и семена је више потребно, јер тако доцно посејана пшеница слабије се бокори, па би редка остала, за то је треба чешће и гушће сејати, него што се то чини, кад се време с' јесени сеје.

У колико се са засејавањем јесење пшенице недоспе или време недадне, у толико више журити се треба са сејањем јарице, ражи, а и других пролећних стрмнина. За сејање јарице има се довољно времена, јер њу можемо сејати и с' користи чак до Благовести, па зато нетреба обзирати се на то, да ли је прошао девети вторник од Божића или не, и онда тек помишљати на неке радове који с' наступањем деветог вторника треба да се предузму, него чим се угодно време појави, одма треба за рад прионути и гледати, да се што више ране засеје, па уколико ова неби у случају каквом обилно труд наш наградила, да нежалимо бар сами на себе. Старати се треба и по томе, да се свака угодна прилика за пољске радове употреби, што се јесенас и убоите досад није могло ништа привредити и што ће се радови сустићи па се после савладати неће моћи, нарочито неће онда остати доста времена за приправљање земље за кукуруз и за сејање овог и других производа. Зато опет кажемо и опомињемо наше земљораднике, да се старају да су им сви алати за рад у приправности, нарочито да гледају да довољно и доброг семена на време прибаве, како неби доцније због те бриге, пали у још већу. Где се год јесење жито у мложини сеје, ту се обично врло мало јарице сеје, па ако земљорадници у тима крајевима неузмогну озимице довољно посејати, то нек се још сад постарају и гледају, одкуда ће семена од јарице добити, ако га већ немају. Семе од јарице понајпре добити се може у свима нашим брдовитијим окрузима и крајевима. Ми ово представљамо нашим земљорадницима зато, што немамо прилике и начина да у овом погледу даље видимо, и више сазнамо, него многи од њи, а и ако имају који те увиђавности, да о подобним стварма размишљају, може бити због других брига, неће се ни сетити да на ово мисле, на шта је ми опомињемо. Да би пак ова опомена благовремено до сваког нашег земљорадника допрла, позивамо и молимо пре свега наше свештенике, учитеље, обштинске и полицајне чиновнике, а и сваког другог брата, коме благо народа на срцу лежи, а читати може и лист му овај до руку дође, да о овом што се у њему пише, обавести сваког нашег земљорадника, који у стању небуде да сам о овоме на време сазна. Старајмо се браћо бржљиво један за другога, па ће се и Бог за нас старати!

Зашто невања да су јасла у говеђим шталама на среди, и зашто је боље да су уз дувар?

У прошлогодишњем „Тежаку“ написао је чланак један, под насловом: „Нешто о говеђим шталама,“ ког је написао госп. „Н.“ из свога собственог искуства. Нашло се је пак код нас економа, који желе својим само простим доказима, наводе овога човека опровргнути, који се преко 45 година с' краварством занима, и који се тако рећи с' кравама и разговарати научио. Ја сам тај допис примио, јер сам и сам тог истог уверења. Оћу овде у место њега да одговорим сваким искуством и разлозима осведоченим доказима, које сам сам собом за две године од њега, и у штали где се 152 краве разнога соја ранило, неговало и гојило.

Није довољно читаоче драги, само простим, једностраним искуством доказивати, већ је код нас економа нуждан обширнији доказ, и ако се марве тиче: природне, искуством осведочене, лекарске и друге околности, увек колу доказа придодати, онда је доказ подпун; и ако се све те околности разлогом докажу, онда је доказ ваљан, и онда му се веровати може. А кад ко каже: није тако! пак на питање: зашто није тако? опет одговори: ја знам да није тако! и никакова даља искуства и доказа неће да прими, онда се такав доказ или за никакав, или пак само за себичан и једностран сматрати мора.

За доказати дакле неверницима, да су јасла која уз зид стоје боља од оне, која у среди штала стоје, где су краве једна другој главом окренуте, нетреба ништа друго, но разјаснити им ствар: да непосредна светлост марви шкоди, да се рана већма разсипа, и да је за јасла у среди штале, сасвим други намештај нуждан.

То ће сваки, који и најмање условља за подпуно здравље марвинчета знаде, допустити, да непосредна светлост, која кроз прозоре на очи марвене пада, марвинчету шкоди. Оној марви, која у среди штале своја јасла има, пада непосредна светлост кроз прозоре у очи, и то, с' десна стојећој марви пада с' леве стране, а с' лева стојећој пада с' десне стране. Овде нико противу рећи није у стању, јер је за обстанак и здравље марвинчета, једно од најглавнији условља посредна светлост, а у

шталу долази светлост кроз прозоре, који на таковој штали где су јасла у среди, неможе бити на преком (краћем) зиду, но на дужем, ком су краве стражњим делом окренуте, пак им непосредна светлост онда у очи пада, које неваља.

Данашње ђекарско искуство и то знаде, да је — шта више — и сунце на пољу стојећој марви школьиво, зато марва и спушта главу доле, да јој концентриране зраке сунчане оку невауде. Код штале, где су прозори, још је горе, јер је ту концентрација још већа, и ту су зраке, које кроз прозор улазе, још жесточије, пак онда наравно још и школьивије оку марвеном. Кад су пак јасла уз зид, ту неможе непосредна светлост на очи марвене доћи, но већ посредна, која нема толико снаге, а непосредно јој пада на труп, где јој неможе тако шкодити.

Марва која граби, неможе довољно здрава бити, јер оно сувише награбљено неможе прежвакати, него јој нека чест остане у првом стомаку, ту се згрудва, и марвинче добије напоне, неможе да бележи, а то је болест опасна, то знамо сви, особито ако је рана сува. А да се марва од награбљене ране гоји и да јој прија, то није истина никад била! Који то оће да докажу, само своје нарьино искуство на видик износе, т. ј. искуство, које није разлогом и довољно осведочено.

Ја сам се у практици довољно осведочајо, да су оне волови највећма угојени били, који су више у мраку стојали и лагано сваки за себе јели — неотимајући се! — него они, који су у сувише светлој штали и који су прождрљиви били; није то следство ако је грабљив, да дебља бити мора, него је баш на против: натезање ждерајући во, боље своју рану прожваће и скува, тим поводом више сала на себе намете, него онај, који прождрљиво само гута, а на себе ништа нелепи. Од добро скуване и прежвакане ране излазе питајуће материје, које жилице међу месом гоје, а никако недолази то гојење од прождрљивости; прождрљиво је марвинче увек сувље и слабије од марвинчета, које је флегматичне и лагане природе.

И то није истина, да при рањењу на јаслама покрај зида више огризине остане. Баш су ту противници на лепак наишли. Питам ја њи, дали су се они у својој „великој“ практици осведочили, да од добре, умерено дате и добро припрањене и зготовљене ране, огризине остају? И од најгоре не! ако је само као што треба приготовљена; а какова је разлика између зготовљене и незготовљене ране, нека прочитају чланак наш у бр. 20. прошле године, пак ће се уверити, да и у том немају право, и што је најглавније — да немају довољно искуства. Ја, који сам у мојој краварској практици у академији 152 граве пажљиво ранити, обилазити, неговати и лечити морао, мислим да ћу пространија искуства имати од оних, којих се само искуство на двема, трима обично рањеним кравама оснива, а то је узрок, што данас наши сељаци још вредност краве непознају. Ал наравно, њима то није нужда — — они то све боље знају. — — То је она скоро неизтребима погрешка код нашег народа, што оће и од оног народа у краварству више да зна, ком је крава исто оно, што је нашем пауа и земља, и кога крава рани и одева, и шта још — одакле ми краве доносимо, да наше облагорођавамо и дотерујемо.

Знају-ли противници шта је Швајцарска у краварству? и знају-ли они, да су то и швајцарског искуства, да је боље јасла уз зид него на среду метути, из они горенаведени узрока; и они ваљада знају рану штедити? — Зацело већма него ми! А ми? Ми се без икаква одпора на њи угледати морамо!! И онда се просипање ране увек предупреди, кад се помало даје, а ако огризине остају, нису узрок јасла с'прам зида, но или храјана рана, или пак прекомерно товарење у јасла; крава, и у опште свако марвинче, онда само слатко ждере, кад му се помало даје, а не онда, кад отимати мора.

И наше околности материјалне, недопуштају рањење крава у сред штале, јер ту је сасвим други намештај нуждан, ког спахије само и богаташи чинити могу, ал и то не из штедње и доброте него више из претеране воље, а ми данас неможемо претеривати, него штедити, и оно чинити, што је могуће. — Кад противници веле, да се са јаслама у среди штале, рана штеди, јер марва једна од друге граби, питам ја њи: јесу ли они видили намештај прави једне штале, у којој се марва по среди штале рани?

Овде је крава од краве сасвим одељена, и тако ређи затворена бити мора, баш из тог узрока, да једна од друге неграби те да се рана непросипа и ја сам већ нацртао, и у дрво резати дао намештај такове једне штале, а на прозорима су прострте асуре, да светлост непосредно очима марвенима недосађује.

Ту су и трошкови дупли, којих се економ чувати мора.

Краве су у таковим штталама, где су јасла на среди, тако ређи у јарму, као што ће читалац у доцнијем ком броју видети, док дворац готов буде. А знадули противници шта се уштеди при јаслама

у среди? Ништа више, но само слуги дупли ход, а кад би ко на то гледао, онда би само лењост слуге свога подкрепљавао, а сам се ништа хасниjо неби.

Баш се при овом начину рањења рана штеди, кад су јасла према зиду, јер посредна светлост недопушта кравама да све у јаслама виде, пак и оно, што би при непосредноj светлости у средини видили и неби поjели, поjеду кад невиде шта jе, а нагон — боље рећи мирис, осећаj — сасвим други уплив ту има, ког би за доказ сувише времена и места заузимало, а томе овде ниjе место, то више у оделење чисто анатомско и лекарско спада. Баш се при рањењу у средини код нас рана разсипа, будући намештаjа немамо да то предупредимо, jер се граби, траза и рана на све стране разсипа, а таков намештаj трошка кошта, на кои се неможе ни средњег стања земљодјелац отважити, да тако залуду троши.

И место, кое jе при рањењу у средини нуждо, много пространиjе бити мора, него кад jе марва главом код дувара. Ево како. Јасла су у средини, коjа дупле ширине бити мораjу; простор од зида до трупа марвеног за обилазење, мора бити с' jедне и с' друге стране, даклем jе дупле ширине; свака крава мора имати засебни jарам, дакле од сваког оделења — jарма — до другог има бар по 2—2½ стопе раздељка — таj jе простор отишао у штету. Где jе више крава, ту такови раздељци много од простора одкидаjу. При ужим jаслама у среди, особито ако су краве jедна спрам друге, а не jедна другоj у преко намештене, туку се краве и роговима боду, и кад су у jарму, а камоли кад тога неби било; ту се онда потуку и нестоjе мирно при мужи, а ми врло добро знамо, шта патимо, кад крава при мужи мирно нестоjи, и ратосиља се jе човек већ напослетку, а кравар све те невгоде треба да гледи да jи уклони, и то к' неговању крава и општем краварству спада.

Желители дакле jошт више доказа, jошт hу вам jи, не из чувења, но из собственог искуства навести, а дворе hе вам све боље разjаснити док готов буде. **Р.**

Жива ограда од дудова.

За живу ограду или живице су најбољи дудови од три или четир године; за оваj пресад узми онде дуде, где су најгушћи у семеништу, тако буде остаjали више простора.

За ове грмове или живице ваља jаму ископати корак широку и корак дубоку, и дудове корак раздалеко садити; оно 5 или 6 остављених бркова неза стоjи како тече; осим тога ваља гране проплести и прешкртати између себе крај гране као што на слици видиш да буде живица гушћа.

Од ове живе ограде имаш четири користи:

1) за коjу годину буде од њих лепа живица около поља.

2) Лист од грмиња или живице можеш, кад друге половице бубе храниш, листом из дудиjака мешати и тим помешаним лишћем бубе хранити.

3) Што обрежеш грања и шиба, ако их одлисташ, добро jе за ватру, а кора као лика употребљава се за везање лозе у винограду.

4) Можеш ове живице што ближе код куће садити, те по зау времену не мораш далеко по лишће ићи. **Р.**

Шта вреди крава?

Крава jе највреднија домаћа стока; све jе од ње хасновито: слатко и кисело млеко, слатки и киселн скоруп, сир, путер и масло, слатка и кисела сурутка, месо, лоj и кожа, рогови и папци, кости, балега и цео тор. За вешту и мудру газдарицу нема jедногa трупа на крави, што би одбачен бити могао.

Рачунаjући шта jедна крава асне годишње пући jедноj донети може, ваља у есап узети: старост, соj, пасму и доброту краве; рану и негу њену; вештину газдаричину око ње и око доноса њезини, места до коjи газда живи, и друге околности и угодности.

Крава од пете пак до десете године два, и трипуча више вреди, него после десете године, а после дванаjсте jе само за касапина, а за домаћу потребу баш ни зашто није.

Већег и крупниjег састава (соjа) крава, раном и трошком своjим врло мало више кошта, а по пет пута више хасне доноси него каква крава ситниjег састава.

Крава од добре пасмене краве и бика отељена, вреди све, и није никад и ніиошто скупа, а од

хрђаве краве и бика отељена невреди никад ништа, и није нипошто јефтина.

Међу великим и међу ситним кравама, и међу оним од истог и ваљаног бика и краве, има ји што мало, а има ји што млого млека дају. Така ваљана крава по три и четир пута више хасне донесе него хрђава.

Иста је така разлика и између ране и ране, и између паша, како на ком месту и висини стоји. — Саме паше на истим местима, различне су по травама и цвећу што по њима расте, како се пасу, како негују, крче и т. д.

Ал је управо нега, пак онда мужа и хасњење млека, управо вештина ил' невештина газдаричина, од највеће важности за есап тај. Вешта газдарица извуче и од лошије краве, с' мало трошка, по три, четир пута више хасне, него што невешта с' најјећим трошком и од најбоље краве уме.

Најпосле је и место, где који газда живи, за есап тај здраво важно. Близу вароша, где се и млеко и скруп, путер и масло и т. д. и лакше и скупље продати да, него на селу, ту је с' тим већа разлика на добитку. С' паметном негом и поступењем са млеком, може се са једном једином кравом преко године по 1000, 1500, 2000 и више гроша добити.

По том рачунајући ово је од прилике есап: хрђава крава, на хрђавој паше, рани и нега, једва 400 ока млека преко године даје; обична сеоска добра крава даје 700 ока; добра, на доброј рани и паши, даје преко 1000 и 1400 ока, а здраво добра по 2000 и више ока; и то те наше сатне краве, а краве већег соја, па добре, по два, и три пута толико. Једна велика крава па добра и добро држана, може годишње по 2 центс путера и 4 центс сира донети, окром свега другог, а то је да видиш, голем добитак. Близу вароша пак, где се са самим голим млеком двапута више добија, него са вадзан угађаним и чуваним путером, маслом и сиром, ту је још далеко већи добитак.

Ал и лоша, и лоше држана крава, увек толико донесе, да ју је вредно ранити и неговати. И најлошија готово, пак десетороструко своју негу и трошак газди накнади.

Р.

Патка невештица.

Ову инострану патку наћићеш данас много у Енглеској, Ирланду и по свима зоолошким баштама. — Она је 19 палаца дугачка, а кад крила рашири, широка је 2 стопе и 4 палца. Кљун јој је црвен са прном ивицом.

Са разним бојама по телу, овако је ишарана; око очију је румена; чело и остраг висећа капа (ћуба) зелени са златним блисталом, а са обе стране капе има бела пруга, која особито лепо у капи изгледа; стране горњега врата љубичасте су, грљан чисто бео, исто тако и око врата има белу пантљичицу; груди су угасито љубичасти, ал' се та

боја постепено у сасвим белу боју трбуха слије; испод крила је перје прно и жуто, а слабине су искићене са белим и прним узким перјем, у виду полумесеца; перје је на репу дугачко, прно, са зеленим преливалом, а са стране се спустило златнозелено перје, које је спрам сунца дивотно погледати; леђа су угасито бронцаста са зеленим преливалом; крилно је перје прно са белом ивицом и љубичастим пегицама. Ноге су црвено-жуте; покти дугачки и савијени.

Р.

Дивји кестен, као лебно дрво земаље умереног поднебија.

Давна је већ осведочено, да у плоду дивјега кестена много питајућа брашна има, пак се из тог узрока и препоручују повторитено плодови ти, за рану људма и скотовима, особито у гладним годинама. Горчина она пак, која се у том брашну налази, била је увек узрок, да су доданашњи покушаји: лебац из тог брашна месити, одбацивани, пак и за рану скотовима је врло мало уважаван тај плод. Ако, кад кемији за руком испадне ову горчину уништити, и на јефтин начин укусан лебац из тога брашна месити, онда ће се дивји кестен у први ред хранећег економског биља ставити морати, а на то неможемо ни посумњати, кад само погледимо, шта кемија данас ради, и како напредује.

Дивји је кестен научен на поднебије средње Европе; јаки пролетни мразева могу листу његовом шкодити, без да му цвету науде, који се тек онда

укаже, кад се круна листна сасвим развије; лишће му се врло брзо развија, само ако је за развитак довољно топлоте ту. Рано развијање лишћа можемо ми и предупредити, и то, кад около дрвета изкопамо мало земље, метемо у ту јаму свуда около снега или леда, пак то ђубретом покријемо. Док је тај снег или лед на жилама нерастопљен, дотле неће дрво потерати, а да се отопи, треба веће топлоте, коју тек доцнији пролећни сунчани зраци дати могу; тим се начином рано развијање задржава, а тим се онда од прозебе и мразева пролетни дрво већма осигурава. — Неостаје нам дакле ништа друго, но побринути се сад за даље обдјелавање овога дрвета — да више плода донесе.

Данас, где га само због густог лишћа његевог, које лепу ладовину даје, ценимо, необазирући се на богато рађање цвета и плода, подрезујемо га немилице, а тиме умањавамо и рађање цвета и рађање плода; а где је год самом себи остављен, рађа он обилно цвета и велика плода. Ако га пак пажљиво и приљежно обрађујемо и надгледамо, имамо се зацело већем производу надати. Обраћамо позорност наши читаоца на нову ову грану економског напредовања, покупивши сва новија искуства, да најновије саобштимо, и зато стављамо овде следеће искуство.

Сљуштени дивји кестени се на тренци изтру — а кад би се то у већем чинило, морали би имати машину за то —, тај изтрвен кестен се мете у један ланен џак (врећу), пак се непрестано на кестен у џаку чиста вода сипа, а при том се кестен исто тако непрестано са лопатицом или руком преврће, а на послетку се вода добро изцеди. Ова се вода у чист чабар оцеди, пак се остави, да 18—24 сата престоји, да се она дрождина слегне, пак се онда чиста она вода над њом полагано одлије. Ово се дотле чини, док вода из џака сасвим чиста непотече, и док оне горчине у оној дрождини нестане. Затим се та дрождина из чабра с' кашиком или лопатицом извади, на ваздух разтре да се осуши, као и штирак, (шкроб или кориво, како га где зову) што се суши. Из 6 фунти ољуштеног кестена, добије се 1 фунта лепог, белог и подпуно слатког шкроба. Што су кестени чистији, тим се више шкроба добија.

Што се пак преправљања брашна за лебац од кестена тиче, то треба овако поступати. Ољуштене кестене треба на мале комадиће изсецкати и на пропајно место добро осушити. Кад су већ довољно изсушени, саспу се у један суд — чабар — и налије на њи воде тако, да је бар 3—4 палца преко кестења буде, пак се онда дода мало поташе (пепељике), од прилике на мерицу кестења добар лот поташе. Овако треба кестење неколико дана оставити, док вода непожути, пак је онда одлити треба, а чистом опет кестене прелити. — Ово одливање и доливање воде дотле поновити треба, докле год вода над кестенима чиста неостане, пак и онда да се немути, кад се кестеня промешају. Узми онда кестене напоље, осуши ји и чини од њи брашно.

Р.

Полагање њежни биља због зиме.

Баштованима и искусним љубитељима цвећа неће ово, што овде желимо казати, ништа ново бити, ал може бити да ће више њима добра опомена бити. Дрва, и цвеће њежњег састава, сачуваћемо онда од шкодљивог уплива мраза и зиме, кад ји земљом покријемо. Ово се закриће особито код лозе употребити мора. При овом раду имамо пазити:

1.) Још из младости мора се рашће на полагање научити. Дрва, џбунови и лоза врло се лако при полагању пребију, ако су мало дебља, или баш ако то не, а оно им се кора испуца које је исто тако шкодљиво; кад ји пак из младости на то научимо, то они онда неку упругност добију, пак се лепо полећи даду. Ово полагање мора се само с' једне стране извршавати, јер мењањем стране, може се лако лоза пребити или пући.

2.) Покривање положени нижи дрва и џбунова, мора само искључно са земљом бити, која мало песковита и гњила бити мора. Сламом и ђубретом покривени недржесе тако добро, као са самом земљом, шта више. Још се и којекакав гад увуче и квари положену биљку.

Свака нека се од тог чува, да биљку најпре сламом, пак онда земљом покрије. Овим се само обтицање сока предупреди, а крви се увуку, а и друге се болести изроде. Она земља којом ћемо покрити, ваља да је доста песковита да миш недође до биљке, те да је повреди, а у песак миш никад неће, то је већ позната ствар.

Покривало треба да је ½ до 1 и 1½ стопе високо, дебљина се по биљу влада.

3.) У пролеће, кад дрва пупити почну, треба гледати, да се тај посао изврши, кад је дан сунчан и сув, да се и биљка осушити може од оне влаге, коју је под земљом задобила.

Ако би се још ладне — са слабим мразом — ноћи појавиле, кад су биљке већ одкривене, а ти покри преко ноћи са сламом, ал ујутру опет отреси.

Р.

Пчеле и воћке.

Пчеле нам недају само меда, но повисују плодоносије наши воћака и други биља. Ово зацело неће нашим баштованима и економима познато бити. Воћњак, при једнакој земљи и једнаким околностима, увек је плоднији онај, који је близу каквог кованлука, нежели онај, који на близу кованлука нема.

Узрок је тому сљедећи:

Кад се пчела у цветну чашицу увуче, и у њој се окреће, да сокове боље из цвета изсиса, растресе цветне праове, који у прашину падну. Из овог изиђе у многим случајевима уметно оплођење, где природно оплођење због неудесног времена неби бити могло.

Исто се ово догађа и код другог биља, које пчеле због добри сокова воду, и због тога је дакле одвећ полезно кошнице у башти имати, где се плодове посеће биље и воћке негују. Овде се природа јако у помоћ притиче; и зашто јој неби помагали, кад од ње кадкад и сувише заштевамо, и она нам чини. Притецимо јој дакле бар онде у помоћ, где јој помоћи можемо.

Тко пазљиво проматрао буде једно репиште-видиће и чути милионе пчела, где по решци сокове купе, а тај ће одма и поћати, какво јако оплођење овде бива. Једна једина пчела изсиса сокове из хиљаду цветова, који се онда уметно оплоде; где је дакле рад целога пчеларског народа?!

Где се год кованлук у велико води, тамо су, сразмерно доброти земноj, и године плодније. Из овог сљеди: да је воћарсто у јакоj свези за пчеларством; јер раздвајањем једно од другог, губи се велико оплођавајуће средство. Р.

Добре врсте воћа, могу се и од необлагороћени воћака добити.

Један учитељ и добар воћар, преповеда сљедеће:

„Почем су ме премештили у село Д., морао сам моме предчастнику и најмању воћкицу, коју је он у башти усадио, с' готовим новцем исплатити. У мало нешто удаљеном ћошку (рогљу) у порти стајаше једна воћкица, коју по изкази пароха: нити ју је мој предчастник усадио, нити је икада плода донела. И нико није знао, од куда је та воћка на то место дошла. Из тога узрока нисам морао ту воћку платити, и саветоваше ми да то „дивје дрво" одсечем и у ватру бацим."

„Дрво ово — била је дивјака јабука — могло је од прилике 6—8 година старо бити, ал је лепог и здравог раста било. Ја га на томе месту две, и још и трећу годину оставим, али оно за то време неуказа ни цвета, а још мање плода. И ја изгубим већ стрпљење, и био сам у тој намери, да га одсечем, јер ми је баш једно лепо, једнако израстло дебло требало. Већ да сикаром у њега ударим — ал' ме један страни баштован одговори, и тако га ја на моју срећу оставим."

„То је било месеца марта прошле године. Кад, ал' месеца маја укажу се на воћки неколико цветова, а у јесен сазру на њој две јабуке, које су заиста красне биле, и у читавој околини им пара било није. Плодови су били велики и врло мирисави и прекрасног укуса; ону врсту нико није познавао. Један сам комад мени задржао, а други сам баштованском друштву у Праг послао да га испита."

И ове године је било доста цвета, ал је мраз све уништио."

„Ово сведочи: да се добре врсте воћа и од некаламљеног воћа добити могу." Р.

Да јабуке годину дана од трулежа сачуваш.

Избери најздравије јабуке, поређај их лепо у какву собу, да свака за себе буде и једна другу недодирне. Сад затвори врата и прозоре, пак заложи на среди собе ватру од винове лозе, ал непуштај много пламена, но више дима, и то ради кроз своји 4—5 дана. Кад јабуке дим овај изсуши, посипе ји уједно неком сољом која се тешко и примети, и овако осушене јабуке поређати треба у сандук са плевом, али да опет једна другу недодирне, горе и доле, у сандук мети мало сламе и добро затвори. Р.

Најбоље крме за гојење.

Што је телом дуже; трбуа већма висећа; што је шири кукова; већи клопави ушиј; што је краћи, а шире растојећа ногу; што му је чекиња и длака бела, мекша, краћа, кости ногу тање; тим је за гојење боље. — Ако ћеш га код куће гојити, боље је краће њушке, ако ли у шуми боље дуже, јер већима рити може. Р.

Да свињама глад одржиш.

Познато је, да гојене свиње на једаред јелом пресеку, и онда ма шта чинијо, почну с масти падати. Натопи тада овса, и много соли у мало воде за 24 сата, и дај им сваки дан дваред по једну прегрст свакоме, то им глад одржи и свашто ждеру, те се даље гоје. Р.

ОГЛАСИ.

(За оглас плаћа се од ситног реда, или мјесто које он заузима: први пут 1 грош чарш., а сваки други пут по 15 пара.)

Књига:

„ГАЈЕЊЕ ПЕРНАТЕ ЖИВИНЕ"

готова је, и украшена је са 14 фини дворeза. Цена јој је 4 гроша чарш. Може се добити код подписанога и у књижари г. Вел. Валожића у Београду.

У Београду, 23. Новембра 1871.

Др. Ђ. Радић,
секретар „друштва за пољску привреду."

ВЕЛИКО СТОВАРИШТЕ ГВОЗДЕНОГА НАМЕШТАЈА

КАРЛА РЕКСЕРА

у

ШТУТГАРТУ.

KARL REXER

in

STUTTGART.

У овој фабрици се готове сваковрсни намештаји за кућу и башту, било од жице ил' ливеног гвожђа; само ваља дати нацрт, а за израду, по нацрту сасвим тачну, јемчи фабрика. Цене су умерене. На наплаћено писмено заказивање, шаље иста фабрика илустроване цјеновнике.

8. 8—8

GEITTNER & RAUSCH

Hochstrasse in Pest, № 2.

препоручује имаоцима воденица и сувача своје велико стовариште *камена, сита* и све потребне сувачарске и воденичарске ствари.

2. 16—16.

CARL SCHMIDT'S

Samenhandlung,

Kunst- und Handelsgertnerei

in

LAIBACH (Krain).

Наш најновији **цјеновник** *пољско-привреднога, баштованскога* и *цветнога семена* (са многим сликама), изаћи ће у половини месеца Децембра о. г. и ми смо готови сваком га *безплатно* послати, ко га код потребује и од нас заиште.

2—2.

Изишло је у Берлину за овчаре врло важно дело под насловом: „Bildliche Darstellung der Merinowolle, von *H. Settegast.* Berlin, Wiegand & Hempel." Траје 30 гроша чарш.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. | Издаје: „Друштво за пољску привреду.“ | У БЕОГРАДУ.

Излази сваког 15. и 30. дана у месецу. | Уредник привременo: МИЛОВАН СПАСИЋ | Стаје: 40 пара ц. или 4 фор. годишње.

БРОЈ 4. | 30. ДЕКЕМБРА 1871.

Олајна проја

Ваљда је код целог нашег народа „Олајна проја“ под тим једним именом позната; познато је свакоме, да се она добија, кад се олај из испржене и самлевене репице изцеди, пак проја та у покровцу остане.

Олајна се проја почела јако од две три године у економији енглеској употребљавати: Енглези су пронашли, да је олајна проја врло хасновита за марву, кад јој се умерено и редовно сваки дан даје. Кад искуство кроз више година покаже, да је добро и хасновито пројy марви давати, то би заиста и ми боље прошли, кад би пројy кравама, воловима, теоцима и т. д. давали, нежели с њоме ватру ложили, кад за ватру јефтинија материјала имамо, који се ни зашто друго употребити немогу, осим за ватру.

Олајна проја има у себи горки сок, непријатног мириса, ког омирисати и осетити можемо, кад пројy мало водом покваснмо. Тај непријатан мирис је узрок, што се скотови немогу лако на пројy научити, него тек кроз дуже времена, и то тешком мухом; ал кад се једаред науче, онда им је то најмилија рана.

Много се несме давати, јер онда млеко и месо непријатан мирис добију; искусило се, да је најбоља мера једна ока на главу преко дана у тривут дата за краве, а за волове, који се на јаслама гоје, 5 литара.

О разним дејствима олајне проје, и то по начину како се давало, приповеда Др. J. Леман, ово:

„На многим местима сам имао прилике видити, да од једне и исте проје марви дате, гдикојој марви добро чини, а гдикојој опет шкоди. Узрок овоме истраживао се свакојако, и пронашао се заиста, и то, да од начина којим се марва пројом равила, долази.

Проја се највише с другом каквом раном н. пр. мекињама, репом и т. д. меша, ал се и на само даје.

Први, и велики покушај, учињен је на воловима, који су на јаслама за гојење опредељени били. Овим воловима је сваки дан по 6 — 7 фт. измлевена проја дуже времена у води стајала. Кад су волови ову пројy у води добили, нападне ји пролив, изгубе апетит, и тако после тога нису хтели ништ јести. При овом покушају падне једном на ум, да покуша на сувo дати измлевену пројy, и кад је то учинијо, дођу волови таки к себи и почну јако ждерати.

Код телади од 3 — 4 месеца, била су прева много тања, кад им се на дан по 1 фунту суве проје давало, а напротив, кад им се покваснло, а они добише пролив као и волови.

Из овог се даје поуздано закључити, да се онај несносни, и унутрашности марвенској шкодљиви мирис, и овај горки сок не налази непосредно у проји, него се тек направи, кад проја с водом у сиесу дође.

Доказано је: кад се проја с онаком раном која је врло водена, помеша, као н. пр. с репом бромпиром и т. д. да се увек неки јаки мирис направи, који је врло налик на мирис олајни од слачице. Та, тако несносно мирисава материја није још појединице изтраживана, али се може казати, да је с олајом од слачице сродна, и да обоје једнак уплив на животиње имају.

И од слачице олај не лежи управо у оном прном семену, него се тек онда направи, кад се семе мало с водом смеша. и овим се начином две разне, у том прном семену налазеће се материје једна с другом споје, и олај изађу. То је онај олај, који, кад га човек у маљим узме, кување у стомаку човечијем ускорава и прева чисти, а на против, ако човек више узме него што треба, исто му тако шкоди као и скоту, јер му почне у стомаку горети, добије пролив, сањив је и т. д.

Исто тако, као што олај од слачице на тело човечије уплив има, исто тако и олај од репице има на тело марвенско уплив.

Кад из предпаведеног видимо, да проја на суво дати, пак ма и мало више, не шкоди, то закључити можемо, да се она јако мирисава материја без уплива воде изродити не може, или бар не у тој мери, да би унутрашности марвенској шкодити могла.

Може ми тко рече, да се та мирисава материја и у стомаку направити може, јер и тамо воде има; ал ја сам покушао, и помешао самлевене проје са пљувачком, и оставио неко време, пак се није онај несносни мирис направио, а на против, да сам с водом помешао, мирис би се тај направити морао.

Из целог се закључити даје, да се олајна проја само на суво давати има, и као што рекосмо по једну оку на главу, и онда, не само да се марва од ње гоји, него: више млека даје и од многе се болести чува.*

Све наше сељаке и економе опомињемо, да проју на ову цјел употребе, и тако као што рекосмо на суво и умерено дају. Р.

Нега телета.

Крава одма чим се је отелила, само лозу одгризе, на онда теле лиже, са тим га очисти и осуши.

Ту људи обичај имају теле смрвленим лебом, ил насољеним мекињама посути, да га крава радије олиже. Те мекиње и со гад онај мало забуне, и крава га лакше подносе; ал је за цело и по краву и по теле пробитачније утрти теле, па га онда посуто, ил непосуто, крави дати нек лиже.

Телету, ако је врло слабо, ваља по једно ровито жуманце дати, то га најбоље окрепи.

Неки људи имају обичај, оно прво балаво кравље млеко, што је баш за теле згођено, измусти на бацити. То је лудост. Баш је то млеко најбољи лек телету, да га од нечистоће, још из утробе накупљено, најбоље и најлакше очисти.

Дојење и одрањивање. О дојењу и одрањивању телета, имају људи врло различна мњенија.

Неки узму теле, и одма чим га је мати оливала и прво два трипед надојила, одлуче, па га онда прве недеље сваки дан по 5 и 6 пута, 2-ге нед. по 4 пута, 3-ће и 4-те по трипед, а 5-те двапед под краву пусте да се пасиса; а међу тим га на траву и сечку с мекињама помешану приучавају и привикавају; веле да ту не бива крава толико узнемирована, као кад је теле непрестано код ње; ал је то и крава кој ејакава, а ни газдарица бољa, која толико са телетом натеже, и не бива теле толико реда погажено и удављено веле, ал да нашто би била нажња.

Онда је за цело боље појењем одрањивати теле него дојењем; ту крава још више мира има, и одлучење ту обоје: крава и теле лакше поднесу, него доцније; не науче се једно на друго, па и не туже толико. Поје обучно из ведра на сисак, с почетка по 4—5 пута на дан, а после све ређе; 1-ве недеље по 2 до 2½ оке млека на дан; 2-ге нед. 3 и 4 оке; 3-ће нед. 4 и 5 ока; после треће нед. није више само млеко довољно да теле одрани и у снази сачува, онда ваља друге ране са млеком мешати, и полако на суву рану пећи.

Опет неки одлуче веле одма, и сасвим без млека одрањују: са мекињама, ил јечмовом и зобовом отрушињом у води накисељеном итд. Ту истина сво млеко и скоруп уштеде, ал тиме сасвим занемаре и теле и краву; теле закржљави, па више на њему изгубе, нег што на млеку добију, а ни крава никад оволико млека неда кад је теле не сиса, као кад је сиса.

За цело је најбоље оставити теле код матере, да сиса кад оће и колико оће! то је и најпри-

родиње, и то увек најмање млека кошта, а најбоље крава и теле ту пријају. Ту теле увек помало одсиса, на боље скуша и свлада, јер никад незаглади; а крава ту највише млека даде, јербо је чешће теле за сисе дрпа и виме дражи. А будући да је оно прво недеља млеко врло слабо, зелено, и готово ни од које асне, то је зато баш најбоље да га посиса, и тако је само за њега одређено; а кад газдарица зна, да је оно последње у вимену остајуће млеко најбоље, бар највише, ил све сам скоруп носи, то ваља да само иза телета, краву до последње капље намузе, ту ће сав бар скоруп добити, а стим ће имати више асне, него на свему млеку оном.

А што се оног тиче, да што дуже теле матер сиса, то се већма и научне једно с другим, па и заволију већма, па већма туже једно за другим, опадну и оболу; има и за то довољно лекова и начина, само и чинити ваља; а нараз се и зато довољно постарала.

Овром тога првотелици ваља увек теле оставити да је сиса, јербо јој тек сисањем вимена израсте, што самом мужом никад не буде; а и зато, што је првотелицу ил врло тешко, ил сасвим немогућно на мужу обвикнути.

Одбијање од сисе. За продају одређену телад ваља бар 5 недеља, а ону за пасму одређену, и по пуни 5 месеци оставити да сисају, приранујући ји помало с другом раном, па онда одбити.

У они мести, где се млеко скупље продати да, пробитачније је мало и пораније одбити теле. Ту ваља тако згодити, да се крава зими отели, како ће наскоро теле траве добијати моћи, па мање млека трошити.

Никад неваља наједаред одбити теле, и наједаред са матерњег млека на суводарну и тврду рану пећи: него га полако на рану другу привикавати и варати; најпре $^1/_4$ млека са $^3/_4$ воде и прекувљеног јечма или зоби давати, а после све више воде а све мање млека, па онда полако и на суву рану пећи; а доцније ји ваља у пашу терати одлучено од крава матори, а ноћу одлучено од њи затварати.

Да се лакше теоци при младини месеца одбити дају, то је само бабски говор, ако нису теоци месечњаци.

У нас је обичај, у кани усађенеексере на чело телету привезати, да не сиса матер; боље би било начинити да њега шилци боду, него матер; и лудо је то и немилостиво, и оће крави да сисе и виме за навек уквари. Најбоље су за одбијање то оне корице, што се на уста теоцима привежу, што им непуштају сисе уватити, ал пуштају пити и траву чупати.

Одбијену телад ваља подаље од крава затварати, да се виком недозивљу, где тужеђ једно за другим кадкад обоје оболу; и ваља теле и краву облан терати мало, да се већма уморе и тврђе обноћ заспе.

Теоце после одбијања, ваља неки дан повећма чувати и неговати, јер онда најлакше оболу, опадну и пропадну. Рђава нега за тај мах, оће да ји опакази за сав идући век.

Оће гдикоја крава над јој се одузме теле да сувише тужи за њим, неће да једе, и стеже и неда млека; ту јој ваља за неки дан најбољу рану давати, те је преварити, а с' тим и много млеко у виме натерати, па због терета и бола мораће га попустити, а чувати је при том да нечује дреку телета.

* * *

Мушку телад ваља за рана, ако су поле јача одма у 4-ој или 3-ој недељи ушкопити, у то доба најлакше преболу.

Ко је рад да за приплод теле оставља, ваља да најбоље одбира. За женско смо рекли, које што ваља; мушко је најбоље оно, што је од добре јаке пасмене краве, а здрава млада и јака бика; што је од 4-ог 5-ог 6-ог телења; што је у Марту, Априлу, ил Мају отељено; што кратку главу има; дугачке уши, јаке и праве ноге, права леђа, надигнут реп, и које је чиршће а бешње; још ако је заради женске пасме, онда што дужи врат и већма пропаднуту стражњицу има, тим је боље. **Р.**

Мјенимо газдовање.

По А. А. Шмиду, од **Г. М. Матића**.
(продужиће).

Према томе могао би ко помислити, да се мјенимо газдовање свуда радо заводи? О том ће нам рећи идући чланак:

4. Историјски развитак мјенимог газдовања.

Заиста је тешка ствар писати историју тог система газдовања, јер му се почетка извесно незна. Незнамо где је и када је тај систем постао, и ако *Фраас* — можда и добро — мисли да су га још стари Римљани употребљавали. Значајно је то, што је још и Вергилије (римски песник) говорио о том систему у свом „*Fetibus requiescunt variis arva.*" Де Лаверо вели, да је колевка тог система Фландрија, отуд да је пренешен прво у Инглеску, потом у Француску, а после и у друге јевропске земље.[1])

[1]) Тако пише и А. Е. Конере у свом врло занимљивом чланку: „Die Betriebsorganisation selbstständiger Wirthschaftsobjecte (Gutskörper) за страни 300. свог „Jahrbuch für deutsche Landwirthe. 5 Jahrgang 1865.

Тим се нам у кратко објашњује то, што га ми прво видимо у Инглеској и у Нидерланду, у земљама које су одавна познате са свога напредног газдовања, где се поред красног гајења домаће стоке положио основ ваљаном мјенимом газдовању. Старо *норфолкско* четвртачење је најчистије, из њега се развише велики бројеви, најразличнијег мењања тог система. Отуд се по мало ширило мјенимо газдовање и у друге јевропске земље. Ново економно биље: детелина, репа, репица и др. увећани порези, полепшано гајење стоке, умножено људство, одбацивање угара, све се то није могло слагати са трећачењем, те се почеше тражити други системи газдовања. *Кристијан Рајхарт* био е у Немачкој први, који је саставио као неки нацрт мјенимог газдовања, али у практичком животу не чу се за њ ништа.

То је било остављено *Теру* и *Шубарту*, реформаторима немачте и средњо-јевропске пољске привреде. Шубарт је особите заслуге стекао у поукама о неговању детелине, о храњењу марве лети у шталама, о одбацивању угара. Тер, пропутовав Инглеску сву, заведе на свом имању инглески систем сејања, а усиљавао се да се само мјенимо газдовање рашири, јер је држао да ће само оно моћи опет подићи мртво, бедно и запемарено пољоделство. Мјенимо газдовање му је било средство, којим земља може постати плоднија. У ондашња тешка времена, Терова наука добро дође, и мало по мало поче се у немачкој ширити мјенимо газдовање.[1])

Отуд је било пренешено у Чешку. Кад и ко га је тамо пренео, није нам познато. Али изгледа као да је тамо веома брзо дошло, јер још год. 1813. издало је чешко пољопривредно друштво поуку о њему под насловом: „предлог и навод о мјенимом газдовању, са примером прелаза од трећачења к њему“ од Лудвига Фишера. Доцније (1824. год.) предложи земљоделац Карел Интаљи, да се заведе мјенимо газдовање, а корист његову доказиваше сјајним примерима, особито на имањима кнежева Ауерсбергских. На преко свега тога мјенимо газдовање не пађе у Чешкој толико поштовача, као што би се могло мислити. Још и дан данас се то питање потеже, а никако да сеासвим изврши.

(продужиће се).

Зар се и зими може калемити?

Овако ме питаше једном неки љубитељи воћарства, кад у речи о калемљењу воћа бијасмо. Ја им обећам, да ћу им путем друштвенога овога листа са сликом показати, како се то чини.

Кад ћеш зими да калемиш, које најсигурније само „спајањем“ (копулирањем) бити може, онда мораш *младе* дивјаке из шуме ископати, пак ји онда код куће у једну јаму (рупу) лепо послагати и добро са сламом ил' сувим лишћем претрпати, да се не смрзну. Око Сретења (месеца фебруара) повади те дивјаке на поље, однеси их у собу и калеми, споји их са благородним гранчицама у руци, чак близу жила, као што ти слика ова

показује. Овако спојене и привезане остави опет на ладно место, где им мраз шкодити не може, ал' где имају довољно промаје и влаге, да не засуше, и то до пролећа.

Кад се друго воће пресађује, онда пресади и ове калеме; само пази, да попез онај бар с' једним палцем у земљи буде, пак да си јошт сигурнији, а ти добро залиј.

Облагорођена гранчица нетреба дужа од 2 палца да буде, и на њој неха буду само 2 до 3 пупа, од којих оно најдољe баш до самог реза да дође.

Р.

О болести свилени буба и о њиовим непријатељима.

а.) Болести.

1. Сува болест или суша, хектика; ову болест добијају бубе од велике врућине при лежању. У овој болести не једу ништа, зато слабо расте, силазе с кревета и скапавају.

[1]) Вредно ће бити да овде коју речи о Теру: Алберхт Данило Тер (Тајер), родио се 14. маја 1752. год. у Целе, а умро 26. октобра 1828. Путовао је врло много, само да помоћ као се на другим местима гајуће. Главно његово дело било је: објашњење инглеског газдовања. Дешава његова била је: „искуство“ на њему је основао своја испитивања, која је увек односио и примењивао на науку. Овесом инглеског газдовања крило је кут у Немачкој мјенимом газдовању, чиме је велике заслуге стекао, другу заслугу добио је у рационалном (разумном, обртном) газдовању науком о земљи и ђубрету. Трећу пак заслугу стекао је, кад је основао прву пољопривредну школу 1806. год. у Медиђи у Пруској, где је сам једнако био управитељ школе.

2. *Дебела болест* рађа се од многог, или воденог, или старог листа и рђавог испарења, особито у пром веку. Бубе у тој болести отичу, зноје се, позелене и цркавају.

3. *Жутица*, рађа се од нечистог влажног ваздуха и велике врућине. И у њој бубе отичу и пожуте. У овој болести прскају неки бубе и лист добрим старим вином, и посипају га ситно утученим и на често сито просејаним кречом или гипсом, и кажу, да се жутица с тим растерује. Но најбоље је средство чист ваздух. Наши људи употребљавају често и сирће, ал' се тога чувати ваља. Чистота ваздуха и кревета од почетка још добро наблудавана чува ји од сваке болести.

4. *Чкавање* или *непрестани сан*, рађа се од влажне ране, поквареног ваздуха. У овој болести бубе дремају, ништа не једу суше се и кад поскапају, трупу одма.

5. *Кечија* или *трмило* рађа се од врелог и врло поквареног ваздуха, поквареног, прашног и ужеженог листа, од дуго непочишћеног ђубрета. У овој болести добијају неке црне пеге и цркавају. Ова је болест приљепчива, зато ји што брже покупити и побацати треба. Често се бубе и напрасном зимом покоче, но ово се може лако познати и престаје, кад се соба мало боље угреје.

6. *Водрина*, рађа се обично после четвртог сламчења од дуге гладн и неуредне ране. Бубама се у овој болести трбу провиди; из њи капље жућкаст сок, мало једу и умиру. Ова се болест даје кадкад младим, здравим и меканим лишћем и слободним ваздухом излечити.

7. *Гречење*, рађа се од влажног и ладног ваздуха и од уједаца разни мушица, паукова итд. Бубе се у овој болести сасвим згрче и скупе, и скапавају.

8. *Нејело* или *глад*, узроци су ове болести или дуга ладноћа, или рђава рана, или нечист ваздух. У овом случају треба собу изветрити и два им листа дати; то јест воденог, и сувог масног, пак који почну јести, онога се треба држати.

У Италији има још некаква болест буба, која се тек онда осети и позна, кад ји прилично посвана. Ова болест не долази свагда, само се у 2—3 године појављује и то онде, где се много буба рани. Зато ћемо се, како од ове, тако и свију други најбоље чувати; ако као што сам већ казао, бубе и њове кревете, рафове и собе у чистоти држали, ако им свагда нужну и саразмерну топлоту давали, и ако ји с добрим, чистим и здравим ваздухом разблажавали, прохлађавали и подкрепљавали будемо. Особито на кревете и рафове добро пазити треба, да не побуђаве, зато да се преко зиме на добром, чистом и сувом месту чувају. Нигде нетреба с ума сметнути, да рана и нега мора најбоља бити; лист добар, чист, сув и срчан: зато треба бубе често прегледати; треба како на њи, тако и на њнову нечистоту, на којој се по највише болести показују, добро пазити; ако се која болестна примети, таки је треба узети и бацити, да друге не отрује.

б.) Непријатељи буба.

1. *Мишеви*: који радо главе одкидају, зато им треба све рупе добро запушити и при њима добре мишоловке наместити.

2. *Мачке* и *вашке*, које од соба, где се бубе паде са свим одбити треба.

3. *Сенице*, *врабци* и *ласте*, које често многе бубе својим тичићима за рану носе.

4. *Муве* и *осе*, које радо јајца своја на њима носе и често ји штипају и узнемирују; зато ако је доста има, шибице с лепком око њи понамештати треба, и гњезда њнова око куће разорити.

5. *Мрави*, који се ноћу јатом довлаче; зато треба све мрављаке унаоколо истражити и разорити; пред вече, кад већ пчеле престају летити, мало поташе, која се у апотеки купује, с медом и водом разтворити и пред мрављаке поставити. **Р.**

Гнојење преко усева.

Догоди се кадкад, да се мора по мршавој земљи у јесен семе бацити, које или из оскудности времена, или из оскудности на потребном ђубрету бива.

Овом се може опет помоћи, да неби слабе усеве имали, и то тако, кад се ђубре у зиму или пролеће — што пре то боље — преко усева простре. Овом послу није баш нужно шталско ђубре. Ал ако шталског ђубрет има, онда мора бити исто сасвим зрело, и кад је земља сува треба простирати. Многи ђубре са земљом мешају, но та земља треба да је с мокрећом напојена, чега ради мора се земља у авлију донети, и више пута прелити једно 15 дана пре, него што ће се извести на усеве.

Оно би најбоље било, кад би наши земљедјелци са гомилама такове земље увек спаљ̇евени били, а такове се гомиле баш лако имати могу.

Да се никаково ђубре неби из куће узалуд бацало по сокаци, а да се после као и друго ђубре за гнојење усева употребити може, чини се овако: треба једно двоја или троја кола земље

у авлију донети, и на таково место збацити, где никоме сметало неби, ту земљу у округ или на четир ћошка разширити, и на њу свакојако ђубре из собе, из штале, из баште и из авлије бацати. Слама хрђава, креч, што од лепа одпада, гар, непо, перје неваљало, кучина, трава и свашта на свету ту подноси. Кад се на ову донешену земљу горе-речени ствари једну стопу набаца, онда опет земље донети ваља, на то набацати, и покраћом полити, пак онда опет од које-куда скупленог ђубрета једну стопу набацати, на то опет земље и тако свеједнако, докле год та гомила један фат висока небуде; онда се остави да зре, и више пута преко године пробада, да се не ужеже.

За три године, кад то све патруне и сазре, има човек врло добро ђубре за усеве своје, пак је то ђубре особито онде добро, где се преко семена гнојити мора.

Ове гомиле треба увек правити, и то треба да је радња сваког земљедјелца у зиму, кад друга посла нема, а особито опог, коме су усеви слаби.

Р.

О плевлењу.

Сваки ће ми искусан баштован за право дати, кад кажем: да онај, који од свог баштованлука хасне имати жели, нетреба ни рада ни труда да жали, већ једнако да ради и да пази. Овом је нуждно особито, да се постара травољину изплевити из својн леја. Травољина само немилице гној из земље сиса, које посејано биље јако осећа, одузима му светлост, сунца и потребна места, да се развијати може. Гдикоја трава вара баштована тако, да се неда изкоренити, докле се год млада неоплеви. Плевити је најбоље после добре кише, јер се онда најбоље и она, са најдужим жилама снабдевена трава добро изчупати даде.

Неможе се доста препоручити, сваку врсту траве из леје изчупати, пак нека је јама само толика, да се ишчепати може, а и на то пазити, да се у пучењу непрекине, но са жилама извуче. Ово пак неможе бити, кад је земља сува. Немали кише, или неможели се због оскудице на времену после кише плевити, то је нуждно леје у вече добро полити, преко ноћи оставити да земља одмекне, пак у јутру такође полити на ново, рано пре сунца, пак после кратког времена плевити.

При плевлењу, кад је посејано биље мало, мора се добро пазити да се биље у место травољине незавуче. Ово нарочито треба челадма који плеве, више пути споменути. Оплевљену траву треба на чисто, и јако сунчано место метути, до таки увенути и тиме угинути мора.

И на то се мора пазити, да се по зидови около баште траве неулеже, да неби после семе њено по башти ветром разнешено било.

Пра плевлењу стаза, морамо добро пазити, на она места, која су шпиширом обсађена, јер се из међу њега јако травољина плоди.

Најбоље се травољина тамани, кад се у јесен леје прекопају, јер онда преко зиме све угине.

Изплевљену травољину нетреба ма где бацити, него кад је доста увела, на ону гомилу однети, где је ђубре, јер ова травољина врло добро ђубре и за цвеће и за зелен даје.

Напослетку опомињем и на то, да би непаметно било ма који му драго баштенски посао пренебрегнути из штедљивости, јер ту није нико никад заштедио, него је пре штетовао, јер кад 10 новчића за плевлење, из штедљивости уштедити жели, а леја му пуна траве тако, да ни 20, у место 5-6 пути толико новчића с' те леје збрати неможе, то зајиста није 10 нов. уштедио, него је 100 и више штетовао.

Свака радња у башти, не треба које како и површно да се извршава, но онако, као што природа и чистота заштева, и тим начином ће само до користи из своје баште доћи.

Ово газдама кажем, из мог више годишњег искуства.

Р.

О кошницама, које неће да роје, и онима, које се изроје па остану опет тешке.

Кошница, која ти је здрава, матицу има, добро ради, народ леже, матичњаке час квари, и до половине месеца јунија није ројила: онда пробај, ако се можеш помоћи из они кошница, које су већ ројиле и имају матичњака доста. Извади са сатом неколико матичњака, па умети у те кошнице сађе, која неће да роји; може бити, да ће онда ројити, кад се те матице излегу. Неке приме те матице, па роје; а неке неће да приме, него одма изодгризају те матичњаке. Са оном, која неће ни тим начином да роји, а здраво је дебела, треба овако радити. Гледај кад најмање има у сађу пчела млади запечаћено, а меда има доста, те можеш месеца јунија из такове кошнице пчелу искуцати у другу кошницу, па нека ради на ново као рој, и до јесени може опет навући пуну кошницу; зашто неке пчеле, кад виде, да имају доста меда за рану, оне нити оће да се роје, нити пак онако пријежно да раде. За то кад се од њи

узме мед, онда виде себе у оскудици, па бољма пчелу радити.

Оне кошнице, које су се већ изројиле, па су опет тешке, таке кошнице могу после опет ројити једног или и два роја. Али ако си рад меда извадити, то ти на вољи стоји, можеш и из те кошнице пчелу искуцати таким истим начином, па пчелу у празну кошницу метути, а мед сав извадити. Пчеле ће себи до јесени опет кошницу напунити, само ако је добра година, јер то се само онда може радити.

Кад би пчелу из такови кошница искуцао и нашао би у њима у саћу пчелином много млади пчели запечаћено; то је штета и грехота да пропадне: него то саће намести у празну кошницу тако један од другог, како што стоји у кошници. Горе преко ти саћа мети два или три пречњака; добро утврди, да саће не падне. Ако не можеш све то саће у ту кошницу уметити, а ти можеш и у оне, које су се изројиле, па су о малом народу. Изрежи из такове кошнице празно саће, па умети то саће што је запечаћено, пчеле ће то саће лепо за њ ово саће приленити. Но горе преко мети и ту пречњаке. **Р.**

Заливање воћака док су јошт у цвету.

Баштован је један примјетно, кад је за време цветања воћака, велика суша била, да је цвет с дрвета јако опадао, и да су дрва јалова остала, а кад је за то време кишовито, да су дрва јако родила.

Да неби то дочекао, да му дрва јалова остану, поливао је воћке докле је год са кантом допрети могао горње гране. Земљу около дрвета заливао је у дањини од једне стопе од дебла унаоколо са шталском, водом помешаном мокрећом, а стабло и гране са чистом, мало устајаном водом.

Све је ово дотле радио, док је воћка у цвету била, и родило му је јако. **Р.**

Трешње место сувог грожђа.

Обери крупније, слаће и тврђе трешње, тури их у топлу пећ да омекшају, онда их извади и гњечећи између два прста коштицу истисни, после опет у пећ тури и осуши, онда на сувом месту држи, и после као и суво грожђе троши, ком су готово сасвим равне, бојом, изгледом и сласти. **Р.**

ГЛАСНИК.

Радња друштвена.

Записник I. седнице одбора „друштва за пољску привреду." држане у Београду 15. Декембра о. г. под председавањем друштвенога председника г. Мил. Спасића.

Присутни чланови: Јосиф Пецић, Фрања Вењик, Јован Ристић, Стеван Поповић, Чед. А. Поповић, Мил. Миловановић благајник и др. Радић секретар.

Бр. 1.

„Друштво" је предузело, да крупну белу раж, њених изворних својства ради, по народу у што већој мери разпростре, и зато је одбор решио,

да се набави од те ражи две центе, како би се на друштвеном земљишту у Шабцу и правительственом у Топчидеру и Љубичеву свестрани опити са овом ражи чинити могли.

У исто се време решава, да се набави и семе за чланове-помагаче; у след тога се одређују: члан одбора Чед. А. Поповић, благајник и секретар друштва, да набаве премере семе, које је друштво произвело и да по томе после опредјеле, (по броју чланова помагача), количину семенъа, које ће нужно бити са стране набавити; по међу овим семењем да буде нешто семена од праве бошче дувана.

Бр. 2.

Ђорђе Вишњић, члан помагач „друштва" овога, подноси одбору штампан и на главни збор „друштва" овога управљен предлог, у ком „друштво" моли, да се он под надлежност места зазуме због чувања стоке од уседа.

Одређују се: председник друштва Мил. Спасић и члан одбора Ст. Поповић, да предлог овај испитају и своје мњење о њему одбору поднесу.

Бр. 3.

Штампарија Н. Стефановића и друкање подноси рачун од 282 гроша чарш. на исплату за штампање и повез протокола и адреса.

Решено је, да благајник исплати овај рачун из надлежне партије друштвенога предрачуна.

Бр. 4.

Пресудноци дела: „Све о кукурузу" г.г. Јос. Пецић, Крста Петровић и Чед. А. Поповић, подносе своја мњења о именованом делу и сви су трошца за то, да „друштво" дело ово прими, о свом трошку, као својину своју, печата, а писца награди.

Одбор је решио, да се дело о друштвеном трошку печата у 2000 ексемплара, а писац, секретар друштва овога др. Ђ. Радић да се награди са 30 дуката песарски и да му се 30 ексемплара печатанога дела на разположење стави, а дело као својина „друштва" да остане.

Бр. 5.

Одбор решава, да се за друштвену употребу следеће новине забаве:

1. Bienen-Zeitung. Nördlingen.
2. Gartenfreund. Wien.
3. Monatshefte, illustrirte. Ravensburg.
4. Seidenbau-Zeitung, allgemeine. Görz.
5. Weinlaube. Wien.
6. Zeitung, illustr. landwirthschaftliche. Leipzig.
7. Wochenschrift für Thierheilkunde et Viezucht. Augsburg.

Закључено и подписано.

ОГЛАСИ.

(ЗА ОГЛАСЕ ПЛАЋА СЕ ОД СИТНОГ РЕДА, ИЛИ МЕСТО КОЈЕ ОН ЗАУЗИМА: ПРВИ ПУТ 1 ГРОШ ЧАРШ., А СВАКИ ДРУГИ ПУТ ПО 15 ПАРА.)

У главној српској књижари и у књижари Вел. Валожића у Београду могу се добити ове књиге:

„ГАЈЕЊЕ ПЕРНАТЕ ЖИВИНЕ"

НАПИСАО

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

СА 14 СЛИКА.

Цена јој је 4 гроша чар. или 40 новч.

ПРЕСЕЧЕНА.

КАКО СЕ СЕЈЕ ПРОСЕНЕР.

МРЕЖА.

МАЛА ЗЕМЉОДЈЕЛСКА

ЧИТАНКА.

ЗА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У ЦРНОЈ ГОРИ

НАПИСАО

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

I. ЗЕМЉОДЈЕЛСТВО. СА 43 ДРВОРЕЗА.

Цена је 100 пара или 30 новч.

О овим књигама изашла су следећа јавна мњења:

„Др. Ђорђе Радић обогатио је нашу сиромашну земљорадничку књижевност са још три дела своја. На првоме месту овде нам споменути ваља **Малу земљодјелску читанку** за основне школе у Црној Гори. Па колико нам похвалити ваља приповедачки лаки начин који се деци у овој читанци прича о земљорадњи, толико можемо честитати брижљивоме старању црногорских јунака око унапређења своје школе, јер има много богатијих и „земљоделскијих" крајева, где се још није дошло било на мисао о увођењу овакве *корисне* читанке у основну школу. — **„Гајење пернате живине"**..... „Домаћица ће, вели писац, много чега у овој књизи наћи, што јој неће познато бити, пак сам за то и сео да у корист наших домаћица и љубитеља пернате живине, књигу ову написао." — А осим „Читанке" за Црну Гору наштампао је вредни Радић и **„Очеве или калемлење на спавајуће и ћерајуће око.** Бацима основнијех школа у Црној Гори. Са 8 слика. У овој се расправи даје упутство како ће се калемлење предузимати са лишћем, а не са шибљикама. — Радић је данас готово усамљен на пољу књижевности пољско-привредне — на част његову, а на срамоту нашу."

„МЛАДА СРБАДИЈА."
БРОЈ 30.

„Вредни радник наш на пољу пољске привреде, г. др. Ђорђе Радић, обогатио је нашу економну књижевност са два ваљана дела. *„Гајење пернате живине"* зове се једна књига, а друга *„мала земљоделска читанка."* Свака домаћица треба да се радује, што јој је овом од ових књига пружена прилика, да може знатно увећати своју дојакошњу вештину, како треба домаћу живину да гаји, да јој она буде ваљана и берићетна, да јој носи преко године доста јаја, да живина има добро, густо перје и т. д. Та књига за домаћице баш је у најзгодније време угледала света. Сад су настали кратки дани, а дуге вечери. Домаћица може сада, да ни мало не дангуби од других кућевних послова, узети у вече лепо књигу ту у руке, на лист по лист читати и препрчати. Тако ће и неосетно целу књигу проучити и научити што није знала, а што је свакој кућаници нужно да зна, ако хоће да не трчи од куће до куће, од прије до прије, те да богаћа за „једно јајце" „једно пиленце," које јој је баш сада здраво нужно, а нема. Ако домаћица случајно баш не зна читати, нека даде књигу о живини своме синчићу или кћерци, који иду у школу те књигу уче, а она нека слуша и туђи шта јој одатле мудра дечица чате. Тако ће наша домаћица научити, како ће да гаји домаћу живину. Тако је исто важна „земљоделска читанка," из ње могу, макар што је она само основним школама намењена, и други људи, који су данас школу оставили, много добра научити. Да су читанке за основне школе овако удешене, као ова књига, научили би ученици кад читају много и много корисних ствари."

„ЈЕДИНСТВО".
БРОЈ 249.

Осим ових књига, може се добити у реченим књижарама и књига: **СВЕ О ПШЕНИЦИ** написао Др. Ђорђе Радић. Са 42 дрвореза. Ово је дело награђено од „друштва за пољску привреду" са 50 дуката цесар. Цена јој је 3 гроша чаршиских или 30 новчића аустр. вредности.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. | Издаје: „Друштво за пољску привреду.“ | У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 5. | Излази сваке 15. и 30. дана у месецу. Уредник и приређивач: МИЛОВАН СПАСИЋ. Стаје: 60 орова на год. 4 лир. годишње. | 15. ЈАНУАРА 1872.

Како стоку преко зиме да ранимо?

Зима је стегла, поља и брда су сва снегом покривена и тако се стока мора под кровом ранити, јер на пољу нема где ни листића ни траванце начупати, а не може јој се ни рана под ведрим небом „предложита“, јер би је снег навејао и покрио.

При ранењу стоке под кровом, ваља се држати некога правила: треба знати, како ваља рану поделити и како с' њоме стоку израњивати, да нам увек здрава и спажна буде и да буде у свако доба за рад способна и приуготовљена.

Познато ми је, да се наши сељаци при ранењу стоке никакова правила не држе, они ране од ова, и дају ону рану, која им пре до руку дође.

Многе наше газде имају за израну стоке сламе и сена; имају кукурузовине, а имају и жита. — Сви знано, да се стока мора ранити са сламом, сеном и кукурузовином даању и пољу, а житом се само једаред, двареди или три пута преко дана рани, — како је где уобичајено и колико је жита за израну стоке одређено и остављено.

Код нас се стока рани с' *најбољом* сламом, сеном и кукурузовином одма чим се упласти, и тако се то ранење продужује, док добре ране траје, а кад ове нестане, онда се узима у помоћ „отава“, пак на послетку и она покварена рана.

Стока, појевши ону добру рану, принуђена је глању и оку хрђаву да једе, јер — нема друге.

Ал да видимо ми, како се овако ранење слаже са законима привреде, са многогодишњим искуством и онда ћемо се уверити о посљедицама једног и другог начина ранења.

Закони привреде опомињу газду, да посеје ополико ране и да остави ополико ливада и сенокоса за израну стоке своје, колико му је нужно, да стоку добро изранити може, да одговори тиме оној цељи, коју са гајењем своје домаће стоке постићи жели; а многогодишње искуство нас учи, да се закона привреде држимо, ако од наше стоке хасне ћемо, ако ћемо, да нам у стоци лежећи капитал нића, и да ваљана интереса донесе, а то ће само онда бити моћи, ако стоку добро гајимо и ранимо, да нам увек и у свако доба здрава и за рад способна буде.

Наши људи су се побринули за довољно ране, ал' при ранењу не поступају овако, како би за њи корисно, а за стоку пробитачно било.

Свака газда, који има добре и хрђаве ране, презире ону хрђаву сасвим, пак своју стоку само са добром израњује. Оно јесте на сваки начин лепо и добро, ал' то може само бити, где газда

добре ране у тој количини има, да никад у нужди не може доћи, да узмора и са хрђавом ранном дорађивати. Код нас су такове газде врло ретке, пак зато ово неколико речи и пишем у корист већине, који су принуђени, на намепце: са добром и хрђавом ранном ранити.

Кад се стока израњује са добрим сеном и здравом сламом, пак онда овога на једаред нестане, и то баш онда, кад треба најмање да је има, те је онда човек принуђен са остатцима, са плесниним сеном и изтрулом сламом да рани. Оваково ранење доноси са собом зле посљедице. — С' пролећа, кад време попусти, а трава још није за пашу дорастла, гора није листом зазеленила, треба газда да има најлепшега сена и најздравије сламе, јер како пролетње сунце засија — диже стока главу на јасала, где нема добре ране, пак воље и гладовати, него трулу и покварену рану јести, а с' гладном стоком у пролеће уђи, кад је највише рада, то значи: баш хотимице у пропаст нагнити.

С' пролећа треба сваки газда најбоље ране да има, јер му онда и стока за орање најсважнија и најздравија треба да буде. Преко зиме, кад стока није у стању да види зелене травчице и листића, задовољава се и са лошијом ранном, ал' како се поље зазелени, неће ти покварену рану ни окусити!

Још' с' јесени, или бар у почетку зиме, треба газда да одабере добру и хрђаву рану, пак једну с' другом да меша и тако стоку израњује све донде, док се дани за рад не укажу; ал' онда ваља и мора сваки газда своју стоку — као што сам мало пре рекао — с' најбољом ранном да рани.

И сад је још' времена! Не рани стоку само са покваренном ранном, јер ће ти се поболети, пак ћеш напранити од једног зла, два; него мешај бољу са лошијом, а сасвим добру остави за онда, кад стоку за рад употребљавати почнеш.

На послетку имам те још' и на то опоменути, да треба стоци сваки дан на подне по мало соли да дајеш, а добро је, кад се сува рана са мало осољеном водом попрска, нарочито ону ваља квасити, која је мало укварена.

Ако је сено, ил' слама сува и плесниво (буђава), а ти је с' вилама најпре добро излупај, осољеном водом попрскај и онда стоки предложи.

Уједно ти препоручујем, да непоји стоку с' ладном водом, по увек са устојаном, јер од ладне воде стока најлакше добије запаљење једног или другог дела у свом унутрашњем саставу. Р.

Мјенимо газдовање.

По А. А. Шмиду, од Г. М. Матића.

(продужење).

5. Околности које условљују за завађење усевних поредака у опште, а мјенимог газдовања на посе.

Сваки зна, да се сво биље не може подједнако неговати, а почем се према крајини и усевни поредак заводити мора, онда није ни чудо што се у разним крајинама и разна газдовања налазе.

Усевни поредак не уређује ни својевољност, ни предрасуда, ни силе појединих, ни наука која мање више може да га поправља. Усевни поредци постали су временом и разним утицајима, а изгубише се одмах, чим се променише ти утицаји и околности.

Па баш с тога несме бирање поредака бити својевољно, оно се мора оснивати на строгом испитивању свих чинилоца. На ваљаност неког поредка имају велики утицај:

а) *Земља и подлебије.*

Старо економно искуство нам још говори, да подлебијем на сваској земљи прте добро само извесне биљке и према томе је постало оно старо раздељење пшеничне, јечмене, овсене и т. д. земље. Упрок томе су и физичка својства земље, т. ј. према томе колико је у земљи глине, песка, креча, прнице, итд. расте на њој ова или она биљка горе или боље. Земља својом трошности или чврстоћом малог утицаји на корење наших усева, а физичка својства земље ваља да су такна, да дозволе и најмањем бичењу на корену дотерати до овог места где ће наћи доста хране. Земља несме никад сметати ширењу корења. На тешкој, чврстој земљи усев никад не расте добро, особито онај, у кога је танко, фино корење, па ма у њој било ма колико хранећих материја, ту на таквој земљи прти усев са дебелим, јаким корењем, које је кадро да пробије тврду, чврсту врсту.

Пшеница, а поред ње и овас највише земљу пробијају; и с тога они хоће мало тежу, чвршћу, али урађену земљу, и на таквим земљама најбоље прте после детелине. Ситна глина са песком, ма и не била дубока, најбоља је за јечам, земља је за њега дакле најбоља после окопавина које земљу дробе. Грах зактева увек трошну, не одвећ чврсту, земљу, јер му се онда корење лако шири.

Тако би смо се могли зауставити код сваког усева и угледали би смо велике разлике. А пажљиви земљоделац ваља да пази на то, па да негује оно биље, које на његовим земљама добро прти, а да то позна, нужно је да најпре своју земљу зна.

Свако усиљавање овде престаје, јер усев који несигурно рађа, јест на штету у сваком усевном поредку.

Осим смеше и својства земље, још много утиче: положај, јели близу шума, река, и т. д. какав јој је нагиб, дубљина оранице и својства здравице, а све то не условљава само систем сејања, него много утичишу на употребљење машина и алата, као и на начин сејања у редове или не.

Само је средња нормална земља кадра да рађа добро биле у извесном поднебију, свака друга земља или је савршено неспособна, или тек бедно рађа. Вештана земљоделчева се осниваа на том, да уме изабрати оне усеве, који би на његовој земљи најбоље пртили, па онда да их сеје по неком реду који је најкориснији њему, земљи и напредовању тог усева. Најстрожија испитивања у опште сведоче, да се усевни поретци веома разликују увек по геогностичким (земским) својствама.

Исто тако решана и клима или поднебије, јер хрђавом, непријатном поднебију не може земљодељац да се одупре. Поднебије је изван његове силе. Тако н. пр. високи положај и влажније поднебије је добро за овас, а ниски положај и суво поднебије за јечам. Просо хоће топло и суво поднебије, кеноља добро прти на заветринама и т. д.

Ко има земље од две сорте н. пр. на висини пескуљу, а у низи тешку глину, мора на сваној другаче да сеје, другим поредком. Јер то је велика мања у газдовању, кад се на земљама разних врста заведе један систем мењања усева, па у склу хоће да се одржи. У том случају обично свакі усев промени све земље, макар прти добро или не, а ту не може другаче бити, но да се усев изметне кад дође на земљу која није за-ањ. Тако је то са кромпиром и грахом, а не ће дуго трајати, па ћемо тамо урачунати и детелину и репу. Изметање то може бити тако силно, да је земљоделац принуђен да промени усевни поредак.

б) *Положај земље.*

Положај земље исто тако условљава разлику система, и то тако далеко, да ако је земља удаљена од места, онда се на њој већ усев не може користно да негује. Таква удаљена земља се обрађује тако, да на њу дође усев који не захтева ни добро приправљену земљу, нити пак обрађивање за време раста.

в) *Положај места,*

и то с погледом на *лаку продају и одбит* усева у опште. Близу великих вароши имају већу цену кромпири, детелине, сено, зрно него у крајњима удаљеним. Јевтина надница, већи капитали, добри друмови и лак одбит, дају више слободе систему сејања.

Ко има на земљама својим кречне дбље, или може јевтино набавити лапорца, ко може набавити јевтино доста ђубрета, ко може и има прилике да уреди компост, тај заиста може боље и другаче газдовати него онај, који ништа од тог нема, него се бори непрестано са немањем.

г) *Политички односаји.*

такође у неколико утичишу на уређење неговања биља и то дотле, докле само законодавство може пољоделство или да усавриши, или да га ограничи. Раскомаданост земаља смета напредном, интезивном (у највишем ступњу) газдовању, кулук, робство и подобна ограничења граде везане системе, високи порези и т. д. вели Барибаум.

д) Друге *случајне окольности*, највише местне (локалне) утичишу више мање, особито: множина и разделење ливада, пашњака и т. д.

Систем газдовања је дакле резултат утицаја свих тих односаја и околности: а дужност образованог земљоделца је, да све то уме оценити па изабрати онај систем, који најкориснијe одговара њему, али чим види да се те околности мењају, он ваља да заводи систем одговоран тим новим околностима.

Из тог излази, да *нико не може проглашавати тај или онај систем газдовања за савршено најлепши и најкориснији*, свакі је добар, кад су све околности добре и ни један не ваља, кад околности нису удешене.

(продужити се).

Сир.

За сир се узимље: или млеко заједно са скорупом на сир прави, то буду масни сиреви, такви су холандски и швајцерски;

или се узимље голо а кисело млеко без скорупа, то је тај наш обични пресни, кисели, крављи сир;

или се смеша нешто голог и усиреног, и нешто слатког а заједно са скорупом узетог млека, то су они полумасни сиреви: лимбуршки и пармезански.

Прављење сира састоји се у сирењу млека, оцеђењу од сурутке, сољењу, и сушењу.

Кисели сир. Прави се од киселог млека, којем је скоруп скинут.

Кисело и скоро усирено млеко сасне се у лонце ил' у котао, престави се уз тију ватру, и меша, док се сир од сурутке одлучи.

Од усиравања млека зависи мекоћа ил' тврдина, а од тога доброта сира. Од млека у ладу, на

врло слабој топлоти усиреног, буде сир врло мекан и питијаст, неће никоштто да сурутке из се пусти, и неможе дуго да се изсуши и савре; а од нагло и на жестокој ватри усиравајућег млека, буде врло тврд и сувопаран. Зато ваља топлотом том тако удешавати, какав ко сир најволи.

Најбоље је изтија грејати, никад више од 40 гради непрелазити. Неки ставе кисело млеко или топлу вођ, неки на сунце, неки сипају у њега врелу воду, неки га туре у вођ после извађеног леба, и т. д. и све је то боље него уз ватру стављање, јербо се сврда ту даде топлота боље умерити, и сврда ту топлота млеко то од сва страна увати; а онде крај ватре, пит' се даде топлота лако умерити, пити сво млеко једнако вата, вођ ону себи окренуту страну лонаца и котлова највећма, а ону од себе најмање.

Грејање то ваља да дотле траје, док се сав сир из сурутке излучи; онда се све у кончану кесу сасше, и обеси да се сва сурутка одцеди. То цеђење траје по читав дан, и зависи од воље какав која газдарица сир воле и треба, тврђи ил' мекши.

Кад је сурутка одкапљала сва, онда се тај сир са кесом заједно на оцедиту даску под камење гњечи, ил' у пресу стеже, да се сва сурутка изтера, после се вади, соли, у главе (крушце) замешаје, и на сушење оставља, лети на поље, зими у топле собе.

Ко је рад да доброг сира има, несме остављати млеко да дуго кисело стоји, него ваља да га што скорије у сир чини; несме га на жестокој ватри сирити, вођ на тијој, ту највише сира и најбоља буде, не сме га здраво цедити ни гњечити да здраво сувопаран небуде; не сме ни млеко ни сир у бакреним судовима држати, у час се сир укари ил' и отров направи.

Држање сира. Ко је рад да кисели сир на дуже време оставља, ваља да га после оцеђења и насолења осуши, па онда у качице сложи. Сушење ваља да на слободном ваздуху буде, а на умереној топлоти, никад ни на сунцу ни уз ватру, ил' на врелој вођи, ту се скоца ил' изгоре.

Ако би сувља био нег' што би требало, ваља качице који дан у влажнијем месту подржати, док сир не одвугне и себи не дође, а ако би сувише мекан био, онда га ваља на сувље место износити.

Ладно и мрачно а суво место, то је за држање сира најбоље; само несме толико ладно бити, да би сир у њему промрзнути могао; ту сав укус и сласт изгуби.

На мрачном а влажном месту оће брзо плесан да навали на њега, зато ваља качице надгледати, па одма плесан састругати.

Сир ваља у тим качицама да неко време постоји док сазре и ваљан за јело буде. Сазревање то брже буде, кад се сложен у качице сир мало са сирћетом ил' киселим вином пошкропи.

Укварење сира. Фрашак је сир благ, а устајан здраво се промене, добије различите мирисе и онај познати пикантни укус, штипуће; и онда не може више као јело и рана служити, вођ само као зачин, јер здраво дражи; а после тог укварп се, усирди и струне, па се још неки особито, врло лут и смртан отров за људе у њему заметне.

У сиру што није добро усољен, а на слободном месту стоји, у часу се прв залеже, највише по цукотинама, гди се и плесан најпрво увати. Неки држе тај мало плесниви а укрљан сир за особит деликатес; начаст им!

Плесан, прв и мува, све радије на кисели сир иде него на сладки; зато га ваља у мрачном и затвореном месту држати.

Кажу, кад се са комловом, ил' са брезовим лишћем сир покрије, онда неће прв у њему да се закоти.

Слатки сир прави се од слатког, неузкислог млека.

Ту је за усирење млека нужно сириште.

Најбоље је сириште од младог још са сисе телета. Сириште ваља учинити. Најбоље је учињење: одма чим је од казана донешено изватити га, добро изапрати, сувом га чистом крпом утрти, па онда добро насолати, опет преповратити, и на сувом месту у слободном ваздуху осушити.

Колико би год пута узтребало, ваља по једно парченце од њега одсећи, и у то млеко турити да га згруша и усири; а још боље је у мало слане воде, ил' у мало млека га накиселити, па ту воду ил' млеко у остало за сирење спремљено млеко сасути.

Никад неваља млого сириште узети, јер добије сир рђав укус. Скоро муженом млеку ваља мало више сириште додати, него устајаноме.

Сладки се сирева у осталом исто као и кисели праве: кад се млеко усирило и од сурутке одлучило, онда се од ње оцеђује, у пресе мење, после соли, ил' у особите калупе мење, ил' у качице.

Масни сирев. За прављење масни сирева треба млого млека; то се само онде чинити може, гди

поједини људи млого крава држе, и са сиром неће трговине воде; ал' ди се читава села сложе, па све своје свагдашње млеко на одређена за прављење сира места (фабрике) носе. У нас тог нема; незнам и бил' вредно било, и бил' ми кад могли са Швајцарцима у том конкурисати. А у нас, гди млого варошица има, и гди се силно млеко троши, неби прављење ови сирева ни вредно било.

Имена најбољи масни сирева. Из Холанда најбољи је Ајдамски, из Нидерланда Лимбургски; из Енглеске Стилтонски; из Француске Рошфорски; из Швајцарске Еманталски, а из Талијанске Пармазански. **Р.**

Патка љуштура.

Ово је једна од најлепших патака што их има. Дужина је две стопе, и много је налик на гуску. Кљун јој је црвен, светао; глава и горњи део врата су леве прекрасно-зелене боје, а доњи је део бео;

прса и горњи део леђа краси једна кестенаста пантлика. Крила и средина леђа су бели; рамена су пера прна, а остала бела и жута; горња пера на репу су бела, исто је тако бео и сам реп, изузимајући најдужа средња два пера, која су прна; трбух је бео, а ноге су румене.

Ових ћеш патака наћи у северној Европи и Азије, ал' се налази и на јапанским острвима. И у Енглеској се често виђају и на обалама морским легу; тамо највише зими долазе. Гнезда граде себи у обалама морским, по 10—12 стопа дубоко у обали; граде га од морски трава, а постављају с' перјем. Она понесе 10—12 чисто бели јаја. За време „лежања", које 30 дана траје, стражари патак непрестано, и пушта по некад патку да одлети и рано себи нађе; а кад се млади излегу, онда их патак ал' патка у кљуну на море изнесу. **Р.**

О производу семена свилених буба.

За прилодак или пасмину буба бирају се најбоље, најчвршће, најлепше и највеће чаурице од прве класе.

У оним округластим повећим чаурицама налази се обично женка; у оним пак дугуљастим, па среди седластим или угнутим и нешто мањим, налазе се мужјаци.

Да се доста прилично число, како мужјака тако и женки добије, треба доста ови чаура набрати, али је не треба заједно помешати. Тако исто треба беле од жути одделити. За 6 лота семена треба 3 фунте чаура; по свагда је боље више оставити, јер лако се трефити може, да прво легло озебе.

Ове за семе остављене чауре разпире се на сувом и чистом месту у топлоти на 16—17 степена, и гди сунце на њи не допире; но опет зато, женке од мужјака раставити ваља.

Каква је врућина, тако ће из њи лептирице пре или после излазити почети; обично бива 12 или 14 дана после свршеног савијања, а кадкад пре или после; зато је нужно чаурице те већ после 8 дана често прегледати. Кад се време излетања приближи, лако се да познати, јербо је свака чаурица, пре што ће лептир из ње излетити, на једном вр'у мало мокра. Излетање то траје 9 до 10 дана, но обично свака рано у јутру излеће, и то како се сунце роди.

Женке, које су мало веће, дуже и крупније, не мачу се готово ни мало; но мужјаци су врло живи и немирни; за летење није ни једно способно, како се излеже, испушта свака лептирица неку жуту нечистоту из себе, зато треба свагда при заоду сунца ту бити, да се свака, која намили, са крилца узме и на један табак артије премести. После пол ити до једног сата могу се више табака напунити, које с крајева мало савијене на кревете положити треба. На сваки табак треба у редове до једно 10 женки метути, и толико им исто мушкараца дати. Треба при том пазити да на једна женка без пара спог не остане. Око два или три сата после подне треба мужјаке од женки раставити; треба обоје за крилца ухватити. — Мужјаци остављају се у какву кутију чисту, пак се сутра дан најфинијо од њи опет с новом женком спарују. Ако ли пак много више женка има нежели мужјака, то још у подне неколико мужјака од женки раставити треба, и другима ји, које још нису биле спарене, дати; и то зато треба чинити, јер женке без мужјака празна јајца носе,

и тако су нам на штету. Зато треба пазити, да свака женка свог пара добије. —

За неколико сати почињу већ јајца носити. Да се јајца та лепо скупити могу, треба неколико кревета с простим, чистим платном застрти и сваког управо горе усправити. На ово се платно разпарене или од мужјака растављене женке у реду помеђу, тако, да један цол раздалеко стоје. Пре нег што носити почну, просипа свака из себе нечистоту неку, која платно упрљати несме, и зато се кревети горе усправљају.

Женка сад јајца своја редом једно до другог по платну слаже; но догоди се кад-кад, да по које и доле спадне, и зато је нужно да свагда што-год доле стоји, било напир или платно, да се јајца скупити могу.

Јајца или семе, које је за први 36 сати снешено, јесу најбоља; доцнија су лошија.

Нова су јајца жућкаста, после десет дана потавне и дођу сиваста, а после 16 дана буду мрка, а најпосле и то, око 20 дана после ношења буду сасвим пепељаста. И ово је добро семе; ако ли пак остане жућкасто ил прженкасто; онда не ваља.

Кад се све бубе изнесу, онда се крпе те полако и лепо савију, пак се гдигод на сувом и ладном месту до времена лежања оставе. Неки семе, пред што ће се лећи, с крпа скидају, поквасе га с вином и водом, пак га онда тупим ножем састружу. Но ја мислим да је боље семе на свом месту у миру оставити, док се год не излеже, које наше жене обично и чине. Семе се мора на чистом, сувом (нипошто влажном) месту држати. Од зиме га то јест мраза треба чувати; или и од топлоте, јер лако узрети и лако се пре времена излећи може. Један господин каже, да га је преко зиме најбоље у сувом подруму држати. Чујем, да га наше у пепелу чувају. Искуство је ту најбољи учитељ, по ком се и ту, као у свачему, владати треба.

Ко је своје бубе добро неговао и рано, тај се и добром семену од њи. сваке године бољој користи надати може. **Р.**

Облагорођење наши кућевни животиња.

Као што се биље руком човечијом усавршенствовати и дотерати може, исто се тако и свако животиње у добра и пожелана својства дотерати даду.

Облагорођење се распростире, или на цело живиниче, или пак желимо на њему поједине частице увећати, умножити и поправити, или његова својства усавршенствовати.

Први корак облагорођења захтева, да се први пар, за облагорођење намењени животиња изаберу, која у свачем добра својства имају.

Пород наслеђи сва своја својства од своји родитеља, а при том нас искуство учи, да је пород увек, главом, костима и длаком опу, а величином и другим својствама матери једнак.

Зато се увек гледи, да оне н. пр. коње једно с' другим паримо, који добра своја у сваком обазиру имају, ма и од разни сојева.

Код коња се гледи на постојанство, јачину, лепоту и на нарав; код крава на млеко и јачину; код овца на вуну; а код свиња само једино то, како и до ког се стешена угојити може.

Будући пак да ове животиње не живе у појединим паровима, него се једном мужјаку више женки придружи, то се онда бира добар ајгир, бик, ован и нераст.

Висина се наслеђује од матере, зато је погрешно ако се држи: да ће се од мале краве а великог бика, велики теоци добити; ал од малог бика, а велике краве, зацело.

Редко ће се кад теле у боји длаке на матер изметути, и ако се измете, доцније ће се та боја све већма и већма боји бикове длаке приближавати; висину ће имати материну, ако га није болест каква у расту задржала, а својство млека наслеђује такође од матере.

Ако ко длаке своје кућевне скотове дотерати жели, нека ји тако састави, но пред очима увек имати мора, да се: *глава, кости и вуна од оца, а висина и сва друга својства од матере наслеђују.*

Р.

Пријатеље и непријатеље треба да упознамо.

Највећа штета од туд долази, што пријатеље и непријатеље наше непознајемо.

Пријатеље, који нам хасните могу и хасне, одбијамо од нас и гонимо ји, а непријатељима отварамо широм баште, авлије и куће наше, који нам штете носе; и ми ји негујемо и одрањујемо, док напослетку неувидимо, да су нам заиста непријатељи.

Тко код нас најмање своје пријатеље познаје? Овај, који треба да ји најбоље познаје, а то је сељак!

Пријатеље и непријатеље неразликујемо ми само међу људма, но исто тако и између хасноватим и шкодљивим животињама, с' којима сељак увек у свеза бити мора, и које он опет тако мало познаје, да непријатеље своје са пријатељима увек промене.

Узимо саме жабе: како се ове не гоне и не тамане, и нађа друге животиње нема, које сељак тако врзи, као њи, а незна, да му ове хиљадама црви и насекома тамане, који му расад и биљке његове руше и гризу. Сељак незна, да му је жаба у башти велики пријатељ и добар надничар, јер је као непријатеља сматра, гони и убија.

Енглези су корист жабе најбоље упознали: они сад жабе из други земаља доносе и по својим баштама ји множе, и много новце за њи дају.

Исто је тако и с' „кртином“ о којој смо прекјане у броју 9. обширно говорили и доказали, да је кртина прави баштован, да она негриже жиле раздада, нити да се она од биља рани, но да је рана њена црви, гљисте, пужеви и друга гад баштенска, која нам у башти само штете чини.

И науци су нам од велике користи, јер нам исто тако гусенице са дрва тамане, они су нам само непријатељи кошница, и онда ји само уклонити ваља, а иначе не.

Промислити морамо најпре, кад желимо пријатеље од непријатеља разликовати, а овом је нужно добро природу познавати.

Р.

Кад је најбоље дрва сејати?

Врло је од велике важности шумарима и економима знати време, кад се семе од дрвета једног или другог посејати има, јер цео живот дрвета зависи од времена у ком је семе у земљу бачено. И тако:

1.) Растов и буков жир, могу се у јесен и у пролеће бацити, ако су само од свиња и други животиња, који га радо једу, подпуно сачувани.

Растов би се жир управо могао рано у пролеће бацити; то му је најзгодније време и обично кад се у то време баци, најздравија дрва после буду.

Буков се жир пак мора доцне у пролеће бацити, јер је врло слаб на зими, и паднели мали мраз на њега, одма угине.

2.) Брестово семе увек одма како сазре бацити, а то је у месецу јунију, или пак, ако се онда неби повољног места нашло, мора се за идуће пролеће оставити.

3.) Лаворово, јасеново, грабово и јовово семе има се такођер одма чим сазре бацити, или опет у пролеће.

4.) Борово и од други њему подобни дрва семе, баци се обично у пролеће, а семе од Јеле наскоро после кад сазре.

И друга шумска дрва могу се с' јесени сејати, ка је за њи пробитачније у пролеће.

При овом раду треба добро пазити на семе које ће се посејати: јели добро, а то се испита на следећи начин: узме се од пралике 100 зрна и мете између две мокре крпе на мало топлије место, и види после неког времена, колико је од ови 100 зрна проклијало; ако је 75—80 семена проклијало, то је семе добро; проклијали пола, може се опет употребити, а проклијали само 20—25, то семе онда већ није за потребу. Ово је онима особито нужно знати, који би ради из семена шумицу подићи.

Р.

Како се она дрва од смрти најбоље сачувају,

која су поврај јаркова усађена, пак им жиле не покривене ван земље стоје.

То се врло често догађа, да воћке поред обала, одсека и крај јендека, или поправљањем и дубљим копањем јендека, или пак одрањивањем обала, с' једне стране са жилама својима сасвим вапоље непокривене стоје, пак ако се то одрањивање непредупреди још за времена, може воћка најлакше умрети.

Како жиле с' једне стране непокривене остану и закржљаве, а на последку и угину, онда оне с друге стране у земљи снажније и веселије буду, хране земљу и држе ју. Ако је тај крај, где су жиле ван земље, на подне окренут, то се земља још лакше угреје, ускорава успјевање воћке, која понајвише доброг и раног воћа рађа. Као канда би се хтеле овакове воћке газди умиљавати, рађају оне, соразмерно овом комадићу земље ког заузимају, врло обилно.

Газда дакле гледи и тражи свакојако да ји сачува, и измишљава сваковрна средства, да ји одржи и утврди. Срећом смо видили на више места, где је она страна, која се радо одрањива, зидом обзидана, да се даље не рони, и да газда мезимче своје сачува. То је врло паметно и корисно, где се само извршити даје.

Овим начином управо засађана воћка чудновато изгледа, али је на корист газдину од смрти сачувана — а на то се овде иде.

Код овакови се воћака, које су само на бајиру и одрону прилепљене, види, како мало места воћкица једна треба, да красне опет плодове донесе, а и она земља, у којој се њене жиле пружају, није остала празна, него је и на њој усев посејан или виноград усађен, и тако изгледа, канда би она из самога неба своју рану добивала; зид јој више топлоте даје, због чега раније и укусније плодове рађа, а цео изглед даје јасно сваком закључити: да такова воћка правога и прилежнога газду има.

Р.

ОГЛАСИ.

(ЗА ОГЛАСИ ПЛАЋА СЕ ОД СИТНОГ РЕДА, ИЛИ МЕСТО КОЈЕ ОН ЗАУЗИМА: ПРВИ ПУТ 1 ГРОШ ЧАРШ., А СВАКИ ДРУГИ ПУТ ПО 15 ПАРА.)

У главној српској књижари и у књижари **Вел. Валожића** у Београду могу се добити ове књиге:

„ГАЈЕЊЕ ПЕРНАТЕ ЖИВИНЕ"

НАПИСАО

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

СА 14 СЛИКА.

Цена јој је 4 гроша чар. или 40 новч.

ПРЕСЕЛИЦА.

КАКО СЕ СЕЈЕ КРОМПИР.

МРЧВА.

МАЛА ЗЕМЉОДЈЕЛСКА ЧИТАНКА.

ЗА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У ЦРНОЈ ГОРИ

НАПИСАО

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

I. ЗЕМЉОДЈЕЛСТВО. СА 43 ДРВОРЕЗА.

Цена је 100 пара или 30 новч.

О овима књигама вашла су следећа јавна мњења:

„Др. Ђорђе Радић обогатио је нашу сиромашну земљорадничку књижевност са још три дела своја На прноме месту овде нам споменути вала **Малу земљодјелску читанку** за основне школе у Црној Гори. На колико нам похвалити вала приповедачки лаки начин којим се деци у овој читаници прича о земљорадњи, толико можемо честитати брижљивоме старању црногорских јунака око унапређења своје школе, јер има много богатијих и „земљоделскијих" крајева, где се још није дошло било на мисао о увођењу оваке *корисне* читанке у основну школу. — **„Гајење пернате живине"**..... „Домаћина ће, вели писац, много чега у овој књизи наћи, што јој неће познато бити, пак сам за то и сео да у корист наших домаћица и љубитеља пернате живине, књигу ову напишем." — А осим „Читанке" за Црну Гору наштампао је вредни Радић и **„Очеве или калемљење на спавајуће и ћерајуће око.** Ђацима основнијех школа у Црној Гори. Са 8 слика. У овој се расправи даје упутство како ће се калемљење предузимати са лишћем, а не са шибљикама. — Радић је давно готово усамљен на пољу књижевности пољско-привредне — на част његову, а на срамоту нашу."

„МЛАДА СРБАДИЈА."
БРОЈ 30.

„Вредни раденик наш на пољу пољске привреде, г. др. Ђорђе Радић, обогатио је нашу економну књижевност са два вална дела. *„Гајење пернате живине"* нове се једна књига, а друга *„мала земљоделска читанка."* Свака домаћица треба да се радује, што јој је пном од ових књига пружена прилика, да може знатно увећати своју дојакошњу вештину, како треба домаћу живину да гаји, да јој она буде вална и беријетна, да јој носи преко године доста јаја, да живина има добро, густо перје и т. д. Та књига за домаћице баш је у најзгодније преме угледала света. Сад су настали кратки дани, а дуге вечери. Домаћица може сада, да ни мало не дангуби од других кућевних послова, узети у вече лепо књигу ту у руке, па лист по лист читати и превртати. Тако ће и неосетно целу књигу проучити и научити што није знала, а што је свакој кућаници нужно да зна, ако хоће да не трчи од куће до куће, од прије до прије, те да богаради за „једно јајце" „једно пиленце," које јој је баш сада здраво нужно, а нема. Ако домаћица случајно баш не зна читати, нека даде књигу о живини своме синчићу или ћерци, који иду у школу те књигу уче, а она нека слуша и туби шта јој одатле мудра дечица чате. Тако ће наша домаћица научити, како ће да гаји домаћу живину. Тако је исто важна „земљоделска читанка," из ње могу, макар што је она само основним школама намењена, и други људи, који су давно школу оставили, много добра научити. Да су читанке за основне школе овако уређене, као ова књига, научили би ученици кад читају много и много корисних ствари."

„ЈЕДИНСТВО".
БРОЈ 249.

Осим ових књига, може се добити у реченим књижарама и књига: написао Др. Ђорђе Радић. Са 42 дрвореза. Ово је дело награђено од „Друштва за пољску привреду" са 50 дуката цесар. Цена јој је 3 гроша чаршиских или 30 новчића аустр. вредности. **СВЕ О ПШЕНИЦИ**

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. | Издаје: „Друштво за пољску привреду.“ | У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 6. | Излази сваког 15. и 30. дана у месецу. | Уредник одговорно: МИЛОВАН СПАСИЋ | Стаје: 40 гроша ч. или 4 нем. гроша. | 31. ЈАНУАРА 1872.

О месту за гајење свило-буба.

За 100,000 буба треба простор од 500 квадратни стопа, то јест соба 4 фата дугачка и $3^1/_2$ фата широка, или две мање собе. Док се пак бубе ране, не сме ту ништко обитавати, јер је то за обе стране шкодљиво. У другој половини маја, ако није баш сасвим рђаво време, могу се и шупе и амбарови на то употребити. Само ји треба тако затворити, да не могу кашке, мачке, живина или друге какве мање птице унутра улазити. Ова су последна места за оне бубе, које су већ мало одрастле и одјачале. —

Тко би више буба ранити желијо, и зато би шупе и амбаре употребити морао, тај нека собе тако раздели, да при ладном времену оне с' поља бубе, свагда у њима места имати могу. Но ми ћемо се засад оног само број држати, које се у собама израдити може. Сваки, који се у овом послу мало извешти, лако ће себи помоћи знати, кад се већ један пут, о свему, што је довде речено, из искуства увери и научи. —

Следујуће тачно извјестије, како се с' бубама у сваком веку и добу њиовом поступати има, и каква им је у сваком добу температура, то јест топлота нужна, сваком ће оном, који воле мисли и расуђава, лако показати, како приплод свој умножити може, без да зато више соба имати мора.

Какве треба да су собе у којима се бубе ране, и кад бубе леђи треба, рекли смо које лане које пак ове године доста о тим, излишно би дакле било о тим више говорити; него да пређемо сада: на шта се посебце пазити мора при рањењу буба.

Пазити се дакле мора:

Прво: На сходну топлоту и то у сваком периоду, то јест добу њиовог живота, особито при сваченју.

Друго: На чисти и здрави ваздух.

Треће: На чистоту кревета и целе собе, гди се бубе легу и ране.

Четврто: На добру и довољну рану, која у почетку да се из младог, а доцније из зрелог и чврстог листа састоји.

Пето: На равно раздјелење буба по кревети. —

Шесто: На равно раздјелење по старости њиовој и добу. —

Мићемо сваки овај предмет по на особ претрести.

I. О Топлоти. Будући да бубе из оног предјела долазе, у којима је небо благо и топлота свагда једнака, то се морамо и ми старати, да топлоту ову умјетно произведемо. А то се може грејањем соба лако учинити. Дрва, буди

Богу фала, имамо доста, а сламе још више. — У топлим предјелима већ није тако, као код нас могуће меру топлоте по вољи и по потреби производити, и зато предјели ти нису за бубе баш најбоље, јер им је прекомерна врућина несносна и шкодљива. Она ускорава, истина узраст њихов, расту веће: али су при том лакомије на јело; зато млого ране потребују; на промени топлоте врло су осетљиве и лако се могу разболети. На великој топлоти погане млого, тако да се неможе довољно начистити; ово пак квари ваздух. Најпосле није им ни свила тако добра и фина, као они, које су у умереној топлоти рађене.

Што су бубе старије, то и топлота мора све мања бити.

У првом веку мора имати 19 степени, а то је онда кад у соби без аљине стојати можемо.

У 2-гом веку мора имати 18 степени
„ 3-ем „ „ „ 17 „
„ 4-ом „ „ „ 16 „
„ 5-ом „ „ „ 15 „

тако да се соба напоследку са свим излади и своју обичну ваздушну топлоту задржи. Ако се међу тим који пут здраво зашиди, треба је мало смлачити. На великој пак врућини, особито око подне, треба ји мало разладити, које се мало јачом промајом, отварањем прозора од сјевера, учинити може.

Кад се на зими прозори отварају, треба пазити да ладан ветар бубе не уједе; јер могу лако све пропасти. Тако исто и велика врућина. — Бубе могу пре умерену ладноћу, нежели велику топлоту поднети; дакле пазити ваља, да топлота нигда испод 10. а нигда више од 20. степени не буде. Што је већа топлота, то више једу; за то им треба више листа преправљати и давати.

При сламчењу нека је свагда мало топлије, а тако исто и при завијању. Светлост им не шкоди ни мало, само не смеду сунчани зраци управ на њи падати; Кад дакле сунце сија, то с' оне стране треба завјесе спустити.

Сеање муња и грмљавина не шкоди такође ништа; али опет зјапара пред каквим временом, или гроза после времена, може им вред нанети, ако се чиме непредупреди. —

2. О ваздуху. Ваздух мора колико је могуће од шкодљиви испарења чист бити, но будући да рана, ђубре и саме бубе испарењем својим ваздух у малом простору покварити могу, то га треба непрестано понављати.

Ако у соби, гди се бубе ране удара, или нам је, кад у њу ступимо тешко дисати, то је знак да собу изветрити треба. Но прозори се не смеду сасим отворити, ако је на пољу или врло ладно или магловито, ако киша пада или врло запарни ветар дува. За понављање воздуха неваља никакав кад, ни од самог сирћета, јер све то још веће запт причињава. Најбоље се дакле новим и свјежим ваздухом помаже.

Исто им је тако и влажан ваздух шкодљив. Влажан ваздух познаје се најбоље на соли, која се одма, како се у такову собу унесе, одпусти. На лепом и сувом времену даје се томе лако помоћи: но кад киша пада, и кад је велика магла, отворање нам прозора и врата слабо помаже. У овом случају треба на врати отворене фуруне мало сувог иверја, или грања, или сламе запалити, то јест, ако се фурува из собе ложи. Ако овде се види дакле нужда и потреба такови фуруна; за то нека свани сељанин, који бубе ранити жели и такову фуруну себи купи и гди треба намести. — Да се код буба кошуље прати или сушити не смеду, то ваљда свани зна.

Но у време пресламчења треба да ваздух при прописаној топлоти и мало влажан буде, да се тако посо пресламчења буба ма у неколико олакша. Сасим сув воздух и превеј велика топлота била би им за ово време шкодљива. Зато је нуждно, да се по соби мало чисте воде попрска или се неколико мокри ланени крпа повеша. Сапуњаве воде или другог ма каквог јаког мириса треба се здраво чувати.

3. О Чистоти. Рањење буба често и зато рђаво испадне, што нисмо на нужну чистоту довољно пазили.

Петељке опипаног листа, старе воже после сламчења и ђубре буба поузрокују често испарена и остроту, која им врло шкоди. За то их непрестано чистити треба. Дупли су кревети за то врло способни и добри; овом приликом треба и на то мотрити, јер им поган округла и чврста, које је знак здрављa; а гди се мскана, житка и заленљена нађе, ту мора болестни буба бити, које таки потражити ваља и уклонити. Од прашине и дима треба их такође чутати.

4. О рањену и рани. Черст и мало сув лист свагда је бољи за рану, од сочног и воденог листа, зато га треба пре, него што се бубама даде, мало провенути. Добар лист можемо и по том познати, ако га у усти мало прожваћемо, пак опор и смолнат укус осетимо, и ако се пљувачка после њега на кончиће отеже.

Знати треба, да све готово бубе, кад су у природном и слободном стању свом, тек онда на

јело иду, кад росе нестане, и кад се дан мало загреје. Зато је нуждно, да се макар лист свагда најпре добро осуши и неколико пута преметне, јер се иначе бубе од њега морају разболети. Најбоље је на сувом времену листа за више дана набрати, које особито у 4. и 5. веку, кад велика рана наступи, чинити треба.

Ни скоро набрани лист не треба одма по бубама посути. Зато, јер је тај лист често ладан, пак се од њега бубе заплашити или озебсти могу. Ово га се особито пре и после сваћења чувати морамо, јер у сваћењу и онако ништа не једу, за то им листа не треба ни мало давати.

За младе бубице у првом и другом веку, можемо лист мало исећи, да се лакше и равније поспе, и да га бубице са свију страна лакше гризати могу. То треба таки пред рањењем чинити, јер се иначе лист на овом месту, где је разсечен, лако засуши. То не даје млогог посла, јер у почетку и онако мало листа треба; при том треба чувати, да исечени лист у прашину не падне, а пов треба очистити, да не зарђа; јер рђа та, ако при другом сечењу на листу остане, може бубе отровати.

За 100.000 буба треба до зрелости њнове око 42 центе листа; а један велики одрастни дуд од 20 година даје од прилике $^{3}/_{4}$ центе листа; тако нам је 60 такови дудова нуждно, да горе речено число буба нарани можемо. Ово се не сме заборавити, да се свагда једна трећина барем дудова од брања штедити мора, јер и непрестано брање слаби и суши, зато их што више имати и умножавати морамо.

Речено число буба потребују у првом свом веку до прног свог сваћења, дакле за први пет дана, до 20 фунта листа.

У другом веку, од прног до другог свог сваћења, дакле за 4 дана 60 фунти листа.

У трећем веку, од другог до трећег свог сваћења, за 6 дана 175 фунта листа.

У четвртом веку, од трећег до четвртог сваћења 550 фунта листа.

У петом веку, од четвртог сваћења, до завијања, дакле за 10 дана 3200 фунти листа.

Што већма бубе у сваком веку расту с' тим више ране и места потребују, само кад им се сваћење приближава, изгубе свој апетит, за време сна, који сваћењу предходи, не једу наравно ништа, и тек после сваћења почну по мало гладнити. Кад бубе сан лист до петељке поједу, потреба им баш одма нову рану давати, нек им се мало пређашња у трбуву скува. Зато није добро, много им листа на једанпут давати; боље је то више пута на дан чинити, особито у почетку. И преко ноћ не треба их без ране остављата, да боље и брже расту.

Прву рану треба им дати, кад се сунце роди, другу у 6 сати пред, а трећу у 3 сата после подне, четврту после захода сунца.

Лист треба одозго по бубама посипати, по свуд равно, и не близу крај кревета, да неби с' њега поспадале.

5. Оразделењу буба на креветима. Бубе не смеду у често и једна преко друге лежати, да једна другој не сметају.

Кад мало порасту тако, да им је на једном кревету мало места, морају се разделити, као што је при описивању кревета речено.

Ако бубе за једно два сата гладовати пустимо, то ћеду се брже на други с' лишћем посута кревет попети. Оне се могу и овако на други кревет преместити: кад су т. ј. гладне, треба по њима неколико мали грана с' лишћем положити, оне ћеду се на те гране таки по испужати, с' којима их после заједно на други кревет лако пренети можемо. Кад већ велика рана наступи, онда их треба пустити, да се саме на друге кревете пужају. Пужање им то здрављу служи, и материју за свилу у њима спрема и ствара.

У првом веку могу свагда више места имати. Речено число од 100.000 буба можемо тако разделити, да:

У првом веку, до прног сваћења три кревета.

У другом веку, до другог сваћења десет кревета.

У трећем веку, до трећег сваћења петнајест кревета.

У четвртом веку, до четвртог сваћења 35 кревета.

У петом веку до завијања 60 кревета, а и више запрема.

Као што је речено, сан и сваћење не сме им се премештањем узнемиривати.

6. О разделењу буба по старости њиовој и добу. Тко жели ред и једнакост у целом послу овом завести, нуждо је, да бубе тако негује, да све једнаку величину имају, да све заједно једу, да у једно време спавају, да се у једно време сваће и завију.

Велика би штета и велика забуна била, а и много би труда коштовало, кад би бубе од различног доба и времена заједно на исти кревети лежале. Ова би штета сваки дан све већа, а при

завијању не уредност све гора била. Онда би чаурице једне већ излетале, док би се друге тек завијати почињале. Дакле морамо се старати да се једнакост буба у смотрењу доба њиновог умјетно производи и чува, ако желимо да труд себи олакшамо и да од посла нашег пользу имамо.

Већ знамо, да већа топлота и већа рана бубе боље пита и живот њиов ускорава, и да мања топлота и слабија рана растење њиово и зрелост закашњава. Ово средство треба дакле употребити, да се младе бубице, које су се за три дана излегле, у један возраст и век поставе, тако да све заједно до пpвог сналчења доспеду. За то треба све оне бубице, које су се први дан излегле, мало ладније држати, и мање им ране давати, пак ћеду тако до пpвог сна више времена потребовати.

Познато нам је и то, да су собе при тавану много топлије, нежели при патосу; Зато је нужно, да се бубе пpвог дана у најдољи раф, бубе другог дана у други или трећи раф, а оне трећег на најгорњи постављају; пак ћемо тако намјеру нашу постићи, а ово је узрок онога при лежењу назначеног и препорученог раздвајавања буба по данима, местима и нумерама.

За лакши посо и бољи успјех свилодјелија или рањења буба додајем још овде кратки преглед послова, које сваки дан чинити имамо.

(свршка се).

Мјенимо газдовање.

По А. А. Шнду, од Г. М. Матића.

(продужење).

6. Правила на која ваља гледати при уредбу мјенимог газдовања.

Правила та су пре свега ова:

а) При завајању мјенимог газдовања, ваља пре свега изабрати онакве усеве, који доносе *извесну уроду*. Сејати не извесне усеве је не сигурно. У такве несигурне усеве долази н. пр. *грах*. Као што је можда познато после граха, земља највише травом зарасте, с тога озимица после крљавог граха, никад није добра. Лепше је са грахом у мјенимом газдовању. Овде место њега може доћи сочиво, или боб, или се он може помешати са другим усевима на зелено[1]), тако да је млого сигурнији, а потреба млого ђубрета. У мјенимом газдовању сеје се после пшенице, пред којом је била детелина, а после граха долази овас.

[1]) Грах посејан с другим усевом на зелено је знома корисна радња. Посеје се н. кр. грах, кукурузи, овас итд у једно па се у зелено кожке — пиредна пића за пиру!

б. При том ваља испитати: како би пртила детелина и остале траве на нашим земљама, а то с тога, да темељ мјенимог газдовања буде јак, *јер мјенимо газдовање зиктева правилно сејање детелине. Што се тиче усевног* поретка, другог усева је већа слобода но у ма ком другом систему. Најбоље је за детелину кад дође после јечма, пред којим је била каква окопавина, онда она добије дубоко урађену земљу без траве и корова.

Даље је добро сејати детелину увек у плодну, а не ослабљену земљу. На крљавој земљи је и детелина крљава, земља се окоре и још више изцури. Дали ваља сејати с детелином и пшене траве, зависи од земље. Са једногодишњом детелином не ваља никад сејати траву, са тро-и вишегодишњом то је корисније.

в) Почем у мјенимом газдовању ваља увек да је доста пиће и сламе, треба сејати толико пшеног и класатог усева, да буде доста пиће и сламе. А ту ће се зајиста наћи какво парченце земље, где ти усеви растети могу, особито тамо, где је млого сухих, слабих земаља, на којима обично не пте траве (осим еспарете).

Исто тако ваља да је у сваком газдалуку доста сламе, јер није ништа горе, него кад сламе нема. Ако се нема доста пиће, може се надокнадити зрном или прекрупом, сеном и др. али без сламе ништа. Озимица даје више сламе од јарице, али опет за то ваља неговати подједнако и озимицу и јарицу, јер се радња лакше раздели и извршује.

г) Да се ђубре *најкорисније употреби*, увек ваља ђубрити за онај усев, који потребује млого хранећег материјала за своје развијање. Усев, од кога зависи главни приход, ваља метути на прво место у усевном поретку, а ваља га добро ђубрити и обрађивати. Тамо где се негује репица, међу је економи на прво место, т. ј. њиом започињу мјенимо газдовање.

Осим тога ваља с усевима тако мењати, да се гнојна сила у земљи што дуже одржи. С тога ваља увек уметути између два класата какво мацасто биље или траву, која се за зелено коси. Први остављају у земљи млого остатака, ослабосну плодност у неколико поленшавају, друге узимају млого хране из ваздуха штеђећи тиме плодност земље. А да земљоделац све врсте земље и сну њихову плодност употреби, мења биље са плитким, средњим и дубоким корењем.

После сваког ђубрења се обично сеју три усева на зрно. А са изузетком, на добрим земљама и 4, н. пр: 1 кромпир, 2 озимица, 3 грах, 4 јарица.

д) Ваља *штедити радне снге.* С тога ваља усеве тако уредити да се може орање, сејање, пресађење, окопавање и жетва правилно извршавати. Усев, који хоће трошну и веома чисту земљу, ваља да дође после биља, које му такву земљу оставља н. пр. јечам после кромпира и репе, исто тако усев који воле чврсту, улеглу земљу н. пр. пшеница после детелине; после усева који земљу окоре, стврдне, исуши и закорови (н. пр. после класатог усева) нек дође усев, који земљу полепшава, н. пр. маунасто биље, зелена пиља и др.

е) На послетку ваља знати оно искуство *да неки усев после другог усева особито добро напредује.* Тако је пре репице најбољи половични угар; озимица после детелине, јечам после репе, овас после граха итд. За озимицу веле, да је после окопавине најхрањанија. Али то увек није, јер ја сам знам да је некад после окопавине лепша него граха, па него и после детелине. То зависи од земље и од начина негованља. На пескуљама, од природе трошним земљама се при никад добро. Али на потешким глинама је то сасма другаче, овде је озимица после окопавина прекрасна, па трошњим земљама је кратка и слаба слама, танко класје и ситна зрна.

7. Прелаз из тревичења на мјешовито газдовање.

Прелаз из једног система у други, веома је значајно предузеће, које захтева већи ступањ образовања земљоделчева. Али кад је тај услов испуњен, онда је прелаз много лакше, особито кад је у газдалуку даста ђубрета, и ако земље нису слабе и мршаве. Са сваким таквим прелазом су спојени новчани издатци, а тек се доцније појави жељена добит, или цела, или бар у неколико. А неки пут је тај прелаз и штетан. То зависи од тога, како смо га извршили.

Али и најлепши прелаз није без икаквих незгода. Бржи прелаз је до душе најлепши, али је само тамо могућн, где су земље плодне, где је доста ђубрета, и доста новаца, иначе га не смемо никоме препоручивати, јер би било хрђавих последица. План ваља да је увек добро установљен, и од њега се не сме никад удаљавати, јер ништа тако не задржава радњу као промене плана у прелазно време (Др. Лебе). Одређене предлисе о састављању плана, није могуће никако назначити, јер скоро сваки подробни пример ваља другчије извршивати.

(продужеће се).

Кад и како разно семе кухињскога зеља да сејемо?

„Друштво за пољску привреду“ разаслаће ових дана разно семеће кухиске зелени својим члановима, — пак да неби когод од њих у невреме једно или друго семе посејао, те се на та тај начин ништа невајђеши, бацао кривицу „друштву“ и семењу, — нашли смо за добро, да дамо овим кратко упутство о сејању онога семеньа, које ће „друштво“ за ову годину својим члановима разаслати.

Како се земља оцедила и мразева нестало, таки треба у башти приопути, леје прекопавати и разним их зелем засејати. Сад како је време лепо, могу се већ разна зеља сејати, као: першун, мрква (жута репа), грашак итд. па ма после снега и мраза било, неће шкодити, јер се она зелен сада сеје, која зиму и доцније мразеве поднети може.

И тако најпре треба почети с' *грашком.* За грашак је доста широка леја од 3 стопе. Дуж сваке леје, по средини, ваља изкопати с' 3 прста дубока два јарчића; један јарчић од другога нека је с једне стопе удаљен. У ове јарчиће ваља сад зрно по зрно метати тако, да зрно од зрна на два прста раздалеко дође. Кад си грашак посејао, онда га с' грабљицама загрни и земљу поравни. Кад грашак с' по стопе високо нарасте, онда га ваља с' једне и с' друге стране земљом мало загрнути; ако пак земља онда неби довољно влажна била, онда ју ваља с' вечера добро залити, пак онда из јутра окопати. Кад лозу већма пуштати почне, онда га треба суваи граньем потачити.

Мркву или *жуту репу* посеј *одма,* ако хоћеш лепо коренье да добијеш. Исто тако и *першун,* одма сеј. Ни једно ни друго није на зими осетљиво. И мркву и першун ваља обретко сејати, а да би сигурнија био да у често не бацио, узми семе, пак га са ситном земљом, на' јошт боље с' песком добро измешај и онда сеј. Семену першуна и жуте репе можеш за сваку леју по мало семена од **салате** додати (на вр' ножа). Кад си посејао а ти лепо с' грабљама поравни и семе боље затрпај, пак онда окрени грабље поребарке и леју тако добро утапкај. Са овом лејом немаш преко целог лета друга посла, осим да је плевиш, и ако је суша, да је заливаш. Што се пак на тој леји посејане салате гиче, она рађа тако крупне главице, као да је расађена, јер је ретко посејана. Ова се салата преко лета потроши, а жута репа на' першун сами после на леји остану. Ако је першун на' жута репа у често изникла, а ти их изчупавањем разреди.

Исто тако можеш одма посејати **паштрњак** и **спанаћ**.

Ако хоћеш раније да имаш расада од **купуса**, **неља**, **керелабе** и **карфиола**, а ти мораш направити топлије расаднице, семе од реченога зеља посејати у *првој половини месеца фебруара*, а ако топлије расаднице немаш, онда чекај са сејањем дотле, докле се савим не упремени.

Сада посеј што сам ти казао, а у идућем броју продужићу ти ред и начин сејања онога зеља, које се доцније сеје. **Р.**

Да сачуваш цветајућу воћку од мраза.

Ово можеш само онда постићи, кад воћку од цветања дотле задржиш, док си сигуран, да мраза више бити неће. Да ово учиниш, а ти намећеш около воћке, још фебруара месеца, док је још земља дубоко смрзнута, подебље ђубрета, и остави то ђубре око воћке дотле, док си уверен да мраза више бити неће.

Кад дакле она дрва, која ђубретом обложена била нису, у велико цветају, а ова поште и немисле цвет свој пуштати ни развијати, јер се земља није испод ђубрета одкравити могла. Узмеш ли пак ђубре оданде, и изложиш земљу сунцу да је одкраји, то ће ти воћка врло брзо пупољке пуштати, цветове развијати, и друге воћке достићи, а при том много рода понети, јер је сваки овај цвет много јачи од други, овако необдјелавани воћака.

Исто се ово постиже и онда, кад се около воћке леда или снега, а на то ђубрета намеће. **Р.**

ГЛАСНИК.

Радња друштвена.

Записник II. седнице одбора „друштва за пољску привреду", држане у Београду 30. децембра 1871. год. под председавањем друштвеног председника М. Спасића.

Присутни чланови: Јов. Ристић, Јов. Пешић, Ч. А. Поповић, Фр. Бешјак, Ст. Поповић и благајник М. Миловановић.

Бр. 5.

Одбор је решио,

да се друштвена библиотека и инвентар друштвене имовине прегледе, и за тај посао буду одређени: члан одбора Ст. Поповић, друштвени благајник и секретар, и ови ће о свему инвентар свој одбору поднети.

Бр. 6.

Како на друштвен расиде од 21 маја о. г. није ни једно дело „О чувању стоке итд", присетило: то је одбор закључио,

да се награда за књигу „о гајењу и чувању стоке, с' обзиром на наше околности" на ново расиште, награда од 30 дук. на 50 дук. и, поиска, а рок да се до краја септембра 1872. год. стави.

Бр. 7.

Референти о предлогу члана помагача "друштва" овога Ђорђа Вишњића, односно котеса, г.г. М. Спасић председник друштва и Ст. Поповић члан одбора, подносе одбору своје мњење о реченом предлогу, у овом смислу: „да се при садашњем стању наше пољске привреде не може ништа основно учинити према предлогу г. Вишњића, јер докле год траје постојећи начин обраде наше земље, и разтрканост сеоски кућа, дотле ће и чување усена од стоке бити „нужно зло". Што се пак тиче његове препоруке да се учини предлог, те да се препоручи властима, да ове §. 817. грађ. зак. и §. 375. кривичног зак. тачно извршују, — држе, да и ова препорука неће ствар побољшати, кад се она и тако, да су власти обвезане и без препоруке да се брине о извршењу закона".

Одбор узевши у призрење да је већ чинио једном предлог г. министру финанције, односно тачног вршења закона о котесима, и да је г. министар у смислу истога издао расиште на власти (види „Тежаки" бр. 14. од 30. маја 1871.), а осим тога и сам увиђајући да се не може ништа више по овом делу засад учинити, осим што ће у своме листу, као и до сада што је чинио, сходна средства и нужна упутства износити нашим земљорадницима: како ће се од ове као и од других невоља, у којима живи, постепено опростити.

Закључено и подписано.

Записник III. седнице одбора „друштва за пољску привреду" држане у Београду 13. јануара о. г. под председавањем друштвеног председника М. Спасића.

Присутни чланови: Ст. Поповић, Јосиф Пешић, Јована Ристић, Чед. А. Поповић, Мил. Миловановић благајник и др. Радић секретар.

Бр. 8.

„Крањско пољско-привредно друштво у Љубљани" шаље II. свеску својих „Naznanila" за год. 1870.

Исто тако шаље и „Императорское економическо общество у Петербургу" 8 свезака својих: „Труды."

Све су ове књиге примљене с' хвалом, а секретару је препоручено, да их у инвентар друштвене библиотеке заведе.

Бр. 9.

Подружина шабачка јавља, да се по одлуци овога одбора није могла јесенас друштвена земља у Шабац ни уговорити ни засејати, него предлаже да се сада о' пролећа поре и посеје пшеницом јарицом у корист друштвену, и моли, да јој се за 20 лавања нужна количина семена набави и пошаље.

Решено, да се подружини јави, да приправи 10 лавања за јариц, а друштво да набави нужну количину семена и

на ту цел подружина позиве: остало нак земаљите насељаве подружина са оним усевом, које ће јој друштво доњиде означити.

Бр. 10.

Подружина шабачка јавила, да је изабрала одбор и званичнике за ову 1872. годину; уједно иште и беседу, коју је при отварању скупштине, председник подружине изговорио.

Примљено на знање с' највећим задовољством, с' тим, да се извиње ово у целој оширности својој са беседом заједно у „Тежаку" штампа.

ОД ПОДРУЖИНЕ „ДРУШТВА ПРИВРЕДНОГ" ЗА ОКРУГ ШАБАЧКИ

Друштву за Пољску-привреду.

Подружина за округ шабачки у варош Шабац, јуче је држала главну годишњу своју скупштину, на којој је за год. 1872. годину образовала подружину, и изабрала одбор и званичнике.

За председника подружини изабрат је једногласно досадашњи председник г. Стојан Обрадовић, а за деловође два ова учитеља: г. Коста Недић, и г. Радован Петровић.

За одборнике нак изабрато је двадесет и једно лице од струка: научне, економске, пољоделске, трговачке — који ради поучавања тежака у њихову раду најзвише са селанима додира имаду — и занатлиске, имено: Брића Куртовић и браћа Тодоровићи утемељача подружине, г. Јанко Јовановић окружни прота, трговци: Алекса Теодоровић, Стеван Марковић, Павле Тешић, Тода Атић, Јоца Гашић, Коста Спужић, Риста Ковачевић, кмет Јаков Трнић; економи: г. Мијаило Богићевић, г. Софија удова П. Илића, пензионера, Милутин Петровић и Јаков Стаић. Од чиновника г. Милан Савић, члан окружног суда, и г. Димитрија Николић, бив. српски начелник, Мијаило Богићевић, сад. економ, Јован Радановић, пиитер, професор г. Мита Ранић, и г. Алекса Евић, епископски економ, и свештеник г. Рајко Рунић, члан конзисторије.

Са следећом је беседом отворио председник пољско-привредне подружине, главну скупштину:

Поштовани зборе!

Три су се године напунило, како је у нашој вароши Шабцу заведена подружина за пољску привреду, а сваки ваш је посвато, каква је ваљерна ова установа.

У радњи привредној, до сад је тек мали корак учињен; али у толико је бар корачено напред, што је у народ овога округа до сад у већом броју полезни друштвени економски књига раздато, којима се људи у тежачкој радњи обучавају; што је друштвена привредна лист „Тежак" у нашем округу разнесен и народ га радо чита, и њиме се разноврстно користе; што се у народ разноврсна бантина семена разашиљу, те већи број земљоделаца радије него до сад, уређаје себи башту код куће, за своје економске угодности; што ће се сад наступајућег пролећа и друштвена земла, коју је од. обитина подружини за цел привредну уступила, економски обдеавати почети, за углед и науку нашим тежацима, а што је народ нашег округа, већ разнесењем него до сад у привреди са осредоточеном својом пољом, одпочео своје пољске радове упражњавати и марну негговати и поштити. А да је у струци привредној развијенија нам крај од других округа, потврђује и та околност: прво, што је на јесенашњем пазару у Топчидеру из шабачког округа најзвише привредних предмета представљено и што су најзвише награде, као за добре производе, добиле наши излагачи, и друго, што је ов. обитина, новом живот настајавајући подружинског, већ увела у праксис закон о потесима, по чем се марва од усева, а не усеви од марве чувати имаду; које још ни у једној обитини српској, може се рећи, није покренуто. А ово је баш главни услов да се земљоделска радња боље развије и правилније уреди.

Истина, сиви оном радном јоп главно увиређење, може се рећи ни покренуто није, али ипа се и то, да у природи има напредна корака. Све што се ново, а добровољно заводи и осваја, брзо иштја напредње; желети је само, нек је у том одушевљење и добра воља, пак ће се и напређи подузетни постићи. А кад у струци економској дођемо до савршенства остали европски држава, онда ће наша отаџбина много напреднија, а народ много богати бићи, почем је обште познато, да једина само усавршена привреда, народ у благостаље поставља.

Зато господо и браћо, неванутпајно пољско-привредну установу и настанимо сви свесрдо, да је подржимо и унапредамо, по примјеру и жеља владе наше, која је највећу пажњу у обште на привреду обратила и коју обилато подномаже.

Прва нак урош дванајнег нашег састанка у главном је ово:

а. Да изберемо нови одбор подружини за 1872. годину, јер је досадашњи одбор само за пр. годину изабрат;

б. Да изберемо званичнике подружинске, који ће место нас свију, вршити подружинске послове, по наредби главног друштва, почем су и они само за пр. год. изабрани;

в. Да решимо, да се служитељ за подружинске послове нађе и погоди, јер га до сад нисмо имали, а без њега се новоме бити, и да му се плата одреди;

г. Да видимо колико нас је од шабачког округа чланова помагача за пр. год. било и колико лица из нашег округа лист „Тежака" дриле; дакле, да сви знамо колико наш округ пољско-привредну установу подномаже;

д. Да видимо шта су изабрани за пр. год. званичници подружински радили и урадили, шта је од друштва подружини пиљато'и какве се друштвене наредбе, и како наредити имаду, чему јоп није приступљено, и најпосле,

е. Да се договоримо о начинима, како би се још боље радна привредна код нас оснажила, и најлакше мане код наших тежака у опште у радњи привредној поправиле. И би ли већ време било, да се при оваким јавним и свечаним састанцима, и о удружену заједничких радња договарамо, по примеру наше браће у престоници српској?

Сад, господо, изволите к делу приступити, а прошлогодишња радња, по 3. и 4. тачки, показаће вам се кад на то-ред дође.

Бр. 11.

Секретар „друштва" Ђ. Радић пуди своју пољско-привредну збирку, са пробитачним по „друштво" условима, на одкуп.

Одбор је решио, да чланови одбора г.г. Јос. Недић, Чед. А. Поповић и Ст. Поповић збирку најзвише прегледе и своје мњење одбору поднесу.

Бр. 12.

Решено је, да се набави нека поличина кукурузе „праља Филипа" са белим зрном, ради опита и на ту цел да се један „наполеодор" издати може из суме бувстом одобрене за набавку семена.

Закључмо и подписамо.

ОГЛАСИ.

(За огласе плаћа се од ситног реда, или місто које он заузима: први пут 1 грош чарш., а сваки други пут по 15 пара.)

У **главној српској књижари** и у књижари **Вел. Валожића** у Београду могу се добити ове књиге:

„ГАЈЕЊЕ ПЕРНАТЕ ЖИВИНЕ"

написао

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

са 14 слика.

Цена јој је 4 гроша чар. или 40 новч.

МАЛА ЗЕМЉОДЈЕЛСКА ЧИТАНКА.

ЗА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У ЦРНОЈ ГОРИ

написао

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

I. ЗЕМЉОДЕЛСТВО. СА 43 ДРВОРЕЗА.

Цена је 100 пара или 30 новч.

О овим књигама изашла су следећа јавна мњења:

„Др. Ђорђе Радић обогатио је нашу сиромашну земљоделичку књижевност са још три дела своја. На прво место овде нам споменути вала **Малу земљодјелску читанку** за основне школе у Црној Гори. Ма колико нам похвалити вала прошоведачки лаки начин којим се деци у овој читанци прича о земљоделству, толико можемо честитати брижљивоме старању црногорских јунака око уређења своје школе, јер има много богатијих и „земљоделскијих" крајева, где се још није дошло било на мисао о уређењу овакве *корисне* читанке у основну школу. — „**Гајење пернате живине**"..... „Домаћица ће, веди писац, много чега у овој књизи наћи, што јој неће познато бити, пак сам за то и сео да у корист наших домаћица и љубитеља пернате живине, књигу ову написао." — А осим „Читанке" за Црну Гору напитамо је предна Радић и „**Очење или калемљење и спавајуће и бдијуће око.** Балима основнијех школа у Црној Гори. Са 8 слика. У овој се расправа даје упутство како ће се калемљење предузимати са лишћем, а не са шибљевима. — Радић је данас готово усамљен и по књижевности пољско-привреде — на част његову, а на срамоту нашу." „МЛАДА СРБАДИЈА." БРОЈ 30.

„Вредни радник наш на пољу пољске привреде, г. др. Ђорђе Радић, обогатио је нашу економску књижевност са два ваљана дела. „*Гајење пернате живине*" зове се једна књига, а друга „*мала земљоделска читанка.*" Свака домаћица треба да се радује, што јој је правом од ових књига пружена прилика, да може знати увећати своју дојакошњу вештину, како треба домаћу живину да гаји, да јој она буде ваљана и беривећна, да јој носи преко године доста јаја, да живина има добро, густо перје и т. д. Та књига за домаћице баш је најзгодније време угледала света. Сад су настали кратки дани, а дуге вечери. Домаћица може сада, да ни мало не дангуби од других кућевних послова, узети у вече лепо књигу ту у руке, па лист по лист читати и превртати. Тако ће и неосетно целу књигу прочитати и научити што није знала, а што је свакој кућаници нужно да зна. ако хоће да не трчи од куће до куће, од прије до прије, те да богаради за „једно јајце" „једно пиленце," које јој је баш сада здраво нужно, а нема. Ако домаћица случајно баш не зна читати, нека даде књигу о живини своме синчићу или кћерци, који иду у школу те књигу уче, а она нека слуша и туби шта јој одатле мудра дечица чате. Тако ће наша домаћица научити, како ће да гаји домаћу живину. Тако је исто важна „земљоделска читанка," за ње нису, макар што је она само основним школама намењена, и други људи, који су давно школу оставили, много добра научити. Да су читанке за основне школе овако уређене, као ова књига, научили би ученици над читају много и много корисних ствари." „ЈЕДИНСТВО" БРОЈ 249.

Осим ових књига, може се добити у реченим књижарама и књига: **СВЕ О ПШЕНИЦИ** написао **Др. Ђорђе Радић.** Са 42 дрвореза. Ово је дело награђено од „друштва за пољску привреду" са 50 дуката цесар. Цена јој је 3 гроша чаршиских или 30 новчића дустр. предности

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. | Издаје: „Друштво за пољску привреду.“ | У БЕОГРАДУ.

Излази сваког 15. и 30. дана у месецу. | Уредник и одговорни: МИЛОВАН СПАСИЋ. | Стаје: 40 пара ч. на 4 стр. годишње.

БРОЈ 7. | 15. ФЕБРУАРА 1872.

Кад и како разно семе кухињскога зеља да сејемо?

Ако ти се време укаже, можеш при концу овога месеца сејати и **црвену цвеклу.** За њу треба земљу дубоко накопати и добро издробити. Она воле добру земљу и подводно место. Ако ти време не буде при крају овога месеца за сејање ове цвекле угодно, а ти је посеј одма у првој половини месеца марта, од пролике око Младенаца (Мученика), пак ју заливај сваки дан јутром и вечером све дотле, док толика не нарасте, да се расађивати може. Кад с' једне шаке нарасте, онда је на другу добро приправљену леју расади и то тако, да ти струк од струка на једну стопу растојања дође. Ако-ли си пустио да на првој леји с' читаве недеље нарасте, онда одсеци то лишће тако, да само срце невредимо остане, пак онда расађуј, као што сам ти мало пре казао. Расад ваља заливати све дотле, док се год не прими, пак онда око сваког струка земљу мотичицом мало разпустати и опрашити ваља.

При свршетку овога месеца, а сигурније бива то у месецу марту, можеш сејати на приправљене леје: **купус рани, кељ, келерабу; кисељак, салату, месечарку роткву, боб,** а ако се није бојати луђи мразеви, можеш посејати око Благовести и **рани кромпир.** Даље: по други пут **грашак,** бло он крупац из' шећерац.

Сад ћу да пређем поједенце на наведено зеље, пак да кажем: како се сеје и сади.

Купус воле лаку, песковиту и подводну земљу. За рани купус треба земљу подгнојити. Кад расад довољно велик за расађивање буде, онда га на добро натрошеној леји у редове дуж конопца расади тако, да ти струк од струка на 2 стопе раздалеко дође. Док се год не прими, дотле га једнако заливати ваља; а кад на скоро киша падне, онда га ваља окопати. Купус ваља у опште често окопавати, само не кад је велика суша. *Доцни* се купус, нарочито овај крупни брауншвајгски, што га „Друштво“ својим члановима шаље, у почетку месеца маја сеје, и исто тако обрађује као и рани. Овај јесењи (доцни) купус ваља на 3 стопе струк од струка да расадиш.

Кељ заштева добру и јаку, а при том добро урађену земљу, а што се сејања и сађења тиче, све онако поступити ваља, као и с' купусом. Ово важи и за *келерабу.*

Кисељак воле оно место, које није одиеђ сунцу изложено, него је више у ладовини. Њега одма сад посејати можеш.

Салата хоће добру земљу. Она се или на ретко сеје пак се нерасађује, или се у често по-

сеје, пак онда на леју од 4 стопе ширине, да се 5 редова салате расаде; струк од струка нек' је 8 палца у растојању. Остало све као и код купуса радити треба.

Роткова месечарка иваскује песковиту и влажну земљу. Она се сеје на руке, али тако ретко, да семе од семена на 2 палца растојања падне. Она се сеје сваког месеца. Ако је време суво, ваља је често заливати, јер у сувој земљи и одвише љута и дрвенаста, без укуса, буде.

Боб се може сејати *одма*, јер њему зима не може много да нахуди.

Кромпир се сеје или у редове, или на кућице (опаке). Сејање у редове, ја бар, предпостављам у свако доба, сејању на кућице, јер је на редове посејан кромпир и лакше обрађивати и лакше вадити. Дуж једног конопца ископа се јарчић од 6 палаца дубљине, а ред од реда нека је 2½—3 стопе на далеко, да се боље обрађивати може. Много је боље, кад се сеју ситни, цели кромпири, ал' кад ових немаш, онда узми крупне, пак ји расеци на кришке, ал' тако, да на сваној кришци најмање два здрава пупа (окца) буду. Кад лоза с' по стопе високо нарасте, онда га ваља први пут загрнути. На 8 ил' 14 дана пре Иванд-дне, ваља га здраво загрнути, а између врста ваља траву коренити, да кромпиру узалуд рану не одузимају.

У почетку месеца априла можеш посејати **карфиол.** Он се сеје и расађује као и купус, кељ ил' кедераба.

И **целер** сада посејати можеш; и он се најпре на једну леју посеје, пак се онда на другу леју у растојању од 1 стопе биљка од биљке расађује. Ко сеје и сади целер, тај мора мотичицу увек у руци имати и пријежно заливати.

Оно Благовести ваља и **пасуљ** посејати, но он се сејати може пре и после Ђурђева-дне, а и у месецу мају га неки сеју. Пасуљ се сеје на кућице, у растојању од 2 стопе; у сваку кућицу ваља метути 5—8 зрна и с' 3, највише с' 4 палца га земљом покрити. Најпре ваља сејати жуте и црвене врсте, јер су оне јаче на зими; а бели ваља онда тек сејати, кад се време отопли и земља угреје. Кад пасуљ никне и своја 4 листа развије, онда ваља земљу око њега разпустити и до горе га испод листа подгрнути. Кад се боље разграна, ваља га већма загрнути. Ако је тачкан, мети му тачке, грање, трске или друго што, уз чега ће се пужати моћи.

Краставце ваља од прилике 8—10 дана пре Ђурђева сејати; са сејањем краставца не треба хитати. Краставци се сеју на кућице, или у редове као и грашак. У кућицу ваља по 8—10 зрна бацити, а ако свако семе изникне, онда треба само 3—5 струка у свакој кућици оставити, а оно друго повадити. Кад се четврти лист развије, онда га ваља обкопати.

Диње и *лубенице* сеју се као и краставци, и то најбоље око Марнова-дне.

Зимску роткву ваља сејати 8—10 дана пре Ивана-дне. Њу сеју или врло на ретко, пак ју не пресађују, или је сеју у често, пак ју као и црвену цвеклу расађују. И код роткве је исти овај посао, као и код црвене цвекле. Р.

О гајењу свило-буба.

(продужење).

О свакидашњим пословима у овом веку. Овај век траје 5 дана, до првог свлачења. Топлота собна треба да је млака, око 16 степени. Собу треба само кроз одушку на врати фришким ваздухом проклађавати. Ако ли је на пољу доста топло, онда се могу и прозори мало отворити. За рану се узима врло младо лишће; кревети се с' хартијом облажу.

Будући, да у овом веку једначење предузета треба, тако ћемо сад о рањењу говорити.

Првог дана излежене и на најдољни кат постављене бубе добијају:

Први и други дан само у подне, и то врло мало ране у листу исеченом, или на гранчицама.

Трећи дан добијају двапут; у јутру и после подне; врло младо, чисто и исечено лишће.

Четврти дан опет двапут; пред вече тог дана почињу већ спавати.

Пети дан поспиду све, и не требају ране.

Бубе другог дана, које су на средњем рафу, те добијају:

Први дан двапут, ситно исечену межану рану.

Други дан тако исто.

Трећи дан трипут; ако на кревету свом у често леже, треба ји разредити, и на другу с' папиром обложену таблу, помоћу младе листасте дудове гранчице, пренети.

Четврти дан добијају рану трипут али по мање. Овај исти дан почињу већ дремати, а сутрашњи и пети дан не једу ништа.

Бубе трећег дана на горњем или највишем кату добијају:

Први дан двапут, ситно исечену рану од младог листа.

Други дан трипут.

Трећи дан трипут.

Четврти дан двапут у јутру и у подне; сад почињу спавати.

Пети дан све спавају, и већ се почињу будити.

Тко добро буде пазио, тај ће лако пријетити, које би бубе још јеле пак нека им јести да. —

У време сплачења треба добро пазити, да соба умерено млака буде, јер су онда врло чувствителне и вредовне.

Ако и после овог поступања бубице још са свим једнаке нису, то ћеду до другог сплачења бити; само их треба непрестано на горњем кату држати и по боље ранити.

Сад ћемо их дакле као једнаке сматрати и даље поступати, назујући шта треба чинити.

У другом веку. Који до другог сплачења 4 дана траје. Топлота мора 18 степени имати. На лепим данима треба прозоре отварати и фришак ваздух у собу пуштати, пред ноћ пак и у јутру треба помалко залагати.

Рана већ може мало крупнија бити, и немора се сећи. Тек опет чисто, лепо и младо лишће треба бирати.

Кревети, који су за премештање нужни, морају се трећег и четвртог дана после сплачења механом кукурузном љуском или картном изпреплетати и под њи дебело платно или папир подметути.

Први дан, кад већ све почну главе мицати, даје им се рана трипут и то свагда повише.

Други дан опет трипут и све више и више, тако да се тај дан од прилике 18 фунти листа потроши. Овај исти дан треба их на други кревет преместити.

Трећи дан добијају опет трипут и све више ране. Собе се лучтвирају.

Четврти дан добијају само двапут, и то, много мање нег трећи дан; од прилике 6 фунти доста је, јер већ почињу дремати и спавати. Сљедујући дан буде се, и онда треба, као и при сплачењу пазити, да не озебу.

У трећем веку. Овај век траје 6 дана, до трећег сплачења. Топлота у соби треба да је пријатна и 17 степени. На лепом времену отворају се прозори и собе се све већма и већма извјевају; и при ладном времену и ветру морају се ма кадкад два или један прозор отворити. Но ти прозори треба, да су комарником, то јест редким платном застрти, да не би сва пима и на једанпут на бубе напала, које им је шкодљиво. Том приликом треба и фуруна, да је умерено угрејана. Мала пак вратаоца или одушка на врати, мора непрестано отворена бити.

Чишћење ћубрета мора се у овом веку, барем двапут, и то пред другим и пред трећим сплачењем предузети.

Рану не треба више сећи.

Кревете, који су за премештање и разрећивање буба спремљени, треба још мало с' кукурузном љуском или механим рогозом заплести, да се бубе на њима боље држе.

Први дан. Ако овог дана још гдикоје бубе спавају, треба их на горње рафове метути, и кад се пробуде добро ранити, да што пре за другима стигну. Оним пак бубама, које су тај дан са свим будне, даје се доста лепог листа, све у већим мерама или порцијама, за које од прилике 16 фунти треба.

Други дан ране се четир пута, и сваки пут добијају више. Тај се дан троши свагда 55 фунти листа; бубе треба на 15 кревета разделити и ћубре им почистити.

Трећи дан добију у четир пута 60 фунти листа. Собе се отварају и ваздух се обнавља.

Четврти дан опет једу 4 пута, ал много мање потроше, дакле свега 34 фунте листа, и већ се почињу и за трећи сан спремати.

Пети дан могу се још двапут или трипут ранити, и довољно је 17 фунти листа; јер тај дан све готово поспе, и зато је нужна у соби умерена, пријатна топлота. Тај исти дан треба их почистити, које бива, кад се доњи подметнути кревети полако извуку, и тек онда, кад се бубе пробуде, опет подмету.

Шести дан почињу се будити; и тек онда, кад се све по избуде, може им се рана дати. Три фунте листа сад је доста.

У четвртом веку. Овај век траје 7 дана до четвртог сплачења. Соба мора бити на 15—16 гради топла. У овом веку, мора се често, нов, чист и здрав ваздух у собу пуштати. На врло топлом и запарном времену, треба широм врата прва отворити, а она друга с' комарником затворити. Тако отворити вала и прозоре са сјевера. Ако је пак кишовито, онда се ваздух ложењем ватре на врати фуруне, као што је већ негде речено, чисти. Док ватра горе, треба чешће врата и прозоре по мало отварати.

Много петељчице од листа и поган као узроци ваздушног кварa, морају се свака друга дан подметањем дупли кревета на поље бацити, и бубе на друге кревете премештати, тако да 30—36

кревета напуне. Ови се кревети сад већ неморају ничим предлатити. —

Сад се треба највише за лист старати; јер га сваки дан све више треба. Зато је нуждно, да се на лепом времену, за 5—6 дана набере и преправи. —

Први дан, кад се мало по мало разбуде добијају у више пута, до 60 фунти лепог чврстог, и масног листа.

Други дан добију у 4 пута около 100 фунти листа. Овај се дан на друге кревете премештају и ђубре се чисти.

Трећи дан поједу у 4 пута 140 фунти листа. Соба се отвора, да се ваздух попови.

Четврти дан им се 170 фунти доброг и чврстог листа у 4 пута даје. Поган се с' доњи кревета баца.

Пети дан удари воља к' јелу натраг. Даје им се опет 4 пута, ал тек 70 фунти листа.

Шести дан спавају. Где се будне примјете, треба им мало листа дати. Ако се тај дан 16 фунти потроши, то је много. Оне кревете, на којима овог дана листа има, треба на горње рафове метути.

Седмог дана почињу се бубе будити и не требају ни мало ране. Док се преселаче, топлота мора бити соразмјерно, једнака.

У петом веку. Овај век траје десет и једанајст дана до завијања. За то време треба да је топлота од 15—16 степени, али не већа, јербо би иначе испарење врло велико и бубама школьиво било. Зато, где је само могуће, нека се већа част кревета у великом простору, као у добрим шупама амбарови и т. д. рани.

За топлоту, која се на онаки мести често мења, нека нам не буде баш много бриге. А где се пространије место имати неможе, ту нек се промајом и извезавањем соба, што боље може помаже. На лепом времену нек су сви прозори и врата отворена; с' подне пак нек је непрестано сенка. На великој препеки и суши треба собе чистом ладном водом често прскати. Чист и здрав ваздух, при том умерена топлота врло је нуждна у овом веку.

А на чистоту треба особито пазити; јер бубе пред завијањем млого више погане, тако, да са свим празне бити морају. Рану треба за више дана у препрaвности имати, јер се бубе у петом веку више од 4 пута на дан ранити морају, и то тако, да како су један лист поједе, таки други да им се простре и положи, то траје готово цели дан, до мрклог мрака.

Први дан једу 4 пута, и то сваки пут више, треба им дакле около 110 фунти листа.

Други дан једу 5 пута, и треба им 170 фунти листа; сад ји треба опет на више кревета разделити и преместати.

Трећи дан једу 5—6 пута, и потроше 250 фунти листа. Собе се морају здраво проветрити.

Четврти дан једу 5—6 пута, и потроше 350 фунти листа; собе се луфтирају и доњи кревети чисте.

Пети дан једу 6—7 пута, и треба им 500 фунти листа. Ђубре се непрестано чисти, собе се и прозори отварају, новог и свежег ваздуха ради.

Седми дан једу 7—8 пута, по ударе мало натраг и троше 500 фунти листа. Овај дан треба их опет премештати. На тај конац можемо се и доњим креветима послужити, које од оставша петељки очистити ваља.

Осми дан даје им се 6—7 пута јести, ал све у малим порцијама, тако, да тек 380 фунти листа потроше. Многе већ почињу глад и вољу к' јелу губити.

Девети дан простаре им се рана 4—5 пута; многе бубе већ престају овај дан јести; зато ће 300 фунта листа довољно бити. Доње кревете треба непрестано чистити, собу и прозоре отварати.

Десети дан може им се за пробу још дванут, тринут листа дати, а доста ће бити 128 фунти. Овај се дан могу већ справе за завијање спремати, пак их онда, кад се бубе добро изчисте на кревете понамештати. Ђубре треба непрестано с' доњи кревета уклањати и бацати.

Сад је све ово речено, што је до завијања нуждно било.

Сад да се о њима постарамо, док се сасвим незавију.

Знаци за завијање зреле буба показују се 10-г 11-г дана после последњег сна њиовог; а познају се овако:

Оне мало једу, диже главу у висину и траже нешто око себе; тјело им је мекано, трбу им се ведри, и кад их спрам светлости држимо, види им се из уста танки кончићи. У врату и у прсима светли се жута материја, из које ће свилу прести.

Сад је време, да се справе за завијање на кревете простиру.

Доста је две или три на један кревет метути; по најпре их треба, као што је већ речено, с' гранчицама исканити, пак ће се бубе, које су за завијање спремне, скоро за тим на њи понети.

Ако су справе те већ тако пуне, да на њима од прилике 200 буба има, онда се уклоне на згодно место, а на њихово место постављају се друге, тим начином треба ће сваки кревет 8 до 9 такови справа. Наши људи и жене служе се при завијању буба обично метлом и то с' доста добрим успјехом.

Овде се мора и то примјетити, да гранчице те не смеду врло дугачке бити, да се бубе не би могле с' њи на горње рафове попети, или да се неби између њи и горњи кревета завијати почеле, јер би се тако при преметању и мењању справа, кончићи њихови поискидали, пак би се тако бубе у свом послу смеле и узнемириле.

Ако су вр'они гранчица врло шиљкасти и оштри, треба их срубити да се бубе о њи не огребу. Но при свем том може се свагда по мало листа по кревети посипати за бубе, које још нису до завијања доспеле. Топлота несме од 16 степени већа бити, јер би иначе бубе грубију свилу преле.

Како се почну завијати, одма се доњи кревети уклонити могу; које бубе у почетку завијања још посипају, те треба таки уклонити.

Дуплоне, двојинце или две бубе, које се заједно почињу завијати треба одма разставити. Гране, на којима су се бубе завијати почеле, треба на друго место и у миру, док посо свој сасвим не сврше, оставити. Ту не сме ни врло топло, ни врло ладно бити. Чауришама не шкоди више, ма и ладније било.

(свршак се).

Мјенимо газдовање.

По А. А. Шилду, од Г. М. Матића.

(продужење).

Општа правила могла би бити ова:

1. Све земље ваља разделити на толико једнаких делова, са колико је страна бити мјенимо газдовање*); од нових делова одреде се одмах два дела, који су пре тога били угарени, за озимицу, е да би се добило одмах што више сламе.

2. Јарица нека дође на она два дела, на којима је озимица бивала.

3. Окопаване тамо, где би била за њих добра земља по својству и по положају, не гледајући на то шта је на тој земљи било пре тога. Тај део цео није могуће нађубрити још те године, с тога на овај део који се не нађубри нека дође зелена пиђа.

4. За маунасто биље се најлепши овај део, на ком је пре тога била озимица, тим тај усев дође у неколико плодну земљу, а ђубре се уштеди. Али ако је на том делу била половину озимица, а половину јарица, онда је добро где је била озимица посејати грах, а где је била јарица, тамо угарити.

5. За детелину узимају се ти делови који пре тога беху угарени.

6. Трговачко биље ваља дати на онај део који нам још остаје, не гледајући да ли је ту била озимица, јарица или угар (Швајцер). Ако немамо доста ђубрета да цео део нађубримо, онда се на не нађубрен део посеје зелена пиђа, и то тако дотле, док не узимаднемо доста ђубрета.

Ако се тако почне продужавати са добрим посљедицама, онда је пут прокрчен и остаје то: држати се строго тог једног плана, па све лако иде. Ако је земљоделац у незнаности за време предаја шта да негује на ком делу (због ђубрета или других неприлика), онда му зелена пиђа, или вика млого помаже. Хрђаву и закоровљену земљу ваља му чешће угарити, док она не буде способна да и на њој уведе поредак.

За наша обична имања би најбољи био овај поредак: 1. окопавина†††) 2. јарица. — 3. детелина — 4. озимица†. — 5. грах и б. озимица.

Ово је као год и трећањење. Само што је цело уређење поља раздељено на два дела. На место угара овде је окопавина и детелина, на место знањег једног дела овде су две озимице, на продеће јарица, или маунасто биље. На једној половини је зрно, друга половина пиђа. Према разним одношајима, може бити озимица или раж, или пшеница, за јарицу јечам, овас или пролетња раж; место угара: кромпир, репа, купус или кукуруз.

Исто тако је лак прелаз са трећањена на девето-страно газдовање, т. ј. где је цело имање раздељено на девет делова, па се на тима заеде усевни поредак по мјенимом газдовању.

1. ђубрени, чисти угар — 2. репица. — 3. раж. — 4. ђубрена окопавина. — 5. јечам с детелином. — 6. детелина. — 7. пшеница. — 8. ђубрени мешавина. — 9. овас.

Ово девето-страно мјенимо газдовање дозвољава више промена, а да се газдовању не науди. Н. пр. кад би по хтео да негује трговачко биље, могао би овако поредак изменити: место једног класатог усева, какво трговачко биље. Тиме се

*) Шта се под тим разумева, доцније ће се објаснити.

†) Два крстића значе водљиво ђубрење, а један крстић водоваћно. У остуно ђубрење рачунају се 10—15 кола ђубрета раж 300—450 ока, а у полевично ђубрење 5—7 кола или 120—180 ока. Ови одношаји нису свуда једнаки јер то зависи од тога, колико се ока ђубрета могу на једна кола натоварити.

газдовању ни најмање не уди. Шта више, ако је трговачко биље у добром одбиту, онда се зањ може више утговати, но за други који класати усев.

8. Примери разних мјенимих поредака.

Заиста би било излишно писати мјениме поретве, који би свуда и на сваком месту били корисни. Ту ваља разгледати све одношаје и околности, поднебије и месни положај, својства земље, плодност и уређеност земље, путоне, поља и ливаде, природне пашњаке и др. С тога ови примери не могу свуда важити, ми њима овде само хоћемо ближе да објаснимо све начине мењања у овим или оним околностима.

Цео систем раздељен је на неколико страна, отуд четири странн, петострани итд. систем мењања. Т. ј. у четиристраном систему четири године се мења, а пете године опет се почиње са оним усевом, којим се почело мјенимо газдовати. На пр. 1. год. детелина — 2. озимица — 3. окопавана — 4. јарица, то је четиристрани систем, пете године опет долази детелина, итд. Исто тако је и петострани систем. Пет година се мења, а шесте године иде изнова.

Четиристрани систем не ваља. Најразглашенији је стари мјенини поредак тако звани *Норфолшки.* Он се овако уређује: земља се прве године добро нађубри штајским или којим другим ђубретом, а па ту земљу дође *репа*, ако је репе доста, онда се уложи у јаме и марва се њоме храни, после тога се на поље пусте овце, чије ђубре награђује у земљи ону суму, коју је репа земљи одузела. Кад се овце одгоне, онда се земља одмах пооре и за *јечам* приправи; идућег пролећа посеје се у исто време с јечмом и детелина. Треће године остаје сама детелина. После детелине приправи се земља за *пшеницу.* Са њом се завршује ток мењања, после ње се земља опет нађубри па се на њу репа опет посеје.

На многим земљама остаје детелина две године, т. ј. друге године она служи као пашњак, а на млого места дају после пшенице још овас. То се може упустити тамо, где земље нису тешке и чврсте. А исто тако се тај поредак може и променити тако, како изискују околности местне.

(продужиће се).

О положају, земљи и згради воћне школе.

За школу опредељено место треба да је, где је само могуће, четвороугално, с' југа или истога отворено, од горњака и од западни ветрова нешто, не сасвим заклоњено, да би те воћкице и на ладнији ваздух мало обвикле, јер су онда много јаче на промењивом ваздуху и дуговечније су.

Сасвим заклоњено место избегавати треба, јер су после такове воћке њежне прло, и на отвореном месту непрте добро.

Велике школе, из којих се воћке продају, треба тим више по овим правилима да се уреде. Ако је дакле школа одвећ заклоњена, пак су у њој воћкице јако њежно одрастле, да не могу после у слободном пртати, онда је ту двострука штета: једна за продавца, јер ће се у будуће свако заустезати из такове школе калеме куповати, а друга за купца, који је новце издао за онакове калеме, које неће код њега у слободном да прте.

Што се земље тиче, то је најбоља црна са нешто песка намешана, и увек је тежа земља боља од лаке. Школа треба да је бар 1½—2 стопе дубоко ископана. У тежој земљи увек боље дрва прте, нежели у лакој или одвећ песковитој.

Ако је земља одвећ хрђава тако, да се самим копањем поправити неда, онда је нуждно, да се сазрелим ђубретом или другом бољом земљом измена и поправи при копању. Јер је доказано, да оне у доброј земљи однеговане воћке, поводом њнови велики жила и здравог дрвета, после добро прте кад ји човек и у слабију земљу пресади; а на против, оне у слабој земљи одрањене воћке не прте добро, на оне после у најбољу земљу пресађене биле. Ово нека дакле за доказ служи, да земља за школу увек добра бити мора.

Млади калеми у школи и ван ње, имају много непријатеља, а из међу ти су највећи: зечеви. Од ови дакле треба калеме чувати, и због тога је ограда таковој школи нуждна.

Башту треба тако уредити, да по среди буде један широк пут. После треба башту за школу у леје разделити, и најбоље је: Колико врсте воћа, толико и леја направити, то је најуредније и најзгодније.

Ако је простор доста велик, да се да све уредити лепше, онда се може башка оне калеме, који ће се високо-стабљикасто неговати, башка ниске, а башка опет за шпалире.

Школу треба увек чисто држати.

Ако су из једног оделења калеми повађени, не треба таки друге пресадити, но најпре оно оделење добро прекопати, гнојем подранити, пак онда друге пресадити. Исто тако не ваља, а и није лепо, калеме из леје преко реда узимати, јер тази та леја ружан изглед има; имали у леји пржљава

каква калема, на поље с' њиме! пак то место с другим одма попунити. —

То ред воћне школе изискује. **Р.**

О клијању тврди воћни коштица.

Ако се ико с' подизањем воћа бавио, том ће познато бити, да коштице од крајсије, бреске, шљиве и т. д. дуго у земљи стојати морају, док непроклијају. Ово је кадкад на уштрб растућој воћки, јер најбоље време за раст, у клијању проведе. Француски један баштован је доскочио овом на следећи начин: Он узме лонац, помеша коштице са мекиналма, и мете ји у тај лонац, пак ји преліје са кишницом или другом каквом устојаном водом, и овде у лонцу стоје 10—12 дана. Први дана се већ мекиње некако угреју и киселити почну. Ако би се мекиње за ово време осушиле, треба ји наново прелити, јер оне увек влажне бити морају.

Тај баштован вели, да на овај начин приправљена семена за 8—14 дана већ проклијају. По строжијим проматрању је узрок што неће семе брзо да проклија, недостатак довољне влаге. Забодемоли пак коштицу заједно са плодом, онда много пре проклија, јер од сока плодовог добије нужну влагу. Наравно, да се за семе најлепши плод изабрати мора, ал је гдикоме жао најлепши плод закопати, но треба то узети, да што боље семе тим боље и раст, и што већа туга за лепим плодом, тим већа радост после за лепо израслом воћком; давде боље један плод за хиљаду лепи доцније прегореће, него којешта усадити. **Р.**

ГЛАСНИК.

Радња друштвена.

Записник IV. седнице одбора „друштва за пољску привреду,“ држаној у Београду 1. Фебрвара о. г. под председањем друштвенога председника г. М. Сарића.

Прегутни чланова: Степан Поповић, Мил. Миловановић благајник, Чед. А. Поповић, Фр. Бошњак, Јос. Пекиħ, Јов. Рајић и др. Радић секретар.

Бр. 13.

Г. министар фин. позива друштво ово, да му да благовремено своје пространије мишљење: како би се најбоље и најпоуздније могла постићи цеł, да и Србија буде достојно заступљена са својим производима на светској изложби, која ће се 1. Маја 1873. у Бечу отворити.

Одбор је и сада, пре но пре тога мишљења, да Србија може са својим производима на реченом изложу — времена нашим околностима — достојно заступљена бити. Како пак, и на која начин, за то је нужно да влада одреди — као и у другим земљама што бива — један одбор од стручних људи, који ће начинити пиширан програм, и који ће ступити у договор са појединим произвођачима у земљи. Тај ће одбор у своме програму означити: шта, и на који начин да се на изложе пошаље из она груда по изложбеном програму, које у себи оне предмете обухватају, које земља наша производи. На послетку, одбор ће се тај старати, да под владиним управом, све то набави, јер се под но би постићи могла, ако би се то зеленим приватним трудом извршило. У одговору пак на писмо господина министра финансије, да се побеленe предмети по појединим група, који би се послати могли.

Бр. 14.

На молбу пољско-привредне подружине шабачке, решено је, да се за ту подружину да штампати један начин, са надписом: „Подружина за пољску привреду у Шабцу.“

Бр. 15.

Чланови одбора г.г. Јосиф Пекиħ, Чед. А. Поповић и Степан Поповић, који су од стране одбора ушоленi били да пољско-привредну збирку г. Радића прегледе, коју је он другима на одкуп понудио, — тога су мишљења: „да би на овакви начин добро било, да одбор купи речену збирку за потребе друштва, ако има довољно средства за ту цел, и то поглавито по ових разлога:

1. Што ће та збирка бити основа друштву за даљи развитак у желеним правцу. и

2. Што се таке ствари тешко добављају другим начином и путом.

По саслушању речене г.г. одборника г. Радић је поднео и списак целе своје збирке“ ушоленo одбор, да овог пашше 3—4 одборника, да збирку поред и овда прегледе и онда коначно своје мњење на одкуп одбору поднесу.

За тај посао ушолени су опет исти она три одборника, да по поднесеном списку збирку прегледе и цене сравне са дотичним цјеновницима, пак одбор о свему известе.

Бр. 16.

В. Г. Бајо, литограф из Штутгарта одговара на питање друштва овога: да ће он у природним бојама литографисати неколицину врсти кукуруза за дело „Сие о кукурузу“, које ће друштво о своме трошку да изда. Он за такта 80—100 фор. од сваке таблее у 2000 ексемплара.

Одбор је тога мишљења, да је на сваки начин за боље разумевање нужно, да се те слике у природним бојама литографисати даду, и зато је решено, да се изаберу најлепше врсте кукуруза и да се у природним клиповима за израду В. Г. Бајту пошаље.

Закључено и подписано.

---

* Угарско министарство је издало закон, *по ком се сваки у Угарској по основним школама има предавати пољска привреда, као редовни предмет.*

---

* Његова Светлост кнез црногорски, даровао је секретару „друштва за пољску привреду“ г. *Ђ. Радићу*, за његове *изврсне кмишлене заслуге:* орден Данила III. степена.

---

* Првог Октобра ове године, отвориће се у Бечу *велика земљодјелска школа.* Једно је министар за земљодјелије решио, да се у ову „велику школу“ и један велики земљодјелски музеј отвори, у ком све ово да буде, што у пољску привреду, ма и приближно само, засеца.

Но како се оваква збирка неда купити по фабрикама, — то је министарство разписало на све стране на приватне људе, која пољско-привредне збирке имају, да их министарству одкупом уступе. У том је смотреној одређе јоштучиħен у Пешти примерам корак, јер је влада угарска одкупила велику пољско-привредну збирку г. Гирокути-ја, и с' номе основала земљодјелски музеј у Пешти.

И наше „друштво за пољску привреду“ је у погодби са секретаром својим г. др. Радићем, да његову пољско-привредну збирку одкупи и тиме и у Србији пољску-привредни музеј оснује.

---

* Извесно можемо јавити, да ће се овога лета и код нас отворити *земљодјелско-шумарска школа.* Где и кад, јавићемо доцније.

ОГЛАСИ.

(За оглас плаћа се од ситног реда, или мисто које он заузима: први пут 1 грош чарш., а сваки други пут по 15 пара)

У главној српској књижари и у књижари **Вел. Валожића** у Београду могу се добити ове књиге:

„ГАЈЕЊЕ ПЕРНАТЕ ЖИВИНЕ"

НАПИСАО

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

СА 14 СЛИКА.

Цена јој је 4 гроша чар. или 40 новч.

ПРЕСЛИЦА. КАКО СЕ ОБЈЕ КРОМПИР. МРКВА.

МАЛА ЗЕМЉОДЈЕЛСКА ЧИТАНКА.

ЗА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У ЦРНОЈ ГОРИ

НАПИСАО

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

I. ЗЕМЉОДЈЕЛСТВО. СА 43 ДРВОРЕЗА.

Цена је 100 пара или 30 новч.

Осим ових књига, може се добити у реченим књижарама и књига: **СВЕ О ПШЕНИЦИ** написао Др. Ђорђе Радић. Са 42 дрвореза. Ово је дело награђено од „Друштва за пољску привреду" са 50 дуката цесар. Цена јој је 3 гроша чаршиских или 30 новчића аустр. вредности.

Наш најновији цјеновник

ружа, воћака, јагода, јела, украсног цвећа, летњег цвећа и т. д. у богатом избору (са многим сликама), баш је сад из печатње изашао и послаћемо га сваком **безплатно**, који га заиствао буде.

И од наших цјеновника **пољско-привредног семења, семења од зелени и цвећа,** имамо још ексемплара на разположењу.

Наша је адреса:

CARL SCHMIDT'S

Samenhandlung,

Kunst und Handelsgärtnerei

in

LAIBACH (Krain).

1—2.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. | Издаје: „Друштво за пољску привреду.“ | У БЕОГРАДУ.

Излази сваког 15. и 30. дана у месецу. | Уређује привремено: МИЛОВАН СПАСИЋ | Стаје: 60 грошa ч. или 4 фр. годишње.

БРОЈ 8. | 29. ФЕБРУАРА 1872.

О гајењу свило-буба.

(Свршетак).

Прођи ће од прилике три или четир дана, док се све бубе на граде попну и завијата почну. Све граде, које смо прво дана с' бубама на страну уклонили, треба кретом с' једном чртом назначити, другог дана с' две, а трећег с' три црте и т. д. и тако их треба разделити, да граде с' истим чртама заједно стоје, пак ћемо тако знати, које су чауриде једног времена. То је зато добро чинити, што свака буба обично за четир дана чауриду своју свршиш; и тако можемо петог дана све ове чауре, које су с' једном чртом назначене, скинути; шестог дана чауре с' две црте, а седмог оне с' три црте и т. д.

Често ће се многе бубе и на мрежама и на кревети завити; но и ове се могу седмог дана све поскидати. Ове треба међу оне помешати, које су петог дана поскидане.

Чауре, које су у три различна дана поскидане, треба од други разделити: но све се морају на часта и сува места и тако поставити, да се ни мало не прегњече.

Узрок раздељивања тог јест овај. Дванајстог дана после довршене чауриде, почињу већ лептириде излетати; да излете морају чауриду прогризати, а прогрижена чаурида није за предиво свиле способна. За то је нужно, време и век чауриде добро знати, да се из њи пре, нег што лептириде излете, свила прести може.

Тко чауриде своје сам прести жели тај мора на време њ̑ово добро пазити, као год и онај, који њи у свиларе продаје, што мора знати колико им је времена, ако с' тим и себи и другом шкодити не жели.

Да се брига та и штета предупреди, измислили су људи начин, како се бубе у чауридама пре излетања њ̑ових умртвити могу, а да се опет доброти свиле не шкоди. Тим се начином могу чауриде дотле држати, док се не нађе прилика, да их продамо, или сами опредемо.

Како их умртвити треба, то ћу доцније казати.

Тко дакле чауриде своје таки после раздјелења и пребирања њ̑ових сам умртвити жели, тај мора то најдаље за шест дана учинити; а није му ни нужно по она три различна дана пребирати, него се мора пожурити да их што брже умртви.

При скидању чауриде с' грана треба на ово пазити:

Треба их полагано скидати, да се не повреде, и да се бубе унутра не сњече, јер то свилу пља.

Марицу, то јест ону свилу, која чауриду обкружава, треба такођер с' гране и с' чауриде лепо скинути и оставити; јер и она свила, кад се добро и чисто држи, има своју цену. —

Чауриде треба на четир класе или сорте разделити, јер свака сорта има своју особену цену, као:

1. Са свим добре и чврсте чауриде јесу најскупље.

2. Несавршене, мекане и рупчасте.

3. Влажне, а то су оне, у којима су бубе поцркале, и

4. Двојнице или дуплони, у којима су се две или три бубе завиле, јесу јефтине.

Тако треба беле од жути разделити; кад је све учињено, треба се пожурити, да се продаду или умртве.

VI. *О продаји и убијању чаурица.* Као што смо већ рекли, имају чауриде по различним сортама и различну цену. Тко је бубе своје као што треба рано, тај ће од њи и доста добри чаурица, и од пет лоти семена, или од 100,000 буба, дако 4 центе чаурица добити; и будући да фунта једна одсеком 1 ф. до 1 фр 30 пов. кошта, то ће се труд његов с' 400 до 520 форинти данас наплатити. Дакле нека се сваки пожури да чауре своје што брже у прву свилару прода, или ако томе нема времена нит прилике, а он нека ји умртви, да не би излетиле. —

Како треба бубе у чауридама умртвити? Ово бива попајвише топлотом, и то: или сувом топлотом, или воденом паром.

Онде, где се много чаурица умртвити мора, ту су за то особите фуруне направљене. Сељани наши, који још ти фуруна имати не могу, нека се са својом обичном фуруном или казаном послуже.

Убијање буба у фурунама. Чауриде се успу у кесе и положе се на даске. Кеса такова не сме бити пуна, само се толико у њу успе, да чауриде у њој, кад се положе, само с' једне шаке дебеле стоје. Фуруна сад треба да је тако угрејана, као што је на прилику, на 1 четврт сата после наваљеног из ње леба, или тако, како прилично без бола голу руку у њој држати можемо. У овако угрејану фуруну утурају се даске с' чаурама и фуруна се затвори. После два сата отвори се фуруна, и ако се никакво пискање и пуштање из ње нечује, знак је, да су све бубе у чаурама удављене.

Могу се чауре и у лебарницама испећи, само треба сваку, папиром застрти, и не много чаура усути. Топлота фуруне не сме бити одвећ жестока; јер свила постане иначе крта, или сасвим прегоре. Кад се једне чауре из фуруне изваде, онда се фуруна опет мало угреје; топлота се проба руком, пак се опет друге чауре метну, и т. д. док се све не попеку. Да се фуруна од оног смрада, који после чаурица остане, очисти, треба је наложити, пак ће смрад проћи.

Чауриде се после фуруне здраво зноје; зато ји дакле треба из кесе или лебарнице по креветима, то јест по оним на којима су се израниле, разастрети, док се кроз неколико дана добрим ветрењем собе не осуше.

Убијање или давлење буба на воденој пари. У чисто сито од дрвета или јаки витова успе се више од пола чаурица. Сито се то добро чаршавом покрије, и држи се једно пол сата над котлом, у ком вода кључа. Кад пиштање чаурица престане, знак је, да су бубе мртве. Тако се поступа редом и са свима. И ово је, по мом мњенију, најбољи начин давлења или убијања буба, јер се ту несмемо бојати, да ће свила загорети. Но и у пари не смеду се чауре дуго држати, треба ји дакле што брже по кревети разложити да се добро изсуше, које кад буде, онда се могу гдигод на суво, чисто и слободно место, где ветар допире, у корпама или кесама до даљег употребљења оставити. Р.

Мјенимо газдовање.

По А. А. Шиду, од Г. М. Матића.

(продужење).

У *Елзасу* (покрајина у француској што је сад припала Пруској) је овакав четиристрани систем сејања: 1. кромпир ††. — 2. раж. — 3. кукуруз ††. — 4. јарица пшеница, после зеленог ђубрења.[1])

Нестострани систем мењања. У *Белгији:* 1. кромпир. — 2. раж. — 3. овас. — 4. детелина. — 5. пшеница. Или 1. боб или елда. — 2. пшеница. — 3. овас. — 4. детелина. — 5. овас или јечам.

Шестострани систем сејања. Овај усевни поредак је веома раширен, особито с тога, што је на њ прелаз веома лак, што се за кратко време може познати, да ли је користан или не, и што се на целој трећини земље може сејати класато биље. Тамо, где је мало земаља, где су ниве распарчетане, може се овај поредак препоручати, на њему је строго мењање. Тако би се могло сејати 1. године *раж* или *пшеница* ђубрена са мало тазе ђубретом. —

[1]) Зелено ђубрење је оно, кад се какав усев заоре за зелена још да у земљи остане. По увек је, ако усев није сасвим добро или мора да се заоре, боље поносити на накрашћа или марву, па отуд дре користи имати, нарез сита и ђубреног га у зелено заорати.

2 г. *детелина* — 3 г. *раж* или *пшеница* ђубрена. — 4 год. *кромпир* или какво *маунасто биље* — 5 год. *овас* и 6 год. *коњски зуб* (врста кукуруза), *купус* или *маунасто биље*.

Ово је мјешано газдовање много корисно, особито с тога, што:

а) сви усеви долазе на добру земљу, а тим су усеви чим даље све сигурнији, јер могу боље одпоровати незгодама времена;

б) детелина долази после пшенице на најђубрену земљу;

в) кромпири долазе друге године после ђубрења. А то је с тога добро, што озимица долази у најђубрену земљу де је боља;

г) с тога, што се њиви преоре при вађењу кромпира, није нужно за овас још на пролеће орати;

д) радња је преко целе године добро раздељена. На другом и четвртом делу дају детелина и кромпири добру њиву, а са остала два дела се добије доста сламе. Марва се даде добро храни, и даје доста и доброг ђубрета.

Почем је тај систем јако раширен, с тога је свуда различан усевни поредак. Тако је:

У *Енглеској* на обичним земљама 1. репа — 2. јечам — 3. трава (дивда управо) — 4. овас — 5. угар — 6. пшеница. Или 1. репа — 2. јечам — 3. грах — 4. детелина с сјдом на зелено ђубрење — 5. пшеница — 6. јечам. А на тешким земљама: 1. угар — 2. пшеница — 3. грах — 4. јечам — 5. трава — 6. овас. На иловачама: 1. репица†† — 2. јечам — 3. детелина — 4. пшеница — 5. боб — 6. пшеница.

У *Елзасу*: 1. кромпири — 2. раж — 3. кукуруз у редове — 4. јарица (пшеница) — 5. кромпири добро ђубрени — 6. јарица (пшеница).

Пабст препоручује, где се детелина и репица сеју, и где је доста ђубрета, овакав поредак: 1. веома рану зелену њиву, ђубрену — 2. репицу — 3. пшеницу — 4. детелину — 5. раж, мало ђубрену — или јарицу или кромпир или кукуруз.

У *Доњим Берковицама* (у Чешкој): 1. репа — 2. јарица или озимица с детелином — 3. детелина — 4. озимица — 5. репа — 6. јарица.

Седмострани систем. Ако на каквом пређашњем систему (шестостраном) остане детелина две године, онда сто вам седмострани систем. На пр. 1. пролетња репица, ђубр. — 2. раж — 3. окопавина (репа, кромпир или кукуруз) — 4. јарик јечам — 5. грах — 6. детелина — 7. раж. (Бирибаум). Или на тешким земљама: 1. репа — 2. јечам — 3. и 4. детелина — овас — 6. грах — 7. пшеница.

Осмострани систем. За примере могу нам служити ови поретци: у *Енглеској* на лаким пескуљама 1. репица — 2. јечам — 3. детелина — 4. боб — 5. детелина — 6. репица добро ђубрена — 7. јечам — 8. детелина.

У *Елзасу*: 1. кромпири добро ђубр. — 2. раж покошена на зелено — 3. репица ђубр. — 4. јарица пшеница — 5. кромпири — 6. раж — 7. грах — 8. јарица пшеница. Или:

1. кромпири — 2. овас — 3. кукуруз — 4. раж — 5. и 6. детелина — 7. раж — 8. овас.

Деветострани систем. Мало се где догађа, да се мора завести више него осмострани систем, јер ако није могуће да се сваке девете године сеје репа или други који усев, онда се може уредити веома добро петострани усев, над се т. ј. у петој години страна разделе, па се идуће године опет у једно споје. Тај систем препоручује се само на веома великим добрима, где је могуће све плодине лепо изменити.

На лакој земљи може се сејати: 1. боб — 2. јечам — 3. детелина — 4. пшеница — 5. репа — 6. грах — 7. овас — 8. кромпири — 9. јечам. Са трговачким биљем: 1. угар ђубр. — 2. репица — 3. озима јечам — 4. дителина ђубр. — 5. пшеница — 6. грах или вика — 7. кромпир или репа — 8. пшеница — 9. овас. Код нас место угара кукуруз, ђубрен и окопаван.

Више примера наводити, било би излишно, с тога што се и из ово неколико примера може видити разлика у мјешимом газдовању.

(продужиће се).

О гајењу стоке.

Земљоделац, ако жели своју земљу добро обдјелавати, поле угодније живити, не може бити без домаће марве, без стоке. Волови и коњи су му прави помагачи при послу; од крава, оваца и коза добива млеко, скоруп, врће, сир и масло и месо за јело, а од оваца још и вуну и кожу за одело, од свиња нарочито маст и сланину од живади укусно месо и перје, од пчела мед и восак. Но осим тога свега земљодјелац сваку врсте марве и живади или добивене од њи производе продаје, те добивеним новцем подмирује своје друге потребе. Због тога, што је домаћа стока тако важна и газдовању пољском и домаћем, врло је добро знати, како треба поступати с' марвом, да се може човек с' њоме тим већма користити.

Најважније је за сваког газду, да марву сваке врсте, особито крупнију, гледа сам запатити и

одгојити, одранити, јер ће ји таку и од доброг соја и здраву, снажну и угледну, и у обште онакову моћи имати, каква по природи својој може бити. Марву одгајајући ваља пазити: да се добро рани и добро држи.

Волови су необходно потребити за нашега земљодјелца, јер он помоћу њиовом свршује сав свој пољски посао. Но зато треба он и да добро држи своје волове. Волови треба свагда и у своје време да довољну рану добију и кад-што соли за лизање; да се уморни не поје, да се после рада одморе, да у доброј штали и на чисту леже и да се тимаре. Тко младе јунце преже у плуг и у кола, нечини добро, јер ће му они закржљавити и остати слаби, а и брзо изнемоћи и дотрајати. Прије навршене треће године, нису јунци нашег соја за јарам. Тко има веће пасме крава и рани ји добро, може и краве презати као и волове. И краве ваља добро држати као и волове, особито музаре ваља добро ранити и тимарити, пак ће давати доста млека.

Коњи се такођер употребљавају при орању и вожњи, и то тим успјешније и боље, што се свака такова пољска радња, као орање, дрљање, ваљање, бранање и друга радња брже може свршити с' коњима. Но макар употребљавали коње за презање или их јахали, треба ји брижљиво неговати, добро ранити, у чистим стајама држати, терајући штедити, кад су се уморили, при одмору ји покрити да се не разладе, и нарочито на то пазити, да се разгрејани не напоје. И омлад се квари, кад се рано почне презати и употребљавати за посао; зато се коњи тек у трећој години могу помало учити на презање или на седло, а сасвим уредно употребљавати ји за рад после навршене пете године.

Овце су врло користне за земљодјелца, али се само онде могу држати, где има доста паше. Овца обично воли више сува и планинска места; јер подноини и влажни предјели шкоде и овчијем здрављу, а и руна онде бива хрђавија. Тко има довољно пиће, а близу је већи варошн, најбоље је, да му се овце јагње касно у јесен; јер осим што му то користи и у другом многом обзиру, може и јагњеће, млеко и сир скупље продавати, него кад му се овце јагње у пролеће.

Козе је добро држати нарочито по грлетним планинама, где друга марва не може тако лако рану налазити. Напротив, по равницама не налази коза за себе сходну рану, а где су расадје, воћњаци, виногради, баште, младе шуме, онде су козе шкодљиве.

Свиње су код нас, где скоро по целој домовини има растова, букова и церових шума у толико од веће користи, што нам готово без сваког нашег труда велики доходак донесе. Но да неби наше свиње закржљавале и измешле се на горе, особито треба на то пазити, да се млађе од године и по неупотребљавају за приплод, те због тога да се до реченог времена разног спола прасици или назимад, држе одвојени. Свиње чине штету сваком усеву и ливади, и зато ји треба чувати од свега тога. Само стрњике могу се употребити за свињску пашу. Где нема жира, скупо је држати многе свиње, а ране се и јечмом, напојем зачињеним мекињама; јечменим, кукурузним и просејаним брашном; паспаљем као и кукурузом, бундевама, воћем, кромпиром, комином и пашом, и по ритовима травним корењем и пужићима. Зими треба држати свиње у топлој штали (свињцу) на слами и уредно ранити.

Живина, као кокоши, гуске, патке, ћурке, користна је јако у домаћем газдовању; али кад тко држи много живине, има више штете него хасне. Живине треба држати толико, колико се може изранити с' очинцима; јер онда живина, тако рећи ништа не кошта. Иначе за земљодјелца може бити је само онда пробитачно држати живине, ако се близу налази већа варош, где је може продати по добре новце, тако и жито, што јој на рану троши из житнице, може исплатити.

Кокоши су код нас најобичнија живина, и од сваке друге живине дају се најлакше подићи. Оне се ране осим жита и с' цривина, гљистама, бубама, и т. д. а кад једу траву и зеље, онда дају крупна јаја. Тко је рад да му кокоши носе доста јаја, нека јим даје помало кудељна семена, а тако исто сува коприва, или утучена жира с' трицама. Једна кокош може преко године до сто јаја снести (и више).

Ћурке се много теже одрањују него кокоши. За ћурке је најопаснија болест, кад им брадавице на глави поцрвене, а и богиње; у ком случају особито ји треба држати у топлоти и на суву, а ранити ји пшеничним лебом у црвеном вину наквашеном.

Гуске и патке онде је добро одрањивати, где има бара, језера, потока или какове реке будући вода овој живини прија, и она у води многу рану за себе добива. Од гусака нарочито добивамо месо, маст, перје и оне би биле најпробитачнија живина, само кад неби чиниле толико квара ливадама и усевима. Оне се могу чупати по трипут у години, у пролеће при концу мај, пак при концу јулија и о мијољу дну трећи пут. Кљуканьем добро угојена гуска може до 9

и 15 фунти масти дати, која је маст најчистија и најздравија, те се тога ради и може продати скупо. Патке носе врло укусна јаја, а и месо им је нежније од гушчијег. Пачићи се понајобичније одрањују, кад кокошку или ћурку, на пачија јаја насадимо, јер ова живина боље лежи на јаји, и пачићи се од ње пре одвоје, те квочка пре почне носити јаја. **Р.**

Тулуска или пиренејска гуска.

Изузимајући њену необичну крупноћу, она нашој домаћој гусци сасвим наличи, само је много мирнија, а што је по пољску привреду важно и добро, то је, што никада неће под камару или на хрпу отићи да чепрка, — него. што у авлији нађе, или што јој даш, с' тим је задовољна. Боје је водро-сиве; глава и врат су јој угасито мрки, а преа модриказта: трбух је бео, исто тако, као и доњи део репа; кљун је румен, а ноге су месне

боје. Још морам примјетити, да висећа потрбушина не долази од старости, као код обичних наших гусака, него је то код ове врсте гусака својство од малена. Месо јој је фино и укусно. Њено је отачество јужна Француска. Она се отликује не само крупноћом тела, но и тиме, што се јако угојити даје. Ноге су јој сразмерно врло кратке. **Р.**

О телењу.

Крава се тели на свршетку 40. недеље, редко који дан пре, то само младе јунице и од ситнијн крава, али често по пуне две и три недеље дана доцније, особито веће краве и маторије, и са мушким телетом кад су.

Знаци скорог телења. Позна се крава близу телења: из набрекла вимена, течења кравае воде из натечени тетења удова; на кукови с' обе стране репа упадну рупе, што теретом телета све веће бивају; крава је немирна, сваки час лежи и устаје, и свака се час натраг обзире, док и болови и напони не дођу.

Владање ту. Чим се на свршетку реченог доба, који од тих знакова појави, ваља код краве остати, све нуждно спремити, а све незгоде што би је ту позадити могле, уклонити.

Будући да се многа крава стојећки тели, то ваља по онима стрмим штаљским натосима много сламе под њу, особито под стражње ноге, прострети.

Прво се воденјак укаже и пукне, па онда и теле, на главом и предњим ногама, на стражњим ногама промоли. Кад тако пође, онда је то по реду и закону, онда и рођај лак буде, онда јој ваља приватити теле, а ни нијмање га извлачити не треба. Само ако би крава врло слаба била, и њезин напон не би био кадар родити га, онда га јој помало и извлачити ваља.

Неки дају у том случају крави вина мало да се напије, да је тим подпале, на да се већма напети може; то би се само онда чинити могло, кад се неби теле уватити могло, ал ако се већ промолило, онда је боље извлачити га, него краву присиљивати.

Дуго трајуће телење. Кад слаби крава, оће то телење да се вадан отегне, оће да сасвим краву обори, пре нег што се курталише. Ту је, ди ваља крави мало подкрепљена дати, мало је подпалити да се брже опрости. Најбоље је мало прженога леба (1 фун.) са (1 оком) црним вином, или самога вина дати, ал топло и са мало цимета помешано.

Кад би упаљење матрице узрок тог дуго трајућег телења било, онда би јој ваљало и крви мало пустити, па тим помоћи.

А кад то неби помагало, онда ваља теле из ње вући, али за зај посао само вештак ваља.

Тешко телење. Кад теле помери место у материци, па онда ил попреко пође с' леђи, ил' трбуом; ил' кад се предње ноге промоле, а глава још не, или реп и стражњица пође и заглави се, а ногу још нема, онда је телење здраво тешко.

То само вештак помоћи уме, који ће теле на своје место сместити; ако је воденјак пуко, на који уд телета преко реда се промолило, који ће га опет у материцу турити и онако сложити, како ће по реду излазити моћи; али који ће одма и замку на вилицу телету замаћи, и онда га полако извлачити умети.

Силом извлачење, не да не помаже ништа, него се силом убије ту и крава и теле; а то је код невештака часом гогово.

Пометње нападну обично после једног сата саме собом. Ако неби напало, може се баш по један дан без бриге оставити. Може се кудељно семе (1 фун.) са водом (1½ до 2 оке) кувано на два триред дати, да се крава напије, то јн обично истера.

Док нису пометње одишле, није слободно никоју рану крави давати.

Међу тим, ако није крава сама већ лозу прегризла, а ни сама се учупала није, ваља је са шаке од пупка телету одсећи ил' завршањем одчупати; а онај постељичин крај лозе, дрвеном што ближе постељици пробости, и то дреце крави изпречити, да се неби крај тај сасвим унутра увући мого, па оставити, док се сама неодвали.

А кад се неби постељица пи трећи још дан одвалила, онда ваља одна по вештака ићи, да је на поље вади, јербо се лако ту цела материца упалити може, и крава најтеже оболети и угинути.

Кадкад је крава са близанцима; онда се после рођења првог телета несмири, пити за њега мари, него се непрестано натраг обзире, главом маше, болови и напони на ново долазе и трају, док се и другог телета некуратлише.

Пропад материце. Иза тешког телења, оће кадкад да цела материца на поље пропадне, па виси из краве и на ваздуху сва помодри.

Ту је ваља са танким, у топлу воду замоченим пешкиром подвратити, лагано дићи, и лагано опет на своје место сложити; па онда једну допту чисти кучина у тој (од 1 шаке збве у једној оки вина скуване ал' олађене) умочену у краву на материцу турити, па повезати да неби та допта изпала; а други и трећи дан, друге у ново куван тој умочене кучине поновити, те са тим материцу очврстити и утврдити.

Којој је крави једаред нападало, оће и други и трећи ред, и после увек; зато би ваљало оне на то смишлене амове држати, па колко је могуће очувати то.

Нега после телења. После телења ваља изкрвављену краву утрти, и мало је топлије покрити, да је тиме зној пређе.

Иза они јаки напони и зноја ожедни; ваља је млаком водом с' мало мекињама помешано напојити, и само то пиће до 8-мог дана бабиња јој давати, а нипошто је ладном водом појити.

По дана после телења, ваља је мало али добром раном наранити; обично се даје куван боб ил пасуљ са врућом водом и мекињама помешано.

Ако би крава врло слаба остала, и споро к снази долазила, онда би јој ваљало за све то 6 до 8 дана пржепог леба са водом давати. Ал' баш леб ил' која му драго рана, најзећма на то пазити, да никад уједаред млого не добије, него помање, а зато чешће. Само никоју ватрену рану несмо за ти дана добивати, и мора од разлађења сачувана бити.

После 6. или 8. дана обично у ред дође и онда је нега што и обично.

Има случајева, да крава три ил' четир недеље после телења, већ поново води. Ту је чувати ваља, и ни пошто пре пуна два месеца не пуштати; врло скоро иза телења поново зачеће, па поново пошење оће музару да највећма уквари; најбоље је на свршетку трећег, онда ће се опет у исто то доба идуће год. отелити, ако је то доба газди угодно, и ако са тим највећи добитак вуче. Р.

Црвен дуд.

Овај дуд има срцасто а доле маљаво лишће, расте у северо-американским шумама између 44. града северне ширине, диље; ладније му поднебије не шкоди, и ни лишће ни млади изданци од мраза страдати не могу. У Њујорку расте испод 41. града север. ширине до 40 стопа високо и 1—1 ½ стопе у процену широко тако, да се од њега лепе даске сећи дају.

Дебло овога дуда је обично 14—16 стопа, пак се онда одма круна ствара из јаки грана.

Кора му је беличасто-зелена; дрво одвећ јако, врло жуто и да се одвећ лепо угладити; стругачи га за свакојаке њнове послове одвећ волу.

Лишће му је много веће нежели белог дуда, боја је угасито зелена, а лист је рапав кад га човек додирне. У Њујорку се цвет одма са лишћем укаже у половини месеца маја; ја сам у Италији нашао дрва чисто женског и чисто мушког цвећа, а нашао сам женског и мушког уједно; цвеће му је ресаво, пак је рёса мушког цвета много дужа, ал тања од женског.

Плод зре концем јунија, дугуљаст је и црвен, а при том врло укусан, много бољи од прног нашег дуда; плод има много малог јајастог семена, којим се дрво расплођава. Кад се овај дуд из шуме у башту донесе, боље негује и чува, много крупнији и укуснији плодови бивају. Највоље место на подне окренуто, а при том суву мало с' песком помешану земљу.

Корист његова осим дрвета састоји се у великом лишћу, с' којима се особито бубе ране. Бубе с' овим листом рањене, дају танку, ал врло

јаку свилу. У Америци не ране тако пријежно бубе, јер су људи више за производом кукуруза, пиринча и пшука заузети, а на рањење буба су — можемо рећи — лењи.

Кад би се ово дрво и у Европи расплодило и до нас дошло, ми би велику корист од њега имали, особито они предјели, у којима се бубе ране. Људи имамо доста; а да се рањење буба код нас исплаћује, јер најзвише жене и деца око њи раде, то знамо из искуства, а то доста новца земљи доноси, само је велика штета, што се код нас рањење ово све већма тамани. Ово дрво има зао што сам рекао крупно лишће, ком мразеви шкодити не могу, дакле би се код нас без сваке бриге садити могао. За чудо да ни младом дрвету највећа зима шкодити не може; ово је искуством доказано. Био наш дуд, много је на зими осетљивији, и страда више пута од доцнији мразева, а лишће му је много мање од правога.

У Италији га већ има. Шпањолци су га донели из Америке, а Талијанци из Шпаније, можемо се дакле надати, да ћемо га и ми у нашим предјелима скоро добити. Р.

Нашто се коре од дрва употребити дају?

Човек је данас његовим размишљањем дотле дотерао, да од биљке: лист, цвет, плод, жиле, кору, стабло, и све употребити може.

Узмимо сад само: нашто се све коре од дрва употребити дају.

Обртно употребленье коре, разпростире се осим јагњеде за запушаче, највише на бојадисање.

Јагњеда је кора једне врсте *раста* (жировине), која у јужној Европи и северној Африци расте.

Ова се дрва сваке 6. или 8-ме године љуште, јер јим је после кора тврда.

Ова се јагњеда употребљује за ђонове, за мреже, а нарочито за запушаче. Пилотина од ње меша се са гутаперчом и мажу онда патоси.

Од изгореле јагњеде прави се штампарско прилло.

За дуженье коже употребљују се коре од јоховине, раста, јаблана, букве, динја кестена, бреге, чама (бора), клена и јеле.

Из спољашње коре брезове, цеди се олај, којим се при чињењу, коже мажу, да мирис руске јухте добије.

Кора од вине је далеко познато лекарско средство на грознице.

Од коре јоховине чине шеширције и чизмари црну боју, којом бојадишу.

Кора растова за лекарско средство код марве. Р.

Распис награде*).

Како на распис друштва овога од 21. маја пр. г. није приспело ни једно дело: о гајењу домаће стоке, — то се овим по закључењу П. овогодишње седнице на ново расписује награда од **50 дуката цесарски** за једно, простим народним језиком написано дело, које ће народ наш научити

стоку гајити и чувати.

При писању има писац нарочито наше околности у обзир узети.

Рок је 1. октобар 1872.

По усвојеном већ обичају, не сме приплослато дело бити написано писчевом руком, и мора на корицама само са једним знаком обележено бити. Уз дело мора и једно, туђим печатом запечаћено писмо бити, на ком, у место адресе, исти онај знак да буде, који је и на делу, а у писму нека име писчево разговетно написано буде.

Дело које награду добије, остаје својина „друштва за пољску привреду", и оно може измењути у том делу све, што паће за нужно, како у тексту тако и у облику, пак било то да по примедбама пресудилаца писац сам учини, или ће то други ко учинити, ког друштво за то умолило буде.

Писмо ће се само оно отворити, на ком се исти онај знак на досуђеном делу налазио буде; остала ће се писма спалити, а дела ће се писцима на заптевање повратити.

Бр. 6. / 0. 1872.

У Београду 23. Фебруара 1872.

ПРЕДСЕДНИК „ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ":
М. Спасић, с. р.

СЕКРЕТАР „ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ":
Др. Ђ. Радић, с. р.

*) Учтиво се умољавају сва уредништва у Београду налазећих листова, да овај распис у својим листовима хрентамизати изволе.

##�Члановима помагачима у месту.

Г.г. чланови помагачи, који се овде у месту налазе, а хтели би семења за своју башту имати, нека изволе тога ради доћи у друштвену канцеларију, где се семе налази. Добити га могу сваки дан од 10—12 сати пре подне.

Дужницима.

Г. г. чланови помагачи и претплатници „Тежака", који друштву овоме што од *прошли година* дугују, умољавају се учтиво, да свој дуг што скорије одуже.

ОГЛАСИ.

(ЗА ОГЛАСЕ ПЛАЋА СЕ ОД СИТНОГ РЕДА, ИЛИ МЕСТО КОЈЕ ОНИ ЗАУЗИМА: ПРВИ ПУТ 1 ГРОШ ЧАРШ., А СВАКИ ДРУГИ ПУТ ПО 15 ПАРА.)

У главној српској књижари и у књижари **Вел. Валожића** у Београду могу се добити ове књиге:

„ГАЈЕЊЕ ПЕРНАТЕ ЖИВИНЕ"

написао

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

са 14 слика.

Цена јој је 4 гроша чар. или 40 новч.

ПРЕСЛИЦА. КАКО СЕ СЕЈЕ БРОКЕЊЕ. МРЕЖА.

МАЛА ЗЕМЉОДЈЕЛСКА

ЧИТАНКА.

ЗА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У ЦРНОЈ ГОРИ

написао

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

I. ЗЕМЉОДЕЛСТВО. СА 43 ДРВОРЕЗА.

Цена је 100 пара или 30 новч.

Осим ових књига, може се добити у реченим књижарама и књига: **СВЕ О ПШЕНИЦИ** написао **Др. Ђорђе Радић.** Са 42 дворореза. Ово је дело награђено од „друштва за пољску привреду" са 50 дуката цесар. Цена јој је 3 гроша чаршиских или 30 новчића аустр. вредности.

Наш најновији цјеновник

ружа, воћака, јагода, јела, украсног цвећа, летњег цвећа и т. д. у богатом избору (са много слика), баш је сад из печатње изашао и послаћемо га сваком **безплатно**, који га заиштева буде.

И од наших цјеновника **пољско-привредног семења, семења од зелени и цвећа,** имамо још ексемплара на разположењу.

Наша је адреса:

CARL SCHMIDT'S

Samenhandlung,

Kunst- und Handelsgärtnerei

in

LAIBACH (Krain).

2—2.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. — БРОЈ 9.

Издаје: „Друштво за пољску привреду.“

Излази сваког 15. и 30. дана у месецу. Уредник-издавач: МИЛОВАН СПАСИЋ. Стаје: 40 гроша ч. или 4 фор. годишње.

У БЕОГРАДУ. — 15. МАРТА 1872.

Ружично уље.

Тко није чуо за драгоцјено ружично уље, које својим дивним мирисом надвисује сваки други мирис! — А где је домовина томе прескупоке украсу лепога пола? Толико се зна, да к' нама долази са истока, но која га источна земља изводи, о том се свашта чита у књигама: једни кажу, да се прави у Македонији, други да у Арапској, трећи у Персији, а четарти га траже чак у далекој Индији.

У истини пак не каже ни један право; јер домовина ружичноме уљу је Бугарска, по имену балканске долине, где га се велико множтво изводи. И у јужној Француској, у Грасе-у, прави се ружично уље, ал се ово ни из далека не може споредити са бугарским.

Балканске горе леже упоредо с' Дунавом, а највиши су им вр'ови ближу града Казанлика. Ова варошица лежи из јужном подножју Балкана, у сред прекрасне долине, којом тече Тунџа, има једно 10,000 становника, попајвише Бугара па и Турака, а на гласу је као средиште ружарства, и као главно стоваришће ружичког уља, одкуда се ово на све стране света разашиље.

Брда око Казанлика састоје се из камена вапног *сиромат*, који се лако разтвара и у мекоту претвара, пак су од њега овдашње долине тако плодне, да се слабо или баш никада негноје, и опет обиљато рађају. Осим ружичног уља, изводи се онде и извр'стно вино, пак и знатно множтво свиле. Иначе је поднебиће благо, ал ту опет не расте самоникнуће друге траве као код нас.

Око Казанлика су баште обграђене живом оградом од ружа, то су дакле сами ружичњаци (ђулистани). Све су руже од оне врсте, која се зове „лемескања. Ружични су грмови 4—6 стопа високи, цвет им је бледо-прсен, упола гурмаст, а мирише прекрасно и надалеко.

Чим се ружини пупољци развију, одреже ји Бугари јутром прије сунца, и простре у пивници. Кад их се много накупи, онда приреди своју справу за прекапљавање, која је сасвим онака, као и наши казани за печење ракије. Онда метне у котао (ламбик) једно 10 ока ружичних пупољака, налије околико воде, и наложи ватру под котао. Пара, што се развија у котлу, пролази кроз цев, у којој се олади и капље у подметнуту капалицу (стаклен суд). Кад накапље 9 ока (а то му треба од прилике 1½ сат), онда се ватра угаси, ружични се пупољци баце, а заостала вода, ударајућа на ружу, употребљава се код будуће дестилације.

Оно што је накапкало у капалицу, то је ружична

водица или *булма* (од турске речи *бул* — ружа). Ова се водица у другом казану наново пренече; чим из оних 9 ока 1% ока у каналицу пакана, угаси се ватра, а заостала вода у *котлу* се употребљава као и онај први заостатак за дестилацију други ружа.

Ова пренечена вода од ружа чува се у пуним стакладма на пољадном месту. За 1 до 2 дана изађе на површаје ружично уље, које се пажљиво претаче и продаје. Што остане у стакладма, зове се *јагли*, и продаје се такође за скупе новце, јер прекрасно мирише. Употребљава се за мирисавке, као лек за очи, а Бугари зачињају с њом своја јела.

Што је ружично уље тако скупо, тому се нећемо чудити, кад узмемо, да га се врло мало добива: од 100 лота ружа, највише ако добијеш 2 лота ружичног уља.

Време прекаљивања ружа траје од прилике три недеље дана, навме, док руже цвате. За то време све врви по бугарским селма, без халабуке, ал и с' разлогом, јер је то за многе Бугаре понајважније доба године, које им намирује све потребе. Многи бугарски сељак нема другога доходка до боцу (флашу) ружичног уља, зато га марљиво чува, док не дође купац; обично га закона гдегод на сигурно место.

Ружично уље не продаје се на фунте, него на медигале, којих иде од прилике 100 на једну фунту. Свега скупа има у Бугарској једно 2000 казана за печење ружичног уља, пак га се сваког лета направи до но милиона медигала. Свака капља чиста непохварена ружична уља стоји код нас од прилике 1 грош; одавде можемо видити, какав је лен доходак за промећурне Бугаре, који напеку пуно стакло таква уља. Но управ ова скупоћа је узрок, да га је тешко чиста добити, јер га мешају другим уљем, и то више пута тако вешто, да се тешко и опази.

Чисто ружично уље нема особите боје, а бистро је као вода; које је зеленкасто или жућкасто, то је већ изопачено. Јоште се и по том познаје, што се већ уз топлоту од 10—12° сврстне.

Пита ће многи, зашто се ово уље не изводи и на друга места, кад се тако скупо плаћа? — Неби ли могуће било правити га и изван Бугарске?

Многи су то покушали, ал са слабим успјехом. Узрок тому није сама ружа, она расте и успјева весело и на другом месту, особито у Немачкој; ал кад се од ње пече ружична водица, врло мало даје уља, пак и то је врло слабо тако, да се тај посао непаплаћа. Осим тога треба уважити, да Бугари сам са својом кућом тај посао одправља, ништа не плаћа ни за тежаке ни за руже; а дрва су оли тако јевтина, да пуна кола букови дрва стоје тамо једно пет гроша. Он дакле нема готово никаких трошка.

Тко дакле жели добити чиста ружична, с другим непомешана уља, нека га набави из Казанлика. Р.

Мјенимо газдовање.

По А. А. Шиду, од Г. М. Мачића.
(продужење).

9. Критичко објашњење тих система.

Мислим да није овде у реду објашњавати велике практичке користи, које излазе из важног сравњивања система сејања, кога хоћемо да употребимо, да ли се т. ј. слаже са подпебијем и месним околностима, или биће тако слободан да читаоцима мојим покажем пут, којим се иде при расматрању, те да се најлакше дође до мете, и да нико по том не проглашује систем, који је за њ добар, за пористан у опште, знајући колико и како околности на њ уплиниу.

За пример да узмем шестострани систем овај: 1 репица. — 2 озимица. — 3 јарица. — 5 и 6 детелина. Имање, на коме је тај систем уређен, рецимо да има 60 јутара.

На први поглед излази да то мора бити плодно, добро обрађена земља; земља добра за детелину, јер је она две године на њој; земља ни веома чврста, јер без угарења остаје добра. Дали то имање може опстати без туђе помоћи, *само од себе?* О томе ће нас уверити ово расматрање:

I. Страна.

Репица се сеје после двогодишње детелине. Поредак је тај рационалан, јер се детелина друге године једанпут покоси, па се онда поље под репицу приправља. Плодност, коју двогодишња детелина у земљи оставља, јавља се на репици овакна: добар, осредњи доходак је 25—30 мерова жита и 144—160 ока сламе осим 25—30% мауне. Добије се дакле са 10 јутара (60 јутара цело имање, шести део од тог је 10 јутара) 1440 ока сламе и 360 ока мауне.

II. Страна.

Неговање пшенице на таквој земљи је увек веће, него неговање ражи. Узмемо ли да се на ⅓ те стране сеје пшеница, а на ⅓ раж, онда ће мо се највише приближити практичком животу. Оба та усева у овом примеру долазе после репице у трошку,

обрађену и чисту земљу. Сразмерно се добије сламе:
пшеничне с јутра 180 ока а са 6⅔ јутра: 1200 ока
ражне с јутра 192 оке а са 6⅔ јутра: 640 „
Скупа . . 1840 ока

III. Страна.

Од окопавина рецимо да су кромпири или репа. Али тим се никако не одбацује други усев, који би се могао неговати на добром парчету те стране, н. пр. кукуруз.

Овде се под окопавине ђубри, а ђубре ваља да је таве. Обично се ђубри шталским ђубретом, али је особито добар под окопавине компост.

Са јутра се сразмерно добије

180 мерова кромпира, дакле с 5 јутара 900 мерова;

1280 ока репе, дакле с 5 јутара 6400 ока. Осим тога добије се с јутра 240 ока репоног лишћа, а са 5 јутара 1200 ока.

IV. Страна.

Сејање јарице после окопавина је — ако је под њих ђубрено — веома разумно и корисно. Особито овас орти добро после окопавина. Може се сејати или овас или јечам — према околностима. Узимимо да се на поља стране посеје овас, а на поља јечам. Онда се добије сламе (сразмерно):
јечма са 5 јутара по 112 ока = 560 ока
овса са 5 јутара по 120 ока = 600 ока
Скупа 1160 ока.

V. и VI. Страна.

Кад се сеје на тој једној земља детелина сваке пете године, онда јој то ни мало не уди. Она увек на њој добро расте. У тим околностима издржи детелина две године, али друге године се само једном коси, па се одмах земља приправља за репицу. Уродност је увек сигурнија ако се са детелином посеје и трава. Добро је њиом посејати француску кракосачу (das Französische Raygras), лисичји репак, енглеску и талијанску кракосачу.

Прве се године добије 240, друге 120 ока детелиновог сена са једног јутра. То је на тој страни 3600 ока.

Колика је потреба ђубрета.

Страна 1. и 2. Репица захтева исто толико земске силе као и пшеница. Пабст вели, да је за пшеницу доста па да добро повесе 600 ока, а за репицу 640 ока ђубрета, раж слаби земљу о нешто мање т. ј. потребује 250 ока ђубрета, на обе те стране дакле ваља имати 1184 ока ђубрета.

Страна 3 и 4. Тај исти писац у свом „Lehrbuch der Landwirthschaft“ вели, да репа ослаби тако земљу, да је ваља нахранити са 640 ока шталског ђубрета, кромпири потребују 520, јечам 160, а овас 124 оке ђубрета. Та два дела дакле потребују 10220 ока ђубрета.

Страна 5 и 6. Детелина не слаби земљу него је штеди, али је исто тако и не богати. Али да избегнемо сва могућа пребацивања, допустимо да земљу богати са 160 ока, обогаћење то износило би скупа са 1600 ока. Одкусурими ли од тога 21230 ока, онда нам остаје потреба ђубрета на 19640 ока.

(свршиће се).

О клијајућој снази жита (пшенице).

Искуства која је писац о клијајућој снази жита направио, дају му повода, да следећа чланак напише, и то: колико времена задржи житно зрно у себи клијајућу снагу, и какав уплив има старост семена на раст и род биљке.

Један једини покушај није довољан, да се о овом тврдити може; али ће полезно бити, кад овде више годишња искуства ставимо.

Писац је дакле покушавао са житним зрном од 1853, 54, 55. и 56. године. Зрна су сва била на сувом месту остављена. Сва су ова зрна посејана 22. новембра 1856. Од сваке феле су само најбоља изабирана, и при сејању се одвећ на сваку препону пазило, која би може бити повода дала на недостатак покушаја посумњати.

Земља, на којој су зрна посејана, била је са ашовом ископана, добро измрљена, грабљама поравњена, а зрно је по зрно у земљу с' највећом пажљивошћу мећано и загрнуто. Свако је зрно у једнакој дубини једно од другог забодено.

После тога је писац чешће на поље излазио, и прегледао сва могућа појављења. — 9. децембра изникну сва зрна *осим оног од* 1853. које није изникло, и од ког и после ни једно једино зрно изникло није. — 13. децембра, дала се већ разлика у јачини клијања, код зрна појединих година, примјетити. Лишће појединог била од сваке године буде измерено, и нађу се ове средње величине:
од 1856. године било је 2 палца високо
„ 1855. „ „ „ 1½ „ „
„ 1854. „ „ „ 1 „ „
Ова разлика у расту, која није од земље доћи могла, остала је једнака, сасвим до рода, и сасвим је у очи падала.

Жито се ово пленило једнако, кад је год нуждно било. Сви су се послови, који су нуждни били око овог жита, са највећом пажњом извршивали. — 29. марта се избројаше све биљке, које су изникле и од сваке је године било по 1000 посејани зрна; од те 1000 је изникло

од жита 1856. године . . . 740 зрна
„ „ 1855. „ . . . 728 „
„ „ 1854. „ . . . 514 „

15. јулија се избројало, колико класова зрна поједине године донеше.

Од 1000 посејани и 740 изникли зрна од године 1856. било је 4042 класа;

од 1000 посејани и 728 изникли зрна од године 1855. било је 3.656 класа:

од 1000 посејани и 514 изникли зрна од године 1854. било је 2,697 класа; а

од 1000 посејани зрна од 1853. године неизниче ни једно.

И то се још примјетити дало, да што је семе млађе било, да је и влаће лепше и пуније било.

Али је само то штета било, што се зрна појединог биља избројати нису могла, јер су врабци пре времена већу част појели.

Из ови истинити догађаја даје се закључити:

1.) да семе поводом извјестни околности, с' концем треће године, своју клијајућу снагу изгуби;

2.) да се клијајућа снага од године до године за количоћу зрна све већма и већма губи; и

3.) да што млађе семе, тим пре и снажије проклија, и више рода донесе.

Покушаји у башти, може бити да ће се коме маленн учинити, ал многа ће част за то бити, између којима је и писац: да се у мањем такови покушаји боље извршити дају, јер се ту на свашта већма пазити, и сваке околности, које би закључењу нуждне биле, превидети дају.

Р.

О змији и њеном уједу.

Премда змије немају орудија за мицање, немају ногу, крила ни перја, ништа мање, оне се са згодним својим тјелом тако брзо мичу и окрећу, да се мало слични међу' животињом наоди. Оне се могу и у води задржавати, али не дуго. Највише пребивају под ћубретом, под нападаним лишћем, у старим кулама и зидинама. Њима се уши с' поља невиде, али оне опет чују. Језик јим је узан и расцепљен; а зубе имају, не да свој грабеж изгризу, него да га држати могу. Оне обично што год уловне прогутају, као: бубе, муве, гуштере, птице, мишеве, жабе, мачке и зечеве, и још већу зверад натају. Много већу животињу од себе могу прогутати, јер им се чељусти и тело разтегнути могу. Само су неке отровне. Од ови се неке и у нашој домовини наоде. Отров им стоји у два дугачка, врло оштра, крива, шупља и љуљајућа се зуба с' једне и друге стране горње вилице. Змије живе 10—20 година, свлаче сваке године своју кожу и непрестано док су год живе, расте. Немају костију, него само мржгалице. Кад спавају скупе се у клупче, и исправе главу у висину. Зими скоро све спавају, особито у Европи. Кад животињу какву једу, отров им из неке кесице, која иза ушију стоји, кроз канал неки у она два шупља зуба уђе, а из ни отиде у рану и затим у крв. Отров је тај до душе кад јачи, кад слабији; али се и од саме одсечене змијине главе треба чувати, јер зуби још отровати могу. Оне носе јаја, која доста пута као какан ланчић на сунцу стоје, и тако се обично сама излегу. Нека путник спаситељ каже да на американскоме острову Јаманки, јавно се на пијацу донесе и продају змије, пацови и гуштери, који се од отмјени и угледни људи купују и једу. У осталом пак, кога змија уједе, тај нека одма настоји, да му се отров исисса или изцеди, пак онда нека угрејан зејтин непрестано на рану неће. Најбоље је пак метути једну пијавицу или купице, да се отров из крви исисса.

Често се догађа, да поћодјелца змија уједе. Онда се болестник излечити и од смрти одкупити може овим леком, кога сам с великом молбом од једне жене дознао. Ја сам осведочен, да од овог лека нема болега, јер за 6—8 сати човек или марвиче мора оздравити. Тај сам случај видио на једном сељаку, који је ливаду мога комшије косио, и кога је змија за ножни палац ујела, где га је једна жена за кратко време излечила. Тој жени ја нисам дао мира донде, док ми није тај лек казала као што слеђује:

Узми кукуте, фење и апте. Од сваког овог биља узме се две добре шаке, мете у једну поредку крпу која се усуче, пак се затим на једној дасци добро стуче, док сок неизиђе. Од тог сока ваља пол чаше дати болестнику да попије, а оно стучено биље за облог на рану употребити. — Ја сам на сат гледао, пак је после осам сати опај сељак на ливаду отишао и опет косио.

Једном уједе једног коња *смук*. То је такова змија, која нарочито од птица живи, и задржава се у пањеви близу шума. Она човека врло радо напаствује, пак и трчи за њим. *Смук* (зову је и *Дроглаз*) је по леђи сив, а од оздо жут; мале глазе

и не лако опазљиви ушију. Кад за ким скаче, само звижди. Ова је змија код нас најљућа и најопаснија. Напоменутом коњу даде се горепоменути лек у мало вине, и други дан је већ возио, чему се свет чудио.

Др. Ф. В.

Ружа у виду „жалосне врбе.“

Истина, да је лист овај намењен унапређењу често и строго пољско-привредних ствари, — ал' зато немогу из вида изоставити ни оне наше читаоце, који се и с' цвећем занимају. И тако за ње почињем овде са ружом у „виду жалосне врбе.“

Кад имаш једну лепо удешену леју цвећа у виду звезде, кола и т. д. пак кад можеш имати у средини те леје овако једну спуштену ружу, — заиста дивнијега погледа нема!

Има већ од младости тако васећи ружа, те је постала неком особеном врстом; ал' се може и свака друга витка грана на то правикнути.

Пусти само, да дрво једро и водно расте, пак му онда гране пресавиј, као што ти ова слика показује.

Наравно, да је најбоље каламе од тих, већ тако навикнутих ружа имати, јер у овакове и цвет лепо виси и погледа (Ко заштао буде, упутићемо га, где такове калеме добити може).

Р.

Прво је правило у земљодјелству „штедљивост.“

„Економија“ је домоводство у право, кад би ту реч посрбити хтели, али се она тамо обично употребљује, кад желимо штедљивост назначити. Ова реч ће сила да каже, јер нема правог домоводства ни праве управе, где штедљивости нема; штедљивост је знак уредног домоводства.

Штедљивост потреба споредити са тврдоћом и лакомством, који сами себе шкоде, јер пословица вели: „Тврд двапут плаћа“. Јер то се несме казати да је штедљивост, кад видим да ће кућа да ми падне, а нећу да метем 10—15 цигаља, да то предупредим, него из тврдоће оставим, пак ми кућа падне, и онда ме у место 10—15, може бити и 1000 цигаља стане.

„Што пас дуже на репу седи, тим овце даље оду“. Ова пословица ће тиме то да каже: да што год дуже покварену ствар оставиш, а непоправиш је, тим ће те доцније све више трошка стати, јер „ко жали клин, изгуби подковицу!“

Што наши веле: „лаке је руке“, пак издаје лако, и то потреба са раскошношу споредити, а раскошност је највећи непријатељ у кући и земљодјелству.

Ма колика благодет на земљама била, ма колико велики доходци били, раскошност ће све упропастити, јер је раскошност врећа — цак — без сашивеног дна, која се никад напунити неће. Погледајмо само около нас, да раскошни људи с' њиховом управом никад не напредују, а и тврди и лакоми не, — само штедљиви.

У чему се пак састоји штедљивост?

Ово је лакше заштати, нежели одговорити, јер штедљив у свом дому бити, није благодет, него је и умјетност.

Ми овде можемо само са неколико примера нашим читаоцима казати, како и на који начин се уштедити може.

Сваки онај штеди: који добро и здраво семе посеје. А зашто? јер од хрђавог семена само нека част изникне, а друго натруне пак се сотим земља ђубри. Са житним зрном пак ђубрити неопростима је раскошност! Штеди се и онда, кад мало а добре краве држимо пак ји добро ранимо, а разсипамо, кад држимо више а хрђаве и кад ји хрђаво ранимо, јер ћемо од добри крава трошак извучи, ал од хрђави никад. Штедимо и онда: кад добру косу купимо, доброг учитеља држимо, добро децу васпитамо. А зашто? знаће сваки читалац на то одговорити.

Купити шта без какве добре цјели, ма да је и најефтиније, то је раскошност.

Још једно *добро својство* има та штедљивост, а то је, *да је увек употребити можемо* — јер заслужити неможемо увек, ал заштедити бар можемо, за хрђавија времена!

Р.

Чим се може коњ укротити, кад се неда подковати?

Гори и неносниј несташтук код коња ваљда не може бити, него кад се коњ при подковању баца, скаче и хрче. Догађало се је ваше пута, да су коњи при подковању скакајући улар одкинули и утекли, да су онога који јим ногу држаше бацањем љуто ранили и т. д. Мислимо дакле да ћемо опе обрадовати, који такове коње имају, кад јим средство овде кажемо, којим ће коња при подковању од оног часа укротити. Цела та врачарија лежи у „*зејгину* — олају — од *першуна* — петрожеља.“ О једном случају, преповеда очевидац један следеће:

„Врло сам несташног коња имао, ког смо увек при подковању везивати морали. Путујући кроз једну варош сиђе коњу подковица, и ја га одма паравно одведем ковачу да га подкује. При подковању почне по његовом обичају скакати. На клупи у комшилуку седијо је војник један и гледао како се ми с' коњем мучимо. Смешући се приближи се к' нами, и понуди: да ће за 1 фр. коња на мах укротити. Видећи да је војник коњанин, мислијо сам у себи ваљда се не шали, ваљда штогод и зна. Ја му обећам занскању форинту, и он отишавши кући, да свој лек донесе, врати се натраг, с' белом марамом у руци. Како се коњу приближијо, обмота му њушку марамом, и за чудо! ми коња подкујемо без да се с' места мако. Ја сам ово кући дошавши приповедао, и то се истраживало све једнако, док напослетку истом војнику спаија један није 10 дуката поклонијо, те тако овај каже шта је и како је. Он је, нели, кући отишао, мараму и руке са „олајом од петрожеља“ — першуна — увласијо и коњу под нос метуо, и ово коња на мах укроти.“ Даљи покушаји, са две драхме истога олаја, показаше да је заиста тако. Р.

Нешто о шареном лишћу гдикојих биља.

Многи мисле, а и научени људи потврђују, да оно шаренило на лишћу гдикоји баштенски биља као н. пр. пантљичице, од болести долази, и да се тим шаренилом на лишћу болест укаже. Ми нећемо овде да истражујемо, да ли је ово мњење основно или не, него држимо да нам се питање указати мора: шта би нужно било радити да те шаре једнако раздељене буду, и да тако остану? кад видимо биље, где су шаре лепо и једнако по лишћу раздељене, и кад то биље с оним сравнимо, на којем су шаре неједнако раздељене. По досадашњем искуству доказано је, да оне шаре увек остану, које су по крајевима на лишћу једнако раздељене, а оних да временом нестане, које су неједнако раздељене. Оне у форми пегица беле налазеће се шаре, могу се умножавати по лишћу, ал ји може брзо и нестати. Ово можемо видети на брњбану, шимширу и т. д. где је лишће ово биља кадкад сасвим шарено, а кадкад опет сасвим чисто зелено, дакле су шаре ове на овом биљу непостојане. Само лишће од пантљичице остане увек шарено, ал се узрок овоме, још до данас није пронашао. Лишће од белог сирдљевка, које ће наше девојке врло добро познавати — има шаре по крајевима лишћа свога регуларне и постојане. Гдикоје биље има опет на лишћу пуно шаре, а ти шара нестане тим пре, што је биље здравије.

Сад шта је узрок овима шарама?

Има биља, која су увек с' постојано шареним лишћем украшена. У интересу баштованског напредна било би добро, кад би се тио заузео од искуснија баштована, и потражио узрок ови шара, да једанпут и с' тим на чисто будемо; много се којешта тражило и пронашло се је, ја држим, да неће ни ово баш немогућно бити! Р.

Лек против напрасни болести код свиња особито против запаљења слезине.

Овде препоручујем средство једно, које не само од запаљења слезине, него и од сваке друге болести чува, а то је „*киселак*“; средство ког сваки скоро рећи бадава имати може.

Либеке, економ један, пише о киселаку ово: Ја сам ваше којекаки средстава употребљавао против запаљења слезине код свиња, код рогате марве и код оваца, ал се баш догодило тако, да сам се с' гдикојим од ови јаки киселина и помогао, ал је то чудно било, неку сам марву излечијо сасвим, код неке се опет показала болест после неколико дана, ал код свиња баш ни трага није било да би се излечила. На моју срећу препоручими неки Ли да не дајем свињама ништа друго, него сваки дан подубру порцију киселака. Познавајући истога Ли као искусног и ваљаног економа, послушам га, и на срећу, ево већ 12 година, како моји свињи још болестни били нису“

Ко има много свиња, ко са свињама тргује, тај треба ово да чини, пак треба да киселака доста и посеје.

Кад ћеш лепог и великог киселака да добијеш, а ти преконај један комад земље у јесен, пак онда по други пут опет у пролеће, пре него што ћеш семе бацити. Р.

ГЛАСНИК.

Радња друштвена.

Записник V. седнице одбора „друштва за пољску-привреду,“ држане у Београду 25. Фебруара о. г. под председавањем друштвенога председника г. М. Спасића.

Присутни чланови: г.г. Јов. Ристић, Ст. Поповић, Фрања Бенјак, Јос. Пецић, Чедомиљ А. Поповић, Мил. Миловановић благајник и Радић секретар.

Бр. 17.

Подружина шабачка тражи од друштва: 1. упутство, како и на који начин да нађа тамошњу друштвену земљу; 2. тражи, да јој се дозволи да узме нарочитога човека да чува друштвену земљу и надгледа друштвена расадна, и 3. тражи, да може себи послужитеља узети уз месечну плату од 2 дуката цес.

Одбор је решио, да подружина може себи узети послужитеља по 2 дуката месечно од 1. Марта па до Митровдана о. г. — Што се пак остали трошкова тиче, које ће подружина на чисто друштвене ствари морати издати, као н. пр. за сејање ограде, воћњога и другога семеља и т. д., то ће трошкове друштво подружини признати; а са осталим пак земљиштем, да подружина онако поступи, као што јој је друштво ово 22. Фебруара препоручило.

Бр. 18.

Г.г. Чедомиљ Поповић, Јосиф Пецић и Ст. Поповић извештавају одбор према одлуци одборској од 1. Фебруара о. г., да су прегледали пољско-привредну збирку г. дра Ђ. Радића и нашли су: да су како поједини предмети за цели друштва, тако и цене истих стављени позивајући се поштују. Речена господа одборници сматрају, да друштво на лак начин а по доста умереној цени долази до целине пољско-привредне збирке, коју ће доцније према потреби лакше попунити моћи — мишља су, да се збирка од г. Радића одкупи, на које је г. Радић и пристао, додавши још, да орманове и витлаже, у којима је збирка смештена, друштву поклања.

Бр. 19.

„Српско учено друштво“ шаље овоме друштву рукопис „Три студије из агрикултуре“, које је написао г. А. Н. Спасић, — да га друштво ово прихвати и о своме трошку печати.

Како је по уставу друштвеном, циљ друштва овога (§. 2. тачка 3.) „да издаје „популарне“ књиге за разпростирање корисних пољско-привредних знања;“ — то је одбор решио рукопис предао главу одбора г. Чедом. А. Поповићу и секретару друштвеном др Ђ. Радићу, да га они прегледе и одбору своје мнење о томе поднесу: да-ли овај спис има популарне вредности и да-ли га по уставу друштвеном, друштво о своме трошку печатати и писца наградити може.

Закључено и подписано.

Распис награде*).

Како на распис друштва овога од 21. маја пр. г. није приспело ни једно дело: о гајењу домаће стоке, — то се овим по закључењу II. овогодишње седнице на ново расписује награда од **50 дуката цесарски** за једно, простим народним језиком написано дело, које ће народ наш научити

стоку гајити и чувати.

При писању има писац нарочито наше околности у обзир узети.

Рок је 1. октобар 1872.

По усвојеном већ обичају, не сме приполасто дело бити написано писчевом руком, и мора на корицама само са једним знаком обележено бити. Уз дело мора и једно, туђим печатом запечаћено писмо бити, на ком, у место адресе, исти онај знак да буде, који је и на делу, а у писму нека име писчево разговетно написано буде.

Дело које награду добије, остаје својина „друштва за пољску привреду“, и оно може наменути у том делу све, што нађе за нужно, како у тексту тако и у облику, пак било то да по примедбама пресудилаца писац сам учини, или ће то други ко учинити, ког друштво за то умолило буде.

Писмо ће се само оно отворити, на ком се исти онај знак на досуђеном делу налазио буде; остала ће се писма спалити, а дела ће се писцима на закћевање повратити.

Бр. 6./0. 1872.

У Београду 23. Фебруара 1872.

ПРЕДСЕДНИК „ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ:“
М. Спасић, с. р.

СЕКРЕТАР „ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ:“
Др. Ђ. Радић, с. р.

*) Учтиво се умољавају сва родитеља у Београду имућнијих дактова, да овај распис у својим листовима претплатити изволе.

Члановима помагачима у месту.

Г.г. чланови помагачи, који се овде у месту налазе, а хтели би сеница за своју башту имати, нека изволе тога ради доћи у друштвену канцеларију, где се семе налази. Добити га могу сваки дан од 10—12 сата пре подне.

Дужницима.

Г. г. чланови помагачи и претплатници „Тежака“, који друштву овоме што од *прошле година* дугују, умољавају се учтиво, да свој дуг што скорије одуже.

ОГЛАСИ.

(За огласе плаћа се од ситног реда, или мисто који он заузима: први пут 1 грош чарш., а сваки други пут по 15 пара.)

У главној српској књижари и у књижари **Вел. Валожића** у Београду могу се добити ове књиге:

„ГАЈЕЊЕ ПЕРНАТЕ ЖИВИНЕ"

НАПИСАО

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

са 14 слика.

Цена јој је 4 гроша чар. или 40 новч.

ПРЕСЕЛИНА. КАКО СЕ СЕЈУ ПРОШИР. МРЕЖА.

МАЛА ЗЕМЉОДЈЕЛСКА

ЧИТАНКА.

ЗА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У ЧРНОЈ ГОРИ

НАПИСАО

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

I. ЗЕМЉОДЈЕЛСТВО. СА 43 ДРВОРЕЗА.

Цена је 100 пара или 30 новч.

Осим ових књига, може се добити у реченим књижарама и књига: **СВЕ О ПШЕНИЦИ** написао Др. Ђорђе Радић. Са 42 дрвореза. Ово је дело награђено од „Друштва за пољску привреду" са 50 дуката цесар. Цена јој је 3 гроша чарпинских или 30 новчића аустр. вредности.

Наш најновији цјеновник

ружа, воћака, јагода, јела, украсног цвећа, летњег цвећа и т. д. у богатом избору (са много слика), баш је сад из печатње изашао и послаћемо га сваком **безплатно**, који га заиштева буде.

И од наших цјеновника **пољско-привредног семења, семења од зелени и цвећа,** имамо још ексемплара на разположењу.

Наша је адреса:

CARL SCHMIDT'S

Samenhandlung,

Kunst- und Handelsgärtnerei

in

LAIBACH (Krain).

3—3.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. | Издаје: „Друштво за пољску привреду.“ | У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 10. | Излази сваког 15. и 30. дана у месецу. | Уредник: МИЛОВАН СПАСИЋ | Сваки 30 гроша 4. или 8 фр. годишње. | 31. МАРТА 1872.

На знање!

„Друштво за пољску привреду“ закључило је, да и ове године држи **излог земаљских производа**, и то у *Крагујевцу*. — За сада јављамо да ће се тај излог држати у месецу септембру о. г., дан пак и програм, објавиће „друштво“ у своје време.

Ово ради управљања произвођача, да за времена своје производе за излог приправити могу.*)

Кованција у месецу марту,

или о изношењу пресада из тавника и прегледању и подрезивању кошница.

Добри и трудољубиви домаћин треба јоште преко зиме да се постара за место, где ће пчеле изнети и наместити ји, да могу тамо до саме јесени остата да се не преносе, јер се у преношењу многа пчела губи. За то ји треба што раније у пашу изнети, докле пчеле још нису почеле у пашу одлазити: јер кад почну у пашу одлетати, па ји онда пренесемо, онда тако се натовари, то лети на своје старо место, а најскорије тако ји близу однесемо.

Кад ји већ у пашу изнесеш, и сваку на своје место наместиш, тако нека стоје до саме јесени; не треба им места мењати.

Ако су пресади лаки, да ји може ветар превалити, то треба покрај токови пресада сваној колац ударити и привезати, тако да ји ветар не може превалити. Много пута дуне јаки ветар, па ји скупи у гомилу, и после незнамо, која је где била, по места им измењамо, а ове се после између себе покосе.

Са подрезивањем немој штати. Баш кад видиш, да почну радити и на ногама цветни прашак носити, онда ји треба подрезати. Подрезивање овако бива. Коју кошницу оћеш да подрежеш, то избирај леп, топао и без ветра дан, и то после подне око два сата почни, и тако докле се не заладн можеш подрезивати. Кад се заладн, остави; зашто пчела онда не може да лети а много су од дима пијане и тако не могу да се у сат горе попну. Кад си већ наумио да подрезујеш, а ти ако си дуванџија, начини од трске цев, пак задуни три или четири дима из уста ова цев кроз лето: мало ји забуни, онда је узми, тихо је подигни, изван кованлука на једно десет корачаја изнеси, а на њено место мети празну

*) Уговарајте се уредништвом у Београду излазећих листова, да ову предлогу објаву у својим листовима представљају.

кошницу, донде нека стоји на њеном месту, докле ону коју си подрезао, недонесеш на своје место; онда ону празну узми са њена места, и тако чини са сваком, коју оћеш да подрежеш. Ако ниси дуванција, а ти оплети крпу и зажежи, пак с тим кади. Кад си већ закадио и пчелу доле стерао, да можеш дубоко у саће видити, добро пази у средњем сату има ли нови народ запечаћен. Кад то видиш, то је добро, пресад има матицу. Тако ваше тога запечаћеног народа са три прста подрежи сво саће. Ако је саће чисто, није плесниво, народ саће покрива, то је штета пресад дирати, остави га тако. Коју си већ предрезао, ако си случајно у мед дирнуо, тај сат посни прашком или пепелом, да мед не цури на земљу. Сутра дан пре сунца редом прегледај оне кошнице, које си подрезао; метлицом оне мрве од саћа почисти; ако је мед под кошницом испурио, то место добро остружи, зашто ако се место омедља, на којем је кошница, то ће туђице брзо осетити тај мед, па онда навале на кошницу и опусте је, и тако читав ред могу утаманити.

У пролеће врло је опасно подрезивање; за то треба добро пазити, сваку кошницу около земљом огрнути, лето им тако начинити, како само једна пчела изаћи и ући може; са тим ћеш сачувати твоје пчеле од грабежа. Кад видиш пак, да почну богато радити, носе на ногама цветни прашак, онда им отвори лета т. ј. врата већа, да могу комотније радити.

Кошницу треба добро олепити, да нема пукотина, зашто они мали лептирићи нађу прилику, уђу кроз такову рђаву кошницу унутра, и тамо у саћу нанесу своја јајца. Кад се та јајца излегу, оно црви буду, које зовемо *метиљ*, и тако рију по саћу као кртица у земљи, и дођу до млади пчела, које су јоште у саћу запечаћене, њима крила изодгризају и тако сирота кад се изађе, она је сиката; тако се мора кошница утаманити. За то пчеле потребују чистоћу. Кад почну богато радити, онда треба сваке недеље барем једаред метлицом испод сваке кошнице почистити оне мрве, јер и ту се лептирићи завуку, па тако исто јајца нанесу. Пчеле имају много непријатеља; између свају највећи су непријатељи ти мали лептирићи, они могу највећу штету пчелама учинити.

Ако имаш кои слаб пресад, да га треба ранити у пролеће, то овим начином бива. У вече кад сунце седне, у празан сат усни по томе како имамо народа две или три кашике растопљена меда, све на једну страну сата усни; кошницу, коју оћеш да раниш, тихо је подигни, уста јој горе окрени, онај сат с' медом мети на њено саће, но ону суву страну окрени доле, а медљану страну горе, да се пчелин сат не умаже од меда; повежи јој уста са засторком, преко тога покри је буди каквим покривалом, нека је топлије. Тако нека стои до у јутру. Сутра дан пре него што ће се сунце родити, погледај које си ранио; саће оно у којем си мед дао; повади на поље, макар да нису пojеле мед; кошницу сваку на своје место намести; но пази, да пчелин сат ниси медом умазао, да се туђице на њу не намаме: зашто нико не може ничије пчеле послати на твоје, него сам ји можеш довати, ако неискусно радиш. За то се и износи изван ковандука, кад се подрезује кошница, да мед и мрве од саћа не падају између кошница јер тако туђице пчеле лако се намаме. Што се пак она празна кошница на оне место, коју оћеш да подрежеш, меће, то се за то чини: Из оне кошнице, коју подрезујеш, кад пчеле излетају, оне лете управо на своје место; но кад ту не би нашле никакву кошницу на њином месту, то би оне тумариле у другу кошницу, која је до ње, оне пак неће да је уђуте да јој кажу, да то није њина кошница, виде да није ништа донела, него мисле дошла је, да од њи меда краде, и тако је на мах пчепају и удаве. Кад пак на њено место нађу буди какву кошницу, оне се ту око ње забављују, докле год њина кошница не дође; зашто пчеле не знају тако кошницу своју, као место своје што познају онога, што око њи иде, ако не зна њима по вољи чинити.

Кошницу кад подижеш или спушташ доле на место, тако је тихо дигни и спусти, да пчела ни на ум не узме, да је дираш. Ако ли би је нагло подигао и спустио, или куцнуо у њу; то ћеш ји одма на себе позвати, јербо је то пчелама велика увреда, коју оне никоме не праштају, ни самоме кованцији, који је увек код њи, па кад би и он тако учинио, брзо је подигао, или спустио, или куцнуо у кошницу, то би се гомилама устрелиле на њега. Из тога видимо, да пчеле не познају, ко зна пчелама по вољи чинити.

Близу ковандука треба држати суд с водом, валов; горе намећи рогоза или трске, да се пчеле не даве.

Р.

Мјенимо газдовање.

По А. А. Шведу, од Г. М. Матића.

(свршетак).

Колико марве можемо простом нарамити.

То мењање даје нам оволико пиће:

Од добивених 900 мерова кромпира нека се исхрани само 400 мерова то нам надокнађује 720 ока доброг липадског сена. Лозе кромпирове, ко-

јом се за зелена храни, нема велике хранеће вредности а суха је најбоља на компост, с тога ће мо је и ми изоставити.

Нека се са свих 6400 ока репе марва исхрани (јер немамо фабрике). 40 сена имају ту важност као 120 ока репе или као 240 ока репових лишћа. Од репе дакле добијемо свега хране 2200 ока.

Детелине се добило 3600 ока. Почем је сено од детелине нешто лепше но ливадско сено, можемо рећи да има 3840 ока сена неке вредности.

Слама класатог усева надкнађује нам 820 ока ливадског сена.

Слама је од репице такође добра храна за марву, особито мауне које имају предност сенсу за 800 ока.

Спупимо ли све уједно, увидићемо, да смо добили хране која има 7880 ока у вредности сена ливадског.

Јели уједно говече сразмерно тешко 750 фунта, а даје ли му се на 100 фунти његове тежине $3\frac{1}{4}$ фунте хране, онда дневно добија 25 фунти, а да целу годину 360 ока хране. Из тога се може потом израчунати, да ли при такој храни можемо држати и добро исхранити 22 комада говеда.

Колико нам та марва да ђубрета.

Искуство нас учи, да се на израчуњавање ђубрета све хране коју смо дали марва, помножи са множином сламе, коју смо под марву простирали. Простирке се дневно даје четврти или осми део од хране, овде рецимо шести део. Једном марвинчету дневно 2 оке, а годишње 600 ока, а свој марви (22 комада) 1320 ока сламе.

360 ока хране + 2 оке простирке = 362 × 2 = 684 ока ђубрета нам даје један комад, или сви скупа 684 × 22 = 15048 ока.

Колико је при том потребно ливада.

С тога што ми годишње потребујемо 19640 ока ђубрета а добијамо само 15048, онда је нужна још једна ливада и можемо још марве држати, па је опет исхранити, само да добијемо ђубрета колико потребујемо.

Потреба стелива.)*

Стеливо смо већ израчунали на 1320 ока сламе. Али кад би ми више сламе под марву простирали н. пр. $\frac{1}{4}$ у вредности сена, онда би смо потребовали 1888 ока; између та два броја балансира потреба сламе и у практичком животу.

* Стеливо је слама која се под марву простире, једно да јој буде меније, а друго да се у сламу упије она мокраћа, те да са тврдим избацима (балегом) добијемо више ђубрета.

Половина заостале сламе репичне нек се потроши у кући, $\frac{1}{4}$ озимне сламе (од ражи) нек се употреби на увијање ужета на везивање снопова и других потребних ствари у газдовању. Остаје нам дакле само 1640 ока саме јарице и около 560 ока сламе репичне на простирање под марву, свега 2200 ока, још нам треба најмање 680 ока стелива.

Овај усевни поредак добар је за крајеве и положаје где је природна пића не извесна, не сигурна. Где је влажно поднебије у долинама и подножјама брегова, где се дакле комад земље мора обратити у ливаду и онда би га неговање пића било раширено. Могло би се дакле на једном делу сејати зрно у место окопавина. Тим би смо добили више стелива које и онако потребујемо.

Ту можемо пре снега урачунати *кукуруз*, усев веома користан и код нас општи. Кад би смо дакле на $\frac{1}{4}$ стране посејали кукуруз место друге које окопавине, онда би смо у неколико надокнадили недостатак стелива. Тим би смо и мање пића добили, коју би смо надокнадили ливадом.

Са $3\frac{1}{4}$ јутра репе добили би смо пића у вредности сена 1464 ока. С једног јутра кукуруза добије се 224 ока шаше и зелене пића које награђује 180 ока сена. Свега 744 ока шаше и 160 ока вредности у сену. Око 320 ока шаше можемо употребити као храну чиме се награди 160 ока сена. Недостаје нам још 1144 ока сена. Онда би смо потребовали около 5 јутара ливада, које у два одкоса годишње дају 240 ока сена. Та је ливада доста, да се измири све како ваља. Ваља само рачунати, и то особито још напред рачунати, па увек узимати мање цифре, јер је то веома хрђаво, кад се економ доцније у рачуну превари.

То је све што хтедосмо рећи о мјенимом газдовању. Доцније гледаћемо да проберемо мало стручније други повољи систем газдовање — *слободно газдовање*.

У Табору у Чешкој 1870 год.

О облагороћењу наше краве.

Преношање бољи крава из стране земље и разпложење код нас, то би за цело најпречи пут био, да до ваљани крава дођемо, а ови се неваљали курталисали. Ал то би ми само онда учинити смели, кад би наша иста онака у нас била, какви је тамо, од куд би ту бољу краву довести хтели, и над би се ми подвагити смели, краву ту исто онако ранити и неговати, како је код њене куће ране и негују;

а без тог, не да би само то куповање и препашање скупе новаца коштовало, него би и сасвим узалудно било; јер кад би ми ту бољу краву нами довели на нашу најужу негу, а ваљада на нашу ни рану бољу, она би се за кратко време тако укварила, да неби ни мало баш од наше вредније била; а и угинула би још, ако неби на све те наше переде отврднути и огуглати могла.

Није кривица на соју и пасми наше краве, него на нама, на нашој невештини, а још више немарњи и лености. Нису ни оне краве друкчије створене, нит' порекла свог од другог којег колена вуку, него је воља и вештина газде њу онаку начинила; нити је наша собом хрђава и неваљала, већ због нас и с' нама.

Него је најглавнији посо у облагорођењу, на којаи све стои: а то је и најјефтинији и најизвјестнији начин, од те наше уде и жалостне краве, временом најбољу за нас и најкраснију извести.

Да има средства облагорођења: једно је облагорођење соја собом, и то је прво; на онда је парење са страним бољим сојем.

Облагорођењем соја собом, буду она најбоља својства, што су с' почетка само у појединцати крава била, за кратко време по целом чопору и свима нашим кравама разплођена.

За облагорођење то, ваља: најбољу нашу краву познати умети, па само њу за пасму одабрати; то је прво колено; а све хрђаве, што пре потаманити. Хрђаву краву није вредно једнога часа трпити, свака је крајцара коју поједе, пропала.

Познато је да доброта и ваљаност оца и матере и на децу сиђе, и код људи, а код марве су карактера далеко сталнији: ваља дакле само од оти најбоља крава телад за пасму остављати, и мушку а особито женску; то је друго колено; а сву телад од оне хрђаве краве поклати, да се што пре само добре краве племе расплоди, а сва лоза оне неваљале утре. По природи закона то од себе већ буде, нит' могу људи том супрот ићи, да само на час задржати, ал' је тај бадава труд, само се тим већма каштигују. Боље је од ваљане краве запатити једно теле, нег' стотину од хрђаве, и нек' оно добро трпит толико кошта, опет је јефтиније нег' оно од хрђаве, па макар га бадава добио. На ваљаност оца и матере, највећма пазити ваља и при куповању телади за пасму, и при својем остављању. Како је гриота са злим се мучити негујући га и ранећи, још већа је непазити шта колеш шта остављаш, па најбоље заклати, а коју год рагу за пасму оставити.

И од ти најбољи крава макар да су сви теоци добри, опет нису сви једнаки; има дикоје, што је далеко од сви други боље; за даљу пасму ваља то најбоље задржати. То је треће колено. Па онда ваља опет од оти пасмени, а најбоља јуница, најбоље теоце за будуће краве и бикове одбирати и остављати.

Ко то кроз неколико само колена узчини, не да ће само ту најбољу крану разплодити, него ће је и у млого степена побољшати и облагородити.

Па кад је тим начином — све најбоље за пасму одбирања и остављања — до највише доброте и ваљаности степена дотерано, онда је време са оним другим средством доброту и ваљаност ту даље и више истеривати.

Друго је облагорођења средство *парење* нашег соја са страним бољим, којег својства на нашем имати желимо.

Парење је средство, доше наше краве својство, што се више никако оним облагорођења начином ни истребити ни побољшати недају, ал' утрти ал' облагородити. Парење је средство, најлепша, туђе марве својства на нашу пренети, и смесом сојева нова својства, што ји никоји до сад собом сој нема, извести. Вештим парењем може се много добра, ал' и невештим још више зла и штете начинити, особито с' добром и ваљаном кравом. Зато би ваљало, да се само вешти људи подвате заповедања са тим, који знају шта ће да, шта је преће и нужније, шта могуће; а не да се којем год невештаку ствар та повери.

За парење ваља: наша крава а стран бик; ваља од најбоља крава најбоју узети, а не са којом год почети, јер то би могло сајасет колена трајати, и Бог те пита какви изрода неизродити, док би се од добра добрало. Само је то кривица, што се од парења толико мало асне виђа, што људи држе, да само бик ваљан бити мора, па кад тог купе, онда мисле све једно је ма какна крава била. Ваља узети и крану најбоју, која највина и најбоља својства има, још да ту доброту и ваљаност своју од своје матере и бабе води, онда је надежда, да ће је и на кћери и све унуке своје пренети.

Ваља довести најбољег бика, кои је свима ал' бар најглавнијим својствима својим нами најзгодији; па да и он сва та ваљана својства своја, од оца и од деда свог вуче; тако ће ји и потомци његови имати моћи. Увек је бољи бик, којем је отац и мати од истог соја, него парени. Зато ваља сваке четир год. новог бика из оне земље доводити, где му је отац и мати истог соја.

Највећа вештина при избору и крава и бикова онде ваља, да се на поједини својства облагорођење ал' добивање смишља. Вештим избором може то часом да буде, а без тог' никад.

Једаред спарити, па онда прекинути, није ништа вредно; већ ваља кроз много колена терати, ни једног јединог непропуштајући. Кад се парење само кроз два три колена учини, већ се својства оног соја, откуд је бик узет, на нашим кравама виђати почну; ал' ваља терати, дотле, док сва она својства што ји задобити желимо сасвим чиста и у свој красоти својој неугледамо; а то бива, све непрестано најбољег бика доводећи и непрестано најбољу краву одбирајући. Један једини лош бик, може све оно добро, што је кроз више колена задобивано и дотеривано било, у две у три год. све утрти, као да никад ништа чињено није. Дакоји тако строго на то каже, да управо протоколе крава и бикова воде, са свима својствима исписано.

То су оба средства за задобијење *добра*: ал' ко хоће да *добро* одржи, ваља да га и сачувати уме, јер и добро пропадне готово исто онако, као и зло.

За сачуваше, одржаше и утврђеше добра, ту је нега најглавније. А ту ваља све знати, чим се ти задобијени карактери одржати дају, којом раном и негом неговати и чувати, па то чинити; без удесне неге, облагорођеше је још узалудније, нег' што би сама нега без њега била.

Сој и нега то су обе најглавније ствари, ту узроци сви и добара и зла. Ко на те узнаи све ће имати, а ко на те неузхте гледати, бадава ће све друго радити, може спаљуке страћити, ал' ваљане краве никад запатити неће. Р.

О сејању дувана.

Ма коју врсту дувана изабрали за сејање, треба на то увек да пазимо, да доброг семена запатимо. Добијемо ли га једаред доброг и посејемо, онда је за даље лако, јер се онда највеће и најлепше биљке за семе оставе да подпуно сазру; или се такове за семе опредјелене биљке у башти башка негују.

Семе сазрева обично месеца септембра; цела кита семена несазрева наједанпут, него почиње од оздо горе сазревати, зато се за семе оне сазреле чауре увек од оздо покидати морају, јер кад чаура презре, а она пукне и семе проспе. Семе се најбоље у чаури чува на промајном и сувом месту. Боље је двогодишње семе сејати, нежели увек лањско.

Да од доброте семена и лишће сасвим зависи, то је сасвим осведочено.

Дуван није овоземно биље, зато се и мора нежније у његовој младости с' њиме поступати. Најпре се дакле особене леје за сејање семена и одгајање младе разсада направе, а управо рећи, морају те леје ђубрењаке бити. Ђубрењаке леје праве се најбоље овако: између 4 даске доље једно 2 стопе високо шталског ђубрета, на ово ½ стопе старе ђубрењаке земље; сад се ово остави да се мало излади, пак се онда пажљиво семе посеје, са опет онако плодном земљом покрије и млаком водом прелије. Врло је добро, ако су те леје тако удешене, да се у време сумнителног времена с асурама покрити могу, да им неби мраз шкодио. Леје треба на заклоњено, ал сунчано место да дођу.

И у баштама се семе у обичне ђубрењаке сеје; нега је и овде она иста.

Нуждна количина семена неда се тако у обште опредјелити, она зависи од потребне количине разсада.

Од прилике 8 кашика треба семена, да се 2 фата пространа ђубрењак засеје и да разсада за једно јутро да.

Посејани ђубрењаци се морају непрестано у умереној влази држати; нуждна топлота се мора одржати, док семе не проклија, а то бива покривањем ђубрењака преко ноћи.

Дуван захтева трошну земљу, која је добоко узорана, и увек му боље угађа пескуља, нежели иловача; он успијева и на лакој, али хумусној земљи. Лака земља мора увек довољно хумусна бити, ал се опет зато гнојењем понављати мора, ако се оће богате жетве. Најбољи дуван расте на новој земљи, особито ако је трава на таковој земљи запаљена, или ако је та земља гаром ил' пепелом гнојена. Овде управо и лежи мирис и пријатност дувана.

Исто тако успјева дуван и на оваковој земљи, која је мало кречом гнојена, јер је и дуван као и детелина кречно биље. Поред блатнави га река не гноје, зато и јесте мирисав и пријатан, ал је ту земља хумусна; напротив је из они предјела, гди се земља за дуван италским ђубретом гнојити мора, увек јак, ал несносног мириса, који се тек дотерати мора.

Будући је и дуван биље које се окопава, то се и за њега земља тек приправити мора. Земља се дакле мора још с јесени дубоко преорати, ђубре на њиву изнети и заорати, пре сађења у пролеће опет добро преорати, равно предрљати и тек се онда дуван расађивати може.

Пријежни баштовани посеју семе још месеца марта — до сада треба да је посејано —, пак га онда, чим се четврти лист укаже, и чим за расађивање довољно ојачају биљке, расађују.

Месеца маја се расађује; јер ако се с овим послом дуговлачи, неможемо добру жетву исчекивати. За расађивање је најбоље кишовито време; нема ли кише за дуго, онда треба само толико за онај дан узорати, колико се засадити може, да биљке бар у скорашњу земљу дођу, кад кише нема. То је најбоље, кад се јутром пре, и вечером после заода сунца расађивати може, да се одма и залити може, а за тај посао сва средства употребити треба, само да се пре тај пипави посао сврши. Сваки раден треба свој ред да има, и на сваке две стопе у реду биљку да засади; као и купус.

Даља се нега састоји у следећем:

1. После 8—10 дана морају се сви редови прећи и прегледати, јесу ли се сви расади попримали, или су гдикоји угинули, којих се место одма попунити мора.

2. Како се расад лепом зеленом бојом укаже да је весео и здрав, онда га треба мало окопкати прашати, управ рећи оплевити. Особито се добро овај посао извршава после једне кише, а ако оне нема, после добра заливања.

3. После три или четир недеље треба га први пут окопати.

4. После неког времена се опет још једаред прекопа, пак онда остави на миру, да неби доње листове повредили.

Сви се ови послови онда извршити могу, кад се земља мало пресушила.

Усљед хрђавог времена може дуван: *пожутити* од премлоге влаге; може на њега *пикац* пасти после наглог мењања времена, особито у нестодном положају; може се *сврнути* још пре жетве, пак онда јако наудити могу дувану буре, туча итд. **Р.**

О метиљу.

Болест ова појављује се обично јако (као помор) после кишовитих година код оне стоке, која пасе на поплављеним барованим, блатавим местима, ил која се рани травом или сеном из таквих места, а уз то се поји поквареном барском водом. Но битни су узрок тој болести плоште и обле 4 до 14 линија дугачке глисте, што живе у јетри (првој цигерици) и жучној бешици тих брава.

Те глисте долазе сасвим мале још неразвијене, са раном или пићем у утробу живинчета, где се развију и нарасту ако доспу на место које је за то угодно.

У јетри и жучној бешици запуше оне цевчице, кроз које се из јетре одводи жуч, с тога предругојаче и састав саме јетре, а тим промене и каквоћу и количину жучи. Ове промене узрокују болесне појаве по којима се та болест познаје. Што се тиче лечења од метиља, њиме се тек слабо успева; ово може само у почетку те болести бити успешно и поглавито онда, ако се најпре све шкодљивости уклонити могу, но ово се због економних околности редко извршити даје, и зато је најбоље све болешљиве браве у јесен, докле су још при снази, продати касапима а нечекати да се болест још већма развије, марва осуши и напослетку угине.

У осталом највећма ће користовати да се тачно мотри на то, да се стока, ако икако може бити, на горе означена места на пашу не тера, или бар докле се таква места неосуше. Докле је време кишовито влажно и мокро, после поплаве, врло је пробитачно и одиста успешно, да се марви пре него се истера на пашу, понешто суве добре ране и нешто соли даје, јер оно мало ране што им се у јутру да, учиниће да марва неће бити тако гладна, да против своје природе једе свакојаку па и најшкодљивију рану, од које како ова тако и овој подбне болести провлазе. Барованта вода је овцама шкодљива, а неможе се лако опречити да овце пепију овакву воду, над је нађу на пашн, и за то је добро дати им нешто мало сламе, чисте воде пре паше, јер после неће хрђаву воду пити.

Болесним бравама мора се давати добра здрава рана, а за лечење употребљавају се различне горке ствари. Најобичнија смеса која се болесним овцама даје, састоји се из прашка од пелена, корена ђурота од сваког 44 драма, чаће, куњске соли од сваког 22 драма, терпентиновог зејтина 6 драма и 266 драма брашна. Пошто се све добро измешна довољно ће бити за 10 комада оваца на

један дан. У случају ако то овце неби јеле, онда се мора овој смеса додати воде, колико да се од ње начини каша, па од ове давати $\frac{1}{10}$ део сваној овци у јутру и у вече. Или се дају прашкови за које се узме вење, пелена, корена од мђирота, чаће, со, 132 драма од сваког и 11 драма галице, па се све заједно добро измеша. Од тог прашка даје се сваки дан и то: једној овци по једна пуна кашика, а јагњету по по кашике са брашном помешано.

И напоследку може се кречна вода да се употреби као лек, од које се једној овци даје дневно 70 до 140 драма. Кречна вода прави се за ту цељ од негашеног креча, кад се од овога узме $1\frac{1}{2}$ драма на мало по мало поспе са 45 до 75 драма воде и ова затим од талога одвоји. **Ф. В.**

Терајућа снага сунчане топлоте.

Како настане пролеће, одма се земљоделци и баштовани обазиру на терајућу снагу сунчане топлоте, јер од ње зависи живот биља и богата жетва.

Ако месец април није одвећ влажан, а ако прва половина месеца маја није одвећ топла и сува, да може земља довољну влагу одржати, онда се може пожелити сунчане топлоте, и што је доцнија година топлија, то боље успјева све.

Сува лета воле сваки земљодјелац који има добру, не врло песковиту ни кречну землу, којој ће после влаге фалити, јер је суво лето обично и врло топло.

„Суве су године, добре године,“ вели сељачка пословица. Кад много кише пада, дикле кад је небо понајвише наоблачено тако, да сунчане зраке немогу продирати и ваздух и землу огрејавати — онда су такова лета лиднија и кишовита.

„Благчава лета су зрбава лета“ то сви знамо. А дали земљодјелац баш само од времена зависи? Не свесим! Има средства, којима се у нечем незгодном времену доскочити даде, а то је *поправљање и добро обрађивање земље.*

Ако је земља трошна и лака, нешкоди чешћа киша ни најмање. На пускуљу неможе се довољно киша нападати. Пескуља је и топла земља; она прика сунчану топлоту врло лако, пак је и дуже у себи задржи; зато се пескуље и зову ватрене земље, и то тим више, ако су још нешто и кречнитог садржаја. Такова се земља на тај начин исуши, и усев мора на њој изгорети.

Овде мора земљодјелац сам себи помоћи и то — *ђубрењем.* Ђубре задржи влагу дуже; ђубре усиса и росу и сву влагу у себе из ваздуха, пак посејано биље на ђубреној земљи боље успјева.

Ако је пак земља згрудвана и тешка, онда јој топлота и сув ваздух мање шкодити могу, иловача и смољача задржавају много боље примљену влагу, само што таковим земљама влажне године шкоде, усев се радо потопи.

И овде се земља ђубрењем поправати мора, дакле је ђубре све код нас земљодјелаца у стању учинити, кад се у своје време и довољној количини употреби. **Р.**

Распис награде*).

Како на распис друштва овога од 21. маја пр. г. није приспело ни једно дело: о гајењу домаће стоке, — то се овим по закључењу II. овогодишње седнице на ново расписује награда од **50 дуката цесарски** за једно, простим народним језиком написано дело, које ће народ наш научити

стоку гајити и чувати.

При писању има писац нарочито наше околности у обзир узети.

Рок је 1. октобар 1872.

По успоређеном већ обичају, не сме приспослато дело бити написано писчевом руком, и мора на корицама само са једним знаком обележено бити. Уз дело мора и једно, туђим печатом запечаћено писмо бити, на ком, у место адресе, исти онај знак да буде, који је и на делу, а у писму нека име писчево разговетно написано буде.

Дело које награду добије, остаје својина „друштва за пољску привреду“, и оно може изменути у том делу све, што нађе за нужно, како у тексту тако и у облику, пак било то да по примедбама пресудилаца писац сам учини, или ће то други ко учинити, ког друштво за то умолило буде.

Писмо ће се само оно отворити, на ком се исти онај знак на досуђеном делу налазио буде; остала ће се писма спалити, а дела ће се писцима на заказивање повратити.

Бр. 6. / 0. 1872.

У Београду 23. Фебруара 1872.

ПРЕДСЕДНИК „ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ“

М. Спасић, с. р.

СЕКРЕТАР „ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ“

Др. Ђ. Радић, с. р.

*) Учтиво се умољавају сва уредништва у Београду излазећих листова, да овај распис у својим листовима прештампати изволе.

Члановима помагачима у месту.

Г.г. чланови помагачи, који се овде у месту налазе, а хтели би семења за своју башту имати, нека изволе тога ради доћи у друштвену канцеларију, где се семе налази. Добити га могу сваки дан од 10—12 сати пре подне.

Дужницима.

Г. г. чланови помагачи и претплатници „Тежака", који друштву овоме што од *прошлм година* дугују, умољавају се учтиво, да свој дуг што скорије одуже.

ОГЛАСИ.

(За оглас плаћа се од ситног реда, или места који он заузима: први пут 1 грош чарш., а сваки други пут по 15 пара.)

У **главној српској књижари** и у књижари **Вел. Валожића** у Београду могу се добити ове књиге:

„ГАЈЕЊЕ ПЕРНАТЕ ЖИВИНЕ"

написао

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

са 14 слика.

Цена јој је 4 гроша чар. или 40 новч.

МАЛА ЗЕМЉОДЈЕЛСКА

ЧИТАНКА.

ЗА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У ПРИЈЕ ГОРИ

написао

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

1. ЗЕМЉОДЈЕЛСТВО, СА 43 ДРВОРЕЗА.

Цена је 100 пара или 30 новч.

Осим ових књига, може се добити у реченим књижарама и књига: **СВЕ О ПШЕНИЦИ** написао Др. Ђорђе Радић. Са 42 дрвореза. Ово је дело награђено од „друштва за пољску привреду" са 50 дуката цесар. Цена јој је 3 гроша чаршиских или 30 новчића аустр. вредности.

ОГЛАС.

Влада Аустро-Угарска доставила је преко овдашњег ц. кр. генералног конзулата, влади нашој, да ће у Децембру месецу ове године држана бити у Бечу изложба млека и свеколиких других производа од истог, као и справа, посуђа, модела и цртежа, млекара — (станара — стаја) целисходних за што корисније и практичније чување, прераду и уопште употребу млека. Изложба за млеко и од овога производе, приступна је само за земље Аустро-угарске, а за оне друге предмете, она је међународна и потоп приступна поданицима и других држава, с правом и на одређене награде за изложене предмете, који исту заслужили буду. Ово се обзнањује свима онима, који би хтели исте изложбе учасницима бити. Ближи услови сазнати се могу из програма одбора за речену изложбу.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. | Издаје: „Друштво за пољску привреду.“ | У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 11. | Излази сваког 15. и 30. дана у месецу. | Уредник и главни: МИЛОВАН СПАСИЋ | Стаје: 40 гроша ч. или 4 фор. годишње. | 15. АПРИЛА 1872.

На знање!

„Друштво за пољску привреду“ закључило је, да и ове године држи **излог земаљских производа**, и то у *Крагујевцу*. — За сада јављамо да ће се тај излог држати у месецу септембру о. г., дан пак и програм, објавиће „друштво“ у своје време.

Ово ради управљања произвођача, да за времена своје производе за излог приправити могу.*)

О неговању и географском распрострањењу „маслине“.

Још у најстарије доба чини се, да је маслина код становника обале средиземног мора велику пажњу усвојила. Још су већма ову пажњу увеличали: њени цењени плодови, из којих се онако красно уље — зејтин — цеди, и њено увек зелено и никад неопадајуће отворено зелено лишће. Ово чудновато дрво спомињало је већ и пророк Мојсеј у своме законику, где је заповедао да се у Палестини сади, а у пентатеуху — закону — налазисе на једном месту, где Мојсеј заповеда само једаред плодове дрвета овога брати, и то у време кад дозревају, што би се нашло још зеленог плода на дрвету после прве берве, није слободно брати, то је он заповедио да се остави путницима, сиротима и удовицама. И онда се већ зејтин од маслина цедио; најчистије од тог се употребљавало за свето миро, или се у храму светом горело, а друго се употребљавало за кућевну потребу.

И у јужној Француској роде маслине, и имају изглед као наше зелене шљиве, а дозревају тек месеца новембра. Кад се дакле поберу, разположе се, и оделе они плодови из којих ће се фини зејтин цедити. Само сасвим зрели и неповређени плодови, дају оно најфиније уље, које се у лекарници само добити може. Кад се помешају зрели плодови са незрелим, и кад се од њи зејтин изцеди, то је већ зејтин лошији. У гдикојим местима Провансе, простру маслине пре цеђења у подрум, овде се до неког степена угреју и почну киселити; с' овим тврде, да тим начином више зејтина дају, нежели кад би се одма с' дрвета оцедили; али ово се на основу предрасуде једне чини, јер зејтин добије онда јачи укус. Кад се маслине остављају, несмеду се нагомилати, него се морају на тавану по даскама растрти, и чешће превртати.

*) Умољавају се уредништва у Београду излазећих листова, да ову предходну објаву у својим листовима приштампају.

Будући да је фришко процеђен зејтин мутан, и таложи неки слуз, то се он из велики каца оцеди у мање каце или камене бардаке, и у тим се судовима остави на онакова места, где је топлоте најмање 20°. За три недеље се овде разбистри, преточи се онда у бурад и остави у камене лагуме, у којима је топлота од 6—7°. Овај зејтин, који ће се у стакла отакати и за домаћу потребу употребити, још се из ови буради у камене бардаке по други пут оточи, да се талог, која се још у зејтину нашао буде, слегне.

Премда данас у Италији, јужној Француској, Шпанији и Португалу безбројни маслина има, и највећи део у трговину долазећег зејтина оданде долази, то је опет неизвестно, дали би се ове земље за отачество маслине сматрати могле.

На северној страни Индуса расте маслина дивје, поред други дрва, као: оморике, раста, мастикса и т. д. У топлијим предјелима Аракса и Кура, где се и друга увек зелена дрва налазе, прти маслина врло добро.

У *Персији* се налази маслина тек на касписком мору, где се и зејтин цеди, ал тај зејтин веле да невала, премда су дрва тамо велика, јер они више семена једно поред другог посеју, пак изникнута стабла једно у друго оплету. У прекрасном предјелу Ванзеа је зима још доста строга, да би могла маслина и урма тамо прити; тим радостније прти маслина у дубоким и заклоњеним доловима код Менђиле; ту маслина тако снажно расте, и ту су плодови тако красни, да је зејтин од ти маслина у трговини од велике важности. У осталом се чини, да је овај производ мјестан, и сигурно овамо тек пресељен. Осим код Менђиле, налазе се красне расаде маслина у диштрикту Пил-Рудбар.

Путник *Оливије* опазио је на западној страни Еуфратске долине прве расаде од маслина, ал вели да су ту дрва сораздерно њиовој средњој величини у другим земљама, суђене мала; и то је било код села Малог-Мезира. — Тим снажнија и плоднија дрва беше код села великог-Мезира, премда је ово село од првог само два сата у растојању. У обште се ово влажном поднебају еуфратске долине прописивало, јер је за пртење маслине највеће условље топла влага. Ово је узрок да маслина и даље на северу, на обалама црнога мора прти може; али у топлијим предјелима Палестине, Сирије, на обалама грчког и средземног мора, прти маслина најбоље.

Ово су места, где плодови маслине становницима за рану служе; близу Алепа и Дамаска има већ маслина између кипариса, и овде су већма распространјене нежели у Месопотамији, у источним и западним предјелима Тигра и Еуфрата, премда овде неговане маслине ни крупни плодова, ни таковог зејтина недају, као оне у Шпанији и јужној Француској. Ово сигурно од туда долази, што се у овим земљама више на његовање дрва и на цеђење зејтина пази.

Само се у Дамаску годишње 5000 центи зејтина троши, дакле читалац може себи представити, колико се зејтина годишње производи. У Алепу троше двапута толико. Како овде, тако и у долини јорданској и на висинама Ливанским, највећа је рана маслина. С' обе страна Јордана су предјели са маслинама засађени, и ово су највећа имања и данас још као што су и у најстаријем добу била. —

У *Сирији* се данас најбољи зејтин цеди, на западној страни Ливана, у земљи Друза, на фенишкој обали, у околини Сајда и Бајрута: овај се зејтин непотрошн само у производећим земљама, него се и на далеко разноси и прави с' њиме велика трговина по свету. У *Палестини* се највише зејтина производи око Јерусалима. На мртвом мору као канда маслина и нема, и што ближе гори синајској, тим све мање маслина видити можеш. И данас је још као и пре земља Јудина најбогатија с' маслинама. Између Јерусалима и Газе, има поврај прекрасни житни и јечмени усева, врло лепи маслина. На путу од Аскалона идући Гази, стоје све саме шуме од маслина. Код Газе има не само много, но и највећи и најплоднији дрва, која се тамо у песку овом уживале.

Маслине код Јаффе веле да су најбоље у целом источном приморју. На путу од Јаффе Јерусалиму идући, код Рамле, има једна маслина шума, која је прекрасно и редовно усађена; кажу, да су ову шуму крстоносци усадили. Испод горе јелеонске, има неколико само маслина (само 8), и веле да су врло стара дрва; за та се дрва прича, да је испод њи Јесус чешће седио (?). Премда од оног времена, кад је Христос живио, никаква знака данас на тим местима нема, с' којим би се што потврдити могло, јер су при разорењу Јерусалима и све шуме около њега уништене биле, то неће они 8 дрва ни од оног доба бити моћи, али ји је могла царица Јелена усадити кад је била у Јерусалиму да посјети гроб Христов, а то је било године 326 после Христа.

До они стари маслина видити се могу и друга стара дрва још, која такође исто тако као и маслине стара бити могу. Ти осам маслина су изнутра сасвим шупље, и унутра је вагомилано камења

да ји ветар неби пребити могао, а исто зато су и јако обграђене. Висина није велика, највише ако има 30 стопа висине, ал' јим је зато дебло у округу 18 стопа.

Особито својство маслине, да увек зелено лишће има, било је узрок, да су је Грци као свето дрво штовали. Ма ветар и дебло прекр'ао, опет из жила матерају нови изданци, који јошт јаче роде. Та и како би иначе бити могло да се маслина у Палестини до данас задржала, која је земља толико пута разоравана и опустошавана бивала, јер становници њени Арапи, Турци, Мамелуци, Египћани више су зато, да што разоре, нежели да би што користно подигли.

Могућство њено: јако се развити и дуго живети, поћатно је из сљедећи својства. На острову Крити, где тако страшне буре има, незнаду ни једног случаја, да је кадгод и једна маслина ветром прекр'ана или изкоренјена била. Жила је одвеђ јака, и што је маслина старија, тим се све више жиле над земљом дижу, и тако се на многи мести кроз жиле човек провући може. Ни најјачи ветар неможе на маслини ништа друго пребити, осим њежне које гранчице, које се подрежу и у земљу убоду, као код нас врба, и на ново прте. Маслина прти како у земљи, тако и у каменитим пукотинама, где год жилу своју пружити може. Што је дрво старије, то је све већма шупље, пак ако се и пребије дебло, опет из жила на ново тера, и то је узрок, што маслину у отачеству њеном за неизтребиму држе.

Р.

Газдовање египатски сељака.

Чувени путник и професор економије Др. Шмидл путује од 10 година једнако по страним земљама, да види и научи начине газдовања разни народа у свету. Он је прошлог лета дошао из Египта и, на молбу моју — као бивши ми учитељ економије — послао ми је сљедећи чланак о „кућевном газдовању египетски сељака", ког овде стављам, држећи да ће наше поштовање читаоце занимати:

„Куће фелахина (сељака) су одвеђ просто сазидане. Авлија је простим набијеним зидом, или пак старим, са нилским блатом сазиданим судовима обграђени; врата скоро нигде нема, но само је улазак на зиду пробијен. Овде живе: крава, или један пар бивола, дугачкорогате козе и овце. У време велике врућине је у једном ћошку мало лада направљено, да се марва од жестоки сунчани зрака склонити, и да главу прекрити може. У другом ћошку је мала четвороугласта колебица, са 2 стопе високим улазком, то је обиталиште фелахина, а и то је тек 1 четвороугласти хват у читавом простору. Две стране колебна зида сачињава преграда авлинска, а кров је — набацана слама. У сред те собице, направљено је округло огњиште; димњака нема, но дим излази куд је њему драго. Овде станује газда са целом породицом својом у време јаке пренеке и зимне ладноће, на земљи. Од покривача или креветни аљина нема ни спомена. Кад је зима, обвију се са нешто мало рита од аљина и наложе ватру на огњишту".

„Деца су им непрестано гола, блатом и гадом укаљана, јер умивање држе они за нездраво; а муве легу у дечије посове своја јаја, без да би се деца и најмање покренули да муве с' лица отерају. На послетку су муве овде и благодат, јер с' човека ону гад покусају, и чине исту ту услугу, коју и пси и орлови, кад стрвине около села и вароши прождеру. У Египту влада нека врста окоболе, која је приљепчива, и многи путници тврде, да ту болест и муве с' човека на човека преношају; ал ја то неби рекао, јер муве се истина оне приљепчиве материје наједу, ал су опет зато много чистије од овдашњи људи, који сами ту болест с' једног на другог преношају".

„Потребе ови пола дивјака су одвеђ малене, и брзо су намирене. Урма, ситно дрвенасто сочиво, велики пасуљ и мало прна лука, то су јела ти људи празнична и дневна. Лета највише пију кисела биволска млека, и једу краставаца или лубенице. Благо подносе које је тамо, не изискуће прекомерна одела; пак јели онда што чудновато, кад фелахин на издање боље куће слабо даје? Да траје добра каша једно 48 сати, све би куће у Нил однела, из ког су и сазидане".

„Да о намештају ни разговора бити неможе, по себи се разуме. Неколико земљани бокалића, чинија и лопаца су им најзнаменитије ствари у дому, а асура рогозна им је постеља. Груби, угасити поо кривачи од козији длака, то су особита имања малу имућнији. Особите креветиће за децу сам видео - предјелу око Тебна; сигурно ји и у другим египатским предјелима има. На сред авлије има као неки стуб, од нилског блата и изсецкане сламе замешен и осушен; унутри је као какав тањир издубљен, и ту се дете метне да спава, а поред тога је дрво усађено, да лада прави. Тај је креветац 4 стопе у ширини и 4 у висини сазидан. Ово о кућевном газдовању, а о пољском ћу други пут." Р.

Како је постала пчела кућевном животињом?

Пчела има више фели, ал се све те од наше домаће тиме разликује, што све друге само толико меда носе, колико је њима за рану нужно, а наша домаћа толико носи, да труд свој са човеком делити може.

Пчела у оним предјелима дивје живе, гди су многе шуме. Тамо оне у шупљим дрвима куће граде и ране себи за зиму спремају.

Дивја се пчела од наше домаће само у толико разликује, што је дивја мало мања и љућа од домаће.

Пре хиљаду година, кад је већи део земље шумом обрашћен стајао, није било питоми или домаћи пчела. Пчеле су пролећале у слободном брда и долине. Господар шуме и ливаде, бијо је и господар они пчела и њиовог меда и воска, које су се у његовом забрану нашле, и он је сваке године дао такова дрва изналазити, пак мед и восак покупити. Као што се данас лов под аренду даје, давала се онда она дрва, у којима су пчеле мед носиле, под аренду за новац, или пак за опредјелену количину меда и воска.

Ал' већ пре много стотина година, нису људи само сотим били задовољни, да се пчеле у она дрва само множе и мед носе, која је случајно старост издубила. Желило се је већ и онда кошнице у забрану нашу имати, и мед лакшим начином купити, него што се је то у шуми чинити могло, гди је чешће и немогуће било, до њега доћи. Сваки дакле, који је узео један забран под аренду, искупијо је себи и то право од господара шуме, да може и здрава дрва дубити и за пчеле ји употребити. Ова издубљена места се после добро затворила са дасном, и само се једна јамица доле оставила — лето; онде су се сад пчеле и саме насељавале, а кованџији је лакше било одаде мед и восак покупити, нежели из стари и иструли дрва.

С' овим поступком је пак човек умео ону слободу пчела умалити, и све више и више је питомити. Како су се дакле пчеле у оне куће уселиле које им је човек направијо, таки су постале слуге његове, а он им је сад владалац. И тако је престала пчела већ онда бити дивијом животном; дошла је под управом човечијом и постане кућевном животном.

Овај начин кованџука зове се шумски кованџук, и сад је само јошт тамо у животу, гди шума у изобиљу има.

Што се пак по свету више земља обдјелавала и орала, тим је мање шума било, и поводом тим се шумски кованџук све више и више смањавао. Е онда се овако чинити морало: одсекао је кованџија комад дрвета — дебла — или управ рећи пања, тако високо и широко, колико је кошница заштевала, после тога је издубијо и садељао, пак онда рој у нутра пустијо.

Тек доцније је кованџија своје кошнице из шуме покупијо и близу свога дома наређао, старао се за њи да ране и шта јим је нужно имају, заклањао јих је од сунца, кише и непогоде, и тако је пчела од дивје, кућевном животињом постала, и сад под највећом пажњом и негом кованџије живи, а она му стострукo те труде медом и воском својим наплаћује.

Р.

Кокинкинска кокошка.

Ова врста кокошака је први пут пренешена из источне Индије у Европу год. 1845. — Од године и по до две године старе кокошке, нарасте пуне две стопе високо и буду 10—12 фунти тешке. Глава је, соразмерно телу, мала и узана; са извијеним жућкастим кљуном. Креста је повелика, нарецкана и светло-црвена; подбрадак је осредан; у кокe је много мања креста но што је у петла. Реп је кратак, а перје је мрко-жуто. Не „носи“ тако добро као обична наша кокошка, а и не „води“ добро. Јаја су крупна и црвенкасто-рђасте боје.

Р.

Болести жила код воћака.

Више се пута воћке при пресађивању тако немарно обдјелавају, да им се жиле свакако повреде, пак онда труну и плесниве, те тако болестне нису у стању дрвету ране набављати. Срча др-

вета почне напослетку трунути, пак дрво за кратко време сасвим умрети мора. Чешће се догађа, да дрва поводом јаки и грзежи тачности, које до жила дођу, сасвим угину. Стојели воћке близу прохода и ћубришта, то се од оне јачине ситне жиле сасвим, а јаче од чести, униште. Исто ово дјејство чини и сувишно гнојење са јаким и сланим стварма, као н. пр. цењом, кречом и т. д., и то је дјејство тим јаче, ако су жиле непосредно у додиру са тим стварма. Ако су жиле, поред све пажње и опет од мокраће повређене, то треба што више около воћке накопати земље, што је оном јачином напојена, пак ју заменути другом, црном иловачом, која ће ону јачину у себе увући и тако ју разблажити. У том случају је иловача тој воћки лековита. Не иде ли то, онда друге помоћи нема, но накопати около воћке земљу на једно два ашова, пак онда чистом водом заливати, бар једанпут преко недеље; та ће вода јачину ублажити, ал опет оно накопано са чистом земљом загрнути. Што се пре с' овим средством дрвету у помоћ притече, тим радња користнија бива. И она, у пролећу око дрвета од снега заостависа вода, шкоди дрвету, зато се треба постарати, да се од дрвета за раније одпусти. После држеће, јаке, или врло влажне зиме, пропадају жиле, особито ако је воћка у издробљеној, песковитој одвећ влажној, или сувише нађубреној — прерађеној — земљи посађена. Патели младе воћке од ове болести, то је најбољи и најречи лек: пресадити ји у бољу, њима одговарајућу земљу. Хрђа, од које особито крајеви жила пате и болују, треба при пресађивању дотле сасећи, докле је хрђа заватила; а хрђа највише на такова дрва наплази, која су у каменитој, сувој или мочарној земљи посађена. Овака дрва осим што на жилама болују, болују и на срчи, јер се ова сушити почне, лишће пожути, стане опадати и тако цело дрво угине. Младим дрвима има дакле помоћи кад се у бољу земљу и на боље место пресаде; а старија се морају од ове болести лечити онако као што смо рекли горе: са заливањем и променьивањем земље.

Ако су жиле од мишева или пацова повређене, пак се поводом тим дрво сушити почело, онда треба дрво — ако је младо — надавати, повређене жиле одсећи, гране све у главу подрезати, и на ново га пресадити.

Ово је пут и начин лечења болестни жила најбољи и најбржи. **Р.**

Средство за краве, којих се млеко неда у путер стући.

Чешће се догађа, да се млеко, свију крава на єдинојим добрама, неда у путер стући. Ова погрешка траје кадкад и више месеци, и неда се дотерати ма каква средства употребили, а кадкад и само на брзо прође, особито код брзе мене времена, раше и т. д.; ово може доћи и долази у свако доба године, при умереном као и при ладном времену, при зеленој и суној рани, код добро и хрђаво рањени, и код стеони и нестеони крава, код такови које су се пре кратког или дужег времена отелиле, код слаби, дебели, добро и хрђаво негованих крава; али као канда се чешће и највише код они то догађа, које су давно теиле, пак после јалове остале, као и код оних, које су хрђаво и слабо, или сувишно рањене. Млеко, које се неда у путер стући, неповазује ништ уочног после муже и док је још топло; узваримоли га пак после неког времена, а оно се угруша. Оставимоли га неко време на миру а оно се неки скоруп направи, који се при најслабијем дувању раздере. Доцније буде овај скоруп нешто дебљи, али опет ништ на њему није. Продрмамоли овај скоруп мало, одма се некако запени, а метемоли га у путер да стучемо, и ударимоли га неколи пут, то се тако у качици запени, да га је качица пуна и на све стране напоље продире.

После дужег тучења, направе се некаква мала жута зрнцад, која се никако у клупче уједно сабити недаду. Покупимоли ова зрнцад ситом, недаду се опет у клупче смесити; својство оваког путера је врло хрђаво, брзо се промене и поквари. Направимоли од оваког млека сир, тај сир незвала и горког је укуса. Кемичне промене овог млека још су непознате, исто је тако непознато, дали се ова погрешка при мужи, за време стајања или тек доцније роди.

Средство, које тврде, да се до данас са успјехом употребљавало, ово је: Узми за једну краву 2 унце антимона и 3 унце корјандра, пак то у пра натуци, и направи са обичним кравајим сиром 3 пилуле, и подај крави свако јутро по једну. Одма после овог подај јој сваки пут следећег пића, које се из ¼ фунте сирћета и 1 фунте воде састоји, такође у трипут.

Од овог бива млеко после неколико дана за путер добро, само се ово средство неколико пута и поновити мора. **Р.**

Дупли шебој.

„Revue horticole“ потврђује, да се најбоље и најсигурније познати може које ће семе од шебоја дупли цвет родити, по следећем: свако семе из оне *меуне*, где две у једној висини једна *сирам* друге стоје, рађа увек дупли цвет; семе пак из оне меуне, где једна *над* другој стоји, рађа само једностручне цветове.

Што више меуна у једној висини у округу на стаблу стоје, тим лепше и пунаје цвеће из семена ти меуна бива.

По искуству чувени тиринсски баштовани, носе оне меуне семе дупла цвета, које су гојаве, и које са својим вр'овима више стојећу меуну на стаблу недохваћују.

Дописник један у „Frauendorfer Blr.“ вели: „По мом искуству дају биљке, које су дебеле и јаке, а особито које су у слободном одношоване, више семена једностручног цвећа, а напротив, биљке тањег и слабијег стабла, у лонцу одношање, дају више семе дуплог цвета. Ја сам у књига читао, и од искусни баштована слушао, да оне биљке дупле цветове рађају, које се више пута пресађују; ја сам ово више пута покушавао, ал сам врло мало разлике у цвету нашао, а штетовао сам са овим покушајем још и то, да те пресађивање једностручне биљке никад до семена донеговати нисам могао. При овом делању падне ми на ум, да покушам, може бити да ће семе од ови пресађивани једностручни цветова више дуплог цвета донети. Лане сам то и чинио, и посејао семе још месеца јануара. Кад је семе ниникло, и кад се већ други лист развио, разсадим те биљке у један сандучић, а кад се онде и друга два листа развила — дакле са четир листа — разсадим ји у лонце од 4—5 палаца висине, и то сваку биљку за себе.“

„Оне биљке, које су се при развијању пупољка са једностручним цветом указале, те сам са земљом заједно опет у веће лонце пресадио. Ове су до семена дозреле, које сам семе ове године у обично доба посејао, и где! добио сам скоро саме са дуплим цветом, а у две боје између 32 биљке није ни једна биљка са једностручним цветом била.“

„Дали је ово случај био, или је то дјецство мога његовања, ја незнам; али само треба сваки баштован ово добро да забележи.“

Што се пак уплива тиче, ког неплодно дупло цвеће на једностручно има, код ког су рађајуће честице у сваком цвету спојене, немогу — бар ја да поњам.“

Р.

Кад треба семе бацити: над је земља влажна или кад је сува?

Стара сељачка пословица вели:

„У пролеће кад је влажна,
а у јесен кад је сува.“

Опет ова пословица неће то да каже, да треба у пролеће у влажну земљу а у јесен у прашину семе бацити, него је смисао ове пословице овај: у пролећу је ваздух сушњи, јер је свеједнако топлије, пак влагу из земље у себе увлачи; у јесен је пак ваздух све ладнији, пак из себе пушта влагу и ствара магду и кишу, или ако баш то није, а оно опет није у стању себи влагу из земље привлачити.

За јесењу се влагу немамо бринути, ње кадкад има и сувише; ал да ће у пролећу влаге доста бити, то никад нисмо сигурни.

Због тога увек желимо да нам је април влажан, а мај да је ладан, да се земља, којој смо семе поверили, брзо неизсуши.

Да би пак бразду добро измрвили, у коју ћемо семе бацити, нуждно нам је, да нам је земља, поред нуждне влаге и доста сува, јер се мокра земља педа измрвити, него се при орању — што наши сељаци кажу — кајша. Зато ако пословица каже: у пролеће кад је влажно, није разумети онда, кад је земља сувише влажна, а исто тако важи и за јесен, не кад одвећ супо. —

Најбоље би било, над би сељак кишу наручити могао, као баштован заливачу (канту) после усева; оно пак, што се наручити неможе, мора се дочекати, паметно и згодно употребити.

Сеј дакле онда кад се киши поуздано надаш, а богме у нужди можеш и росу у зору употребити.

Једно нетреба заборавити: да жетва од згодног сејања много зависи, дакле:

„Најбоље семе вала у најбоље време бацити.“

Р.

Броћ у Француској.

У Француској се највише сади броћ у Авињону. Овде је земља за њега одвећ добра, јер је кречна, лака и богата. Иловача је такође добра за броћ, ал га је после тешко чинити; избира се дакле за њега такова земља, која доста песка у себи има, да иловачу мало раздроби. Дубоко је орање или боље копање нуждно, да се жила, дакле онај део биљке усавршенствује, који ону скупу боју даје, због које се броћ и сади. Нуждно је и то, да се земља добро нађубри. У Холанду и Фландерској

су они сељаци најбогатији, који краве негују и број саде. Разлика у минералним честима земље има највећи уплив на црвену боју. Сееландска земља је већ од сиротиђи земаља на минералним честицама, зато је и селадски број много жући од француског. У француској се онај број вади, који је у пролеће из семена изникао; а у Сеелланду се са жилама множи, које се месеца маја забадају.

О начину како се број сеје и сади нећемо сад говорити, јер смо лане у броју 4. о том говорили; још ћемо опом додати, да је леје нуждно плевити, и да се с' лозом у Француској марва рани. Жиле од старије биљке су много скупоценије од млађи, јер су на боји много богатије, а особито ако се жиле трење, у место друге године повазде. Жиле се у Француској на три начина суше: на сунцу, у ладу и у пећи. Сушење на сунцу није користно, јер жиле губе на тежини и на доброти; најбоље је у ладовини. Најпре се жиле добро од земље и од мањи жила начисте, пак се онда суше; кад су већ добро суве, онда се однесу у за тај посао направљене суваче, где се између, пак се онда тај пра у бурад мете и шиље на све стране по свету, за врло добре новце.

Француска добаја годишње за њен број 6—7 милијона талира. Зар неби и наши сељаци то чинити могли, те да толики силни новац добију, да број саде? Богами боље би погодили, нег да им штир по баштама расте. Упутство ће наћи у 4. броју „Тежака" од прошле 1871. год. **Р.**

Лековита снага суви шљива.

Воћарство нас незадовољава само, са његовим лепим и укусним плодовима, него нам још ти плодови и за лек служе.

Сваки дан се све више и више суво и фришко воће за лек противу једне или друге болести употребљује; и многа болестници имају само воћу благодарити да су оздравили. Писац ови врста, патио је јако од *шуљева*. Путујући у Карлсбад, упозна се случајно са једним старим искусним лекаром на железници, и у разговору потужи му се овај на његове *шуљеве*. Писац му приповедаше, да је тумарао због његови шуљева у Карлсбад, куд пели по други пут иде, у Кисинген и Маријенбад, и до данас му ово купање у тим бањама помогло није, пак поред тога је још и друге лекове употребљавао, да се изхода у лов ишао, што му је саветовано било; и опет никад помоћи! Лекар пак горечечени, каже му да се он свега мане, и да *једе „суви шљиве"*. Он лекара послуша, и од оно доба, од кад шљиве једе, осећа себе сваки дан све здравија, и вели, да је данас сасвим здрав.

Будући се код нас небројено људи налазе, који од шуљева и стомака пате и болују, то држимо да смо с' овим чланком таковима добро дошли.

Ово је лек врло јефтин, па га свако покушати може, а и многи нас уверавају да су се шљивама помогли.

Сваки дан на дан ваља појести у јутру 4—6 скупани, (зрели и добро осушени) суви шљива и мало опе чорбе у којој су шљиве куване биле; чорба мора ладна бити. Са шљивама се може и земичка једна појести, пак ће се лековита снага суви шљива за кратко време указати. **Доктор Л.**

Маовина на воћкама.

долази од киселе и хрђаве земље, и на опе воћке долази, које су у уским, зидом заграђеним баштама усађене, у уским долинама и т. д. Овакоио воће треба премазати са 3 фунте гниса и с' једном фунтом жуте земље, ове се две ствари са водом начине, и дрва се с' том смесом премажу. Маовине од овог нестане, и воћке лепу светлу кору добију.

Друго средство, које се против рака и други болести на воћки употребљује, састоји се у тим, што се с' пролећа такова болесна места добро изсеку и начисте, а при лепом сунчаном дану се са терпети ном намажу. Скоро ће се увидити моћи, како тим начином лечена дрва нов живот добију и како доцније плодна и здрава буду. **Р.**

О „сувој болести" козијој.

Кад видиш да ти коза при доброј рани слаби, то знај, да је пала у суву болест, која од слабог стомака најзаше долази.

У овој болести престане коза сасвим јести, и слаби поред најбоље и најпитаније ране. Ово се средство има употребити, које брзо помаже:

Узми корена од: горчице траве,
анђелска корена и
мацине траве

од сваке по 20 драма, стуци у пра, и направи с' медом од тог густ пекмез, ког двапут преко дана, као голубије јаје велике комадиће, кози на језик намажи да прогута. Ово све дотле чини, док болести нестане. **Р.**

Члановима помагачима у месту.

Г.г. чланови помагачи, који се овде у месту налазе, а хтели би семења за своју башту имати, нека изволе тога ради доћи у друштвену канцеларију, где се семе налази. Добити га могу сваки дан од 10—12 сати пре подне.

Дужницима.

Г. г. чланови помагачи и претплатници „Тежака“, који друштву овоме што од *прошли година* дугују, умољавају се учтиво, да свој дуг што скорије одуже.

ОГЛАСИ.

(За оглас плаћа се од ситног реда, или место које он заузима: први пут 1 грош чарш., а сваки други пут по 15 пара.)

У **главној српској књижари** и у књижари **Вел. Валожића** у Београду могу се добити ове књиге:

„ГАЈЕЊЕ ПЕРНАТЕ ЖИВИНЕ“

написао

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

са 14 слика.

Цена јој је 4 гроша чар. или 40 новч.

ПРЕСЕЧКА. КАКО СЕ СЕЈЕ ХРОМИР. МРЕНА.

МАЛА ЗЕМЉОДЈЕЛСКА

ЧИТАНКА.

ЗА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У ЦРНОЈ ГОРИ

написао

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

I. ЗЕМЉОДЈЕЛСТВО. СА 43 ДРВОРЕЗА.

Цена је 100 пара или 30 новч.

Осим ових књига, може се добити у реченим књижарама и књига: **СВЕ О ПШЕНИЦИ** написао Др. Ђорђе Радић. Са 42 дрвореза. Ово је дело награђено од „Друштва за пољску привреду“ са 50 дуката цесар. Цена јој је 3 гроша чаршиских или 30 новчића аустр. вредности.

ОГЛАС.

Влада Аустро-Угарска доставила је преко овдашњег ц. кр. генералног конзулата, влади нашој, да ће у Децембру месецу ове године држана бити у Бечу изложба млека и свеколиких других производа од истог, као и справа, посуђа, модела и цртежа, млекара — (станара — стаја) целисходних за што корисније и практичније чување, прераду и уопште употребу млека. Изложба за млеко и од овога производе, приступна је само за земље Аустро-угарске, а за оне друге предмете, она је међународна и потом приступна поданицима и других држава, с правом и на одређене награде за изложене предмете, који исту заслужили буду. Ово се обзнањује свима онима, који би хтели исте изложбе учасницима бити. Ближи услови сазнати се могу из програма одбора за речену изложбу.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

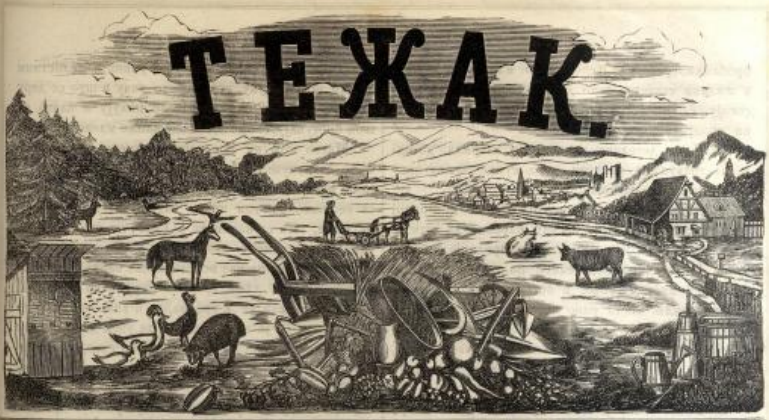

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. | Издаје: „Друштво за пољску привреду.“ | У БЕОГРАДУ.

Излази сваког 15. и 30. дана у месецу. | УРЕЂУЈЕ ПРИПРЕЖЊИЦО: МИЛОВАН СПАСИЋ | Стаје: 40 гроша ч. или 4 нем. годишње.

БРОЈ 12. | 30. АПРИЛА 1872.

Детелину ил' ливаду?

Кад би се наши сељаци дојакошњег, држању довољно марве баш неодговарајућег начина газдовања оканули, и за своју се марву боље заузели и постарали, пак мјенимо газдовање увели, онда би им ја рекао: да пре детелину посеју, него што би ливаду за ту цјел употребили, и то из ови узрока:

Детелина је највећа подпора земљодјелска, гди се марва држати жели; јер као што је познато, само је онде природни производ пиће сигуран. 1. гди су поднебије и земља влажни, или 2. гди се се све умјетним начином навлажити даду (ово би умјетно влажење код нас скупо стало). Ако пак прво није, а друго се не може, онда зависи производ н. пр. сена на ливади, само од случајног времена преко године, а онда се на таково производење пиће ослонити не можемо; и због тога онај газдалук, који се на производ сенокоса и ливаде само ода, тај никад сигуран није, да ће за своју марву преко зиме доста пиће имати. Суво поднебије, сува земља и година, опале и утуку траву, а ливаде сасвим погореле и ћелаве остану; и детелина у сувој години наравно да пострада, ал никад не као трава. У таком случају наши скотови или гладовати морају, или им газда број умалити мора, или се мора на то склонити, да пићу купује, што је одвећ скупоцено. Пта више и оне посејане, и умјетно навлажене ливаде пропаста морају, ако им година и *најмање* неудесна дође, и то опет само зато, јер су траве, које са жилама дубље од своји природни сестара не допиру, пак у већој дубљини ране потражити, нису у стању. Зато треба земљодјелац оне траве да сеје, која са жилама својима дубоко у земљу продиру, којима суша тако лако шкодити неће, и које напослетку спољашњем упливу поднебија тако подложне нису, као обичне ливадне траве, а то су све врсте детелине.

Детелина има вишегодишњи и једнољетни. Прве се сваком препоручују, а између њи особито *луцерка*. Ова се врста истина код нас сеје, ал прама нашој потреби, врло слабо. Ова се детелина због њени особити следећи својстава, сваком и сама препоручује:

1. Њене жиле тако дубоко у земљу продиру, да су оне постојећим временим променама врло мало подложне, особито им пак суша не шкоди, као ливадним травама, дакле је производ детелине много сигурнији од производа ливадни трава, а *сигурност у производу пиће је највећа подпора земљодјелска.*

2. Ова, као и све вишегодишње детелине, има то својство, да себи врло много раме из ваздуха

прибавља, средством њеног силног и широког лишћа; а жидама својима тамо у земљу продру да рану сисају, где ни једна друга ливадна трава допрети, ни продрети не може.

3. Честа детелина тако земљу закрили, да никаква травуљина растети, и да сунце земљу тако лако висушити не може.

4. Детелина скоро у свакој, и мало дотераној земљи успјева; а то је сасвим паравно, да што је земља боља, тим је и успјевање напредније и боље.

5. Вишегодишње детелине подгнојавају земљу опадањем листа њиовог и остатком њиови жила, а тиме земљи доста ране остаде. Детелина дакле два прихода гаји доноси: прво му стоку нарани, а друго му и земљу поправља, подгнојава и чисти.

Још има правих својстава детелина и с' друге стране, а та су:

а. После сваке детелине успјева однеђ добро сваки усев, јер у подрањену земљу дође.

б. Од детелине сено свако марвиче радије једе, нежели од ма какве друге траве, а и хранеђа спага детелине је много већа, и спрам други трава стоји у сразмеру као 100 спрам 90; а извртност детелине потреба ни да споминьем, то је сваком познато.

в. Производни су трошкови детелине, ако не мањи, а оно толики, колики су и од ма које друге ливадне траве, која, нити земљу подрањује као детелина, нити је у хранеђој снази као детелина, нити је марва тако воле као детелину, нити крава толико млека даје, као од детелине.

Детелина је дакле у сваком обзиру права подпора земљодјелства, и због тога треба сваки економ за марву и краве да је сеје, и увек ће боље погодити да њу посеје, него што би ливадне траве сејао.

За нас је бар данас овако нужно. **Р.**

О мужи

Код газдовања са млеком и кравама, мужа је од големе важности; млого од ње зависи колко ће ко и какво млеко добити.

Закони муже. Пре муже ваља са млаком водом виме прати добро изпрати и изтрти, и зими а особито лети, па особито онима у шталама држаним кравама.

Они што краве мужу, ваља да своје руке добро оперу, и да су у свему здраво чисти људи.

Исти ти ваља да су јаки, а тихи и благи; ваља да ји краве познају и да су обикле на њи. Познато је, да се уме крава стиснути, па нимало млека недати кад се усиђи, а то увек учини немилостним људима, што је туку, гурају, што вичу и што се деру на њу; где опет онима, што је милују и благо са њом поступају, све до последње капље млеко одпусти.

Млеко што на последку у вимену остаје, најтеже се измузе, а баш је то најбоље и најмасније; слаб музар баш то најбоље млеко остави, па шта га се само на том преко године изгуби; а више на оном, што се начинити ваљало; па онда и крави самој то у вимену заостајуће млеко шкоди тим, што се угрудва, па све остало млеко заптије и крава засуши; а кад дуже времена угрудвано у вимену постоји, укисели се и уквари, те и виме оболе; зато је нуждно да је музар јаки, и да увек до последње капље виме измузе, гнечећи и вукући сисе, ал и гурајући краву по вимену као што чини теле кад сиса.

Како при ранењу, исто тако ваља и при мужи одређено и уобичајено време најстрожије држати.

Немирну при мужи краву ваља благо утишавати, на мекиње и со варајући је, гладећи и чешкајући, са благим гласом њу зивкајући и т. д. Ако би се бацала и немирна била, утиша се кад јој се повећа у ладну воду умочена крпа на крста метне; ако и то неби помогло, онда би јој једну предњу ногу, леву, у вис подићи и привезати ваљало, да на једној стајати мора, уколенчити је; ал што год са благости бити може, ваља учинити; силом везивање и држање, гурање и вика ретко добра учини, то је готово колик батине.

Оће кадкад у музара крава да млеко застане, да се заптије; најзвише то бива после назеба ил набоја. Најпрече је ту, са топлом јој кашицом више неколико реда обложити.

Кадкад се виме изкока и изпуца; онда га ваља са људском мокраћом који ред опрати, ил са жутим воском у зејтину растопљеном који ред намазати.

Осведочено је, да готово једнако млека буде, та пет пута, та дваред на дан краву музао: врло је мала разлика на теглама, а врло велика на млеку. Што се чешће музе, то се све лошије млеко добива. У нашу теране краве и неногу се више нег дваред мужи; а и оне код куће рађене трицут на дан мужи, то је довољно и највише.

Чим млеко тек помужено, ил тек затри принешено, грушати се стане, онда је време престати од муже; то бива 40 дана пре телења, онда постане млеко гушће, балаво, бљутаво и слано, нестане из њега сира и шећера, и тако остане до телења, и неколико дана иза телења, а онда почне опет помало своју праву нараз добивати. Раније од муже престати не ваља, јербо се научи крава на сушу; а дуже је мужи не ваља, јер то млеко није ни зашто.

Чим је млеко помужено, ваља га одма у згодне судове одцедити, и у згодне коморе на мир оставити.

Судови. Цедиљке, ведрице, тегле, лонци и карлице, и све остало посуђе, у којима се млеко држи, и што са млеком посла има, ваља сасвим, ал сасвим да је чисто; ко је рад да добро млеко има, и да му се дуго држи, ваља ји увек добро изрибати чешће парита и лужити, увек добро изваирати и умити, па добро осушити, лети на сунцу, зими око ватре ил пећи. Ништ није тако деликатно као млеко што је; сваки трун, сваки задајак кадар је њега укварити, или му непријатан који укус ил мирис дати, што се чак на путеру и сиру од тог млека прављеном познаје.

Најбољи би били стаклени судови, ал су скупи и лако се разбијају.

У бакреним судовима најбрже се уквари млеко; још кад нису добро калајисани, па кад млеко ужасне у њима, киселина млека са бакром се свеже, па најгрђи отров људма начини.

У калајисаним земљаним и у дрвеним судовима најдуже се млеко одржи; ал баш њи најчастије држати ваља, најчешће кувати, парити, рибати и т. д. јер се у њи, особито у дрво, најбрже киселина залеже, па свако млеко часом уквари. Р.

Нешто о ротквама и ротквицама.

Многи ће се од поштовани читаоца може бити и насмејати, да се још и данас о овако старом рашћу упутди дају; и опет ми долазе многи с' питањем: зашто су ротквице тако тврде и неукусне, а ротке тако дрвенасте? Будући да ми није могуће сваком посебице одговарати, то ћу овде казати свима шта је томе узрок.

Као што се код сваког биља на својства оне земље гледати мора, где ће се биље посејати, исто је то и овде нужно да прво прођемо.

Црна, мекана и добра земља, рађа најлепше ротквице; сув песак није ни на који начин за ротквице, јер у сувом песку бивају тврде и неукусне, и већа се част цвећа. — Песковита земља, која је више година ђубрена, такође је за ротквице добра.

Што се ђубрења тиче, то се може рећи, да ротквице како у фришко ђубреној, исто тако и у устојаној земљи расте; ако је земља лагана и влажна, то је увек добро ђубрити, јер ђубре земљу угреје, и у таковој земљи пре нарасте. Сејати се може сваке 4 недеље, како би један нараштај другог достигао, јер су старије већ тврђе. Први се пут посеју с' концем фебруара — ако је земља већ одкраљена, — други почетком априла, а трећи и последњи пут почетком маја; доцније није препоручљиво ротквице сејати, јер при оној јаној препеци таке у семе иду, без да су ротквице и бар мало крупније нарастле.

Што се сејања тиче, то препоручујемо и упућујемо наше газде и баштоване, да ротквице нипошто у често не сеју; јер од у често баченог семена, никад лепе ротквице добити нећете, ма семе како добро било. Најгоре је то при сејању ротвица, што семе чешће падне, пак поједине ротквице немају доста места ни ваздуха, да се као што треба развију, него израсти нека дугачка жила, у место лепе округле ротквице; кад наши баштовани овакови жила на њиовој леји имају, а они то онда семену приписују, а семе је могло најбоље бити. Оно је најбоље семе на редко бацати, а између њега купус, келерабу, кељ и т. д. садити, које много спорије од ротквица расти.

Најбоље и најукусније ротквице су оне ране, округле и ружасте боје.

Ако семе није од *пресађене* ротквице добивено, то онда никад лепог рода добити не можемо, јер најлепше се морају за семе оставити.

Код *ротке* имамо то само приметити, да њој особито у црном песку, који је одпаднутим лишћем ђубрен, одвећ добро прија. И ова се има на редко расадити, за сваки расад нека остане бар 6 □ палаца; у често сејане, бивају ситне и одвећ дрвенасте.

Е то је, што сам о ротквицама и ротквама имао казати. Р.

Пипа.

Кокошија болест.

Са више страна сам дознао, да кокоши од ове болести мањкавају, пак зато ево лека. Ова је болест име њено добила од гласа, ког кокоши у њој од себе одају, и никако недолаза од нечисте воде, као што многи потврдити желе; јер, колико би милиона кокоши ову болест добити морале, које из устојаних бара и ђубрењака воду пити морају; ово противослови искуству. Да, познато је, да ни једно живиче не натерано неће оно пити, што би му шкодило, то само чине — људи.

Покушај, и мети једну чинију чисте воде у авлију, где доста ђубрета и мокраће има, или тамо где се нечиста вода слива, пак ћеш видити, да ће кокоши и остала живина оној гадној трчати и пићу ју је, а чисту ће оставити. Пак нека и то буде, да од нечисте воде ова болест долази, ипак нема

друга средства, но „ваши“ у глави убити. Цела ствар овако стоји: кад примјетиш да ти пиле почиње крилце спуштати, или га баш сасвим телу неприљубљавати, тако га узми, погледај на главу, пак ако нађеш у у глави две, три или више вашиј, које су угасите боје, и испрва иалене, за неколико дана пак тако се наједу, да добију величину купусног семена. Ове су ваши дакле једини узрок *шиве*, и њи уклањати треба, а уклонивши ји или руком кад ји повадиш из главе, или још боље, кад на главу накапиш једну или две капи рибље масти, пак по глави добро растреш, и такова кокош никад више *шиву* добити неће, јер од тога срмрада ваши беже.

Ко ово незна, пак пусти пиле са спуштеним крилима трчати и јести, то ће му ваши изгризти најпре кожу с' главе, пак ће се онда и у кост увући, којим поводом пиле неосетљиво постане, очи више пути склапља, и напоследну мора угинути. И матораје кокоши могу то исто добити, само што си ове могу лакше и саме помоћи, или изгребу ваши из главе, или једна кокош другој из главе искључа и поједе.

Ово остане код матори кокошака и код пилића прави узрок *шиве*, а рибља маст једино средство против ње. Од седам до 8 година, од како је ово мени једна сељанка казала, није ми ни једно пиле од шиве угинуло, а да нисам то знао, угинуло би ми зацело до 40. Помоћи дакле треба одма, чим се они знаци укажу, док се још ваши надули и напели нису.

Р.

Нешто о кудељи — конопљи.

Енглез неки Форт, говорио је недавно у једном збору економском о кудељи, између осталог ово:

„Кудеља је биље врло благодарно за труд, који се за њега полаже, ал и онога утуче, који непаметно с' њоме посупа.

Прво питање које се при сејању кудеље предложити мора, то је: каква је земља кудељи најугоднија? Без сумње је најбоља трошна и тешка земља; где се год прилика да, ту врло добоко кудеља жиле пушта, и онда даје високо и јако стабло.

Ако је тешка земља за њу најбоља, није с тим речено, да она у лакшој земљи родити не може, јер се из искуства зна, да је при паметном и вештом обдјелавању лаке земље, на таковој кудеља исто тако лепа и велика била, као и на тешкој; ал је с' тим речено, да је на тешкој земљи сигурнија нег на лакој. Годишња времена имају овде наравно велик уплив. Обште правило се овде не може у том смислу дати, ал је доказано, да је свака она земља за кудељу добра, која је и за пшеницу добра, и да после пшенице посејана кудеља на тој земљи најбоље прти, а искусило се и то, да је после кудеље најбоље јечам сејати. Пра сејању кудеље морамо ту цјел пред очима имати, да фина и дугачка влакна произведемо, зато је нужно семе у добру земљу и у често бацати. Семе старије много је боље од јесенашњег. Израчунано је, да на 1124□ фата треба 2¼ сатлика семена бацити, и увек је боље више нег мање. Кудеља се у оно исто време сеје кад и јечам, или би се време овако опредјелити могло: не пре од месеца марта, а не доцније од априла, дакле између 1—вог марта и последњег априла. Да је кудеља за чупање дозрела, познаје се по тим, што доње лишће опадати почне, и што је семе загаситије боје. Пре него што ће се чупати почети, треба добро на то пазити, јер од тог јачина влакна зависи; рано изчупана кудеља даје слабо, а доцне изчупана одвећ круто влакно.“

Р.

Шупа (појата) са покретним кровом.

Путујући кроз јужну Француску, видио сам код бољих газда овакови шупа, које они за своје сено правише, нарочито пак за суву детелину.

Овако они то праве: начине кров на 6 ћошкова, пак онда ударе 6 стубова у земљу, тако да у сваки ћошак од крова, по један стуб дође. Тај кров мора врло лако скопљен бити, да се како и подизати може. Колико сена имају, толико кров подигну, сено сложе, пак опет кров на сено спусте. Кров покрију сламом. Лако направљен кров подижу и с' моткама, или имају нарочито витло, пак онда с' најзаном дижу.

Р.

Вунене рите као гној

Сваки ће економ знати — или бар треба да зна —, да су живински остатци одвећ добре ствари за гојење, јер имају у себи угљевито-киселог пишадора, ког они биљу за њиово издржање и рану одају.

Полезно дјејство ова гојења ствари нетраје увек једнако, оно се управља по природи остатака. Жиљаво месо и кри, црева и цигерице, мртве рибе имају ограничено време дјејствовања, које скоро ни годину дана нетраје; јер при брзом разтварању ком су ове ствари подложне, пропадне један део, киша испере пре него што би га земља усисати могла, а остатак, који овом упливу није подложан, одвећ се брзо растопи и на мах дође са бићним жилама у додир.

Има пак још једна врста живински остатака, које обртност сељану на располагање остаља, ал који се на жалост слабо употребљују; ми овде мислимо однадке и рите од вуне, којих је вредност од столећа већ као гној признавана.

Да ове ствари дјејствовати могу, мора једно вештество у сајузу са ваздухом лаганом растварању подлећи. То вештество мора таково својство имати, да се ваздух у њему по потреби и мењати може, да ваздушну влагу и кишницу воду у себе упија, те се тако тим са пишадорским испаренијана насити, која оно после земљи одати мора; за тај посао мора то вештество и шупљикаво бити. Рите и однадци од рита, имају сва та својства.

Ако би пак но рекао, да се рите лагано растварају и трупу, то ћемо таковим одговорити, да се то и ускорити даје. Ово бива, кад ји неко време у шталаско ђубре оставимо; овде се напоје са зиојем и мокрађом, пак постану тим бољи и јачи.

У Немачкој праве гомиле од такове смесе, то јест од рита и шталаског ђубрета, и тако претрупу.

Рите, које ће се за гојење употребити, треба изсећи на мало комаће, како би се једначије по земљи прострти, и како би једначије на биље дјејствовати могле. Р.

Спанаћ.

Из наручбина на семена која нам стигоше, могли смо увидити, да је *скоро* сваки члан и спанаћа себи наручио. То нам је баш повода дало, да кажемо упутак при сејању спанаћа, како би овај подпуни свој развитак задобити могао.

Он закчева у обште сунчано место и фришка гноја. Њега можеш сејати кад ћеш, ал најбоље у првој половини месеца августа, после пасуља или гра'а, само се мора леја на ново нагнојити; с' успјехом се може и с' пролећа сејати, и то концем марта или прве половине месеца априла; само што се овај с' јесени посејан дуже употребљавати може, јер оба заједно у семе иду, и овај с' пролећа и онај с' јесени посејан. Гдикоји га сеју у редове; ово није добро, јер се биље овако не може доста раширити. Најпробитачније је на ређе га посејати, којим поводом биљке много веће лишће рађају и доцније у семе иду. Ако је спанаћ с' јесени посејан, пак те зиме нападне много, или нимало снега, те је зима сува, онда треба спанаћом посејане леје сламом или сувим лишћем покрити. Обећили добра семена да добијеш, а ти остави само неколико најлепши стручака за семе, а друге све повади; код сваког семењака струка по једну тачку забоди. Како семе на стабљики своју зелену боју изгуби, и доле лако опадати почне, треба стабљике одсећи пак ји оставити, или обесити, да дозревају, а кад семе на њима сазре, треба га скинути и оставити; а семе од спанаћа је 6 година добро, и задржи за то време подпуно своју клијајућу снагу. Остале стабљике имају такођер семе, ал ово ни близу није доброти првога, зато се пазити мора да се не помеша једно с' другим. Округло је семе боље од вр'стог.

Спанаћа има више фели, од којих морамо ту нови спанаћ *своји*ски споменути, ког је друштво чановима послало. Овај спанаћ заиста заслужује места у свакој башти, јер је његово лишће скоро још једном тако велико као обичнога спанаћа тако је и доходак двапута већи. Р

Со као лек и јед.

Колико је со корисна, да без ње наша живина неби ни живити могла; и колико је со управо лек, којим се многе болести одвраћају или баш лече: толико је непримерна пораба соли опасна, те се со онда претвори у јед, у отров. Ми ћемо овде избројити оне случаје, кад се је треба окануги.

Кад немаш доста пиће, немој марви рану одвише солити, јер со помаже пробаву, те ће марвиче пре огладнити; а кад се пробуђује глад, која се неможе умарити, то онда живиче мора мршавити. — И онда неваља со у рани, кад је живиче пунокрвно, кад крв наваљује у какав племенити орган, кад су му нажарена црева, желудац, плућа, јетра, меур или утроба. Које су главе од нарави раздражљиве и живе, тима неприја со ни у здрављу

ни у болести. Опасно би било равнати се у таквом случају по нагону (инстинкту) живине, јер све овакове животиње радо лижу со. — Може се догодити, да управо живинче слабог стомака тражи со. Ако му ју даш, раздражићеш му апетит, пак ће више јести, него што може пробавити, и онда мора наравно оболети.

Со је отров, кад се даје одвише, наиме
коњу 2—3 фунте,
говечету 3—5 фунти,
овци 12—16 лоти, а
крику 8½—10 „ .

Кад се живинче отује соју, ладно му је сво тело као лед, грчеви га ватају, пак му се онда узму стражње ноге. После ови појава живи марвинче само јоште 10—24 сата. **Р.**

Како се детелина за семе оставља?

Ако оћеш да ти детелина за семе сазре, онда мораш увек код *беле* детелине први раст оставити да сазре; јер ако други подраст за семе оставити желиш, то не ваља, јер не може други подраст толико сазрети, да зрело семе донесе; код *црвене* се детелине већ разно поступа. На гдикојем земљишту раћа *црвена* детелина прво раста тек мало семена, или не раћа баш ништа, а на против раћа другог подраста увек подосто семена. Стално правило не може се овде никад поставити, јер се најпре земља упознати мора, на којој се детелина сеје: да-ли раћа доброг семена првог раста, или тек у подрасту. Вршење семена из сламе врло тешко код детелине иде, зато се мора зими при сувим мразевима чинити. Обично вршење није довољно, ту мора бити особита справа за тај посао, а ту ћемо доцније нашим читаоцима у дворезу ставити.

Исто је тако са овом обичном нашом *алавом* детелином; и ту се најпре земља сазнати мора, пак онда детелина за семе оставити може — јер после сва мука узалуд.

У неким предјелима се са једног јутра до 4 цените семена добити може. Обично пак 2—3 цените по јутру. Детелине семе можеш дуго оставити, јер оно своју клијајућу снагу и доброту више година задржати може. Годину старо семе исто тако с' добрим успјехом употребити можеш, као и сасвим фришко, пак и од две године, ако је добро сачувано. Само га мораш на суво и промајно место оставити. **Р.**

Соразмјерност разног семења, к' месту, на којем се сеју.

На једну леју од 4 стопе ширине и 18 стопа дужине, треба од семена шаргарепе (мркве), ако је човек о доброти семеца уверен, 1½ лот посијати. Оно би истина доста било и 1 лот посијати само, кад би се ово семе тако једнако као друго семе посијати могло, и кад неби много зрно пасекома у земљи појела. И зелен треба плевити, пак се и ту гдикоја биљка у место траве изчупа, а и оне врло у често израстле биљке, разредити треба, јер две и три жилице никад неће на оном месту тако дебеле бити, као кад би на том месту једна једина стајала.

На оноликој леји треба од лука семена 1 лот, од салате и спанаћа само ½ лота. Ако пак није човек о доброти семена уверен, увек добро чини, ако више посеје, пак је после лакше у често стојеће разредити, нежели после досејавати.

На леји од 4 стопе ширине и 8 стопа дужине треба од белог и црвеног купуса 1 лот. Иста ће ова саразмерност важити моћи и код: келерабе, карфола, целера, репе, ендивије и другог подобног зеља. Допустили пак место на леји, где је разсађена ротква, посијан пасуљ и гра, може се увек између таковог зеља, по гдикоје семе купуса бацити, јер се то увек гледати мора, да се у башти свака стопа земље на леји употреби, будући се многа празна земља у стазама оставити морају, где се баш ништа посијати не може; зато је нужно да се леје у башти добро и дубоко копају, и кад је год нужно да се подрањују.

На леји од 4 стопе ширине и 9 стопа дужине, треба посијати од першуна семена 1 лот, то је најбоља соразмјерност.

Који дакле ово зеље сеју, тако нека поступају. **Р.**

Чишћење стоке.

Сваки се вара, који мисли да није нужно краве чистити, исто тако као и коње. Ако се чишћење пренебрегне, може лако и бољa какна наићи, јер чистоћа је прво, што се код сваке марве испуњавати има. Краве само онда подпуно здраве бити могу, кад су чисте, а не блатом умазане, јер онда не може испарење, уредно дјејствовати. У оним предјелима — особито швајцарској — где је обичај сваки дан краве чистити, можемо само лепе, здраве и пуне млека крава видити, и у тим предјелима ће врло редко какова болест наићи, а ту су краве и много здравије и крепље.

Треба данде краве сваки дан са четком или сламом очистити, да јој се ђубре неулени за длаку, као што на жалост свуди код нас видити можемо.

Овај посао можемо тим више олакшати себи, кад под краву сваки дан преко ноћи чисту сламу простремо, и непустимо је, да се у свом собственом ђубрету ваља, а и ђубре треба после балегања одма из штале извући.

Наши људи мисле добро је њој кад има доста јести и пити. Али се ту јако варају, јер ми опет кажемо из искуства: *да је боље мање ране а више чистоће, нежели много ране а да мора у блату до горњи чланака стајати.* Ми смо и лане наше читаоце опоменули на ону сељачку изреку: *„Да је марва добро очишћена мала урањена“.* **Р.**

Користи рањења оваца са дудовим лишћем.

Доказано је данас искуством, да је за овце најбоља рана дудово лишће. На прошастој земљодјелској изложби у Прагу, показивали су једног овна који је са дудовим лишћем рањен, и поводом тим му је вуна као свила изгледала. Још је један ован бијо, који је такођер са дудовим лишћем рањен бијо, пак је и његова вуна као свила, јака, светла, изједначена и упружна била. За овог овна су газди давали 1000 форината а. вр! Трећи један, бијо је такођер од тог истог господара изложен, бијо је тежак 123½ фунте, а с' рањењем с' дудовим лишћем, нагојио се је за једну годину у 22 фунте. Само главнија вуна с' њега, износила је 7 фунти и 10 лоти.

Овај господар је ту мисао имао, кад је овце своје са дудовим лишћем ранити почео: „кад се свилене бубе, које свилу преду, с' дудовим лишћем ранити морају, може бити, вели он, да ће то имати и на овчију вуну утицаја, кад би јој с' дудовим лишћем ранијо“. Пак тако и јесте! **Р.**

За младе воћке је

при суши врло добро, кад се около стабла после кише намеће сламе, или порећају цигље, јер ово одржава воћки влагу, и неда да се земља изсуши. Ово сваки пека чини, који воћке негује. **Р.**

ГЛАСНИК.

ИЗВЕШТАЈ

О СТАЊУ ПОЉСКО-ПРИВРЕДНОМ У КЊЕЖЕВИНИ СРБИЈИ.

Месец Фебруар 1872. год.

Како је господин министар финанције наредио, да се економни извештаји из унутрености по оном образцу шаљу, који је — по завјетаву госп. министра — „друштво“ ово саставило, и то тако, да се посебна извешћа сваког среза у оригиналу господину министру шаљу, — то ћемо и ми од сада тачна економна извешћа сваког месеца у овоме листу доносити моћи. Почеш је за пољску привреду месец јануар у опште наведеног значаја, то почиње читаоце наше извештавати са месецом фебруаром.

Сва добивена извешћа своде се на то, да се непогодност времена ради није у првој половини истога месеца ништа радити могло, а као је у другој половини преме попустило, то су људи у свима крајевима приопуштали да ораду, и да кукурузу да усеју; само народ среза омољског у округу пожаревачком није могао ништа радити, једно што се тамо због лаћоће слабо оснимца сеје, а друго што се није могло због неугодног времена под кукуруз, који се тамо највише сеје, ни угарити.

Оснимца, која је јесенас посејана, не стоје свуда баш најбоље, а то с' једне стране зато, што је од јаке зиме измрзла, као што се то из округа крушевачког јавља, а с' друге опет стране, што је од превелике зимске влаге изтрула, као што је случај у ваљевском округу. И ово је све, што се за сада о пољским усевима рећи може. а о воћу и винограду не може још говора бити, осим једино то, да су виногради, која нису загрнути били, где их је обичај загртати — леденом прозебли.

Но на жалост са **стоком**, нарочито с' овцама зло стојимо, јер их, изнимајући неке крајеве, свуда **метља** тамани. Но не само да овце од њега скапавају, него су заражене и говеда, коне, пак и свиње, но ово у врло малом сразмеру од те болести скапавају. Поред метиља, болује стока, а нарочито овце и од **мтроке**, а говеда од **мутова крви**, нарочито у подринском и ваљевском округу; у овом последњем и коњи и остала перната живина нагло гине.

Болести никакове није било тога месеца у округу крајинском (бар но извешћу тога начелства); даде је никако није било: у срезу козничком, округу крушевачком; у срезу јадранском, округу подринском; у срезу голубачком, округу пожаревачком; у срезовима качерском и пронгорском округа рудничког; у целом ужичком округу, у приречком није такођер било никакове болести на осталој стоци, осим што се на козама нека болест појавила. ал' се не каже: каква је. У срезу студеничком, округу чачанском нема, а на против у срезу трнавском скапавају овце од метиља тако силно, да од 50 комада само по 10 здрави остану. У округу шабачком, срезу посаво-тамнавском појавио се метиљ само по негде, а у срезу мачванском га никако није било.

О свиларству и пчеларству није се могло овога месеца ништа рећи.

Али се на све стране на силеснотуженица туже, које ће се тешко изтребити моћи, јер што се по пољанама и очисте, навале друге из оближних шума — нам опет зло.

У овоме месецу било је — осим омољског среза у округу пожаревачког, свуди доста рано на народ и стоку. Народ среза омољског купује себи пужну рану на Крајине.

По званичним изводима. **Р.**

ОГЛАСИ.

(ЗА ОГЛАСИ ПЛАЋА СЕ ОД СИТНОГ РЕДА, ИЛИ ШТОТО ПОЉЕ ОН ВАЖНИЈИ: ПРВИ ПУТ 1 ГРОШ ЧАРШ., А СВАКИ ДРУГИ ПУТ ПО 15 ПАРА.)

У главној српској књижари и у књижари Вел. Валожића у Београду могу се добити ове књиге:

„ГАЈЕЊЕ ПЕРНАТЕ ЖИВИНЕ"

НАПИСАО

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

СА 14 СЛИКА.

Цена јој је 4 гроша чар. или 40 новч.

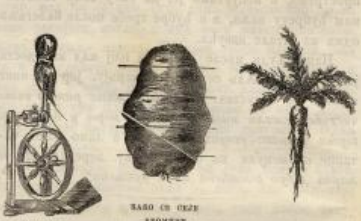

ПРЕСЕЉКА. ЗАКО СЕ СЕЉЕ ХРОМЕЗЕР. ЈРЕКВА.

МАЛА ЗЕМЉОДЈЕЛСКА

ЧИТАНКА.

ЗА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У ЧРНОЈ ГОРИ

НАПИСАО

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

I. ЗЕМЉОДЕЛСТВО. СА 43 ДРВОРЕЗА.

Цена је 100 пара или 30 новч.

Осим ових књига, може се добити у реченим књижарама и књига: **СВЕ О ПШЕНИЦИ** написао Др. Ђорђе Радић. Са 42 дрвореза. Ово је дело награђено од „друштва за пољску привреду" са 50 дуката цесар. Цена јој је 3 гроша чаршиских или 30 новчића аустр. предности.

БИК ЗА ПРИПЛОД НА ПРОДАЈУ.

Бик од 2 године и 3 месеца, **Швајцарске** расе, врло лепа и особито за приплод способан, продаје се у

ЊЕМЕЦОВОМ ПАРНОМ МЛИНУ У БЕОГРАДУ.

ОГЛАС.

Апотека код „здравља," сада постројена у шиварској улици бр. 59. у кући (некада званој „бело јагње") г. др. Холеца, прегледана је одређеном од г. министра комисијом, која ју је нашла по свима правилама и прописима уређену, као и да је свима потребама и довољном количином скорашњих лекова снабдевена. За то јављам поштованој публици да од сада могу издавати лекове из моје апотеке на пропис овдашњих практицирајућих лекара.

У Београду 2. Априла 1872. **Тома М. Панић,**

1—3 АПОТЕКАР.

ОГЛАС.

Влада Аустро-Угарска доставила је преко овдашњег ц. кр. генералног конзулата, влади нашој, да ће у Децембру месецу ове године држана бити у Бечу изложба млека и свеколиких других производа од истог, као и справа, посуђа, модела и цртежа, млекара — (станара — стаја) целисходних за што корисније и практичније чување, прераду и уопште употребу млека. Изложба за млеко и од овога производе, приступна је само за земље Аустро-угарске, а за оне друге предмете, она је међународна и потом приступна поданицима и других држава, с правом и на одређене награде за изложене предмете, који исту заслужили буду. Ово се обзнањује свима онима, који би хтели исте изложбе учасницима бити. Ближи услови сазнати се могу из програма одбора за речену изложбу.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. | Издаје: „Друштво за пољску привреду.“ | У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 13. | Излази сваког 15. и 30. дана у месецу. | УРЕЂУЈЕ ПРИВРЕМЕНО: МИЛОВАН СПАСИЋ | Стаје: 40 гроша ч. или 4 фор. годишње. | 15. МАЈА 1872.

Рани кукуруз „краљ Филип“ и његове добре особине и за наше одношаје.

Највећу част пољских усева, која се код нас сада сеју, неоспорно образује кукуруз, који поглавито служи за рану наших селских становника, а и за њиу стоке и то именом: свиња и коња. Кукуруз, при свима нашим пољопривредним недостатцима, награђивао је до сада скоро свагда и то обилато, труд земљораденика, јер је снага земље у долинама и онде, где се кукуруз већом части сеје, још неизцрпљена и довољна била, да биљки овој да потребне ране. Но ма кукуруз у свом приносу, у след изцрпљене снаге земље, у неколико и попустио, и ма колико се и размножење других такође полезних родова усева подпомагало, кукуруз ће опет остати наш најглавнији производ, јер труд земљорадника свакојако добро награђује, и рани нам највећу част земаљског жителства. Али поред свега тога, што се кукуруза тако много код нас сеје, опет има много крајева у земљи нашој, где се кукуруза врло мало или скоро никако, због оштре климе и доста кратког лета не сеје, и земљорадници, немогући ни пшенице, колико би требало, с користи сејати, принуђени су да сеју другу мање важнију стрмнину и да се ране овсеницом и после лебом од елде и ситне проје, и поред тога ограничени су и у гајењу својих родова домаће стоке, па због тога свиње никако и не гоје, почем немају жирородне горе, нити пак кукуруза, за исрану преко зиме. Овакових економних неприлика има и у другим земљама, и свет се је довијао, како ће и при таквим околностима, своју привреду што више сигурати, старајући се да у тим крајевима што више гајење стоке унапреди; оснује подузећа индустријална за прерађивање сирових производа добивених од сточарства и за прерађивање производа од шума, а и самим увођењем таквих усева, који труд земљерадника обилатије наградити могу. Овим начином дошло се је до увођења раног кукуруза, од ког више врсти има, па и таквих, које доспевају за 60 до 70 дана. Једна од бољиј врсти раног кукуруза, из брдовитих и планинских предјела француске, јест тако звана „краљ Филип.“ Врста ова недоспева тако брзо, као неке друге, али опет доспева за 100 до 110 дана, дакле за онолико, колико се на благо време и у сваком крају наше земље рачунати може. Кукуруз овај жућкасто је црвенкаст, од 8 реди и са клипом 7 до 10 палаца дугачким, добро роди, само ако се уредно обрађује, добар је за леб, качамак, а и за њиу свиња, јер је сладак као и наш обични жути

кукуруз. Кукуруз дакле овај поред те користи, што се сејати и плода донети може и у оним крајевима, где наш обични кукуруз због доцних мразева и врло ранних слана не може да сазри, може се с' користи до Иван-дана, а у оним крајевима, где постојећи усеви било усљед доцних мразева, или којим другим случајем потрвени буду, сејати и плода донети, ако само до Мијол-дана слане не буде, а корист је од ове врсте кукуруза још и то, што ако се обично, до летног светог Николе посеје, доспе рано и обрати се може до конца августа, те тако земљорадник добије довољно времена, да исту земљу, на којој је кукуруз посејан би, преправи као што треба за јесење жита, и посеје благовремено исто. Пошто је пак и сама влада наша, као што смо сазнати могли, ради разможења речене врсте кукуруза, учинила нужни корак, пославши по веће количине од истог кукуруза у неке крајеве ради раздавања приватнима за сејање, и пошто је и само друштво ово од истог кукуруза неку количину растурило, то је било па месту да наше земљорадениике овим путем упознамо са добрим особинама именованог раног кукуруза, и препоручимо им, да они покушају сејање исте врсте, нарочито пак у оним у брдовитим и планинским местима, где обични кукуруз сејати нису могли, па ако успеха увиде, да се постарају да га размноже, и што више сеју, и тиме себи осигурају принос од земље, који је досад доста слаб бивао.

Ко је прави сељак?

Од старина су још држали, да је сељачко стање не само честно и важно, него је и најсрећније. Ко као слободан човек на своме имању живи, са својом породицом земљу засејава и стоку одгаја, свој собствен хлебац једе, ко је срцем и душом у обрту са самом природом и своју срећу само од благослова Божијега изчекује, тај заиста може задовољан и срећан човек бити. Живот варошана је скопчан са великим бригама и немирима, од којих је сељак слободан, пак и многи великаши, и сам цар, кад оће брига и немира мало да се опрости, а он се повуче изван вароши, изван немира, на село — да ту мало среће и задовољства нађе, које је пређе у големоме свету у залуд потраживао.

Има земаља где је сељак презрен, где је само роб варошких становника; код нас тога нема, он је као поштен човек свој господар, који се у правди само Бога бојати има, и који се у свако доба са својим стањем поносити мора.

Прави је сељак један најсрећнији, најнезависнији и најслободнији човек; али притом мора баш *прав* сељак бити, а шта тому треба, ћу да разјасним.

Напред мењем: *да мора блага срца, проста и смерна чувства бити.* Од Божијег благослова све зависи. Ово најбоље осећа у најобширнијем смислу овај, који истина посејати и радити може, ал жетву себи по својој вољи учинити неможе; он је има онако дому однети, као што му је Бог на њиву дадо. Да Богу благодаран бити мора, позива га цела природа, у којој живи: златни сунчани зраци с' јутра на истоку, који му цео дан на посао његов сјају; хвалопјев птица у ваздуху, весело успјевање усева, плаво небо са сјајним звездама и цео годишњи благослов. Благо оном човеку, који тихи овај говор природе разуме, који се са својим надама на Бога ослања и сваки му дан у славу пои за оно, што му је дао! Бриге и невгоде у животу, без који ни један човек бити не може, неће му тако тешко пасти, као ономе, који се лица Божија удаљава.

Благо и смерно чувство је с' *малим* увек задовољно. Сељак обично није богат човек, а и нема изгледа за *кратко* време богатим бити. За своје уживљење увек мање треба него варошанин; и може сасвим прост живот честно проводити. Сељачкој кући није раскошије ни мода нужна, исто тако и у оделу. Чистоћа и ред на дому своме и својима, то су његови највећи украси. Кад се стари, прости обичаји од дома удаљавају, кад сељак у јелу и пићу, у оделу и покућству жели с варошанином да се подједначи, онда се таки ували у велике трошкове и бриге, од којих смерно, просто и задовољно живећи сељак ништа и незна, а цело му добро због тога страда. Мног' се наш сељак тако непаметним газдовањем упропастио, и за дивно чудо! још их има, који те примере и сљедства не увиђају и у силу Бога у пропаст падају. Куповање не потребних ствари, принуде, не само сељака, но и сваког другог — на продавање најпотребитији. Немци веле: Понос ужина са изобиљем, руча са сиротињом, а вечера са презрењем. Ово ће сваки себи лепо разјаснити моћи.

Прави сељак треба да је *примљежан, поштен,* за свој напредак *неуморим и постојан.* „Моли се и ради.“ Моли се, као да ти твоја радња не помаже, и ради, као да ти молба не помаже. Послова су сељачки многобројни; један је с' другим скопчан. Од рујне зоре, пак до мрка мрака, и од Обрезанија до рождества Христова призивају послови сељака непрестано на рад. Овде није довољно само при-

узети се може, да за 10 или 15 дана лишће толико израсте, да се за јело већ употребити може.

Кад од једног корена лишће одрежеш, а ти на његово место друго мети, да непрестано друго фришко расте.

При сваком одреживању лишћа, и колико год пути примјетиш, да лишће ког корена незагледа лепо зелено, или ако је клонуло, а ти одма провиди сво комаће; ако нађеш да зато вене, што је дуже времена без воде стајало, а ти га залиј, пак ће опет к' себи доћи; аколи је пак гдекоје корење меко кад га стиснеш, то је знак да ће да трупе; таки га изнади и мети на његово место други корен. У обште се мора на то пазити, да корење у чинији не трупе, јер несносан задаj таково комаће има, а и после даље друго трунути почне.

Ако осетиш да вода у чинији ударати почне, а ти узми сво корење на поље, опери чинију врућом водом, и кад се осуши, а ти поређај опет корење на ново и наспиј свеже воде на њега као и пре. **Р.**

О положају кућске баште.

Под овим именом разумем овде башту опу, у којој се за кућу нужна зелен сеје. Положај за овакову башту је најбољи равница; с' јужне, восточно-јужне и западно-јужне стране отворена, а са сјевера плотом, зидом, зданијем каковим, или високим дрвама да је заклоњена. Овај је дакле положај најбољи, ал може такова башта и у другом положају бити — то зависи од околности; сваки положај има своје добре и хрђаве стране. Тако н. пр. југу лежећа башта, на тако званој летњој — сунчаној — страни, која је од горњака (сјевера) добро заклоњена, добра је за сејање рано зелени сваке врсте, али многе друге зелени опет непрте добро на одвећ топлом месту, пак шта више, неће ни да никну. Горњаку пак окренута башта, угодна је, управо противно, за многе зелени при летњим припекама, а ту се опет рано зелени не може одневати; тако је сјеверу окренута башта угодна за карфол и друге врсте купуса. Баште пак, које су окренуте истоку или западу, угодне су у средњу руку за свашта. Истоку окренута башта има ту добру страну за себе, што јутрење сунце сваком биљу добро чини; али је опет пролетњим и јесењим мразевима изложена, а ови су тим гори и шкодљивији, кад јутром сунце огране. То башта западу окренута већ нешати; али је ова опет сувише ветровима изложена. Мале баште, које су сасвим видом обграђене, имају својство оне баште, која је југу окренута, или слабо свако неће у њој прти.

Шта се дакле из снега овога закључити даје?

Да кућска башта, која је свршено за свако зеље угодна, мора равне положаје имати: топла места поред зидова или плота; ладовита места и горњаку или близу каковн високи дрва и зданија и нап ослетку простране равнице, гди ваздух по природи својој промајати може, и гди сунце своје зраке без икаква одбијања простирати може.

Такова башта треба још да је близу куће, ал опет не треба да је непосредно под прозором оне собе, у којој се спава, јер су испарења поћна од разног биља здрављу човечијем шкодљива.

У таковој башти треба да има бунар, или близу текуће воде, и то је најбоље кад је вода устојана — а кишница је наравно најбоља. **Р.**

О плесниВом вину.

Слабост вина обично се показује по његовој плесни, која се озгор по њему, као и на друго свакој мокрити која кисне, вата и расте. Плесан је квасац кварења вина и известан знак ускисавања његовог, која се као веома мале беле пашуљице озгор на вину види, умножава и целу површност његову на подобије подебеле кожурице покрива. Скоро у свакој мокроти која кисне, има соразмерно множтво извлачљиви тварн, које се и у вину налазе, и у толико се већма множе, у колико се више те извлачљиве твари стварају. И будући је његов плесниВ укус и мирис непријатан и гадан, зато се и свако вино, по којем се плесан ватати почне, сасвим уквари и невољалим постане, ако се растење и ватање плесни одма с' почетка непредупређава и неистребљује. Плесан се обичном вата по оваковом посуђу, бурадима и стаклама, која нису довољно изапрана, очишћена и која су незатворена држана; јер атмосферски ваздух унутра улазећи, поквари у посуђу зоставше вино, које плесниВим постане. У обште је постајању плесни узрок нечисто држање и недоливање бурадн; при сваком дакле доливању треба плесан озгор с' вина снимати и чистити, особито онда, кад буре пије у почетку добро са сумпором пакађено било, или ако дуго на славину тече, а вино је озгор већ плесан уватило.

Да сачувам вино да неплесниВ. Неки узимају: лесково, буково, јасеново и брескВино лишће, да сачувају вино од плесни, од свакога по три листа и вешају кроз врањ унутра у вино; други опет узму јаје како кокош снесе, још вруће испод ње, и спусте кроз врањ у вино. Најбоље је пак средство предупређивати да вино озгор не плесниВи, претакати га у друга чиста бурад, сваке недеље —

то најмање — по једанпут доливати, плесан и сваку нечистоту около врања и испод дуга свагда приљежно брисати и чистити, и буре добро заврањивати, да неби ваздух у вино улазити могао, и да се неби плесан правити могла. **Р.**

О прерањивању слаби пресада, како ји треба ранити, и у које доба?

Месепа октобра, кад си већ потукао кошнице, таки гледај, докле су још времена топлија, да можеш слабима пресадима меда дати још у јесен, и тако да си миран преко целе зиме, да се зими с' њима не мучиш, него да могу мирне бити до самог пролећа.

Ако си био принуђен слаб пресад за семе оставити, који не може са својом раном презимовати, томе треба дакле, као што реко, зарана дати, нека у своје саће меда пануче, докле је време топло.

Прерањивање то слаби пресада овако бива. Кад тучеш кошнице, онда треба оставити меда на саћу. Ако писи онда оставио, а ти од они јачи пресада изрежи крајњаке саће, и како видиш да има у кошници народа, тако им од прилике и меда подај на саћу. То чини с' јутра пре сунца, или с' вечера кад сунце заће. Кошници, коју ћеш да ранш, окрени уста горе, тај сат с' медом мети пљоштимке на саће те кошнице унутра, онда је добро покри са засторком или чаршавом, после канапом добро увеже тако, да неможе ни једна пчела ући ни изаћи. Тако је остави 24 сата нека стоји, кад толико сати прође, онда можеш ујутру рано одрешити и видити, јесу ли пчеле сав мед из тога сата, што си им дао, извукле. Ако су све извукле, а ти онда мети ту исту кошницу на своје место, и добро је около обгрни са земљом, да се неби туђице пчеле намамиле. Ако није све извукла, повежи је опет, и још нека стоји 24 сата, докле год неизвуче сав мед из тог сата. Преко тога чаршава, чим си кошницу повезао, покри је опет горе празним цаком, начини им помрчину; иначе, ако се провиди, то ће пчеле наваљивати на поље, а кад су тако у помрчини, онда су мирне.

Тај сат, у којем си им мед дао, већ су они пренесли за њиово саће и нетреба га на поље вадити; нека тамо остане до пролећа, а кад станеш подрезивати, онда ћеш га извадити. **Р.**

Талијанска пчела.

Као што се талијанска пчела својом величином и светлијом бојом од наше домаће јако разликује, тако се исто разликује у њеном понашању, а особито овим својствима: 1. Показују талијанске пчеле већу приљежност и неуморну вољу, мед уносити и готовину у кошници умножавати. Оне облечу и најнезнатније цветиће на пољу, кад онога цвећа нестане, из ког су више меда у стању изсисати, а наше домаће пчелице неће на такове цветиће да слећу; 2. талијанске су пчеле врло отважни борци и бранитељи својих кошница, кад се крадљивци приближе; много су опрезније, и недаду се тако лако заварати ни преварити као наше домаће. Сваку страну пчелу, која тражи у кошницу да уђе, била она сад бела или и сама талијанска, склептају одма и убију. На лето ћеш увек по 10—15 пчела наћи где стражаре, и кроз лето само своје другарице у нутра пуштају. С' јесени ћеш у талијанским кошницама много више меда наћи, нежели у нашим, и кад је лето неугодно, опет код њи има меда, а то све само зато, што су приљежније од наши пчела. Овом је и то други од главнији узрока што више меда има, јер ове пчеле много пре трутаће потуку и истерају, него наше обичне; чим је матица плодна таки трутаће терају, и то већ месеца јунија, кад се у нашим кошницама тек трутови легу, које друге пчеле врло често и до септембра и октобра трпе, и до тога времена се више фунти меда потроши. 4. Што је код талијанске пчеле најплеменитије, да је благе природе; никад неће човека убости, осим ако ју дражиш; а домаћој се пчели нико, осим познатог кованције, приближити несме таки боде.

Њемци, који су увидили добра својства ове пчеле, старају се већ да је у своје отачество одомаће. **Р.**

Мачка — непријатељ голубова.

Мени су моје силне мачке, које сам због кућевног гада држати морао, многе голубове подавиле; јер сваке недеље ми је по један или два голуба фалило, а тако се увек догађало, да су ми најлепши дављени, од који сам после по буџацима перје налазио. Голубињак ми је био високо, на тавану, но плот и друга дрва, даваше мачкама прилике да се до голубињака дошуљају, и кад је који голуб излећао да га ушепају. Свакојака сам средства употребљавао, ал бадава, ништа помогло није; и сам сам мачке вребао и бичом по авлија јурио, пак

лежање и воља, него памет и предомишљање; све у своје време учинити треба. Ако је домаћин на свом месту, онда ће му и деца и чељад много боље и радије помагати и послове своје одрађивати; није-ли пак домаћин на свом месту, онда иде све као преко врата. У прилежању лежи благослов, и нигде се човек срећнијим осећати не може, као кад своје послове по свом најбољем уверењу у реду види. Посао човеку осећање држи; он не даје само здравља и снаге телесне, него и душевне и чува га многих страпутица. Осим тога је посао сељака тако разновидан, да мењанем човеку све неће и неће воља к' раду долази. Прилежност је основ напредка, и многе је сироте сељаке на богатство довела. Ко од плуга богатим постати жели, тај га мора прилежно сам водити. Знојем и муком стечено добро, недаје се тако лако из руке, а најлепше је богатство оно, које је собственом руком и собственим знојем стечено. Недоведеш-ли с' твојим прилежанијем баш до великог богатства, а ти ћеш бар поштовање твојих садруга задобити, а то је велико добро и срећа у беди и невољи.

Свему је овом још нуждно и душевно изображење. То тек прави сељака правим господаром свога занимања. Као што дете, које се жели занату каквом обучити, на науку код ваљаног занатлије шиљ море, тако би се и желити дало, да и она деца, која се са земљодјелством занимати желе, на науку код ваљаног земљодјелца оду, где ће свој опет занат добро испећи, пак онда и себи и држави од користи бити моћи. За имућнију сељачку децу, ништа важније ни потребније бити неможе, но посјета земљодјелских заведења, где ће све оно видити и научити, што ће му за будуће своје опредјелење необходно нуждно бити. Нијели могуће те школе посјећавати, онда им опет треба друга пута наћи, којим ће природу упознати, с' којом је непрестано у обрту, а познавањем природе, далеко ће у своме занату напредовати моћи. Право сељачко дете ће свашта употребити, да *правим сељаком* постане, јер је прави сељак: слободан, задовољан и срећан човек! **Р.**

Краве се морају дању телити.

Пре неки 6 година путовао сам с' једним сељаком, и у разговору о нашим економским стварима приповедаше ми, како му је пређе једна од најбољи крава због тешког телења угинула, и то зато, што се је теле наопако *окренуло*.

Једног јутра нађем сасвим ослабљену краву с' телетом у штали; живиниче је то морало страшне болове преко ноћи претрпити.

Теле је у пола мртво било, и помоћу једнога искусног кравара одузмем теле од краве, ал' ми крава после 8 дана угине.

Овај кравар пребациваше ми: да сам ја ладнокраван био и да писам на моје краве пазио, и требао сам, вели, сваки дан, док сам очекивао телење једне или друге краве, око 10 сати у вече са фењером у шталу одлазити и краве прегледати. Да сам ово чинио, било би крави мојој још за времена помоћи. На то ми тај мој пријатељ даље ово рече: „Да ти се крава ноћу не тели, то ти ја из мога собственога искуства савјетујем, да краве, кад већ оће да засуше, последњи пут изјутра измузеш. Буди уверен, крава ће ти се увек дању телити; ово је моје 20 то-годишње искуство на мојим кравама, и овај је савјет већ многима помагао.“

Тај мој сапутник сељак, уверавaше ме, да је он томе савјету следовао, и да му од оно доба краве увек дању теле.

Писац чланка овога, није налазио у томе савјету никакова јасна узрока, а да би му се без условно следовати могло; — ал опет вели: „У природне тајне нико продрети не може, ал опет зато свако искуство ваља свету обелоданити.“

И он је од 5 година на својима кравама ово покушавао, и сведочи, да му од оно доба, од како се по оном савјету влада, краве увек даном, или боље рећи између јутрашње и вечерње муже теле, изузимајући само два случаја, где су му краве неколико сати само доцније телиле; али су и ове већ порођајне болове за рана-дању осетиле тако, да се је човек на телење приправити могао. Овакова искуства никад презирати не треба.

Где се много крава држи, тамо се и многе краве ноћу теле, а то зато, јер се на последњу мужу не пази, него се млекарици на вољу остави, пак она онда остави краву да засуши, кад она оће.

Ноћним телењем многа се зла догађају: Теле се ноћу повлачи кроз све редове крава; теле се лако разладити може; кад теле од краве оде, а она муче и тужи за телетом, одкине кад и кад и уже, пак навали на друге краве теле тражећи, и тако се побоју.

Будући се овакови случајеви чешће догађају, то у дужности газдиној стоји, да средство потражи, како би овоме злу доскочио. Оваково се средство дакле састоји у горенаведеном искуству.

Треба дакле, као што писац из искуства вели: оне краве, које ће по бележки после 6, до 8 недеља телити, једно 8 дана пре тога времена само јутром музти, пак ји онда оставити да засуше. Ако краве много млека дају, онда ји за то 8 дана не-

треба здраво измузти од једаред, по свако јутро по мало, док оне сасвим онда неизсуше. На овај ће начин стати млеко у краве, без икаквих злих посљедица. Догодити се и то може, да добре краве и до последњег часа млека дају. У том је случају увек добро слабије краву ранити, ал опет зато само јутром музти.

Сасвим без основа неће природа време рађању опредјелити, већ ће и спољашњи и унутрашњи поводи порођај даљу унапређивати.

Ко је другога мишљења, и такова на искуства оснива — нека у овоме листу на среду изађе! **Р.**

Како се одмотава или преде свила са чаура?

Ако хоћеш одма свилу да одмоташ, како су се бубе запреле, онда можеш прести неубијене чауре; али ји свакако после умртвити мораш, друкчије би лептири излетили.

Зато се мора онај, који оће да преде, управљати по множини чаурâ, те ће умртвити оне, које би се можда међутим, док не убијене преде, прогризти могле.

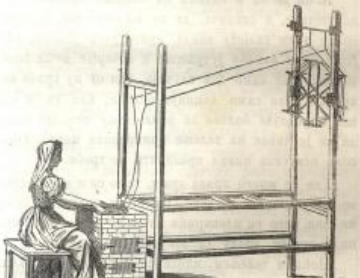

Свила се може прести кад је све приређено, а при том над имаш вешти прелâ; ако тога није, боље је да се нелаћаш тога посла сам, него продај чаурице.

Оно је по твоје интересе наравно боље, кад имаш сам своју спрему; или ако је немаш, а можеш је набавити, да сам око тога настојиш те да бар толико сам предеш, колико ти је за домаћу потребу нужно, а остало да продаш у целим, умртвљеним чаурицама (меурцима).

Ко има много меурака, тај мора имати: котао, спрему за огњиште са добрим димњаком, — а то све нека ти вешт човек сагради; а њих има под нас у оним крајевима, где се свилобубе гаје.

Побојке за мотовило прави столар, а на послетку можеш и сам направити што се дрвенарије тиче, само фуруну с' котлом ваља вештак да ти сазида.

Водом што у котлу вриј, у којој су меурци, и мотовилом међу' подбојцима, одмотава вешта прела свилу.

Једна пари меурке да се свила одмотава, а друга намотава са меурака одређену свилу. Увек се изводе две „пити“ свиле, а како се изводе и намотавају, то дворез јасно показује.

Сасле меурке по две уједно, и упрљане, из којих су лептири сами изашли, те их упрљали, не мешај никако са чистим у једно предиво, него ји одвој.

Најбоље се продаје она свила, што је спредена из 5 ил' 6 меурака, т. ј. из 5 или 6 „пити“ у једну „нит“. **Р.**

Да имаш целе зиме зелена лишћа од петрожеља.

За цело је свакој домаћици врло пријатно, кад може преко зиме зелена лишћа од петрожеља за употребљење имати. Познато је, да се петрожељ за зиму у подруме и трапове у песку оставља и ту прозелени, и то се лишће може употребити. Има, која га и у сандучиће или цветне лонце усађују, баш на исту ту цјел, да зелена лишћа добију. Најпростији је пак начин овај:

Кад се петрожељ с' јесени из земље извади, или тек доцне у зиму, кад почиње лист угаситију боју добивати, одсеку се главе од оног у кући употребљеног петрожеља, ал' тако равно, да тако стојати може да се неизврне. Ово се комаће сад поређа на једну плитку чинију сасвим једно до друго. За тај посао изабери таку чинију, у којој ће ти сво комаће стати моћи. Главе од средње величине корења су најудесније; главе од врло великог корена заузимају много места, а од врло малени је опет израст одвише мален. Кад већ чинију напуниш, или преправљено комаће све поређаш, а ти успи толико текуће, или устојане (мекане) бунарске воде, да сасвим до листа главе покрије. Не мора бити непрестано толико воде у чинији, можеш тек онда досути, кад се вода у чинији осуши; и то нешкоди, ако ово комаће које време и без воде у чинији постоји.

Брзо или слабо растење зависи сасвим од топлоте у соби или у кући, где се чинија налази;

су ме се јако бојале кад су ме само видиле, ал кад се окренем од њи, а они опет свој стари посао терају. Већ сам и на те мисли дошао, будући су ми мачке необходно нуждне биле, да се голубова оканем и да ји покољем или продам. Ја сам ји већ неколико месеци сасвим затворене држао, да они никуд излећати, а ни мачке до њи доћи нису могле. Кад, за то ме време посјети један стари шумар; ја му се на ову невољу потужим, на које ми рече: „Све животиње, које кући принадлеже, и које се из нужде или задовољства ради држе, морају, ма оне и противне природе биле, једно с' другим лепо живити; то само до тог стоји, како су научене. Старе мачке морате утаманити све, младе себи прибавити, пак с' њима овако поступати: милујте мале мачке, и приволите ји да се човека не плаше, пак јим подметите мртва голуба; како ји маче њушити почне, таки га с' кљуном голубијим по носу удрите; то продужите, пак ће те видити, да вам никад голуба дирнути неће."

Овако сам чинијо, и од оно доба ево 7 година никад од мачака штете. С. Н.

О хранећој снази мекиња — трица.

„Moniteur industriel" доноси овај чланак, ког су два вредна економа по свом собственом и дутом искуству написали. Они веле, да мекиње у своме саставу имају такове частице, које су и за човека храњеће, и да је њнова храњећа снага много већа од ражног брашна. Мекиње дају лебу неки пријатан мирис и то својство, да дуже може мек остати од оног леба, који је од чистог и јако просејаног брашна умешен. Мекиње имају у себи најмање 90 процента храњеће частица, и то, шкроба, маснине и лепина, а само 10 процента древнасти кончића. Добра пшеница, која се тако у брашно измеље, да неостане мекиња, да је најбољи и држећ леб.

И једна се економска комисија не давно изразила, да бољег и храњећег леба не може бити, него кад се 3 части брашна и 1 част ситно самлевени мекиња замеси. — Истина, да је тешко од оног брашна лебац умесити, које има много мекиња, пуца кад се пече, ал наше газдарице незнају зашто то бива. То бива, јер мекиње много маснине у себи имају. Што је од мекињастог брашна лебац угаситији, и што у себи тако лако влагу не прима као бели лебац, то није од древнасти кончића, што их мекиње имају, него је од маснине. Р.

За лубенице и диње је

најбоље ђубре од голубова. Персиске лубенице и диње су најпре, ал они имају на своме бостану голубињаке, и само са тим ђубретом своје бостане ђубре. Р.

ГЛАСНИК.

ИЗВЕШТАЈ

О СТАЊУ ПОЉСКО-ПРИВРЕДНОМ У КЊЕЖЕВИНИ СРБИЈИ.

Месец Март 1872. год.

О стању јесенас посејане озимиле, стижу нам врло повољни гласи, јер се сада већ могло видити како су пролетили и како напредују. Само се из округа крајинског јавља, да је озимица озебла, и да слабо зброг тога напредује. — У свему најбоље стоји у округу ужичком, из свију крајева тога округа каже се: Зимски усеви врло добри; пролетњи се, поред прекрасног времена, сеју; воће и жир врло добру бербу обећавају; а стока је у свима родовима подпуно здрава.* Дај Боже да овакe гласе у будуће и из свију остали крајева Србије добијемо, где је народ приноио те оре и сеје кукурузе, кромпир и т. д. Свуд је време за тај посао угодно било.

Свуди се с' воћем — бар у цвету — добро хвале, осим што су у срезу студеничком бресаве сасвим прозебле. Виногради се добро показују где су били загрнути јер се сад одрђу и режу; а они, који своје винограде нису загрнули, јадикују: да су им сеобли. Истина је, да је јесен неугодна била, а зима је брзо настала, опет зато нека знају виноградари, да треба, ако хоће од винограда ваде, да га с' јесени, ма и зими, загрну, јер је то за успеваве винограда исто тако нужно, као и резање с' пролећа.

Стока је у овоме месецу боље напредовала, јер је метиљ попустио; исто су тако попустиле и болести код друге стоке. Но у ваљевском округу се чује још непрестано на „пину", болест, од које силно кокони скапавају; зато сам у прошлом броју овога листа описао ту болест и казао лек против ње.

Пчеле, где их има, добро стоје, а у срезу мачванском има кошница, које и по 10 ока меда дају.

Напредних случајева није било нигде, који би по пољску привреду штетни били, осим што је било по негде мало града (туче), који никакве штете починио није.

По званичним извештајима. Р.

ОГЛАСИ.

(За огласе плаћа се од ситног реда, или место реда он заузима: први пут 1 грош чарш., а сваки други пут по 15 пара.)

У главној српској књижари и у књижари **Вел. Валожића** у Београду могу се добити ове књиге:

„ГАЈЕЊЕ ПЕРНАТЕ ЖИВИНЕ"

написао

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

са 14 слика.

Цена јој је 4 гроша чар. или 40 новч.

МАЛА ЗЕМЉОДЈЕЛСКА ЧИТАНКА.

ЗА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У ЦРНОЈ ГОРИ

написао

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

I. ЗЕМЉОДЈЕЛСТВО. са 43 дрвореза.

Цена је 100 пара или 30 новч.

Осим ових књига, може се добити у реченим књижарама и књига: **СВЕ О ПШЕНИЦИ** написао Др. Ђорђе Радић. Са 42 дрвореза. Ово је дело награђено од „друштва а пољску прво реду* са 50 дуката цесар. Цена јој је 3 гроша чарписких или 30 новчича аустр. предности.

БИК ЗА ПРИПЛОД НА ПРОДАЈУ.

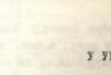

Бик од 2 године и 3 месеца, **Швајцарске** расе, врло леп и особито за приплод способан, продаје се у

ЊЕМЕЦОВОМ ПАРНОМ МЛИНУ У БЕОГРАДУ.

ОГЛАС.

Апотека код „здравља," сада постројена у пиварској улици бр. 59. у кући (некада званој „бело јагње") г. др. Холеца, прегледана је одређеном од г. министра комисијом, која ју је нашла по свима правилима и прописима уређену, као и да је свима потребама и довољном количином скорашњих лекова снабдевена. За то јављам поштованој публици да од сада могу издавати лекове из моје апотеке на пропис овдашњих практицирајућих лекара.

У Београду 2. Априла 1872. **Тома М. Панић,**

2—3 АПОТЕКАР.

ОГЛАС.

ГВОЖЂАНО КУПАТИЛО (БАЊА)

БУЗЈАШ

У УГАРСКОЈ, ДВА САТА ОД ТЕМИШВАРА УДАЉЕНО.

Ово је једно од **најјачи гвожђани купатила** на континенту, а лежи у приносно врло здравом пределу. Отвара се 15. маја 1872. Бузјашко купатило лечи оне, **који немају довољно крви, женске које пате од материце и неродкиње,** зато је купатило ово и добило име

„ЖЕНСКО КУПАТИЛО".

Даље сигурно лечи од **камена у бешици, од стомака, древних болести, слабости и немоћи; шуљева, матернице (хистерије) и хипохондрије (сјети).** Такође се овде лечи **пијењем воде и сурутке; купањем у топлим и ладним илицама и туширањем.**

Гостионица са сваким могућим удобностима, стоји у непосредној свези са дивотним парком.

Нову гостионицу са ресторацијом, кафаном и лечиоицом, примио је на себе, из бање Халл познати гостионичар Ф. А. Вајс.

Венчића, томболе, арена, гађање у пишан и добра музика — служе за увеселење гостима.

Између **Бузјаша, Темишвара** и **Лугоша,** иду два пута на дан бровозова и поштанска кола. **Телеграфска станција.** Ближа извешћа даје управа купатила.

Минерална вода може се добити преко г. Ј. Гроса у Бузјашу (J. Gross in Buzias).

1—4. **Лудвиг Берталан,** закупник.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. — БРОЈ 14.

Издаје: „Друштво за пољску привреду.“

Излази сваког 15. и 30. дана у месецу.

Уредник привремено: МИЛОВАН СПАСИЋ

Стаје: 40 гроша у дан 4 фор. годишње.

У БЕОГРАДУ. — 31. МАЈА 1872.

Средства да се предупреди распростирање коњске бале — сакаге

На жалост је свима нама позната ствар, да нам сакака сваке године силне коње мори, и да поводом тим, поред изгубљеног коња и велику новчану штету имамо, особито код скупи коња. Пре свега ћу примјетити, да сам за време службе моје као марвени лекар, код ове болести сакакаја појављена искусио и тако сам је довољно у знацима њеним упознао.

Спољашна појављења у главноме, држим да су сваком познати. Ток бале је обично једностран, густ, без икакве — пријаве — боје, чешће с крљом помешан и крај ноздрва подебле осушен. Зљезде у врату су такођер једностране, са стране болне ноздрве, отечене, тврде, без бола и леже баш непосредно на чељустној кости. — И на *хрчаку* се виде отоци разне величине, са подседнутом крви. Ови отоци показују то својство у дубљину се шири, пак и хрчаљ прогризу.

Ови овде у кратко наведени знаци, подложни су разним променама. Кад кад је баш никако нема, пак коњ изгледа, као да је сасвим здрав; а кад-кад се и сувише јако укажу, пак из обе ноздрве бала потече. Исто тако стоји и са отецањем жљезде у врату, које није увек једностранo, него отече кад и кад и цео грљан. Да се напоследку отоци на хрчаљи излечити могу, то ће сваки знати, који је балавог коња икада видио. Прави су пак знаци болести ове: ситна, жута, округла телеса у белој цигерици, која се под прстима као песак осећају, кад руку преко беле цигерице превучемо. Разсечемо ли белу цигерицу, онда видимо та телеса у величини кукуља по цигерици распрострањена. Што дуже коњ од те боље болује, тим се наше та телеса у цигерици налазе, зато ји мање има кад болест брзо пролази, а наше, кад дуже траје. По мом увиђењу су ова мала телеса болести овој сасвим својствена; зато ја овог коња неби за балаво-болесног држао, који би у животу сва спољашна појављења болести те показао, а при парању неби ова телеса у цигерици нашао, јер ови указивајући се знаци бале, могу се у сајузу и с другим болестима појавити. Ал би зато ја онога коња за балаво-болног држао, који је од друге какве болести може бити угинуо, ал при парању у цигерици ова телеса имао. Још су по мом искуству, као што сам већ рекао, спољашни ови знаци за познати болест, од велике важности, они су уједно и средства, којима се служимо да упознамо унутрашње стање беле цигерице, јер ми нисмо увек и у сваком добу у стању за јемачно потврдити, да у цигерици ови телеса има при натра-

живању код живог коња, али нам баш од преке нужде нису. С другим речма дакле: коњ може бити сасвим балав, без да му из носа бала тече, без да му жљезде отеку и без да се на хрипљи и најмањи отоци укажу. Из овога се види, како је несигурно балу лечити, и како је тешко лаворику код овог лечења задобити. Спољашна појављења дају се излечити лекарским средствима, где се и *саме* оне ране и отоци налазе; телеса она пак у цигерици остану, као што је коњ балав *после*, као и *пре* лечења остане. Нема ли пак с друге стране они туберкула, онда је болест маленог значења: ток бале из носа и друга спољашна појављења, њи је врло лако излечити, ма да ће то може бити који лекар свог узвишења ради, за трашно и тешко представљати.

Ту баш лежи велика опасност за друге коње, што болесном коњу неможемо туберкуле у цигерици видити, ако нема спољашни какви знакова, пак га за сасвим држећа, са здравим коњима у једну шталу уведемо. Падне ли дакле коњ у какву напебу (жљезду — гушу — задавицу итд.), што с пролећа и с јесени код сваког скоро коња бива, то ће у телу развијајућа се сакага — бала, поводом цурење бале из носа, на другог коња, најлакше прећи. Ево два примера:

1. Газда један, имао је непрестано с балом код своји коња посла. Све се могуће чинило; на последку је нову шталу, с новим материјалом подигао, нове амове и узде направио, ал све је то бадава чињено, није се помогао! Код тог села је бијо велик рит и многе баруштине, пак су на послетку закључивали, да и то какав уплив на ту болест имати мора. Између коња, који су већ од више година на том добру били, налазио се и један врло стар коњ, који је пре јаћ био, сад се пак за орање и теже послове употребљавао, и ма да је спиљајио, опет је добар био. Случај пак, да су једном три новокупљена коња, који су с оним старим заједно радили, скоро на један ма у балу пали, доведу ме на ту мисао, да је може бити од свога, па она три друга бала прешла, и да је његова спиња од туберкула у цигерици произишла. Газда се испрва није приклонити могао на то, да се коњ убије због тога само, што се на њега само сумња да је балав, ал се је на последку приволео и дао га убити. При парању се је видило много стари залечени рана на горњој хрипљи, а цигерица је била пуна туберкула. Како је тога коња нестало, нестаде и бале на том имању.

2. Од два коња једнога месара, падне један на једапшут у балу. Будући се болест врло нагло указала, то се је морао коњ одма убити, а други се морао 6 недеља под полицајним надзором лечити. Ову болест је себи навукао на путу. Код овог другог је само нешто мало нос балио, које се после 14 дана сасвим излечило. Кад већ никакове опасности даље није било, продa газда коња овог једном коњском трговцу. После две године позову мене на једно добро, где су четир коња од назебе јако боловали. Ја сам нашао три од њи сасвим балава, а четврти је био мој стари болестник, ког сам горе навео, да га је газда продао, ал се на њему ни трага од болести видило није. Даља израживања су ме уверила, да је тај коњ пре три месеца на вашару купљен, и онима трима придружен. Кад су ова три кашљати започели, мислили су да коњи имају обичну назебу. Коњи се убију, и у цигерицама се њиовима нађу туберкуле. Пређашњи месаров коњ је имао такођер од самог себе зарастле ране на хрипљи.

У обим случајевима изишла је сараза од коња који су балави били, без да су се спољашни знаци и најмање примјетити могли. Да су пак овако прекривени грешници много опаснији од они, на којима се јасно бала примјетити може, то је сасвим јасно. Ја сам осведочен, да у многим случајевима болести ове, у којима се неана како је дошла, зареза баш с те стране долази, кад је болест у коњу сакривена. По постојећим лекарским опредјелењима, морају коњи, који су са балавима заједно бивали, или на које се само посумња да су болесни, под полицајним надзором дотле стајати, докле ји год искусан лекар за здраве не прогласи; само што се ова лепа наредба од постојећи нижи власти неизвршава. Будући пак да није нигде време означено, т. ј. до ког знака да се коњ у затвору држи, то се лекар по ничим другим управљати, и на никоје друге знакове свој суд изрећи не може, него на ток из носа, па отоке у поздрвама итд. Ако су они знаци нестали, или се може бити још ни указали нису, онда ће лекар паравно коња за здрава прогласити и из затвора пустити. Ал будући да коњ балав бити може, и без да се икакви спољашни знаци укажу, као што смо напред видили, то се и лекар са својом пресудом ограничити мора. Господар од коња неће ништа преће обично чинити, но из затвора пуштеног коња на најближи вашар одвести и продати га, као да би па изречено здравље посумњао, и као да би једнако још у стра'у за своје друге коње био.

Овакова лакомисленост, сумнително бившег коња у промет доводити, зацело је до данас највећи узрок распростирању сапаге била. Јер многи такови коњи, које за здраве прогласе, имају у цигерици туберкуле, пак су, ма изгледом здрави, опет зато балави.

Овој незгоди би се од једног маха на пут стати могло, кад би се наредба учинила, да сви коњи,

који су непосредно са балавима у додиру стајали, или због указаних неки спољашни знакова за сумнителне држани и под полицајним надзирањем у затвору стајали, жиг на врат добију, и да се такова коња из места у друго место не пуштају. То је најлакши начин да се распространење страховите ове болести предупреди, и будући да ово ништа тешко није, то мислим да ће ма свака за право дати, и неће противословити моји, а најпречи лек против бале и даљег распространења, остаје опет зато увек — коња таковог убити. **Р.**

О постанку потковице.

Подковица је много доцније у обичај ушла од седла и зенгије. Колико се зна, да су већ и стари Грци и Римљани неку врсту обуће својим скотовима на ноге мећали, у толико се несме помислити, да су то већ клиновима прековане гвоздене подковице биле, него је то само нека форма обуће била, као неке ципеле.

У истини говоре Аристотел и Плинија само о том, да су у оно доба Грци и Римљани камилама, кад су у рат и на пут вођене, неке ципеле навлачили; пак се може из ти њнови речи посумњати, да је та обућа била налик на чараге или сандале, које је онда прост народ носио. За волове, камиле и мазге, које су имале оштећене копите и папке, плели су стари неку врсту обуће од конопље. По приповетци Ксенофонта, обичавали су више азијатски народа, коњма својима чараге навлачити, кад је велики снег бивао, да им се неби ноге, од јачине снежне воде, ораљавиле; на подобије, као што и данас у Сибирији и Камчатци становници својима неровима, који сопаце вуку, чараге навлаче, из истог тог узрока.

Да такове сандале, нису од баш велике користи бити могле, сумњамо из тога, што се стари спасителн туже: да су скотови често без обуће остали, јер су им сандале у блату остајале; а будући да стари нису умели такове сандале довољно на ноге утврдити, то нису скотовима својима преко целог пута ни мећали, но само на известна места.

Коњма нису ове сандале тако често навлачене, као мазгама и магарцима; и то није само зато чињено, што су обични јахачи више мазге и магарце јашили, нежели коње, но највише зато, што су копите мазге и магарца сваком квару подложније, нежели копите коњске, ал зато налазимо код стари и коња довољно са сандалима.

У осталом нису овде сандале довољно копите од чешања и квара чувале. — Тако је морао на пр. краљ Митридат у првом свом рату са Римљанима, све своје коњанике у Битинију послати, јер су се копите коњске све покварилe и ораљавиле. Исто је тако страдао и Александар велики.

Из овога се закључити може, да стари нису коњма увек ове чараге навлачили, а камоли да се на гвоздене и с' клиновима прековане подковице и помислити могло. И на старим, до данас довољно сачуваним изображенијама, као на стубовима Трајана, Антонија, Марка Аурелија итд. не налазимо нигде, да би на коњским копитама подковице нацртање биле; а да помислимо, да су умјетници то при цртању из неатости изоставити могли, то није' јер су они на то сувише смотрени били, будући су и на точковима — на шинама — клинове свагди насликали.

Баш зато, што су подковице онда непознате биле, употребљавали су стари свакојака средства, само да својима коњма јаке и трајуће копите набаве.

На први поглед ће се многима то непонатно чинити, да су подковице тако доцне у обичај ушле. У осталом се морала та мисао, коњма на копите гвожђе прекивати, оннна чудновата чинити, који никад о том ни чули нису; и данас би се може бити тко нашао да овом противослови, кад неби већ уобичајене подковице биле, и кад би та ствари ова била. А у обите, није подковица баш такова ствар, да неби без ње бити могли, јер у бачки и банатски сељака су највише коњи неподковани. Пак кад узмемо све околности у обзир, онда морамо признати, да и данас неби тако здраво подковице уобичајене биле, да се путови и места све више и више некаладриншу.

Доцнији грчки списатељи из 10. и 12. столећа говоре при о „гвозденим, на подобије месеца и срна искривљеним подплатама“ на коњским копитама. И ови списатеља вариком спомињу клинове, с' којима се подковице прекивале. Од то доба спомињу подковице и талијански, француски и енглески списатељи. Види се пак из свега, да су се онда коњи само у јесен и зиму подкивали — као и данас што многи наши сељаци чине —, а у пролећу су им се подкови скидали. Доцније се пак увидила добра својства ваљане подковице, и због тога су у 12. столећу у Енглеској ковачи — подковичари — јако упражавани бивали.

Од то доба је подкивање коња, магараца, мазги и волова све већма уобичавано; све се већма на го ишло, да подковица што више подобије копите добије, а ковачи се већ и за болесне коње старати почеше.

У новијем добу се пак на то иде, да се подковица *без клинова* на копиту утврди. — Енглези су у том обзиру много којешта учинили, учиниће по доданашњим покушајима и то! — **Р.**

Диња „Наполеон.“

Ова је диња, међу осталима, на париском, светском изложу добила I. награду, која је за диње одређена била, и која се у сребрној медаљи састајала.

Боје је с' поља зеленкасто-жуте, месо је црвено-жуто, које се у устима топи, а особито пријатан укус има. Форме је дугуљасте, ал' бива често и сасвим округла.

За подпуно дозревање треба јаку врућину и дуго лето. **Р.**

О сејању кима, слачице, мирођије, коријандера и онајса.

1.) *Ким.*

Ким је одвећ нужно биље, које се за разне зачине употребљује. Семе му се меће у лебац, употребљује у лекарији, у сиру, а неку од њега и ракију. Ким је двогодишње биље, воле умерено подцебије, јаку земљу и врело ђубре; овчије му је ђубре најугодније. Ако се оће од кима добра хасна, онда се мора леја за њега приправити, месеца августа или септембра семе бацити, где сад биље до јулија идуће године остане. Јулија се месеца сад разреди да гранатије расте, пак му се после док сазре семе изврши. Друге године месеца јулија бива то. Како се мало траве међу биљем укаже, таки плевити треба, јер што је леја чистија, тим крупније зрно буде. Кад се ким сећи усхте, мора се то изјутра при роси чинити, јер му семе лако испада, кад супце огране. Семе које ће се сејати, треба даје добро сазрело и не одвећ старо, по онаково, које још подцупу клијајућу снагу има.

Време сазрева траје 1 годину, а на пољу 48—53 недеља — ал је ово семе ситније.

2.) *Слачица.*

Од семена слачице, од ког две врсте има: беле и црно, прави се познати *сенеф* и употребљује у лекарији. Она заштева измрављену и од трапуљина чисту земљу. Сеје се месеца марта ил априла. На једно јутро од 1400 □ фати треба бацати 10 фунта семена; жње се јунија, јулија или почетком августа.

Много је пак боља од беле и црне слачице китајска слачица, која двапут боље роди, и којој ни зима шкоди, нит' је први квари.

Време сазрева траје 16—20 недеља.

3.) *Мирођија.*

У домоводству се мирођија употребљује као зачин у чорбу, краставце и савијачи са сиром, а даље се употребљује у лекарији. Исто тако као што се ким сеје, сеје се и мирођија, пак и она добру и јаку земљу воле.

4.) *Коријандер.*

Овај се скоро искључиво само у лекарији употребљује, гдикоји га само у саламуру у месо међу да ово на њега мирише, и да га сачувају од гагрице. Воле надробљену земљу, сеје се рано с' пролећа, а жње месеца августа и септембра. Семе му лако испада, зато се мора при роси жњети.

5.) *Онајс.*

Семе му се употребљује, због јаког мириса и лековите снаге у лекарији, даље као зачин код посластичара, а прави се од њега и ракија. У гдикојим предјелима га међу у лебац; а бродари га у њнова пецива увек замешују.

Исто се тако из семена и лепо уље цеди. У Пољској међу семе онајса у казан кад ракију пеку, да ова лепши мирис и укус добије.

Онајс воле топлије подцебије; влажну, измрављену и топлу земљу, а особито се плевити мора.

Онајс се сеје на сачму месеца марта до половине априла, а сазрева августа или септембра, како почне жутити. И онајсу лако семе испада, због чега се и он при роси косити мора.

Ова пет зачинска и лекарски биља препоручујемо сваком најтоплије, да ји наши сељаци по баштама сеју, јер леп новац донети могу.

Код нас је тај хрђав обичај код наши сељака, што неће нико ништа да покуша, него један чека на другог, да овај или онај започне, пак тако једнако на оном старом месту и степену економисања стојимо, где смо стојали пре сто ил' двеста година.

Наши сељаци ни нашто у економији отважности немају, да што боље заведу. То моји пријатељи не иде тако, ту треба воље и отважности, јер је та од старина позната пословица: „Ко непробира, тај непрофитира“! заиста на основу многодишњег искуства изречена, пак кад знамо да је тако, што једаред већ незапочнемо тако радити, него чекамо важда, *да нам почен врабац у уста улети?!* Р.

О сађењу репе.

Репа највише доходка дати може на дубоко узораној и ђубреватој земљи, али су и друге средње земље којан сходне, и при доброј неги прти она у опште свуди. Само се на одвећ пескуљавој земљи неисплаћује труд, који се око неговања полаже. Земља на којој је репа посађена, мора се непрестано чистити и копати.

Семе се забада у пролеће, кад је већ земља сува, и кад се већ озбиљни и јачим мразевима надати неможемо, најбоље дакле од друге половине априла до друге половине маја. Правило је при забадању семена нештедити, но у једну рупицу по 5 и 6 метути, тим више, што је то већ позната ствар, да у често стојећи разсад боље прти него поједини, који обично дуго кења. На ово особато опиљем, будући пртење биљке од тог много зависи. Семе треба у редове сејати, и то направити мале балванчиће и по вр'ти балванчића семе забадати. Свака кућица мора у растојању једна од друге на 1 стопу бити, да се репа по вољи развијати, и ране около себе пратити може.

Како се на редовима примјети, да се мало зазеленило, дакле да је семе проклијало, одма се мора почети са окопавањем и плевљењем између балванчића. Кад биљке већ до једно 2 палца нарасте, онда треба заћи, и на сваком месту само по једну најснажнију оставити, а друге све повазлачити. Г'ди фали, г'ди семе изникло није, треба попунити, ал више биљака помећати, да би се пре примило, пак после опет само једну оставати — кад се прими — а друге повадити. Ове разсађене биљке морају се заливати ако кише неби било.

Повађење биљке дају се свињама или кравама, ал увенуте. После неколико дана већ се види како лепо напредују биљке, и лишће је сад јамачно сваки дан веће и шире. У то време, док се још није лишће јако раширило, треба још једаред оплевити и прекопкати између балвана и вр'овима њиовим. Тако зактева нарастај репе, али се после и исплати. *Ко жели репу садити, тај мора око ње и радити.*

Сваки се онај јако вара, који мисли, да репа боље и дебље расте, ако јој се лишће покида: та ово је противу закона природи! Та са лишћем њеним сиса она нуждне материје из ваздуха и рани се тима, кроз лишће испушта она непотребну влагу, дакле јој је лишће нуждан орган за обстанак њен. Што је веће и шире лишће, тим ови послови брже иду; одузимоли јој дакле та средства, шта смо онда учинили?

Кидање лишћа можемо само с' јесени предузети, кад се већ време приближи, да се репа вади, ал пре никако. Зелено лишће репе је истина добра помоћ кадкад, ал онда кваримо главан производ и њега смањивамо. При сађењу репе, није нам стало до лишћа, но до жиле, дакле јој оно одузимати не треба, што јој је паратајај нуждно. Репа је осетљива на јаким мразевима, дакле је у јесен не треба дотле оставити у земљи, док јаки мразеви дођу, него је треба пре повадити, од прилике око средине октобра. Она се после поређа у пирамиде на отвореном месту на пољу овако:

0
00
000
0000
00000
000000
0000000

с' рёпом доле, али јој се од лишћа срце оставити мора. За тим се покрије са земљом, на земљу дође слама, на сламу опет земља, а на ову треба метути пепела или гара, да мраз преко зиме непробије. Што је репа сувља која се оставља, тим се дуже одржати може. На тој пирамиди треба оставити неколико рупица за промају, да репа ваздуха доста има да не иструне, ал те рупице морају се и покрити дати, због вејавице и луте зиме. У пролеће пак треба на више места сасвим отворити да фришак ваздух кроз репу прође. Ове пирамиде треба тако наместити, да је једна страна на брегу, да се вода незадржава и у пирамиду улази, но да се таки одлива. Јер влага најлакше уквари.

Или јој у трап или у подрум мети, и то доле мети пепела или гара најпре, пак онда на то наслажи репу, а можеш је после с' гаром и посути, тим ћеш сигурнији бити, да ти неће промрзнути. Р.

О чишћењу воћака.

Ми смо већ више пута говорили о тим, да је чистота код дрва исто тако нуждна, као и код скотова, и да то велики уплив на њиов обстанак и

здравље има. Нигде се тако на чистоту не пази као у Холанду. Тамо се већ у том обзиру и претерује. Сељак холандски каже: као што су нечисти људи пуни гада, исто се тако и воћке, ако ја нечистимо, гада напуне; овај се гад код воћака у небројено насекома састоји, који се у маовини и испод одљуспуте коре гњезде. Ове животињаде оживе у пролеће, промену своје место из маовине, пак се повуку у цветове, где оплођене покваре, а такови цветови никад плода донети нећеду; пак се онда каже: мраз од ове и ове ноћи утувао је воћку сасвим. Да како, мраз! Леност се крије за сунцем, месецом и звездама! Леност је узрок што многа воћка плода недоноси, чисти твоје воћке, пак ћеш се уверити да је тако, као што ти ја кажем. Енглези и Холанди чисте своје воћке на једнак начин, и то: скувају пелена, руте и жалфије са нешто мало пепела, пак с' том водом добро изперу и дебла и гране са тврдом каквом четком. Пре него што се пак ово прање предузме, мора се дрво са тупим каквим ножем од маовине очистити, и то после какве добре кише. Ова цеђ ће све насекоме са јајима њиовим заједно уништити. После неколико дана, кад се кора од прања добро изсушила, намажу дебло са старом воловом крвљу, ал при сунчаном времену. Како сунце на таково дрво дође, таки боље оживи, кора се засветли, а маовина после неће више ту парастити.

Будући се прошлог лета многе воћке сушиле, то треба около њи на једно две стопе од дебла далеко ископати једно 4—5 узки али дубоки (од прилике ¼ стопе широко а 1½ стопу дубоко) јамица, пак ји заливати свако вече са водом, у којој је кравиће балеге измешано. Вода треба да је устојана; ово треба дотле заливати, док непокаже од себе живота. **Р.**

Дали би се могло и код нас лањено семе произвести, које би се с' руским у доброти сравнити могло?

О овај ствари се већ на више места и у више економски друштава препирало, покушавало и новцем подпомагало. Сви покушаји су на задовољство испали, и показало се је, да се од нашег лањеног или кудељног семена исто тако леп лан и кудеља произвести може, као кад би се руско семе посејало, само кад семе на стаблу оставимо да подпуно сазре, и да се добро изсуши. И то се још доказало, да оно семе, које је дуже стајало, дуже влакно рађа, нежели оно, које је брзо изсушено и одма посејано.

Кад је дакле доказано, да нам за добру кудељу или лан није нуждно руско семе, онда нам се још једно питање указује, а то је: дали нам се производом доброг семена она штета исплаћује, коју прогорети морамо, кад добро стабло за семе оставимо? У овом обзиру су нас већ до сад учињени покушаји уверили, да се ова штета за стабло с' добитком семена од тог стабла једно с' другим равна.

Кад би на производ доброг семена више пазили, то би требало онда сваке године један комад земље ређе посејати, да се стабла овде гранају и добро семе изроде, и да ту кудељу или лан до своје подпуне зрелости на месту оставимо, а на последку и од тог добивеног семена најбоље избирамо. Кад кудеља или лан дотле сазре, да су они кончићи већ подпуно својствама својима јаки, онда се тек кудеља, као што наши веле, *вадити* или тргати може; но у овом стању још није семе тако подпуно зрело, да би се одма за сејање употребити могло.

Кад се за сејање семе производи, мора се још више којешта у призрење узети, а то је најглавније, да оно семе, од којега кончића произвести желимо, може и у слабију земљу бачено бити; истина, да овде нећемо високог влакна, али ћемо доброг семена добити.

Овако добивено семе долази више пута у трговини под именом „руско" семе, но будите уверени, да ништа друго није, него добро на горепоменути начин произведено наше семе.

О сејању лана и кудеље, говоре једне економске белгиске новине ово:

„Најбоље при кудељно и лањено семе на средњем земљишту; ми видимо да у Фландерској, где је сува пескуља, добро семе, врло лепа влажна рађа. Да доброг семена добијемо, мора кудеља зрела бити и тоболац мора имати угаситу боју. Кудеља се при лепом времену вадити, и у мале снопиће свезана на њиви два или три дана оставити мора, да се добро просуши, а после се на проструким понављама семе избија. Семе се после кратког времена на сув таван остави, да се добро просуши, а при том се мора чешће превртати."

Семе се најбоље неочишћено у својој плеви оставља да се просуши, но врло често га онда превртати треба; може се у качицама оставити, само се и овде качице више пута изручивати морају. **Р.**

Да крупне огрозе добијеш,

мораш ове у јаку и масну земљу посадити, од које мислиш крупне плодове добити. Кад већ цвет пре-

цвета, а плодови се већ приличне величине укажу, онда покидај све, и само на сваској лози по 2 или 3 плода остави, а ова ћеш два три плода много скупље продати моћи, нежели други 20 и 30, а заиста и више вреде. То још није доста! треба испод лозе метути један суд пун воде, пак ће ти још веће огрозе бити.

Овако поступају они баштовани, који су до данас на свима изложбама награду добили, за њове необично велике огрозе. Овако вели: „Le jardin des plantes.„ **Р.**

О лудим матицама.

У прегледању кошница примјетиш ли у којој кошници, да има само по гдекоји трунташ запечаћен по саћу, то је знак да је луда матица. Такове матице посе у једну чауранцу по пет и по шест јајца, и тако кад та јајца попупају, салаје се све у једно, пак не може из њи бити ништа, буде све као сир, тек по гдикоји трунташ или пчела радилица се излеже. Са таковима матицама треба исто тако поступати, као што је у броју 20. од год. 1870. о сакатим матицама речено. **Р.**

ГЛАСНИК.

ИЗВЕШТАЈ

О СТАЊУ ПОЉСКО-ПРИВРЕДНОМ У КЊЕЖЕВИНИ СРБИЈИ.

у месецу Априлу о. г.)*

Божија је воља, да се са стањем пољских усева, са воћем, виноградима и жиром — неможемо за овај месец похвалити.

Стрмни усеви, као *пшеница* и *јечам*, који су јесенас посејани, стоје понајвише тако, као да си их виплом салио, ретки су крајеви у нашој отаџбини, где се ређи може: добри су; а то све због тога, што је суша била, и не даде Бог онда кише, кад је време било, да се стрмни усеви бокоре (бусе). И строга зима нападила је стрмнини у долинама. Само народ округа: рудничког, подринског, шабачког и ужичког хвало стање својих стрмнина у овом месецу (но и ово се у месецу Мају пореметило).

Кукурузи, који су раније посејани, ретки су, и на сваки начин ће се пресејавати морати, а доцније посејани изникоше као четка, ал' заосташе у напредовању пржљави и почеше нагло жутети и увредати се, — све због оскудице у киши. Многи људи почеше преоравати ниве за пресејавање кукуруза, ал' бадава: неможе се плугом на мањи, јер је земља ал' камен.

Како ће се усеви после ови кише опоравити, јавићемо доцније, чим нам се извешћа поднесу.

Воће стоји: које од мразева, које од суше, које од ирући ветрова за време цветања, које од града, а које опет од несрећни гусеница — до ала Бога хвалио! Бошњаци понајвише изгледају као да су у месецу Новембру, а не у Априлу; почињто је то случај код воћњака поиај шума, које су такође пуне гусеница. Много је воће тако остало, да се сасвим до корена осушило.

Поред све наше невоље, коју од суше и мразева претрпесмо, није изиошила неке крајеве у Србији још и воћа невоља, а то је *град* (туча). У јадранском срезу беше воће лепо почело, ал' га град оклати; исто тако потуче град воће и винограде у срезу беличком округу јагодинском, у срезу моравском округу рудничком, у срезу тресетничком, у срезу алекс. ражанском: ниже су општине сталаћска и кнежевачка јако оштећени. 30. Априла потре град винограде, воће, конопље, жир и остве усеве у срезу колубарском (округу ваљевском), наше у Осеченици, Крчмару, Голубцу, Буковцу, Мратишићу, Рајковићу, Ђурђевцу и Робајима — баш сасвим.

Стока је у овоме месецу свуда здрава била и наклала је доцнило раде на испустима и у гори.

Пчеле (трике) такође добро стоје.

Само народ у срезу црногорском (округу рудничком) у срезу алекс. ражанском (округу алексиначком) и по неким крајевима у округу пожаревачком трпи оскудицу у рани, те је принуђен молити, да му се општински кошеви зајма ради отворе, да *себе* и *стоје* до нове ране израни.

Од напредних природних појава буди овде напомењено, да је крава Јов. Павловића сакашје у Смедереву, отелила у овоме месецу теле са подпуно развијене *две главе*.

Месец Мај (до 15. о. м.)

У колико нам извешћа стигоше, можемо оволико рећи: да се у алексиначком округу озимица почела поправљати и да кукурузи лепо напредују. У рудничком округу је озимица храђава, а кукурузи се понајвише преоравају и пресејавају, јер иису никли; само су у срезу качерском рани кукурузи мало напредили. У београдском се округу нико не хвали ни с' једним родом усева; ретко је где добро. У округу пожаревачком — невоља! Из среза *пожаревачког* јавља се овако: озимица, кромпири, пасуљ, кукурузи у опште храђави. Суд општине пожаревачке вели: да стрмни зимни усеви храђаво стоје, да им ни кише наше помоћи неће, а кукурузи добро стоје. Начелство среза *рамског* јавља; озимица невоља; кукурузи рани прилично, а доцни је слабо поникао. Исто тако вели и начелство среза *млавског*. У срезу *жабајдском* су усеви доста храђави; многи не посејаше кукуруз, јер немогаше орати. У срезу *моравском* стоји озимица осредње, а кукурузи око Мораве *врло добро*. У срезу *омољском* су усеви у опште врло храђави; а пиет боли ни у срезу *голубачком*. У шабачком се округу озимица и кукурузи отрсли и почеше лепо напредовати, само је кљаеје кратко, а неиоји кукурузи непикоше. Добро стоји и у подринском округу. У округу крагујевачком је озимица (стрмнина) у опште храђава; кукурузи око Мораве и други речица: добри.

Жира и воћа у целој Србији слабо, јер гусеница почини покора, а многе се н. пр. шљиве у шабачком округу до корена посушиле. Виногради добро.

По званичним извештајима. **Р.**

*) Да би читаљци свет што пре сазнао стање усева, дали смо овај извештај печатати пајоре у »Једноству.«

ОГЛАСИ.

(За оглаше плаћа се од ситног реда, или мјесто које он заузима: први пут 1 грош чарш., а сваки други пут по 15 пара.)

У главној српској књижари и у књижари **Вел. Валожића** у Београду могу се добити ове књиге:

„ГАЈЕЊЕ ПЕРНАТЕ ЖИВИНЕ"

написао

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

са 14 слика.

Цена јој је 4 гроша чар. или 40 новч.

МАЛА ЗЕМЉОДЈЕЛСКА

ЧИТАНКА.

ЗА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У ЧИСТОЈ ГОРИ

написао

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

I. ЗЕМЉОДЕЛСТВО. СА 43 ДРВОРЕЗА.

Цена је 100 пара или 30 новч.

Осим ових књига, може се добити у реченим књижарама и књига: **СВЕ О ПШЕНИЦИ** написао Др. Ђорђе Радић. Са 42 дрвореза. Ово је дело награђено од „Друштва за пољску привреду" са 50 дуката цесар. Цена јој је 3 гроша чаршиских или 30 новчића аустр. предности.

БИК ЗА ПРИПЛОД НА ПРОДАЈУ.

Бик од 2 године и 3 месеца, **Швајцарске** расе, врло леп и особито за приплод способан, продаје се у

ЊЕМЦЕОВОМ ПАРНОМ МЛИНУ У БЕОГРАДУ.

ОГЛАС.

Апотека код „здравља," сада постројена у пиварској улици бр. 59. у кући (некада званој „бело јагње") г. др. Холеца, прегледана је одређеном од г. министра комисијом, која ју је нашла по свима правилама и прописима уређену, као и да је свима потребама и довољном количином скорашњих лекова снабдевена. За то јављам поштованој публици да од сада могу издавати лекове из моје апотеке на пропис овдашњих практицирајућих лекара.

У Београду 2. Априла 1872. **Тоша М. Панић,**

3—3 АПОТЕКАР.

ОГЛАС.

ГВОЖЂАНО КУПАТИЛО (ВАЊА)

БУЗЈАШ

У УГАРСКОЈ, ДВА САТА ОД ТЕМИШВАРА УДАЉЕНО.

Ово је једно од **најјачи гвожђани купатила** на континенту, а лежи у признато врло здравом пределу. Отвара се 15. маја 1872. Бузјашко купатило лечи оне, **који немају довољно крви, женске које пате од материце** и **неродкиње**, зато је купатило ово и добило име

„ЖЕНСКО КУПАТИЛО".

Даље сигурно лечи од **камена у бешици, од стомака, чревних болести, слабости** и **немоћи; шуљева, материце (хистерије) и хипохондрије (сјети).** Такођер се овде лечи **пијењем воде и сурутке; купањем у топлим и ладним илицама и тушираньем.**

Гостионица са сваким могућим удобностима, стоји у непосредној свези са дивотним парком.

Нову гостионицу са ресторацијом, кафаном и лечионицом, примио је на себе, из биће Халл познати гостионичар Ф. А. Вајс.

Веччиће, томболе, арена, гађање у пишан и добра музика — служе за увеселење гостима.

Између **Бузјаша**, **Темишвара** и **Лугоша**, иду два пута на дан брзовозна и поштанска кола. **Телеграфска штација.** Ближа извешћа даје управа купатиља.

Минерална вода може се добити преко г. J. Гроса у Бузјашу (J. Gross in Buzias).

2—4. **Лудвиг Берталан**, закупник.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. | Издаје: „Друштво за пољску привреду.“ | У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 15. | Излази сваког 15. и 30. дана у месецу. | Уредник и издавач: МИЛОВАН СПАСИЋ | Стаје: 40 новца ч. или 4 фор. годишње. | 15. ЈУНА 1872.

Бро ћ.

Већ смо више пута казали, да се на два начина наше газде могу помоћи: ил нека тако поступају, да изведу на истој земљи више плодова него до сада, гнојећи је довољно и обдјелавајући је како ваља, ил' нека саде такове плодове, које се скупље плаћају него жито и вино. Међу овакове плодове спада и лан, зато смо га онолико и препоручивали. — Него лан се не може на сваком месту сејати; зато има још и другога биља, које се јоште боље од лана плаћа, и то је *брош*. Ова је трава налик на тако звано иванско цвеће, а сади се корена ради, на којег се цели красно пренило, звано „брошасто црвено.“ Код нас сеју ову биљку, истина, ал' само у толикој мери, колико им је за домаћу употребу нужно, а на продају се слабо мисли.

Ја познајем сељаке у Банату, који се сејањем броћа обогатише.

И њи је тешко било испрва на сејање броћа приволети, ал' кад користи увидоше, почеше га, не само за домаћу употребу, по и за трговину сејати, и банатски је броћ на доброј цени. Највише саде броћа у Француској, и оданде га набављају и аустриски фабриканти. У то име иде у Француску сваке године до 2 милијона форинти, који би могли сви нами остати, да се оспјестимо, и да почнемо и ми броћ садити, јер му наше поднебије угађа, он плаћа добро уложен у њега труд, а купаца му такођер не фали, јер га се у царевини аустриској сила Божија троши.

Земља. Најбоља је земља за броћ, која је трошна, плодна, дубока, не превећ влажна, и колико могуће кречовита.

Што се земља дубље разтроши, што се боље нађубри, и што је заклоњитија ладом на преписи, тим ће се броћ боље развити, а и више корена дати.

Земља, на којој је бијо пре кукуруз, кромпир, пасуљ, или која му драго окопавина (растење, које се окопава), најприличнија је за броћ зато, што је разтрошена, и лакше се даје обдјелавати.

Броћ се може или садити или сејати на истој њиви више пута једно за другим, и неће се тим род умалити; само ваља сваки пут земљу добро нађубрити.

Гнојење (ђубрење). Прну земљу за први усев не треба гнојити, тим више пак треба дебелу земљу, која ће слабо рађати, ако се добро ненагноји. Ваља, у колико је могуће, под јесен гнојити, и стари изтрули гној употребљавати, а где је земља дебела, ту се може узимати и млађи, сламом измешани гној. Добра је свака врста гноја, ал је коњски или овчији као понајбоље.

На један лонац земље треба 8 до 10 кола гноја.

Гној треба једнако по земљи разастрти, и касније, кад се радити почне, треба га земљом измешати.

Обрађивање земље. Земља, која је за број одређена, мора се у јесен на 1 до 1½ стопе дубоко ископати (или узорати). То се ради или са ашовом или са два плуга, који по истој бразди један за другим ору. То исто може тежак и ашовом учинити, ако после првога плуга још дубље у земљу удари и ускопа. Тако узорана њива оставља се преко зиме да измрзне.

Месеца марта треба исту њиву попреко преорати, да се земља добро раздроби, а после браном изравнати. Њива се после дели на греде (леје), пет стопа широке, а леја од леје да је на 1½ стопе даље. После овога треба почети сејати или садити.

Сејање и *сађење.* Број се на' сеје на' сади. Прво бива семеном, а друго пресађивањем једногодишњи клица (изданака) у пролећу.

Сејање се почиње у пролеће, чим јачи мразеви престану.

Будући да број треба силне влаге, да би пријe никао, то се ваља у пролеће одма после јачи мразева пожурити с' радном, да будемо све готови, него што пролетне кише започну, јер онда ће бити усев овај још хасновитији, кад га и киша накваси.

Број се обично сеје на редове. Уздуж леја (греда) на 10 палаца од краја, изкопа се мотиком бразда 1½ до 2½ палца дубока. Иза копача баца жена на' дете семе. Упоред прве бразде изкопа се друга, те земљом од друге бразде, на исти начин изкопа се 3., 4. и 5. бразда, и свака се покрије земљом од пршашње бразде, а пета се покрије оном земљом, што раставља греду од греде (т. ј. леју од леје), и пета ће бразда доћи на 10 палаца од другога краја леје.

На једно јутро не треба више од 80 до 90 фунти семена.

Какво је семе и какве су клице (изданци), показаће и какав ће род бити. Семе, ако је могуће, треба да буде од двогодишњега броћа, и никако песме бити старије од две године, јер ће иначе слабо проклијати. Ако је клица на зрну бела, знак је да је добро, ако је пак жута или смеђа, то је покварено, и ништа га не ваља сејати, јер ће бити на' слабе на' никакве хасне. Веле, да је оно семе најбоље, које се је пре сејања једно 8 до 10 сати у ракији, млеку или у води квасило. Јако ваља пазити, да се на семе не нагрће више од 2 палца, јер се другчије проклијавање отешчава.

Ако се после сејања мекота скорешн, пријe него што је семе никло, пограбљај леје, да размрвиш onу земљану кору и олакшаш семену клијање.

Добро усејано семе проклија за 3 до 4 недеље; то зависи од времена, како му угоди.

Узрод. Празни они простори између греда могу се прве године засадити кељом, купусом на бобом. Желиш тко између броћа кукуруз на конопљу (кудељу) сејати, то мора за њи леје попреко правити, ал на једно 16 палаца раздалеко. Овакав усев врло је хасновит за број, јер га при препеки заклања. У овом случају биће истина мање броћа, ал се то засејаним узродом надокнађава.

Сађење. Број се ово овако сади: Кад су у јесен земљом покривене греде у пролеће изобиљно проклијале, онда им ваља земљу добро умекшати, а клице опрезно вадити.

Њива на којој ће се број пресађивати, уређује се исто онако, као и за сејање.

Бразде ваља дубље ископати на' узорати, пак онда клице на 1 до 2 палца раздалеко садити, ал да им је пршак бар 2 до 3 палца над земљом непокривен. Сваку клицу ваља добро притиснути, јер се неће другчије примити. Ако је велика суша, онда залиј клице. Ако клице после пресађивања и почну венути, за 3 до 4 дана опоравиће се. Други је посао при сађењу исти, који и при сејању.

Радња прве године. Како се клице из земље промоле, таки ји треба оплевити и окопати, ал памти, да се леје неугазе. Клице, или биле од сејања на' од пресађивања, треба ји више пута плевити и окопати, док се сав коров неистреби. При сваком окопавању треба леју ½ или један палац земљом између бразда набацати, и тиме се додаје фришка земља, која је окопавањем клицама одузета.

Плевлење је врло нужно, јер ће тада број лепше напредовати, и од развитка прве године зависиће, какав ће род бити.

Месеца новембра треба сваку леју 2½ до 4 палца загрнути, и та се земља узима између бразда, која једна од друге раздаваља, и која ће расад сасвим покрити, тако, да се из земље не види. Ово се зато чини, што се је искуством дознало, да се овако више и боље добива оне црвене боје. Кроз сву пасуту земљу пробијају у пролеће силне клице, које су за расад добре.

Радња друге године. У пролеће друге године окопа се број само једанпут. Он сада тако брзо расте, да сву земљу покрије, и сав коров угуши.

Месеца јулија и августа број цвета. У ово доба може се лист и цвет косити, и марви за пићу служити. Ова рана може се, што се њене доброте тиче, ма са каквом детелином упоредити.

Купљење семена. Ко жели семена набавити, тај нека чека, докле год семе несазре, а то се дозна,

кад му тоболац помодри. Онда циму лагано подсеци, на сунцу осуши, пак онда омлати. И ова слама може служити за рану, ал није баш тако добра.

Семе ваља на сувом тавану у малим гомилицама држати, и често га превртати, да се не поквари. Ако киша семену ненауди, то се може на сваком јутру 3 до 5 центи семена добити, а почем је семе готово као и сам корен скупо, то се онда и од семена лепа крајцара добива.

Намјеравали тко и трећу годину број у земљи оставити, као што то на многима местама бива, то друга посла око њега нема, само што ће га у јесен друге године морати загрнути. Треће године може се опет раде и семена добити. Овако се знатно тежина и предност корена умножи, и према оно мало радње знатнији добитак бере.

Вађење броћа. Начин, како се број из земље вади, од велике је важности. То бива у јесен, и корен се или плугом изорава, или ашовом ископава. Будући да се корен често до две стопе у земљу уврће, то га онда ашовом треба вадити. Плугом, истина иде посао брже, ал треба 4 до 6 волова или коња, пак се ипак не може тако дубоко ископавати, да неби знатно броћа у земљи заостало. Грудве треба мотиком излупати, а корење опако очишћено у кошарице сметнати.

Род ниве поглавито од тог зависи, да нимало корења у земљи не остане, што се из немарности ласно догађа.

Број се вади на сувом времену, и то што касније у јесен, кад је сасвим дорастао; јер му корење — почем му се лишће покосило — још знатније ојача. Али није добро ни одвећ касно га вадити, јер се онда тешко суши, а мразеви су му шкодљиви.

Чим се корење из земље извади, ваља стабљике с' њега одрезати и сушити ји на сунцу, на пољу — а ако је киша, на каквом сувом месту, куд ветар промајива. Да се добро осуши, ваља га више пута превртнути, а суво је тек онда, кад се при превртању лако ломи. Сад га треба излупати на комаде од $1\frac{1}{2}$ палца дугачке. Кад је и ово свршено, онда га треба прорешетати, од земље очистити, на суво га место оставити, и држати до времена продаје.

Род. Из тога, што је до сада речено, следи, да род зависи:

Како је дубоко земља растрошена, да корен дубље иде и боље напредује.

Како се земља гноји, да растјењу бољу снагу и храну даде.

Какво је подневље, нарочито имали прораст доста *влаге*, да добро изникне, и да се боље развије.

Како је обрађивано, јели својски плевљено и окопавано, да боље растити може; и напосљетку:

Како се из земље вади.

По размјеру, како се на све ово навило, и каква је земља, даваће јутро од 1600 □ фати 20 до 30 центи двогодишњег или 30—40 центи трогодишњега броћа; а цента сувога броћа купује се по једно 3 ф.

Ако се дакле прорачуна доходак од оног рода прве године, затим рана и семе од друге и треће године: то је онда сасвим очевидно, да је сејање броћа понајвртнија и понајворастнија ратарска струка. **Р.**

О искуцавању пчела у другу кошницу, или гушити је димом и сумпором у јесен.

Месеца октобра у почетку треба већ туђи кошнице. Ако ји виси при концу септембра потукао, даље не треба с њима чекати. Већ је на пољу медљане росе нестало, а пчеле мед у кошници троше, и сваки је дан меда мање. Пре за то није саветно кошнице туђи, зашто се све до конца месеца септембра по сачу налази још млади пчела неизлежених. И тако кад се рано потуку, оне младе пчеле, које су још у сачу неизлежене, смуљају се заједно с медом, и тако мед буде ружан и мутан и непостојан; то млеко, што изиђе из ти млади пчела, са медом се помеша, и кад се време отопли, брзо може усиснути. — Кад се пак при концу септембра туку, онда је мед много лепши, светлија и постојанији.

Ако си рад запатити пчеле, а добре пресаде имаш, а рад си да можеш мало и меда добити: то немој туђи ни једну кошницу, него гледај, које су ти најтеже, и гледај, кад је леп дан и то после подне око три сата почни то радити.

Коју си наумио подрезати, закади је мало димом, изнеси је мало изван ковандука, на њено место мети празну кошницу, а ту пуну, ако нема сталца, а ти исконај јаму у земљи са педља дубоко, како ти кошница може управо стојати, да можеш слободно радити. Онда је добро закади димом, са саћа пчеле пером очисти, и тако можеш до по кошнице меда извадити. — Но у такове кошнице, из који мед извадиш, нужно је после метути опет унутра по ономе порезаном сачу празна сата три или четири, што више метеш, то је боље. То саће треба да је по стопе високо, широко да буде колико је кошница широка, сат један од другога да растављ између њи шупљина са једнога палца. И тако саће преко оног саћа, које је у кошници, треба метути; преко тога празна саћа мети два пречњака од прута и саће добро утврди, да не

испадне. То се за то чини, зашто пчела на меду не лежи, него у празном сату; и тако кад је подрежеш, онда нема шпнало празна саћа, него се скупи у клупче, и тако над стегне јака зима, могу се посмрзавати. А кад метеш тако празно саће, пчеле се у то празно саће увуку, и тамо себи топлину чине и здраво изимују.

Други начин, ако ћеш да меда извадиш и пчелу да заштедиш, да је не претучеш. Ако имаш пресада тешки од 25 до 30 фунти са кошницом да претежу, такове кошнице могу још толико народа преко зиме изранити. Кад си већ наумио, да из неколико меда извадиш, а ти поступај овим начином. Ону кошницу, из које ћеш мед сав да извадиш, закади је мало, извеси је изван ковалучка, па њено место мети празну кошницу, а ову пуну вр' јој са медља укопај у земљу, а горе на уста јој нађи такову празну кошницу, која ће се склапати с њоме; лета им обадвема добро затвори, да не може ни једна пчела изићи. Где су кошнице састављене, около обави чаршавом или каковим крпама и увежи, да пчеле не могу на поље излетати. То можеш чинити, кад је дан дан, и пре подне. Сад узми парче дрвета, и куцај изребар у ту пуну кошницу тако једно четврт или најдуже по сата. За то време мора пчела из те пуне кошнице сва у ону празну кошницу изаћи. Онда слушај, зује ли већ пчеле у тој горњој празној кошници здраво. Ако здраво зује, то можеш онда одрешити тај чаршав мало, да види јели се сва пчела већ из те пуне кошнице у празну кошницу преселила. Ако се још није сасвим преселила, а ти повежи опет онако исто, па куцај још мало, докле пчела сва не изиђе. Кад ти се сва пчела преселила у ту горњу кошницу, онда ју одреши, и ту кошницу са пчелама однеси на њено место, где је та пуна била, нека стоји до заода сунца. Кад сунце зађе, онда с којом си је наумио саставити, закади и једну и другу, и ту пчелу стреси на онога пресада, а ту пуну, па које си пчелу искуцао, добро је обгрни земљом, да се пчеле на мед не намаме, јер ако се намаме, сав ће мед до ноћи изјући.

Овако треба радити, ако ћеш да ти се „и коза напасе и да ти се вукус спасе", вели србска пословица. О том ће се лако уверити домаћини, да је овако добро од пчела мед вадити, а пчеле оној кошници дати, која ће је ноћи преко зиме изранити. Као и домаћин, који има доста раје, па може много друштва преко зиме издржати, и тако кад славно пролеће дође и радња из радње почне приспевати; па кад је човек о малом друштву, незна које ће пре да почне, и тако се мора патити и не може скоро ни један посао тачно и на време честито да уради. А који има друштва доста, томе тачно посао иде, свашта у време поради, па му цвета напредак. Тако и ове кошнице, којима дамо у јесен ову пчелу, да је из зиме израни, кад сине пролеће и широка поља са украшеним цветом се пакете, пчеле у пашу полете; онда која има доста народа, та брзо ради, зида саће, брже се приправи за ројидбу, и ројеви су јој већи, а рани ројеви то сваки може знати да су бољи нежели познни, као и свашта.

Кад си већ наумио туђи кошнице, и ако ји имаш доста, па ти је споро тако искуцавати пчелу, а мед мислим тако са клуком т. ј. са воском на центу продати: онда треба направити затру без пламена, само нека се добро дими, и тако ону кошницу, коју ћеш да тучеш, добро је на дим накади, нека се пчеле оној од дима. Онда кошницу одгрни, па пљоштимке, како саће стоји у кошници, удри о земљу једну и другу страну. Тако ће се саће све од кошнице одвојити, тако онда истресе у буре. Но брзо онда треба мулалом мрвити, зашто се пчеле освешћују и здраво штинају.

Можеш пчеле и сумпором гушити, онда ће све из саћа мртве на земљу попадати. Онда ћеш добити сам мед и восак без пчела.

Ако ћеш сам мед да цедиш, а ти пре него што ћеш да тучеш кошнице, треба буре да приправи. Добро га треба прогати, на дно бурета треба пробушити јаму као и за славину, онда у ту јаму удри чеп, но тај чеп да не буде старији од данета, но рапан са даном изнутра у бурету. Преко тога чепа начини од метле гуталце и прекуј да га мед не подигне са тог места. Буре намести повисоко од земље, да можеш каквим суд подметути, у који ће мед цурити. Кад будеш већ мед у то буре усуо, онда га остави 48 сати, нека се процеди. Кад прође толико времена, онда можеш онај чеп искуцати а мед пусти нека цури; онда ће ти чист ићи као кристал, јер мед сву рђу и дрождину горе баца. Тучење кошница треба да се чини у вече кад сунце ће да седне. Тако ако је месечина, можеш целу ноћ радити, само ако имаш туђи. Такође и ујутру рано до сунца, докле ти пчела није полетила.

Р.

Поправљајте ливаде!

Наши сељаци немају тај обичај, да ливаде и сенокосе своје поправљају, него ји немарно тако забаталe, да на једнокоји мести траве сасвим угину, а неће оно место да прекопа, пак фришким семеном да засеје, да му неизгледа ливада, као канда нема

газде живог, и као канда небо на том месту ништа родити могло. И на то парче земље, ма оно најмање било, треба пазити, а кинан сам ја онда газда, и какво ми је онда жалостно газдовање, кад ја морам с' оним повцем, ког сам с' друге земље добијо, за ону ливаћати, коју сам само због лењости забаталијо. Сваки комад земље, за ког издавати имам, морам гледати да ми и донос. Тако је исто и код ливаде. Има места која се ма којим му драго узроком на ливади исушила; нека буде такова места на пример $^1/_{10}$ част целе земље, ја дакле с' те 10-те части ништа недобијам, а зашто то да чиним? и јели то паметно? Сваки ће увидати, да није, и сваки нека у будуће овај рачун пред очима има за сваки производ. Сваки капитал треба да носи интереса; а земља је капитал најсигурнији, који, што је газда приљежнији, све већи интерес доноси, а пропасти никад неможе! Сви у новцу лежећи капитали су несигурни и лако пропасти могу, ал у земљи лежећи, никад! —

Да би и од ливаде дакле добре интересе добили, морамо гледати, да нам је ливада сва родна и због тога она места, која су нам ћелава поправати, прекопати и засејати треба. За засејавање ови места, тражићемо паравно добре траве, које су сочне, и које много пиће у себи имају за марву. Треба дакле семена збирати од такови трава.

Збирање семена од питајући трава преко лета, доноси приличног прихода, без икакка разхода. Да је овоме знање и приљежање нужно, по себи се разуме. На обалама, јендецима има доста трава, које се не косе, по сазру на том месту.

Семена од такови трава збирати, пак ливаде попрањати треба, и неостављати да нам по ливадама ћелава места паре; и само ћемо тако од оног у ливади лежећег нам капитала, добар интерес вући моћи.

Послушајте ме дакле! **Р.**

Да добијеш рана грашка.

Месеца фебруара или с' почетком марта, ископа се четвороугално обично баштено бусење, и то при лепом времену, пак се онда положи на једну даску, ал и то тако, да жиле дођу горе, а трава доле на даску, пак се онда остави та даска с' бусењем у подрум. Гра се пре сејања 24 сата у воду мете, да после пре проклија, пак се онда по 4 до 6 арна у сваки бусен посеје; то се чини, кад у сред бусена накопаш једну јамицу, пак у њу арна пометеш, и онда земљом или песком покријеш.

Кад већ зиме сасвим нестане, онда извади ту даску са посејавим бусењем из подрума на фришак ваздух неколико дана, једно за друго, и то, ако је икако могуће под кров; младе биљке ће се већ указати. После, кад се већ од мразева сасвим бојати немаш, а ти узми то бусење, пак га закопај у башту, да са лејом у једнаку висину дође; још је боље, да ји мало дубље од леје укопаш, да бусен као у некој дубљини буде, да около, нешто мало више лежећа земља младе биљке од оштрија ветра, у колико толико сачува. Затим се даска она, на ком је бусење у подруму лежало, на два или 4 кочића преко они кућица постави, да младом гра'у и она ладна роса наудила неби. Кад је време лепо, скине се даске, ал се пред вече опет поставе до ујутру. Напослетку се ојачале биљке окопају и сасвим слободно оставе.

На овај начин се добије тако рано грашка, да ји раније ни у ђубрењаку одневати неможеш; а при том ови више рађају, него онај у ђубрењаку под стаклетом одневани. **Р.**

Калемлење воћака у „козију ногу".

Овај начин калемлења врло се добро и с' успехом употребљава с' пролећа; прао га је лако изрпшити и сигурно се прими. Дрворез јасно показује како то бива. У пањ се уреже рез са ножем, који је овако ^ извијен. Калем-гранчица се склиси тако, да сасвим згодно прилегне у онај рез у пању.

На калем-гранчици мора бити најмање два окца.

Кад си калем-гранчицу у пањ уметнуо, а ти је добро с' ликом ка' крпом привежи и воском свуда замажи. **Р.**

Један покушај при сејању кромпира.

„Journal d. l'agr. d. Belge.“ и више други немачки економски листови доносе у својим бројевима резултате од покушаја: где се *цео* кромпир са *једним* оком само сеје. Сва до данас о том покушају донешена извешћа сведоче, да *је сејање целог кромпира са једним само* оком пробитачна ствар.

Свакојако су економи ту ствар покушавали, и сваки је добро прошао. Свакојако је за тај покушај земља обрађивана и приправљана, и опет је по доброти земље, сваки боље прошао него иначе, кад се кромпир сече, или са свима окцама посеје.

Да се боље разумемо! За кромпир се земља с јесени још добро преоре или изкопа, пак се онда пре сејања у пролећу опет преоре, изчисти, и онда се кромпир сеје. Ови кромпири могу и од ситнији бити, само им се морају сва ока извадити, а *једно најснажније* оставити. Ови се кромпири онда или у редове, или у кућице тако сеју, да, или кромпир од кромпира у реду, или кућица од кућице на једну стопу раздалеко буду.

Разлика се неће одма при проницању указати, него после, ал и онда није голема. Разлика је та у боји лишћа и стабла. Лишће и стабло је у овог кромпира, што је с једним оком посејан, угаситије боје, и снажнији од оног, где је кромпир са свима окцама али изсечен посејан, ал је зато већа разлика у роду, у читану трећину је разлика, и то су плодови много укуснији, здравији и крупнији, ако се од травујлина чисто држе, и у своје време окопавају. То се по себи разуме, да се за сејање само здрави кромпири избирати морају.

И овај покушај зацело од туд долази, што се оно једно око са раном из целог кромпира боље развијати, а боље развијен и боље родити може. Људи природи умјетом следују, и тако рећи поправљају је користи своје ради, и то све трудом; и нашим сељацима труд препоручујемо, пак ће и они боље стајати, него данас што стоје! — **Р.**

О тавним шталама.

То се не може посумњати, да светлост велики уплив чини, како на животно тако и на биље. Ово осведочавају свакидашњи случајеви. Таван дан и тавна соба навлаче човеку и скоту само лењост и спавање. Кад је време облачно, само би онда човек спавао и зева му се, а то је исто и код коња и други животиња, а сунце све ово разведри и дарује човеку и скоту више живости и воље.

Многе болести су много жешће у тавним собама, а и око не може бити живо, ако му светлост одузимемо. Из хрђави и неосновани расуђења, или из несмислене штедње, зидају се штале тако, да у њима нема доста светлости. Многи мисле да је коњма боље, кад су у тавним шталама. Где је марва, за време *кратког* одмора у тами затворена, може јој истина и пријати, особито лети, док су муве зле и на марву нападају, онда је и добро, али кад је увек у тами затворена, онда јој може и шкодити.

Коњ н. пр. врло јако од очију пати, кад ји мора напрезати, да у тавној штали около себе све види. Трговци, који с' коњма тргују, имају овде користи. Кад коњ из тавне штале на сунчану светлост дође, а он је забуњен и поплашен чисто, пак скаче, а с' тиме желе трговци показати, како је коњ ватрен и бесан. Тавна штала не може се никад тако чисто држати, као видна, а и ово велики уплив на здравље скотова има.

Кад шталу дакле зидаш, зидај је да доста светла буде.

Ово у име одговора онима, који ме питаше: „Јели добро да су штале тавне?“ **Р.**

О метању краставаца у сирће.

Млога ће нам газдарица благодарити, кад прочита овај чланак. Кад одеш гдигод на обед, пак изнесе газдарица лепе, зелене и чврсте краставце, за цело ћеш је запитати, како их меће, те су тако лепи. О овом ево упутства једне искусне газдарице, и свака газдарица нека се овога држи, која год краставце у сирће за зиму оставља. О добром овом начину смо и сами осведочени. Она овако вели:

„Кад краставце купујеш, пази да нису укварени, и да су скоро узабрани, јер што су свежији тим су бољи; кад ји ћући донесеш, одма ји добро изпери, и мети на даску у *ладовини* да се осуше. Овде ћу нешто да приметим, и то, да неваља краставце на сунцу сушити, да, што наши кажу провену, но у ладовини ји сушити треба, и они *несмеју венути*, но само се морају од опе воде осушити. Краставац, који пре мећања на сунцу *провене*, не може никад чврст бити. За то време док се краставци суше, треба добра сирћета узети, и то никад прављена, но чиста виска, пак га на ватру метути да узавре; кад је сирће узаврело, ваља га с' ватре скинути, и прелити га с' ладним сирћетом. Од прилике на 10 ока врела сирћета, треба 2 оке ладна за преливање. Док се сирће мало разлади, треба краставце у суд какав (бакарни) метути, *добро* посолити, и с' оним сирћетом прелити. Сирће мора бити више врело нег' млако. Још једаред кажем: сирће

мора бити добро вишко, а краставци се морају добро посолити, јер што више соли, тим ће бити чаршћи. Кад дакле краставци у оном суду посољени и сирћетом преливени буду, треба ји с' *кебетом добро покрити*, и оставити ји у том суду пуна 4 сата да престоје, или у право рећи, док се сирће на њима сасвим неолади. После тог времена ји треба у буренце, или у којих ји суд метути желимо, лепо послагати, сирћетом оним прелити и суд добро затворити. Опомињем наше газдарице, да запушач или заклопац на бурад необвјају са крпом, јер се од тог плесан увати и краставце квари. Даље није нуждно никакве зачине у краставце мећати, као од вишње лишћа, ђумбира, бибера, којекакве траве и т. д. све то краставцима нечини добро. Кад је већ све готово, треба буренце или суд на сунчано место метути, и више га пута намешати, превањивајући га с' једне стране на другу. Ово је све на чистом и дужем искуству основано што сам овде рекла, и краставци ће овако увек зелени и чарсти бити." Р.

Воткама, које дубоко у земљи стоје, у помоћ притеки.

Као што је обичај, да се леје по баштама из многи узрока сваке године друкчије праве, тим се земља с једног места на друго пребацује, пак се воћке више пута земљом тако обасну, да сувише у земљи стоје, пак су јим жиле по неколико стопа под земљом. Ово није добро! Гдикоја дрва страдају од тог испрва мало, док је земља трошна, и ваздуха жилама пропушта; оним пак дрвима, која лако жиле пуштају, као врбе и тополе, не шкоди ово нимало. ал' воћки скоро свакој шкоди, пак штта више и пропасти могу.

За помоћи овакоиим дрвима, која дубоко у земљи стоје, савјетује неки француски баштован Пакее, на деблу један комад (суд у паоколо) коре исећи и то једно два палца широко; поводом тим ће се на том месту застучнк неки направити, из ког ће се пове жиле родити, и тако ће се дрвету нов живот дати. Р.

Да измамиш млеко од кућевни животиња.

Често се догађа, да кобила, крава коза или овца немају у сисама млека после порођаја; ово не само да је матери шкодљиво, него је и за *новорођено* врло опасно. Понајзвише се на овај начин млеко у сисе матера: најпре се уруу брадавице добро са ракијом; или се трбу са сламом добро истре, брашнава рана даје и у тавну шталу уведе. Непомогнели ово, то ће заиста сљедеће помоћи, — но предпостављајући да је животиња здрава —, узми од мирођије — копра — семена и мети у млако млеко, пак јој подај да пије, и то кобили и крави литру семена у две оке млека, а кози и овци пола ове мере; недођели млеко за 48 сати, а ти ово средство повтори. Р.

Олај из семена сунцокрета.

Познато је, да је семе сунцокрета врло пуно олаја; и на више се мести од њега. у велико олај цеди. Ова ствар заслужује веће распространење, тим више, што сунцокрет незахтева ни особиту земљу. Олај овај превазилази на финоћи укусној све данас познате олаје за јела, и за то га јако нашим сељацима препоручујемо. Из 12 ока семена добије се 4 оке чиста олаја.

Сејање сунцокрета препоручујемо дакле из узрока: што је хасновито биље, што особите неге незахтева, што у свакој земљи прти и што напослетку свакој башти за украс служити може. Р.

Гвоздене пећи.

На те је вика, да се брзо изладе и да се непрестано стражарити и у њи огреи залагати мора. Овоме ћеш помоћи, ако их из путра танким преповима поставиш и блатом облепиш; или ако је на више тавана начињена, а ти намераш у горњи таван цреповима, песка или камена и блата иловачног — жутог најбоље — набацај, пак ће исто онако дуго топлоту држати, као и друга земљана пећ.

И овако ћеш топлоту у гвозденој пећи дуже одржати, ако метеш доле две цигље уздуж и једну упреко, и на тим циглама ватру наложиш, ове ће цигље топлоту дуже задржати. Р.

СТАЊЕ ПОЉСКИХ УСЕВА У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ МЕСЕЦА МАЈА.

Сравнивајући извештаје од прве половине месеца Маја, са овима од друге половине истога месеца, можемо рећи, да је у опште стање усева осредње, а нимнама наравно да има, јер има предела где усеви хрђаво стоје, а има их опет, нарочито кукуруза поред река и потока, који врло добро стоје. Мило нам је то, што можемо рећи, да је народ наш умео да употреби згодно оно неколико кишовити дана, јер је оке вине, које хрђаво стајаше преорао и на ново кукурузом засејао, који је добро и поникао; но хоће-ли тај кукуруз поднуво сврети, зависи од времена у месеу Јуну, Августу и Септембру, јер ако ови довољно топли буду, онда можемо радосно на добру берву погледати и „Богу на превеликој милости његовој." благодарити! Р.

ОГЛАСИ.

(ЗА ОГЛАСЕ ПЛАЋА СЕ ОД СИТНОГ РЕДА, ИЛИ МЕСТО КОЈЕ ОНИ ЗАУЗИМА: ПРВИ ПУТ 1 ГРОШ ЧАРШ., А СВАКИ ДРУГИ ПУТ ПО 15 ПАРА.)

У **главној српској књижари** и у књижари **Вел. Валожића** у Београду могу се добити ове књиге:

„ГАЈЕЊЕ ПЕРНАТЕ ЖИВИНЕ"

написао

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

са 14 слика.

Цена јој је 4 гроша чар. или 40 новч.

МАЛА ЗЕМЉОДЈЕЛСКА ЧИТАНКА.

ЗА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У ПРВОЈ ГОРИ

написао

ДР. ЂОРЂЕ РАДИЋ.

I. ЗЕМЉОДЕЛСТВО. СА 43 ДРВОРЕЗА.

Цена је 100 пара или 30 новч.

Осим ових књига, може се добити у реченим књижарама и књига: **СВЕ О ПШЕНИЦИ** написао Др. Ђорђе Радић. Са 42 дрвореза. Ово је дело награђено од „друштва за пољску привреду" са 50 дуката цесар. Цена јој је 3 гроша чаршиских или 30 новчића аустр. вредности.

БИК ЗА ПРИПЛОД НА ПРОДАЈУ.

Бик од 2 године и 3 месеца, **Швајцарске** расе, врло леп и особито за приплод способан, продаје се у

ЊЕМЕЦОВОМ ПАРНОМ МЛИНУ У БЕОГРАДУ.

ОГЛАС.

Апотека код „здравља," сада постројена у шварској улици бр. 59. у кући (некада званој „бело јагње") г. др. Холеца, прегледана је одређеном од г. министра комисијом, која ју је нашла по свима правилима и прописима уређену, као и да је сима потребама и довољном количином скорашњих лекова снабдевена. За то јављам поштованој публици да од сада могу издавати лекове из моје апотеке на пропис овдашњих практицирајућих лекара.

У Београду 2. Априла 1872. **Тома М. Панић,**

АПОТЕКАР.

3—3

ОГЛАС.

ГВОЖЂЕАНО КУПАТИЛО (ВАЊА)

БУЗЈАШ

У УГАРСКОЈ, ДВА САТА ОД ТЕМИШВАРА УДАЉЕНО.

Ово је једно од **најјачи гвожђани купатила** на континенту, а лежи у признато врло здравом пределу. Отвара се 15. маја 1872. Бузјашко купатило лечи оне, **који немају довољно крви, женске које пате од материце** и **неродкиње**, зато је купатило ово и добило име

„ЖЕНСКО КУПАТИЛО".

Даље сигурно лечи од **камена у бешици, од стомака, кревних болести, слабости** и **немоћи; шуљева, материце (хистерије) и хипохондрије (сјети).** Такође се овде лечи **пијењем воде и суруткe; купањем у топлим и ладним илицама и туширањем.**

Гостионица са сваким могућим удобностима, стоји у непосредној спези са животним парком.

Нову гостионицу са ресторацијом, кафаном и лечионицом, примио је на себе, из баше Халл познати гостничар Ф. А. Вајс.

Венчића, томболе, арена, гађање у мишан и добра музика — служе за увеселене гостима.

Између **Бузјаша, Темишвара** и **Лугоша**, иду два пута на дан брзовозна и поштанска кола. **Телеграфска станција.** Ближа извешћа даје управа купатила.

Минерална вода може се добити преко г. Ј. Гроса у Бузјашу (J. Gross in Buziias).

3—4. **Лудвиг Берталан,** закупник.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. | Издаје: „Друштво за пољску привреду.“ | У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 16. | Излази сваког 15. и 30. дана у месецу. | Уредник одговорни: МИЛОВАН СПАСИЋ | Стаје: 40 гроша т. или 4 зл. годишње. | 30. ЈУНА 1872.

ПОЗИВ.

На основу члана 16. закона од 24. Октобра 1870. год. влада књажеска решила је, да се земљоделско-шумарска школа стално установи на добру државном „Илијина вода“ код Крагујевца, а док потребне зграде за ову школу на истом месту готове не буду, да се још с почетком ове наступајуће школске године привремено отвори у вароши Пожаревцу, за шта су и нужне припреме већ предузете.

Школа ова има за задатак, поред најнужније опште образованости, поглавито својим питомцима да прибави потребно теоретично и практично знање и приправност: за боље и целисходније вршење свеколиких тежачких и уопште пољопривредних и шумарских послова, и да их подпуно спреми за добре газде и изврсне руководатеље тежачких имаовина и предузећа. Учење у овој школи траје три године дана, а за питомце њене примаће се они ученици, који су с добрим успехом свршили четири разреда гимназије или реалке, а при том су доброг владања; но практична настава у пољопривредним пословима приступна ће бити за сваког, који у томе поуке тражио буде.

Сходно члану 6. закона о овој школи, примаће се сваке год. до 25 питомаца на трошак државни, остали пак, који у школу примљени буду, дужни ће бити, да се о свом трошку издржавају и за све друге потребе старају, но за школску наставу неће дужни бити ништа да плаћају.

Они, који желе добити у школи државно издржавање, треба да су свршили напредномепути број школа са добрим успехом, да су доброг владања, да нису млађи од 15, ни старији од 20 година, да су подпуно здрави, крепко и снажно развијени, и да су способни и вољни за тежачке радове. При подједнаким осталим својствима, првенства имају они, који са села буду.

Обзнањујући ово, долеподписани управитељ позива све оне родитеље, односно старатеље, који својој деци пољопривредно знање при-

бавити желе, да их с обзиром на напред казато, упуте, било то да желе ступити у школу о државном или свом трошку, да се са потребним сведоџбама пријаве њему, до конца Јула тек. год. и то у економном одељењу министарства финансије. Но они који желе као државни питомци ступити, треба то нарочито у прозби да напомену.

К.№ 4.

14. Јуна 1872. у Београду.

Управитељ земјодел. шумарске школе

Чедомиљ А. Поповић.

О купусу.

„Без зеља нема весеља," каже народ од шале; а збиља је купус пре̂ка потреба, и били би у великој неприлици, особито газдарице, да немамо преко целе године купуса. Много је дакле затим стало, да добијемо с' купусишта што више и што већи главица, јер нам се само онда труд обиљато плаћа. Код нас пак можеш видити много купуса, у којега су главице као шака, пак су и те меке и празне. Овоме је најзгодније узрок несретно поступање: зато ћемо овде обширније разложити, како ваља купус садити.

Тко је с' ашовом извадио полако купусну главицу с' кореном заједно, и отресао с' њега земљу, биће видио на крају корена множину танки као длака жилица. Ове су жиле уста купусу, с њима пије рану, што је има у земљи, те улази у главицу. Прво је дакле условље напредку купуса, да се сади у дубоку мекоту (добро истрошену земљу); што је дубља, тим боље. Треба дакле да је мекота 9—12 палаца дубока; а да буде и плодна, преори је пре зиме два пута: најпре узори земљу плитко, 3—6 палаца дубоко, и то одма после жетве, ал пре̂ подгној земљу мало (ако може бити, мешанцем гнојем). Пред саму зиму пак, преори ју 9—12 палаца дубоко. Овако ће се горња размрвљена, ваздуха напојена и зато плодна земља, извртути на дно брасде, те ће у њој жилице од купуса наћи довољно ране; а доња неплодна земља, изврнуће се горе. Ово орање зактева јаке марве и добра плуга. Ко неможе овако дубоко поље орати, нека несади купуса. Ни стрмина неваља за њега, јер ће ти једна бујна киша уништити сав пресад.

Ко сади купус у башти (купусњаку), том нетреба орања, само нека дубоко прекопа земљу. Овако приправљај већ у јесен земљу за купус. Преко зиме, ако време допусти, извози на ону земљу где ћеш купус садити, водом измешан гној, и то, што више можеш; небој се, да ће га се поље преситити. Поред тога скупљај пријежно гној, да можеш и с' пролећа купусњак добро подгнојити. Тога ради гној из штале стрпај на хрпу (гомилу) и посипљи га земљом или гипсом, да невазлази. Пази, да ти се кишница неслива у гноште, и да ти живад и крмад неравчепркају гној. Овим гнојем подгнoј с' пролећа поље, и заори га од прилике 3 палца дубоко, онда, кад се купус сеје. Овако га остави, док се разсад непресади.

Прва је дакле потреба купусњаку добро узорана и подгнојена земља; друга: добро семе. „Какво семе, такав плод" важи и за купус. Од лоша семена малене главице до века. Ако си дакле имао малена купуса, а ти набави доброга семена од добра баштована, или од поуздана семенара — иначе ти бадава труд. Кад пак изведеш сам лепа купуса, а ти пресади корење највећи главица у добру земљу, а кад им до године оцвате највеће гране, поодсецај остале, а највеће остави, пак и тим највећим гранама одсеци врхе; тако ће се сва снага концентровати у остављеним мајунама, те ћеш добити врло лепа и једнака семена. Код нас се ради сасвим противно: остављају се сви цветови, да заметну семе. Овако се добије више, али лоша семена, јер у корену нема доста силе, да се све семенке како ваља развију и дозру.

Пазљивим поступањем дотерали су Немци до тога, да имају купуса, колик највећа бундева; једна овака главица даје толико раде, колико 10 обични малени.

Трећи главан посао је: сађење. У том се много греши. Обично се сади купус прегусто; јер се мудрије: „чим више насадим пресада, тим ћу више добити купуса". Да, обећ, ал не глава, него само главица и корења. Садити дакле треба врло редко. Ко је гледао леп купус, осведочио се је, да свака глава заузима на около 1½ стопу земље, дакле треба да буде једна глава од друге 3 стопе раздалеко; јер ако једна главица другу домахује, преста је се главичати. То исто важи и за салату; чим се стичу главице, у мах прорашћује. — „Но како ћу ја знати баш за 3 стопе раздалеко садити пресад?" Тому има врло једноструко средство. Узми 3 стопе и 5 палаца дугачак штап; с' режи га за 2 палца са сваке стране, и натакни са сваке стране 2 палца далеко од краја по једну дрвену препрегу, и тако ћеш направити оваку садљку

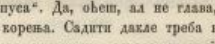

Кад оћеш да садиш, заболи садљку у земљу до дашчице, извади је, положи на земљу, пак онде, гди допире друга дасчица, заболи опет у земљу, у јамицу пак посади стручак пресада, ево овако приправљена:

Накупи по авлији кокошије балеге, разтопи је у води (у каквој чинији) и помешај са мало земље, да буде као редка каша. У овој каши остави пресад барем три сата, онда однеси чинију са пресадом на купусњак, а понеси собом и пепела или гипса у пра стучена (јер ово дјелује још боље). Кад усадиш стручак пресада у јамицу, попуни пепелом или гипсом. Само се каже, да у другом реду неваља садити купус узпоредо, него измјенице, то јест овако

* * * * * * * * * * * * * * * * * *

Да ти се пресад брже и сигурније прими, зали га водом; ако је пак немаш, сади за кишом. Овако сађен купус да ће ти красни глава, јер ће боље суши одољевати — а то је главни узрок, што код нас купус тако често издаје.

Питаће тко: „Зашто се купус тако силно гноји, и под јесен, и под зими, и с пролећа, и још да се сваки стручак на посе погноји, кад се сади?“

Та се ствар дâ лепо и јасно разјаснити. У *кромњасте* воће тако далеко допиру жиле под земљом, као и гране над земљом. Другчије је код купуса; код њега је глава врло велика и разастрта, а напротив жилице су скупљене, недопиру ни далеко ни дубоко, пак опет треба купусу много ране, да може развити толико множтво лишћа, из ког му је главица састављена. Његове жилице немогу тражити те ране далеко ни дубоко; треба баш да је рана онде скупљена, где корен стоји, иначе му ништа нехасни. Све је ово узрок, да се земља за купус неможе прегнојити; и ово је једна од они редки трава, којим премногн гној не шкоди; шта више, ако непосадиш купус у земљу врло добро погнојену и пренде пуну — нећеш добити никако велики главица. Кад гнојиш, пази каква ти је земља: ако је иловача и зато ладна, узми овчијега, коњскога и свињскога ђубрета, јер тај греје земљу; ако је пако земља кречовита или пескуља, погноји ју обичним говеђим гнојем, који ти неће земљу одвише утоплити. А муљ је најбољи гној за сваки купусњак; зато тако лепо и успјевају купусњаци, лежећи до потока, који их с пролећа поплављује. Добро ћеш дакле урадити, скупљајући преко зиме муљ (блато) за купусну греду.

Сађеш овако купус, као што смо горе разложили, насадићеш га на по јутра земље од прилике 1200 главица; ал и лошу земљу можеш једанпут толико насадити, пак нећеш опет имати толику летину. Ово ће се многој газдарици чудновато и невјеројатно учинити; него коју оно, што смо горе казали није уверило о истини ови речи — нека покуша, нека посади по нашем пропису купуса на две три леје пак ће се осведочити, да чим купус израсте, она ће земља бити застрта његовим лишћем, као тамно — зеленим ћилимом. Него, ако је земља особито родна, можеш насадити и двапута више пресада; ал чим опазиш да се поједине главице домахују, од прилике месеца августа, а ти изчупај у једном реду сваки други стручак, а у другом све, тако да остале главе добију горепрописана простора за свој развитак. Почупани купус има ће онда већ приличне главице, те ји можеш потрошити или продати; а младо корење је изврсна рана за марву, особито за краве музаре, које од њи много млека добивају, кад им се корење кува.

Него да се можеш надати обилатом и лепом купусу, треба ти извршити још и четврти посао, наиме *окопати*. Чим пресад почне развијати своје перје, почни окопавати, и окопај непрестано дотле, док се купус тако неразрасте и разкрупна, да би му, окопавајући га, перје оштетио. Тога се особито чувај! Често чујемо, газдарице јадикују, да им купус труне; тому су пак саме криве, што су очупале с купуса безобзирце здраво перје као и труло, немислећи, да од свакога здравога перја остаје на корену рана, од које се замеће трулеж, те труне корен или главица, докле и невзтруне. Кад се дакле купус разкрупна, остави га на миру, и непуштај никога више у купусњак, ако нећеш да ти макар и нехотице, штету почини. Небој се, неће ти перје пропасти, само се стрни до јесени, та и онда ћеш требати пићу за марву.

Знаменито је и то, да се у лепом купусу незалеже толико гусеница, колико у лошем. Узрок ће тому бити, што лептири носе своја јајца само у мекано лишће, да младе гусенице нађу примјерене ране; а чим је купус боље напредовао, тим му је тврђе лишће. Наравна је дакле ствар, да лептири траже слаб купус за своја јајца.

Што се каснје купус унесе с поља, тим боље; најбоље би било, кад би смо га могли оставити у пољу преко зиме, и само по толико уносити, колико баш требамо. Ал то никако неможе бити, јер би лако пострадао.

Но то можеш надокнадити, кад га изчупаш, пуњи донесеш и заједно с корењем и свим перјем (лишћем) где под кровом тако сместиш, да се гла-

вице незагрувају. Кад би главице требио, трупуле би. Насеци од њега само толико, волико ћеш потрошити за 2—3 месеца; кад се оно поједе, опет га се толико насече, док се овако сав непотроши. Оваков је купус онда увек фришак, а сваки зна, да је овај и укуснији и здравији. Код нас се пак из комодитета, наједанпут за цело лето напуни велик бадањ купусом: последица је тому, да се много купуса поквари од расола, пак ни онај, који остане читав, невреди много с пролећа, те га само сиротиња од невоље једе. Друга је пак, кад насечеш под јесен само толико купуса, да ти дотраје за три месеца; а с пролећа насечено трајаће цело лето, ал наравно онда само, ако чуваш на добром месту. — Овако сведује чески економ Ханковец у „Pokroku hospodarskom“ позивајући се на своје искуство, а вредило би доиста, да се за њим поведу наше газдарице, како би себи многе неприлике уштедиле, кад им с пролећа понестаје варива. А да им то пође за руком, нека уносе купус спољи при лепом времену, кад је сасвим сув, и нека пазе, да се незамрзла од земље, већ да се ова сасвим отресе; шта више, нека га чувају на месту, куда недопире пара ни влага, јер би иначе трунути почео.

Р.

Жетва је ту!

Добар део тешкога посла је већ урађен. Од јесени је већ земљодјелац и баштован на својој земљи, којој је са знојем својим плодност повисио, у нади: да ће добру жетву имати; жетва се та ево приближује, а с' њоме и исход његове наде; она већ почиње труде његове награђивати. Башта већ поодавна зелен рађа, и сада долазе плодине; воће рађа већ, ливаде дају сена, а њиве детелину и пшеницу, и то је земљодјелцу и баштовану при новац.

Сад пак треба жетву употребити, а томе је опет велика пажња нужна.

Многи наши сељаци употребе сву своју највећу снагу и приљежање при орању и сејању, а при жетви у тој ревности врло попусте; а то није добро! Једна ревност и приљежање треба да је код земљодјелца све дотле, док му зрно небуде у кошу.

Опомињемо дакле наше земљодјелце и баштоване, њиове среће ради, да у ревности ни искрице непопуштају, но сада да су најопрезнији и најприљежнији.

Још је много у Божајој руци; и најлепши усев тек онда похвалити можемо, кад зрно зберемо и у кош или на таван сместимо.

Необзирући се на осигурања, која сваком препоручујемо, опомињемо још једном: да при жетви сви раденици, а особито газда, приљежни буду, да својим трудом и Божајим благословом обилате плодове, лепо, здраво и савршено увезу.

При жетви треба увек помислити:

да сува детелина и суво сено 10 пута више вреди, него укварено;

да прорашћено жито и од киша укварена слама слабо шта вреди; а то се тим избегава, што се време за коситу и увожење избере.

Истина је и то, да се време наручити неможе, и да наши послови од времена јако зависе; али се опет и од времена много отети може *избором времена* и пазњом.

При жетви потреба дакле да је земљодјелац духом и снагом клоњо, но да је онда најрадоснији и најприљежнији.

Неколико чаша вина за подкрепљење раденика, и која пара виша надница, исплатиће се стоструко, кад се време угодно угреби и на посао навали, те се оно у име Божије с' водом започето, благословом његовим и срећно доврши!

Р.

О накнади минерални частица у земљи.

Земља губи своје минералне частице на двоструки начин, прво: ранећи биље, које је на њој посејано, а друго, отоком кад киша падне.

Оба су ова узрока непрестано у дјејству, и да нема накнаде, остала би земља за извјестно време чиста пустиња. Што посејано биље за време раста свога из земље изсиса, то се од части накнади гнојем, а исто ово важи и онда, кад киша опере; така је пак накнада незнатна, несигурна и с ограничењем употребљена. Природа се за надашњиа средства постарала, да земљи њене изгубљене минералне частице натраг поврати.

За времена суше, извуку сунчани зраци из здравице хранеће частице, које се после кад киша падне растопе, и у дјејство ступе.

Суша дјејствује на земну влагу на сљедећи начин: При суши излази влага из земље на подобије паре, и поводом тим остану у земљи празна места, која се попуне оним воденим бешикицама, које из дубљине земље горе наилазе. Дјејство воде у овом случају узело је дакле сад противан правац од онога, при кишовитом и влажном времену. Што је време сувље, тим те водене частице из веће дубљине горе наилазе. Али не само вода да горе наилази, него и оно што се у води растопљено налази, а то су соли од креча, магнезија, пепељина, натрон и у об-

ште све разтопимо, шта се год у здравици налази. Допре-ли вода на површије земље, одма изветри, али креч, дужне соли, силикати, утљевито кисела салитра, и све твари, које су за одрањивање биља нужне, заостану на површију. Падне-ли на те заоставше твари киша, то ће она само неки део ових твари растопити моћи, а на против, што се дубље у земљу упије, тим више овакови твари разтапља.

Кад сунце земљу изсуши, мислио би човек, да ће је уништити, ал ово је само привремено, ту је благослов будућности сакривен. Добродошла киша после суше може богату жетву допринети, а суша је нужна, да из земље нужне твари за идућу жетву извуче.

Ово је природни закон, којим се плодоносије у земљи повања и одржава. **Р.**

„Сунцокрет“ у економском погледу.

„Сунцокрет“ је једно од најпотребнији биља, и заслужује да се у већем сеје. Од ове се биљке све употребити може. *Семе* њено даје врло фини и скупоцен олај, који има укус као и гушчија маст, и може се за јело употребити. Лишће је неисказано питајућа рана за краве и овце, и може се осушити и за зиму овцама оставити. *Прља* од изцеђеног семена даје врло добру рану за гуске и свиње. *Стабло* даје много жешћу ватру од ма ког другог дрвета, а *пепео* је неисказан за цеђ. У овом пепелу има много амонијака, и временом може вемија дотле дотерати, да ће из тог пепела пишадор правити. Она бела *срча*, водом покашена и изучена у авану, да је смешу као истучен фини папир, и може се за прљење папира употребити, јер су то већ у мањем докучили. Сува срча сунцокрета показује много салитре у себи, које се видити даје, кад се запали. Може се и у место трўди употребити, кад се дотера, јер запаљена сува срча до краја горе.

Врло бео и фини је пепео од срче, много бељи и финији од пепела стабљике.

Кад сунцокрета посејеш, мораш га окопавати, и увек доње лишће, и непотребне гранчице одкинути, да цвет јачи буде и крупније семе изроди.

Ако је сунцокрет у често посејан треба га разредити, да снажније и дебље расте. **Р.**

Како се пањеви из земље ваде?

Кад човек пође преко наши њива, ретка је која да је чиста од пањева.

Ти нам пањеви двоструку штету чине; једна је, што то место на коме је пањ остане не засејано, а друга је, што нам се плугови кваре, а често и поломе, кад на пањеве наилазе. — Ја сам код газде једног у смедеревском округу (а биће их такови и више) нашао 9 поломљени гвоздени плугова, који су за кратко време због пањева поломљени. Ни су ту крави плугови, него пањеви; јер зашто н. пр. у Банату, Бачкој и другим земљама, где су њиве изкрчене и чисте, такав један плуг по 10 и више година траје, а код нас не може ни 10 бразди да узоре, без да га не би морао поправљати и дотеривати.

Треба дакле да се постарамо, да са њива наши пањеве повадимо, а то ћемо најлакше учинити на овај начин, као што нам дворез овде показује.

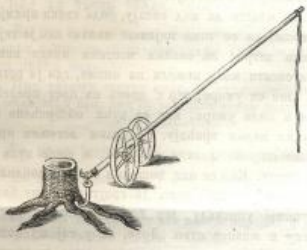

Направи једна колица, са два, 4—5 стопа у пречнику велика кола (точка), да их можеш с' једног места до другог одгурати. Осовина нека ти је здраво јака, и само 1½ стопу међ колима дугачка. На сред осовине намести јаку „гужву,“ као н. пр. код плуга, пак онда узми јаку, дебелу 1½ до 2 фата дугачку мотку (што је мотка дужа, тим лакши посао), на један крај привежи конопац, а на други насади једну гвоздену „кваку“. Направи још једну подужу гвоздену кваку, на форму ленгера, са једним „беочугом“ горе.

Кад хоћеш пањ да вадиш, а ти провуци ону мотку кроз гужву, докотурај кола близу пања, закачи оне „ченгеле“ за најдебљу жилу од пања, пак онда повуците вас више за онај конопац, те ћете тако пањ издићи. Но има пањева, који се не дају тако лако издигнути; такове треба обсећи, пак онда на горњи начин издизати. Али код шљивика и осталога воћа, довољна је повећа снага и ова кола. **Р.**

Гди треба кошнице наместити?

Будући да пчеле мир волу, то ји треба увек у башту, никад у авлију, наместити, ал и у башту на таково место, гди ни човек ни марвиче неможе лако доћи. Особито је оваки положај онда нужан, кад је година добра, кад пчеле много валеђу и улећу. Ако се човек баш мора посла ради кошницама приближити, то треба од остраг, или са стране, никад с' преда да чини, и због тога нетреба кошнице никад непосредно поред зидова сместити.

Пре свега треба кошнице од ветрова чувати. Ово је правило тако старо, као и пчеларство само, а налази се и у неком стиховима римског пјесника Виргила, који је читаву књигу своје Георгике кованлуку посветијо. Кад ове прилежне животињице одлете да мед сисају, онда сваки примјетити може, да се тамо највише налазе гди је тијо, гди нема ветра; на оваким местима много више меда исисати могу, нежели на онима, гди ји ветар шиба. Оне се уморе, јер с' цвета на цвет прелећу оне се и онда уморе, кад се кући обтерећене са исисаним медом враћају. Са брзим летењем прелете оне широке ливаде и баште, а више пута и проти ветру. Кад се пак кошници својој приближе, онда лакше и у округ лете, да своју кошницу боље и сигурније упознаду, јер би ји улазак у другу кошницу и живота стао. Дође ли у тај ма какав ветар, или још горе какав вијор, онда су принуђене своје окретање обновити, докле год своју кошницу непознаду и у њу не уђу. Овако у боју са ветром много угину; јаче прођу још како тако, ал слабије попадају на земљу, пак се више и недижу. При ветровитом времену ћеш мртви пчела наћи, а при тијом тог нема.

За њи треба дакле најтиње, и од људи, скотова и од живине најзаклонитије место изабрати.

Од ветра уморене и попадане пчеле неугину све, него се после, кад на њи сунце огране опораве и подигну, које су јаче.

После ладног ветра треба јаку пренеку избећи. У обште се држи: да је кошница онда на свом месту, ако је онде намештена, гди је по цео дан највеће сунце — ал то није истина. Пчеле су радије у ладовини, осим ако су на пољу у послу, оне сунце само за време радње волу, док су на пољу. Ако се какав рој гдигод спустијо, треба се пожурити пак га поклопити, и лад ће га преволети да се стани, а сунце му је неспосно, које му повода даје, да се опет подигне. Њима најбоље прија у најгушћим шумама, а шумску таму одвећ милују, јер су тамо у једнакој топлоти и ладовини.

Неваља дакле кошнице сунцу излагати, или још горе, као што је у брегоовитим предјелима обичај, на високе стене ји поставити, гди је топлота и људма више пута неспосна; јер велика врућина не само да узнемирује пчеле, но топи и саће. Није дакле ништ необично, кад мед по гдикоји кошница, које-су јаком сунцу изложене, лети капљати почне. Гди се дакле можемо чудити, кад у оваковим кошницама ненађемо пуно меда?

И оне се кованције врло варају, који мисле, да се у оне, највећма сунцу изложене кошнице, ројеви најпрече и најрадије спуштају. Кад сунце преко дана њему изложене кошнице утреје, онда је преко ноћи ладовина, и тако је прелазак са сунца на ладноћу одвећ прек, а ово пчелама јако шкоди. Има кованција, који — особито у пролеће, пут сунчаним зрацима на кошнице, крче; ово могу чинити, ал ји онда преко ноћи покрити морају. У сваком случају је пак најбоље кошнице у ладовини наместити, или ји — ако то није могуће — са асурама добро покрити.

Р.

Мушмула.

Мушмула расте 6—12 стопа високо. Она успјева истина у свакој земљи и сваком положају прилично, ал' у доброј, снажној, хумусној, нешто мало влажној земљи и на сунчаном положају, расте и рађа врло добро. Расплођене бива семеном, које се од највећи, најздравији и најзрелији плодова узме, и с' доцише јесени, месеца новембра, или ако је можно још и децембра, на добро приправљену леју, која је довољно сунчана, посеје. Леја се мора добро и дубоко прекопати, пак се онда семе с' једног палца дубоко у земљу затрпа, лаком земљом покрије, а још боље је, кад се на леју и мало зрела — изтрула — љубрета посне. С ове леје се разсађују младице тек друге године, а облагорођавају се спајањем и очењем.

Најлепше, најкрупније и најукусније плодове ћеш онда добити, кад мушмулу на младицу — семењаку — крушку облагородиш; ако желиш да ти на семењаки крушки облагорођена мушмула збуиаста буде, а ти је само од озго на 2—3 ока подрезуј; а ако је оћеш високо-стабљикасту, а ти је очи — облагородиш — на каквој дивјаки крушки. Овако облагорођене мушмуле само се дотле подрезују, док пожелани изглед збуна или круне недобије, а доцније се то подрезивање ограничи само на толико, да дрво довољно зраке и промаје добије, и кад се суво грање одрезује и чисти, јер мушмула своје плодове на врховима друго-и трећо-

годишњи грана носи. Ако ћеш да ти мушмула много и лепог плода донесе, мораш пазити, да нема сувише и често грање, јер што ређе, тим су плодови лепши и већи, ал' потреба баш ни сувише редко. На крушки облагорођења и у цвуи однегована мушмула, дуго траје и обилато рађа.

Може се мушмула облагородити и на белом глогу и гњиј; оба ова облагорођења немогу ником препоручити. На белом глогу никад не бивају плодови тако лепи, велики и укусни, као на крушки; а на гњиј најлакше преко зиме озебе, јер гњиа од мраза јако страда.

И за чардаклију се може мушмула употребити, особито поред зида или плота, где се неможе друго што усадити.

Старија се дрва увек подмлађивати могу, изрезивањем старији и изнемогли грана.

Плодови су најбољи за јестиво онда, кад се у сламарицу помеђу и ту угњиле.

Мушмула има две врсте:

1. *Обична крупна мушмула.* Плод је округласт, угасито жут са пет дојних листића. Облагорођавањем је дрво без бода (бодљика) донеговано, а плодови су доста велики. Лишће је угасито зелено.

2. *Мушмула без семена.* Плод је ситнији, али укуснији нежнији, пре сазре и утиули. Месо је меканo, а кожа црвена. Гранчице му имају бодљике. **Р.**

Да разлинујеш голуба од голубице.

У обште имају голубови краћи врат а дуже ноге од голубице. Да би пак при куповању голуба од голубице разликовао, узми ји у руку пак ји љуљај у округ, голуб ће увек доле реп спуштати, а голубица горе дизати.

Голубови живе 10—12 година, ал су за приплод само 4 године добри.

Највише снесе голубица у јутру округло јаје, које ће голуб бити, пак онда после два три дана опет у јутру једно дугуљасто и вр'асто, које ће голубица бити. Које год јаје у друго време снесе, а не у јутру, то неваља, а и оно неваља, које се још после осам дана провиди. **Р.**

Кад те пчела убоде, шта ћеш радити?

Извуци брзо жаук напоље, покваси ту рану пљувачком и протри са ситном сољом. Овим ће ти начином проћи бол.

При вађењу жаука пази да га непребијеш, јер је онда већи бол, кад га узмораш иглом вадити. **Р.**

Да врло јаког и укусног рена добијемо.

Ко жели јаког рена у својој башти имати, нека га ни пошто у наћубрену земљу неусађује. *Наћубрена* земља даје *дебелог* или *слабог* корена. У дивјој необрађеној земљи је рен најјачи. **Р.**

ГЛАСНИК.

Радња друштвена.

Закључник VII. седнице одбора „друштва за пољску привреду" држане у Београду 18. маја о. г. под председавањем друштвеног председника г. М. Спасића.

Присутни чланови: г.г. Чедомиљ Поповић, Фрања Бежјак, Јован Ристић, Милисав Миловановић благајник и секретар Радић.

Бр. 22.

Председник „друштва" јавља, да је намесник кн. достојанства г. Јован Гавриловић изволео дати 40 дук. ц. на друштвене цели, и тиме је по уставу постао чланом утемељатем овога друштва.

Одбор се ово с' особитом хвалом примио и изложио је секретару, да г. намесника у списак чланова утемељача заведе.

Бр. 23.

Члан одбора Јов. Ристић, секретар друштва Радић и благајник М. Миловановић поднесе одбору — по захтевању прошле седнице — списак оних справа, које би се имале на идућем III. изложу, у име награде, најбољим изложачима раздавати.

Одбор решава, да се по поднесеном списку набаве оне справе које друштво нема. Новчане ће се награде по потреби доцније определити.

Бр. 24.

Председник подружне набавке моли друштво, да му на име трошкова за подизање куће на друштвеној земљи, и за обрађивање земље пошље 40 дук. ц.

Одбор решава, да се подружини поклони 40 дук. ц. поиљу, с' тим, да подружина о спима учињеним трошковима око подизања куће и обрађивања земље, друштву ономе тачан рачун у своје време поднесе.

Бр. 25.

Исти председник поднеси друштву извешће: да је кућа на друштвеној земљи готова; да је земља засејана разним усевима и плодовима и наводи родне тих усева, који су и на колиним просторима засејани.

Узима се на знање.

Бр. 26.

Секретар „друштва" јавља, да је збирку, коју је „друштво" од него купило, пренео и сместио у друштвен стан и моли одбор, да овај одреди исполицину чланова одборских, који ће збирку по списку примити и о томе одбор известити.

За примање збирке буду одређени чланови одбора: Чедомиљ Поповић, Стеван Поповић и благајник М. Миловановић, који ће у своје време одбору своје извешће о стању збирке поднети.

Закључено и подписано.

ОГЛАСИ.

(ЗА ОГЛАСЕ ПЛАЋА СЕ ОД СИТНОГ РЕДА, ИЛИ ВИСТО КОЈИ ОВ НАРЕДИ: ПРВИ ПУТ 1 ГРОШ ЧАРШ., А СВАКИ ДРУГИ ПУТ ПО 15 ПАРА.)

ОГЛАС.

Као што је у своје време у овим новинама нашим сугрђанима јављено, да ће се у Децембру месецу ов. год. држати у Бечу изложба млека и свеколиких других производа од истог, као и справа, посуђа, модела и цртежа, млекара (станара-стаја) цели сходних за што корисније и практичније чуване, прераду и у опште употребу млека, тако сада у стању смо исте изложбе и програм саопштити, који се у сљедујућем састоји:

Цела је изложба подељена у *два* оделења.

У *првом* оделењу биће изложено: слатко млеко и кајмак (скоруп) (I. класа); сачувано и згушњено слатко млеко (II. класа); масло сваке врсте (III. класа); сир, мастан и тврд, крављи, овчији и козији (IV. класа); остали производи од млека (V. класа).

У *другом* оделењу биће изложено: сириште, боје за бојадисање путера и сира (VI. класа); сваковрсне справе, које се у млекарству употребљују, и то: или у правој величини или пак у моделима и цртежима (VII. класа); справе за испитивање млека (VIII. класа); модели и планови од млекара, слике разних крава, оваца и коза IX. класа).

За надтицање производа, који су у првом одељењу означени, дозвољава се само грађанима аустро-угарским, а за надтицање производа у другом оделењу побројаним дозвољава се и странцима.

Ко би шта на ову изложбу послати желео, мора се најдаље до 3. Октобра ов. год. „Централном одбору аустријске млекарске изложбе у Бечу“ пријавити. У пријави треба да назначи име и презиме, место од куда је и шта изложити жели, па ће на то даља упуства од реченог централног одбора добити: кад и како има своје пријављене ствари послати.

За награђивање су одређене: сребрне и бронзене државне медаље, 10 награда од 40 фор. 24 награда по 20 фор. — Осим тога је задржало себи ц. кр. пољско-привредно министарство то право, да може и неколико златних медаља поделити.

Изложба ће се отворити 1-вог, а затворити 5-тог Децем. у вече. („Срп. нов.“)

ОГЛАС.

ГВОЖЂВАНО КУПАТИЛО (БАЊА)

БУЗЈАШ

У УГАРСКОЈ, ДВА САТА ОД ТЕМИШВАРА УДАЉЕНО.

Ово је једно од **најјачи гвожђани купатила** на континенту, а лежи у припознато врло здравом пределу. Отвара се 15. маја 1872. Бузјашко купатило лечи оне, **који немају довољно крви, женске које пате од материце** и **неродкиње**, зато је купатило ово и добило име

„ЖЕНСКО КУПАТИЛО“.

Даље сигурно лечи од **камена у бешици, од стомака, кревних болести, слабости** и **немоћи; шуљева, материце (хистерије) и хипохондрије (сјети).** Такође се овде лечи **пијењем воде и сурутке; купањем у топлим и ладним илицама и тушираљем.**

Гостионица са сваким могућим удобностима, стоји у непосредној свези са дивотним парком.

Нову гостионицу са ресторацијом, кафаном и лечилицом, примио је на себе, из бање Халл познати гостионичар Ф. А. Вајс.

Венчићи, томболе, арена, гађање у пишан и добра музика — служе за увеселење гостима.

Између **Бузјаша, Темишвара** и **Лугоша**, иду два пута на дан брзовозна и поштанска кола. **Телеграфска штанција.** Ближа извешћа даје управа купатила.

Минерална вода може се добити преко г. J. Гроса у Бузјашу (J. Gross in Buziаs).

4—4. **Лудвиг Берталан**, закупац.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. | Издаје: „Друштво за пољску привреду.“ | У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 17. | Излази сваког 15. и 30. дана у месецу. | Уредник: прекомлено: МИЛОВАН СПАСИЋ | Стаје: 40 гроша ч. или 4 фор. годишње. | 15. ЈУЛА 1872.

ПРОГРАМ

ЗА III. ИЗЛОГ ПОЉСКО-ПРИВРЕДНИ ДОМАЋИ ПРОИЗВОДА И РУКОТВОРИНА, КОЈИ ЋЕ „ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ“ ДРЖАТИ 24. СЕПТЕМБРА О. Г. У КРАГУЈЕВЦУ.

1.

„Друштво за пољску привреду“ држаће и отвориће ову изложбу 24. септембра о. г., пак зато позива овим све наше земљораднике, сточаре, кованције, гајитеља свилених буба, виноградаре, воћаре, баштоване, сваковрстне занатлије и домаћице: да своја најбоља жита и плодове осталих пољских усева, стоку, рукотворине, и све што земља производи и што се у земљи нашој израђује: лековите биљке, биљке за бојадисање итд., — у што већем броју на овај III. излог пошљу, а „друштво“ ће најбоље излагаче са дјели сходним наградама наградити.

2.

За награђивање набавило је „друштво“ следеће предмете:

а. За земљодјелце и сточаре:

20 гвоздени плугова од кованог гвожђа.
4 ветрењаче са разним ситама.
8 машина за крњење кукуруза.
1 велике гвоздене грабље, за брзо купљење сена.
30 енглезки коса наслоњача.
5 маказа за стрижење оваца.
2 млатила.

б. За баштоване, воћаре и виноградаре:

3 мотике с' грабљама тако удешене, да свака мотика и као ашов служити може.
15 велики кутија са разним воћарским и виноградарским справама.
1 нова справа за брање воћа.

в. *Пчеларе:*

4 збирке пчеларског оруђа.

г. *За рукотворине:*

10 кутија са разним справама за женске радове.

Осим с' наведених награда у справама, награђиваће „друштво“ добре излагаче још с' новцем и с' похвалницама.

3.

Сваки излагач, треба оне ствари, које изложити жели, да преда срезкој власти, која ће својим начином све примљене ствари у своје време у Крагујевац „изложбеном одбору“ послати. Али зато може и сваки излагач сам своје ствари у Крагујевац управо донети или послати, али нека зна, да пошта пакете само до 3 оке тежине безплатно за „друштво“ прима и одправља. Најдаље до 17. септембра треба да су сви мртви производи у Крагујевцу, јер после тога времена, неће моћи „друштво“ ни од кога и ништа примити.

4.

Стоку пак, биће најбоље, да је газда сам, или преко својих млађи у Крагујевац доведе, и то да удеси тако, да по Крстову-дну у други петак (22. септембра) у вече, са стоком својом у Крагујевцу на месту излога буде; а од оног доба кад ју доведу, издржава ће цело време, док стока изложена буде, сву доведену стоку и пернату живину „друштво“ ово о свом трошку, као што ће и водити бригу о чувању свију изложени ствари, од часа, кад их примило буде.

5.

Од пољских усева, сира, меда, воска итд. треба сваки излагач најмање по 2 оке да пошље, како би се према већој количини, боља и праведнија оцена, а относно награда дати могла.

6.

Послати пољски усеви, вино, ракија, сир, мед, кајмак, суво месо, сланина и све што је квару изложено, неће „друштво“ излагачима натраг слати, него ће их — пошто се излог сврши, оцена учини и награда изда — на јавној лицитацији продати, пак ће дотичном излагачу примљени новац послати, ако излагач неби иначе други какав распоред са својим производом учинио, које „друштву“ нека при пошиљању појединих предмета, изрично јави: шта жели, да се с његовим производом или од продаје добивеним новцем учини?

Излагачи пак рукотворина и стоке, добро ће учинити да означе вредност својих производа, јер бива, да један или други жели на излогу изложену ствар ил' марвинче купити, пак да му се може зато цена казати, а примљен новац ће „друштво“ излагачу преко дотичне власти доставити; ако се пак неће да прода, а оно ће друштво све оне ствари невредиме натраг повратити дотичном излагачу.

7.

На излог послате ствари оцениће и прегледати одбор један, који ће друштво из стручни људи саставити, а награде ће се издати одна после излога.

Имена свију оних излагача, који награде добију, као и одкуда је који, обзнаниће се у „Тежаку“ и напечатаће се у изложбеном извештају.

№ $\frac{89}{0}$.

У Београду 10. Јула 1872.

Председник „Друштва за пољску привреду,“
М. Спасић, с. р.

Секретар „Друштва за пољску привреду,“
Др. Ђ. Радић, с. р.

Сељак има најбољег господара.

Скоро сви раденици имају свог господара од кога зависе. Слуге, надничари, и чиновници имају своје господаре који ји плаћају и ране; занатлије имају своје муштерије за господаре; који коме шта дугује, има своје зајмодавце за господаре; трговци имају народ за господаре, пак тако има више служитеља нежели господара, јер сваки господар има опет свог вишег господара.

И сељак у свом независном стању има свог господара, коме служи, који га рани и одева — а то је Бог.

Као што се Бог с' ничим на свету сравнити неможе, тако је исто он несравњиво највећи господар свима господар'ма.

Срећан је сваки онај, који непосредно из његове руке свој лебац добија и од њега зависи.

Где је тај господар, код кога се може капитал тако дати, да ја за 4—10 месеци 20—30 пута ополико натраг добијем, колико сам му позајмио?

Тог' на свету нема, ал *Бог* и *сељак* у таком одношењу стоје. Сељак посеје у јесен своје жито и раж, посеје у пролеће свој кромпир, паг га у јесен небројено натраг добија, од једног зрна 20—30. Он баци семе од јабуке у земљу, пак за 2—3 године добије више плодова, а за 10—12 година добије и сувише.

У вароши кошта служатељ свога господара и сувише новаца.

А на пољу ствара Бог сељаку беплатно гомилу чудновати раденика.

Ето н. пр. *Детлић*. Он вади прве из воћака и тамани гусенице са грана, и очисти тако сељаку воћку, без да га ама и једне паре кошта. Он потражи за тај посао маказе ни можиће, њему је Бог у главу маказе и можиће приденуо, а то је: *кљун*; с' кљуном он то све учини, а при раду и весело пева, што служатељи у вароши ретко чине, јер највише — на поред добре плате — с' вољом свој посао незавршују.

Исто су тако чудновати раденици и *пчеле*. Ту та доље матица са читавим ројем својим, пак се сељаку понуди, да му мед праве, а овај да јим пребиваниште дâ. Овај јим опредјели простор од једна 3—4 квадратне стопе, и они ту с' највећим приљежањем праве мед и восак, како само пчеле чинити могу.

По стотину-хиљада раденика чине овде своје, без да икакве награде изчекују — ова срећа само сељаке постиже.

Погрешка је многог господара та, што своје служитеље ненаграђује онако, као што они кадкад заслужују; сељаков господар пак и овде је најправедљивији, јер код њега се баш она пословица извршује: „*Какво радња, така плата*; јер посејеш ли хрђаво, хрђаво ћеш и жњети. Зато сељаче: „*Поштуј Бога, ради добро, посеј здраво, чини право, пак се небој, осим Бога, никога.*“ Р.

„Лудило“ или „вртоглавица.“

Лудило или вртоглавица је једна од најчудноватији овчији болести, која скоро рећи искључиво само на јагањце напада, и ни једна болест тако јагањце не десеткује, као ова.

Болест се ова брзо позна, јер од ње нападнуто јагње изгуби тако рећи сва чувства, и постане лудо, због чега се на паши, од други оваца удаљи и престане јести, а кад иде, све посрће, главу на криво држи и све се окреће.

Ова болест није непрестано у глави, него кадкад само дође, и то, што је време мутније, тим чешће.

На јагањце од 5—8 месеци најчешће напада, од 12 месеци врло редко.

Да ће ова болест доћи, видити се може, што јагње на паши врло често стаје, главу држећи као канда би нешто мислити хтело; при том страшљиво шврка, а за мало час, опет весело пасти почне. Доцније пак, кад болест већ узме мах, почне јагње слабити и непрестано лешка, док напослетку од тешки и јаки болова неутине. Од почетка пак праве болести до свршетка, прође подуже времена, и за цело то време мучи се јагње, обично 3—4 месеци.

Кад се болест ова већ сасвим укаже, то ћемо одма на глави примјетити моћи, кад на гдикоја места само притиснемо, да је кост мекана и да при тиску мало попушта. Испод ове кости налазе се бешикице неке, које могу бити велике као лешњик и као кокошије јаје. Кад оваку бешикицу погледите, видићете на површију њеном неке мале животињице, које за слободним оком гледане, као маково семе изгледају, а са увеличателним стаклом ће те приметити, да су те животињице са сисајућим органима неким снабдевене. Ове се животињице могу у ту бешику увући, а могу се и на њено површије извући, и што живље ово у- и извлачење бива, тим већи болова јагњету. Кад је време ведро; онда су мирније, а чим је време облачно, одма се комешати почну. Ове животињице сисају с' оним њиовим сисајућим органима мозак јагњету, и по

по положају ове бешикице, накрећу јагањци главе њове, и желе тиме бол умањити. Лежили ова бешика на малом мозгу, које је врло редтко, или из међу великог и малог мозга, онда јагње нос подигне; лежили пак већма напред, онда главу право пред собом држи, и због тога при оду више пута пада.

Ова бешикица има обично 2—3, ал има ји богме — но врло редко — и до 7, и то је узрок, да јих је тешко излечити.

Лечити ову болест, врло је несигурна ствар, и ја је из дуже времена тим лечим, ако ми је бешика ближе, не дубоко у глави, да је иглом за тај посао начињеном прободем, те да она у бешики налазећа се животиња истече.

Господине Радићу! Ја свима вашим читаоцима препоручујем: *пре јагње заклати, кад се болест укаже, нежели икаква покушаја за лечење чинити.*

Др. А. Шмидт,
Ц. кр. марвени лекар у пензији.

Шта је роса?

Као што се топлота из сваког тјела непрестано проноси, тако може тјело једно у једнакој топлоти само дотле остати, докле оно од своје околине у сваком трепућу околико топлоте прима, колико и оно тој околини приобштава. Од овог часа, кад једно тјело одноче губита више топлоте, него што је прима: постаје оно све ладније.

Тако и тјела, која под ведрим небом стоје, приобштавају топлоту на све стране. Услед тога, и почем се њима у ведрим ноћима топлота на од куд непридаје: постаје њнова температура ноћу све нижа, докле се год сунце на ново неукаже. Ноћно разлађење тјела знатније је наравно код добрих топлоноша, него код хрђавих. Због тога се и растиње и друга тврда тјела ноћу јаче разлађују, него атмосферски ваздух.

Кад се дакле у ведрим ноћима растиње и друга тврда тјела толико разладе, да се од њи и најближи ваздух и водена пара, што је у њему разлади и сгусне у капљице, које се куде око растиња и тврдих тјела, онда се такове капљице називају: *роса.*

У роси има скоро свагда угљовите киселине; а близу сланих вода (мôра), има у њој и соли.

Падање росе може одпочети одма по заласку сунца, а и раније. Оно траје по сву ноћ, а најзнатније је предшто ће се сунце родити, кад је и температура растиња и осталих телеса најнижа.

Што је већа разлика између температуре растиња и тврдих тјела — и температуре атмосферског ваздуха, т. ј. што за дуже време растиње и чврда тјела приобштавају, а непримају топлоту, што су боље топлоноше та тјела, и што је ладнији ваздух: *тим знатнија роса пасти мора.*

Тако је већа роса у пролеће и у јесен него у лето, јер су у пролећу и јесени дуже ноћи, пак се тада температура растиња и тврдих тела спушта ниже, него у кратким летним ноћима. Ако је пак ваздух пун влаге, онда и у лето може пасти велика роса, и таква се росина сматра као претеча кише. — На голој земљи је увек роса мања, него на земљи, која је растињем обрастла; исто је тако мања роса и на чврстој земљи него на трошној и несковитој, јер тјело на свакој точци свог површија издаје топлоту, пак се све брже и знатније разлађује, што му је знатнија површина; међутим, растињем обрастла земља представља очевидно веће површије на једнаком простору, него гола земља; исто тако има и надробљена земља више површине, него згрудвана. У местима близу великих вода, нарочито у приморијама жарких земаља, где је ваздух влажан и пун паре, пада врло велика роса. Та роса замењује кроз велики део године кишу, у тим топлим земљама, и ублажава преко дана велику врућину. Напротив у пустињама и у сувим предјелима, где мало паре у ваздуху има, роса или никако непада, или је она ту врло редка и незнатна.

Под облачним небом неможе бити велике разлике између температуре растиња и тврдих тела и температуре ваздуха; јер облаци одбијају опет доле оне зраке топлоте, која од земље иду; осим тога, кад се водена пара сгушава у облак, и гада се знатан део топлоте земљи приобштава. Зато и непада роса кад је облачно, већ само кад је ведро. — Исто тако непада роса ни на ветру, или ако је пре ветра пала одма је нестане, чим ветар дуне; јер ветар приводи тврдим телима све једнако нов ваздух и пару, те им се тиме опет накнађује изгубљена топлота, тако, да се њнова температура неможе спустити испод температуре ваздуха. Пак онда, ветром се ускорава изпарење, те и оних росних капљица, које су пале, брзо нестане. На основу тога мора у долинама већа роса падати, него на висинама; јер чим се на висини од разлађених тврдих тела и обљижни ваздух разлади, одма се тај ваздух сгусне, отежа и спусти у долину, а на његово место дође нов неразлађени ваздух, који надокнађује изгубљену топлоту тврдим телима, с' којима је у додиру, јер је топлији. И тако на висини неможе бити између температуре тврдих

тела и температуре околног ваздуха онолике разлике, као у долини, где тела на тихом времену све са тим истим ваздухом у додиру стоје.

Таме се објашњава, зашто и на ниским твар'ма, н. пр. на трави, пре и више росе има, него на високом твар'ма, н. пр. дрвима. — На твари, које се налазе у заклону, неможе такође пасти велика роса; јер топлота, коју заклоњена тела издају, одбија им се опет натраг од њиовог заклона. С' тога и на оно биље, што се налази под високим дрвима, н. пр. у шумама, мање росе падне, него на биљу у слободном пољу; као што и у баштицама, које су високим зидовима ограђене, увек мање росе има, него на слободним местима.

Будући је ова наука сваком економу од страшно велике користи, ће ћемо нашим читаоцима у идућим бројевима разјаснити: шта је *слана, магла, облак, киша, снег и лед* (град и туча). **Р.**

Рањење марве са трулим кромпиром.

Први вађењу кромпира обично се бирају кромпири, и то се здрави метну на једну страну, а болестни — натрули — на другу. Шта ће сад економ с' тим поквареним кромпиром? Он га даде марви.

Многострана искуства посведочише до данас, да је рањење с' поквареним кромпиром телу марвеном врло шкодљиво, ако се марва с' таквим кромпиром непаљиво рани.

Сваком ће економу познато бити, да марва кромпиром рањена, ма ова и здрава била, врло лако надуја и пролив добије. Овакови проливи нису тако опасни за марву, и дају се врло брзо одклонити, ако се начин рањења промене, то јест, ако се у случају пролива, одма сушња рана употреби.

Другчије пак стоји, ако се марва са трулим кромпиром рани.

Овим рањењем изроди се пролив — особито код говеда — који је врло опасан. Особито се ова болест примјетити може код марве мања газда, кад се кромпир вади, пак се марвинче тога наједе. Мањи економи дају наравно своје покварене кромпире марви у то доба, пак и то тако много, да марва стоман претовари, да се после разболе, шта више и угинути може.

Лане је примјера било довољно у доњем Банату о том, јер сви знамо да је марва гинула, а то све због покварене ране. Знаци такове, од покварене ране, особито покварена кромпира, долажеће болести ти су, што марва изгуби сву веселост и живост, трбу је надувен, нема баш праву вољу к' јелу и пићу, тело је ладније нег обично, главна жила не удара као обично; балега је много тања нег обично, и то зеленикасте некаке боје; усне пак поцрвене. Мало доцније нестане апетита к' ждерању сасвим; трбу се с' обе стране спусти; пролив буде жешћи и опаснији, а балега страовато смрди; пулс јачи бива, а ударање је срца одвећ јако (јасно се може осетити с' леве стране пред прсима доле). Живинче малакше сасвим, тако да се при ходу све тоска, а више пута и падне. Ако му се дакле за кратко време, са поузданима средствима непомогне, угинуће после 10 до 14 дана, од дана наступивше болести.

После смрти се налазе баш особита појављења. Бураг и главно црево су обично празни, црна цигерица без икакве праве боје, а жучна бешчица са гнадном неком жучи напуњена.

Лечење овако оболелог живинчета морамо лекару повјерити, само морамо то споменути, да дотле, док лекар дошао неби, треба болестно живинче ранити са брашном и мекињама у води размућеним.

Прво је условље срећног лечења наравно то, да се с' рањењем поквареног кромпира сасвим престати мора. Док дакле неби лекар дошао, треба живинче топло држати, са сламом га добро изтрти, покровцима покрити и подебело сламе прострти.

Узмели пак болест нах, и окрене се на горе, онда треба живинчету скувати с' нешто мало вина татраце траве (престењака, Kamillenthee), пак му сваког сата по једну оку у грло сасути.

За економа је и овде од одвећ велике важности, да болести овој нуждном предосторожношћу на пут стане.

Да ово постигнемо, опоминьемо наше економе, да при вађењу кромпира, сасвим трулс на ђубре баце, и на под каквим условијама марви не дају, а мало укварене са сечком помешају и тек онда с' њима марву ранити могу.

Још имамо и то примјетити, да је много пробитачније, кад се тако натрули кромпир најпре обари, пак онда марви предложи, него кад јој се пресан даје.

Осим тога нас искуство учи, да рањење са трулим кромпиром нешкоди сваком марвинчету једнако, ал је за говеда најопасније; зато треба наши економи да се или по горњем начину владају, ако покварене кромпире имају, т. ј. да ји кувају или са сечком измешају, или да говеда своја њиме и неране. **Р.**

Како се најбоље суво месо оставља?

Како суво месо, шунке, кобасице и т. д. из димњака поскидаш, а ти то одма са сламом или чистом крпом избриши добро од чађи, и у сандук или буре послажи, ал овако:

На дно сандука или бурета успи једно 2 палца високо ситно изсечене сламе (сечке), па ово послажи месо, сад на месо мети опет с' 1 палца високо изсечене сламе, и тако једнако: један слој меса, а један сламе, док ти год буре или сандук пун небуде. Још је боље, ако метеш на дно бурета или сандука ситно просејана пепела (од тврда дрвета) с' једног палца, пак на пепо посложеш један ред меса, па ново опет с' једног палца пепела и тако даље, док сандук пун небуде; само мораш од озго дебље пепела (ал' више сламе) метути, да ти неможе ни једно насјекомо (инсект) јаја своја у месу налећи.

Овако напуњени сандуци ил' бурад, чувају се на сувом, ладном, и промајном месту.

Из овако остављеног сувог меса пекапље маст, остане по читаву годину и дуже сочно, и сачува се сасвим од гагриће. Због чистоће може се сваки комадић меса у артију замотати, ако се месо у пепелу оставља; а при остављању у слами то није нужно. Кад месо за потребу извадиш, а ти га с' млаком водом добро испери.

Осушене шунке могу се овако најбоље оставити: Направи толико памучни кесица, колико шунки имаш, али мало веће, него што су шунке; сад мети сваку шунку у своју кесу. Између шунке и кесе натурај ситно изсецканог, доброг и мирисавог сена, и добро га около шунке згњечи тако, да свуд около подједнако сена буде; затим свежи горе добро кесу, пак је обеси на какво суво ал ладно место. На овај се начин одрже шунке *више година* у врло добром стању. Изпарење шунке прими сено у себе, које јој после леп и пријатан мирис даде. Ово је начин *Вестфалски*, а познато, је да су вестфалске шунке на гласу у целој Европи. **Р.**

Кора од врбе као лек против овчије зимнице — грознице.

На овоме средству можемо благодарити само једном случају. Кора од врбе има у себи једну материју, која се у немији „салицин“ зове, и која је против зимнице, као и против свике болести, која од покварени сокова произлази, врло лековита.

Ево како се до тога дошло.

Један газда је имао 20 лепи шкопаца, који су од грознице боловали. Он је за цело држао да ћеду му угинути. Сва средства која је год употребљавао беше узалуд; кад, ал једног дана дођоше му сви 20 шкопаца с' паше здрави и весели, као да им ништа није фалило. Пастир му рече, да су нагли баци на једну гомилу млади врбови шибљика, и да су ту сву кору с' њи згуљили.

Ово буде сад чешће покушавано за боље и сталније уверење, и заиста је посведочено, да је кора од врбе они 20 шкопаца од зимнице излечила, и тако се овај лек за ту болест препоручити може, и то ће сваки најбољи успјех искусити. **Р.**

Од куд нам је које биље дошло?

Брош нам је донао од истока; *целер* из Немачке; *кестен* из Италије; *лук* из Египта; *дуван* из Вирђиније (Америке); *лимун* из Грчке; *репа* са обала средиземног мора; *жито* са височина централног Тибета (Азије), где и данас на форму биске траве диже расте, само му зрно није тако купино, као ово код нас; *пиринач* са јужног вр'а Африке, од куд је у Азију, а доцније у Европу и Америку донешен; *зоб* из северне Африке; *раж* из Сибирије а *пшеница* из Сардиније. *Јабука* и *крушка* су европска воћа. — *Спанак* се први у Арабији сејао; а *сунцокрет у Перу* (јужно-западна Америка). *Дуд* нам је из Персије донешен; *бундеве* и *тикве* су од истока; *лешњик* и *бресква* долазе из Персије. *Краставац* из Источне Индије; *гуја* са острва Крите; а *ротквице* из Китаје и Јапана; *гра* долази из Египта, исто тако и *онајс*. *Кудеља* долази из Индије и Персије. *Пастрњак* из јужне Европе; *решица* и *купус* из Сицилије; *елда* долази из Сибирије и из Татарске; проја из Индије и Абисиније; *јечам* се и сад диже растеће' налази на Хималаји (брда у Азији); *међ*, *слачица* и *ким* из Немачке; *трешња*, *шљива*, *маслина* и *бадем* из мале Азије; највише дакле што имамо, из Азије смо добили. **Р.**

О чишћењу и промајању баште.

Чистоћа и *промаја* су главна условља за здравље и лепоту биља и расада. Чисте путање, путови и празна места од траваљина, цветни и биљни одпадпути лишћа, дају башти и насаду особити изглед, баштована у том погледу препоручују, а гледаоца немогу довољно да пасте, гледајући улепшану природу. Чишћење леја и шпалира даје цвећу, биљу и гму већу вредност и лепша га. Забатаљеност у башти, нечистоћа у лејама и стазама, показује немарност и неукусност баштована, а даље

ево зла сљедства која одатле произлазе. Гди трава-љина расте, тамо се гад леже; а гди је гад, тамо нити живад, нити биље чисто, здраво и јако бити може. Исто тако као чистоћа, нуждан је и чист ваздух у башти. Зато је нуждно, особито мање баште, изкрчити од непотребни биља, трули дрва, од непотребни убунова, и изчистити ја што више могуће. Има биља у башти, које жутити почне, у којима је сок усирен, које труне, и оваково биље многи баштовани ладнокрвно гледе, и неће да му помогну, неће да му гране разкрче и разреде, да доста чиста воздуха добије, него овако биље мора из незнања или само из лењости да пропадне. Пупољци на ружи труну, гад се у њима улегао, убунови укржљаве, а зашто? Зато, јер немају доста ваздуха, а и зато, што се чешће нечисте од корена, пак до највишег вр'а.

Зато опоминьемо све баштоване, да своје баште чисто држе, јер им и један једини час спу њиову паду уништити може, а онда никог другог, но само себе саме кривити могу. **Р.**

ИЗВЕШТАЈ

О СТАЊУ ПОЉСКО-ПРИВРЕДНОМ У КЊЕЖЕВИНИ СРБИЈИ.

у месецу Јуну о. г.

Из свију крајева отачества нашег стижу нам за прошли месец тачна извешћа о стању пољских усева, и кад све посматримо, онда је резултат овај:

Јечам, који се већ на многи мести у велико ниче, не даје овај год. ког је народ очекивао, јер истина да је класје на ову лепо било, ал' је — много празно. Слама се од последњи киша оворавила, али је за зрно доцкан киша пала.

Исто је тако и у пшенице много класје празно.

Кукурузи пак, који су раније посејани, врло добро напредују, а доцније посејани врло ретко изникоше, пак и што је изникло, то је у расту заостало, јер је опет за њ доста сушно време наступило. Благе су имали довољно кад су сејали, ал' после удари суша, земла се окорела, и многа клица кукурузнога зрна непогане кроз сву ову земљану кору да пробије, те се под земљом још осушила.

Кромпир, пасуљ и остало баштованско поврће добро напредује и обећава добру жетву. Они, који су за те усеве добро и дубоко земљу урадили, та с' веселим срцем бербу очекују и Бога хвале, — а они, који су своје њиве лошије обрађивали, тима је изранено и овогодишње време доста нахудило — ал' су и сама много томе криви, не само време. Ту су се и сада многи о оној пословици уверали, која вели: „Каква радња, овака и злата;" јер у добро узораној и урађеној земљи, нешкоди толико ни суша, а ни злата — у таковој се земљи све изједначи. Ово нека је опомена дакле свима: да је нужно њиву дубље и боље узорати и боље је за усеве приправити, но што многи данас чине.

Но има предела, где је и град (туча) многе штете починио. Тако је град потукао у атару В. Плановском до 2000 мотика винограда, те је тиме штета на 5000 дуката причињена. У округу ужичком, срезу пригорском јако су оштећена села: Радановци, Дреновац и Таор; осим грозне штете у усевима, затрвено је до 10.000 товара шљива. **Р**

ГЛАСНИК.

Радња друштвена.

Записник VIII. седнице одбора „друштва за пољску привреду," државе у Београду 3. Јула 1872. под председавањем друштвенога председника г. Мил. Спасића.

Присутни чланови: г.г. Јосиф Пецић, Чедомиљ А. Поповић, Стеван Поповић, Фрања Бенцак, Мил. Миловановић благајник и секретар др. Радић.

Бр. 27.

„Императорско московско друштво сельскага хозяйства" шаље „друштву" од свога „журнала" II.—VI. свеске за 1871. годину.

Примљено с' хвалом и преверучено секретару друштвеном, да те књиге у инвентар друштвене библиотеке заведе.

Бр. 28.

Како на распис „друштва" овога од 8. Маја 1871. године није достављено ни једно дело „о винарству," то је одбор решио, да се рок за такође дело до Ђурђева-дне 1873. год. продужи.

Бр. 29.

Г.г. одборници: Ст. Поповић, Чедомиљ А. Поповић и Мил. Миловановић извештавају одбор, да је збирка, коју је „друштво" од г. дра Ђ. Радића одузело, у друштвеном лоалу смештена и да је по списку подвуна. Исто тако су и књиге пренесене у друштвену библиотеку, изузимајући неколико комада, које се под секретара на употреби налазе.

Одбор решава: да секретар направи од збирке поучан један каталог, који ће поједине предмете у збирци разјаснити, а књиге које је друштву уступио, да заведе у инвентар друштвене библиотеке. Осим тога да се направе два једнообразна списка целе збирке; један од тих списака да се преда благајнику друштвеном, а други да се дâ секретару, као одговорном чувару збирке.

Каталог пак овај кад готов буде, да се поднесе одбору ради печатања.

Бр. 30.

Пошто се време излогу приближује, то је одбор препоручио секретару, да направи програм за тај излог и да га одбору на пречрес поднесе.

Бр. 31.

Како се секретар овога друштва г. др Ђ. Радић прима да ће за професора земљоделско-шумске школе у Пожаревцу, само с' тим условом, ако друштво прими, да му г. Радић даје нуждну рукопис за „Тежака" и зато му награду одреди, почем ће као професор пољске привреде и бољег материјала за „Тежака" прибирати моћи.

Пошто се г.г. одборници између себе о овом предмету посаветовасе, решили су, да се за набављање нужног рукописа (а сходно програму) за „Тежака" даје г. Радићу годишње 100 дуката све и да се то с' њиме уговори на две године, почињући од 1. Септембра о. г., на које је г. Радић пристао; а за секретара да одбор расписне стечај.

Закључено и подписано.

ОГЛАСИ.

(ЗА ОГЛАСЕ ПЛАЋА СЕ ОД СИТНОГ РЕДА, ИЛИ МЕСТО КОЈЕ ОН ЗАУЗИМА: ПРВИ ПУТ 1 ТРОШ ЧАРШ., А СВАКИ ДРУГИ ПУТ ВО 15 ПАРА.)

СТЕЧАЈ.

„Друштво за пољску привреду“ у Београду потребује лице једно, које ће се занимати пословима секретарства друштвеног, изузимајући уређивање „Тежака.“

Дужности секретара друштвеног, ове су:

Држи коректуру „Тежака“; надзирава експедицију „Тежака“ и води бригу о рекламацијама; води записник на састанцима и зборовима друштвеним и израђује кореспонденцију друштвену; он се стара о печатању и издавању оних дела и списа, које друштво издаје; саставља годишњи извештај о радњи друштва, а тако и о изложбама пољско-привредним; води уредне каталоге књига друштвених и стара се, да друштвена библиотека, збирка и архива у реду буде; води уредан списак свију чланова друштвених и предплатника „Тежака“; води експедициони протокол аманетних ствари, које се од стране друштва разашиљу и врши све оно, што у круг њему, као секретару друштвеном и администратору листа „Тежака,“ спада.

Плата је секретарева 400 талира годишње, која ће му се месечно издавати.

Лица, која се осећају, да се могу поменутих дужности примити, нека се најдаље до 15. Августа о. г. јаве писмено с документима о способности својој и о своме дојакошњем занимању, — председнику „друштва за пољску привреду“ г. Мил. Спасићу, начелнику економног оделења у министарству финанције.

Уредништва српских листова умољавају се, да ово у својим новинама објаве.

№ 35/О.

У Београду Јула 1872. год.

ПРЕДСЕДНИК „ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ,“
М. Спасић, с. р.

СЕКРЕТАР „ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ,“
Др. Ђ. Радић, с. р.

ОГЛАС.

ГВОЖЂАНО КУПАТИЛО (БАЊА)

БУЗЈАШ

У УГАРСКОЈ, ДВА САТА ОД ТЕМИШВАРА УДАЉЕНО.

Ово је једно од **најјачи гвожђани купатила** на континенту, а лежи у признато врло здравом пределу. Отвара се 15. маја 1872. Бузјашко купатало лечи оне, **који немају довољно крви, женске које пате од материце** и **неродкиње**, зато је купатило ово и добило име

„ЖЕНСКО КУПАТИЛО“.

Даље сигурно лечи од **камена у бешици, од стомака, древних болести, слабости** и **немоћи; шуљева, материце (хистерије)** и **хипохондрије (сјети).** Такођер се овде лечи **пијењем воде и сурутке; купањем у топлим и ладним илицама и туширањем.**

Гостионица са сваким могућим удобностима, стоји у непосредној свези са дивотним парком.

Нову гостионицу са ресторацијом, кафаном и лечиоником, примио је на себе, из бање Халл познати гостионичар Ф. А. Вајс.

Венчања, томболе, арена, гађање у нишан и добра музика — служе за увеселење гостима.

Између **Бузјаша**, **Темишвара** и **Лугоша**, иду два пута на дан брзовозна и поштанска кола. **Телеграфска штација.** Ближа извешћа даје управа купатила.

Минерална вода може се добити преко г. J. Гроса у Бузјашу (J. Gross in Buzias).

4—4. **Лудвиг Берталан**, закупник.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. | Издаје: „Друштво за пољску привреду.“ | У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 18. | Излази сваког 15. и 30. дана у месецу. | Уредник и приређивач: МИЛОВАН СПАСИЋ | Стаје: 40 гроша ч. или 4 нем. талира. | 31. ЈУЛА 1872.

Шта је слана?

Смрзнута роса назива се слана.

Роса се смрзава, кад се она тврда тела, на која она пада разладе испод топломерске нуле (точке смрзавања). У своме смрзавању, роса се претвара у ледене иглице, које се састављају на углове (с почетка од 60°), те издају врло лепе облике.

Све што повећава разлику између температуре тврдих тела и температуре околног ваздуха, све то подпомаже слану, а све што смањује ту разлику, све то спречује слану.

У пролеће и у јесен, кад су дани краћи, а ноћи дуже, температура тврдих тела подиже се у дан само неколико степени над точком смрзавања, па се у дугим ноћима лако спушта испод те точке. У том случају росне капљице, што падну на разлађена тврда тела смрзавају се, и отуд постаје слана. — Тако исто у ведрој и тихој ноћи, као и на висинама, јаче се разлађују тврда тела, па и слана лакше постаје, него у противном случају. — Најпосле слана постаје, и кад после дуже ладноће настане топао и влажан ветар. Јер кад у том случају водена пара дође у додир са тврдим телима, која су задржала своју пређашњу ладноћу, она се сгушњава у капљице које се и смрзавају; докле се најпосле топлијим ваздухом незагреју и тврда тела, која се налазе на слободном пољу.

Магла и облак. Магла и облак састоје се из велике гомиле најситнијих водених меурића, који по ваздуху плове и провидност његову смањују. Они постају кад се влажан ваздух на све стране разлади тако, да се по свему њему водена пара у најчитније меурће сгусне. Разлика између магле и облака само је у овоме: магла се гомила на површиј земље, а облак се виј високо по ваздуху. Иначе, између магле и облака нема никакве суштаствене разлике.

Могло би се рећи: магла је *облак на земљи*; или облак је *магла на висини*.

Магла траје, докле се у ситним капљама на земљу неслегне; или докле се топлијим ваздухом — пошто се сунце роди — опет у пару непретвори, или се као облак увис неподигне. У лето се магла лако разилази, али у јесен и у зиму немогу је зраци топлоте који долазе од сунца свагда надвладати, већ понекад она траје по читав дан, па и дуже.

Кад се магла на земљу слегне: онда се њоме знатно смањи ваздушна влажност, те се можемо надати лепом времену; али кад се она увис подигне: онда се њоме могу остали облаци толико сгусвути, да из њих киша падне.

Облаци међу собом разликују се по облику, по висини и по боји.

Облик облака зависи од мере и начина нагомилања водених капљица, из којих се он састоји. У том погледу разликују се они *изглавите видови*:

1) *Перјави облаци* (које морнари називају *мачији реп*). Они се указују после дугог лепог времена, као нежне беле пруге на плавом небу; час су кончасти или коврчасти, час бичевати или перјави, час опет мрежасто преплетени и укрштени; а свагда се врло високо вију. — Кад су перјави облаци на једном крају врхати, а на другом тубасти: они се називају *ветрильке*, јер њихов врх обично показује одкуд ветар дува.

2) *Густи* (*нагомилани, збијени*) облаци (*летна облачина, памучни дењкови* као што их морнари зову). Они постају нарочито у топло доба године, кад се вода нагло испарава, и кад се топал ваздух нагло у вис подиже: и изгледају као полукружни брегови, или, кад их сунце осветли, представљају се у гомилама као снежне планине.

3) *Пластав облак* изгледа као разширена магла, или као магла срубљена и с једне и с друге стране, која се у вече слеже на ливаду и на воду, а изјутра, пошто се сунце роди, опет се разилази.

Кад се *перјави облаци* укажу у пругама више нагомиланим, него за себе одељеним: знак је, да је атмосфера влажна, или да на оној висини, где су ти облаци, дува влажан ваздух, те се и киша падати можемо. — *Густих облака* највише има у најтоплије доба дана, затим их све више нестаје, докле се око заласка сунца небо сасвим неизведри; почем се густи облаци спусте у топлије слојеве ваздуха, па се ту опет у пару претворе. Докле год ти облаци имају полукружан вид, нетреба се бојати кише; они су свагда знак само незнатног покретања ваздуха. —

Осим споменутих главних облака, разликују се по облику још и ови *споредни видови*, који су или прелаз једног главног облака у други, или су сједињење главних облака:

4) *Перјаво-густи облаци*, који представљају прелаз перјавог облака у густи облак. Они се састоје из многих округластих и високих облачића, који се зову и *овчице*. У летње вечери, показују се често врло велики, и са свију страна лепо срубљени перјаво-густи облаци.

5) Перјаво-пластови облаци одликују се својим далеким раширењем, својом незнатном густином. Кад се укаже у зениту, представљају један пласт, саденут од многих ситних облачића, али кад су на крају видног неба (на хоризонту), па им се само попречна страна види, изгледају као нека густа, далеко пружена брада. Често се и сво небо навуче перјаво-пластавим облаком, као каквом белом застиром; која се све више сгушњава, докле се најпосле незбије у сиви облак са кончастим окрајцима, те у даљини изгледа као густа магла. Из тог облака пада киша, због чега се он и назива *кишни облак*. — Они облаци, што нам се на залазку сунца често указују у оној велачаственој боји, припадају обично перјаво-пластавим облацима.

6) *Пругасти или угомилани густи облаци* изгледају као састављени из густих и пластавих облака, али се могу сматрати и као прелаз густих облака у кишни облак.

Перјаво-густи облаци сматрају се после дужег каквог времена као знаци повољније мене. Из кишног облака пада обично тиха киша, која дуго траје и надалеко се простире (*иределна киша*). Ту кишу доносе обично топли влажни ветар (*југ*). Тај дува с почетка по висини, правећи перјаве облаке, који се после с ветром све ниже спуштају, докле ее најпосле несаставе у обични кишни облак.

По висини, на којој се налазе, облаци се врло разликују. Као што се досад опажало:

1) Највише се подижу перјави облаци. Њихова висина рачуна се у средњу руку око 20.000 стопа над земљом; а они се могу узвисити и до једну миљу.

2) Ниже се вију густи облаци. Њихова средња висина своди се на 500 стопа. У лето подижу се они над сувом земљом од 3000 до 10.000 стопа високо, а над светским морем од 2700 до 4200 стопа.

3) Обично се врло ниско вију кишни и уобичте влажни облаци. Њихова висина мења се између 1500 и 500 стопа.

Почем на висини перјавих облака температура атмосфере врло ниско (испод нуле) стоји: то је сва прилика, да се ти облаци састоје из ситних леденица; што се подтврђује и блештењем белоћом њиховом. — Кишни и влажни облаци, пошто изгубе нешто од своје влаге, те постану рећи, подижу се и на већу висину.

Као што су у *лето*, због једначијег подељења топлоте, ветрови са страна слабији него у остала годишња времена: тако се у лето топле струје ваздуха, а уз њих и облаци неспречније и даље у вис подижу, него у зиму. У жарком појасу облаци се из истог узрока вију по већој висини, него код нас. По *Хумболту* вију се облаци у жарком појасу око 9—10 хиљада стопа високо. У Швајцарској обливају густи облаци врхове планина већ

на висини 5000 стопа. Што је даљи облак: он изгледа све мањи као и свака друга ствар, кад је у даљини.

Боја облака зависи од њиховог положаја спрам сунца и спрам онога, ко их гледа: као и од њихове густине.

Густи облаци купе у себе зраке светлости, те изгледају беличасти.

Од оних облака што су на крају видног неба (на хоризонту) може нам само слабачка светлост доћи; с тога они изгледају такви. **J.**

О ископавању и пресађивању воћака.

У суву, трошну пескуљу земљу, која много влаге захтева, најпробитачније је пресађивање с' јесени; напротив у тешку, влажну смољачу је најбоље с' пролећа. При ископавању мораш особито на то пазити, да воћници жиле неповредиш; а то бар можеш, само пази при одкопавању горње земље, да је лепо са жила скинеш, а после по величини дрвета обкопај около воћкице 2—3 стопе упаоколо, јер се дуже жиле и тако одсеби морају. Сад треба пажљиво да ју подкопаваш и да пазиш, да је неповређену с' тога места извадиш. Што више земље при ископавању на жилама остане, тим ће воћка на новом месту веселије и брже растити. Ако се морају такове воћкице на даљи пут слати, онда се мора добро на жиле пазити, да се неби путем осушиле, или да неби озебле. Зато ваља и жиле и стабло са сламом добро завити и увезати.

Ћеш-ли дакле воћкицу опет да усадиш, а ти мораш најпре и најпре оштрим ножем све повређене и повеле вр'ове од жила одсећи, а ако би која од дебљи жила рањена била, треба ју одма до ране горе одрезати. Ако си морао много од жиле одсећи, онда ћеш морати и од крупне гранчице пократити, ако желиш, да ти воћка неугине, и да једнакост у расту буде. Немогу довољно против варварског поступања говорити, да се воћкице неподрезују сасвим до главе, и да онда као каква мотка изгледају — та то невања! Овај је поступак из два узрока врло шкодљив; јер прво: оплењимо воћкицу од свију оне пупаћа, који би изданке и лишће рађали; овим поступком би задржали воћкицу у њеном развијању, и то је врло неоснована мисао, ако се држи, да ће тим начином јаче и крепчије растети.

Други је узрок, који горенаведени поступак недопушта тај, што таковим урезом учињена рана дуго незарасте, и поводом тим воћкица болује, оно место обично трунути почне, и тако се баш хотимице нанесе воћкици зло, које се после све даље и даље простире, док воћкица напослетку и неугине.

Овај поступак, воћку у главу одсећи, може се само у двама случајевима трпити: 1.) ако би се при ископавању жиле тако повредиле, или ако би се тако одрезати морале, *да само покраћивање* грана неби довољно било, да се једнакост у жилама и гранама постави; 2.) ако су воћкице у растилу одвише у често растле, да су се више у висину него у ширину развијале, пак да би се онда побојати могао, да би их ветар ск'рао. Иначе се таково подрезивање у главу недопушта.

Јаму, у коју ће се тако приправљена воћка усадити, треба неко време пре ископати, да ју зима, ваздух, вода и сунце за боље примање воћкице приуготове, и да избачену земљу већма оплоде. Јаме копати у влажну земљу, где вода не може отицати, не помаже ништа, ма она као што треба и усађена била, ту успјевати не може. У добро земљи мора јама бар 4 стопе широка и 3 стопе дубока бити. Ако је место каменито, песковито суваше или уобште ако је земља хрђава, треба јаму и ширу и дубљу ископати, ону хрђаву земљу сасвим избацити, а јаму бољом земљом напунити и тек онда воћкицу усадити.

Као што захтева вађење воћака из земље велику пажњу, исто тако треба пазити и при усађивању, јер од тога успјех целога рада зависи. При овом послу треба на то пазити, докле се морају жиле земљом покрити и на коју се страну воћка окренути мора. Премда ово од млади воћака није баш преко нуждно, ипак је увек користније онако је усадити, као што је пре усађена била, т. ј. ону страну треба сјеверу окренути, која је и пре на пређем месту сјеверу окренута била, а ону југу, која је на пређем месту југу окренута била. Ово се лако по боји коре познати може, јер је сјеверна страна много тврђа и дебља од јужне, а и угаситија од јужне. Од овога зависи много и здрављe воћкице, јер кад би окренуо пређашњу сјеверну страну, која није на ту топлоту научена, југу, онда би та окорела и сок би престао довољно ћећи, те би тако та страна, тако рећи обољела.

Друго главније правило које се при усађивању воћкице строго у обзир узети има, јесте покривање жила. Обште правило, које у овом обзиру као путевођа служити може, ово је: жиле мораш тако дубоко у земљу укопати, да могу довољно ваздуха имати, а да се опет неосуше од сунчане топлоте: т. ј. морају бар 3 палца са земљом покривене бити.

На послетку мора се на то пазити, да не буду у често усађене; у често усађено воће губи много од своје лепоте и доброте, јер у често усађеним воћкама не може довољно ваздуха ни светлости долазити, а ово су условија за доброту, лепоту и величину. Ово треба за правило узети: јабуке и крушке треба 30—36 стопа једно од друго усадити, а трешње, вишње, шљиве и т.д. 16—20 стопа.

Р.

Бресква у Монтрељу.

Монтрељ је варош близу Париза, и ту се тек од године 1744. бресквe негују; бресквe се те на далеко носе и за скупе новце продају.

Држимо да ће наше читаоце занимати ова баштованска повјест, како се почеле бресквe овде у Монтрељу у *шпалире* неговати.

После битке код Деттингена године 1743. приповеда *Волтер* у свом делу „Précis du siècle de Louis XV.“, донесу једног мускетира *Жирардо* званог, који је рањен бијо, близу шатора херцога кумберландског. У тај пар небијаше лекара тамо, јер су сви јошт на бојном пољу посла имали. У исто пак доба, потребовао је и херцог лекара, ком је куршум ногу разривио. Кад је пак херцог рањеног мускетира смотрио, рекао је лекарима кад су дошли: „Послужите најпре тог француског официра, њему је нуждније нег мени, а ни на који начин неће он оне него уживати, које ћу уживати ја.“ Тај француски официр, ког Волтер *Жирарде* назива, оздравио је брзо од ране, иступи после из војничке службе, и купи добро између вароши Монтреља и Бањолета, да ту мирно и задовољно живи. Мали тај део земље које је он купио, било му је сад сво добро и имање; за цело је за једног мускетира, који је увек на раскошност научен бијо, одвеч мало ово било. На срећу је бијо *Жирарде* приљежан и раден; он раздели његов комад земље на 20 оделена, а између сваког оделена подигне зидове; једно оделење од другог бијаше 20 стопа радалеко. Поред тн зидова посади он младе бресквe, које је он из далека донети дао, и постане тако из собствене наклоности баштован. Те његове бресквe је одвеч пазљиво неговао, нежалећи ни труда ни трошка. Он је по свом увиђењу бресквe те подкресивао и неговао, пове врсте набављао, само где је за њи чуо да ји има, и на брзо је он плодове труда свога уживати почео; он је таке плодове одневовао, какве донде у Паризу јошт нико видијо није. То његово мало добро доносило му је годишња прихода од 30 — 40,000 талира. Саме је године ишао у Версаљ, да краља с првим бресквама из његове баште подворе, а при неној свечаности, која је у Паризу била, купе од њега 3000 комада бресака, за украс на трпезу, свака је бресква коштала талир. Овако неговање бресака му име на далеко разпири, и он постане најчувенији баштован у Француској; њему су из далека долазили да виде начин неговања његовог и башту његову, и сваког празника и недеље стајаше пред његовом баштом гомилама кола из даљни предјела Француске.

Његови суседи, који су у том положају баште имали, почну му у неговању следовати, ал' је тек спомен тај од њега остао. После његове смрти купи принц неки ту башту, ал' за спомен да над врати баштенски са златни слови написати: „Башта Жирардова, 1744.“

Р.

Сељак неможе себи згодно време правити, али га може употребити.

Ова изрека нијкоје време толико неважи, као у време жетве, а особито у време сенокоса и друге жетве, у које су они с' муком произведени земни производи јошт у опасности да неће пропасти. Најленша рана на њиви и најленша трава на ливади је тек у пола сељанова, јер време може јошт велику част од тог' уништити.

Готова жетва тек свршава рачун.

Брзо је сељак са пресудом у оваковом случају готов, јер он увек баца кривицу на време, кад му жетва хрђаво испадне, а време хвали, ако му добро испадне.

Притјажатељ песковите земље каже: Да летос није такова суша била, то би ја много више пожњео, као ове или оне године.

Да није толико киша било, вели овај, који има згрудвану иловачу, ја би много лепше усеве имао.

Да није злог времена било, ја би моје сено сасвим суво увео, рећи ће трећи.

Но један је сусед имао лепу пшеницу на добро нагнојеној пескуљи, други опет на дубоко и добро узораној иловачи, трећи је лепо увезо своје сено, јер је за тај посао време употребијо.

Дакле има предвиђења, која од несреће чувају; али безбрижност, која се на случајеве оснива, може и у непогодним годинама приличну жетву *случајем* само донети! Ово заитева размишљања, за произвести правила с' којима треба времену предходити.

Ми ћемо овде правило навести, које је за сваку жетву употребимо.

Дакле, кад треба у кишовитим годинама сено косити?

Ми кажемо: *Не тек онда, кад је већ време у велико лето и суво, него онда, кад се почне лепшати.*

У овом случају можемо уверени бити, да нам лепи дани предстоје, а у противном ће оном, што је већ у давно лепом времену започео, киша посао прекинути, јер му киша предстоји. Ако се после подужег кишовитог времена знаци на лепе дане укажу, одма ваља косу счепати и косити ону мокру траву на ливади, пак ће два три сунчана дана, честим превртањем подпуно изсушити тако, као кад би суво косио и суво увео. **Р.**

З е м љ а.

Да би се ми економи један с' другим подпуно разумели кад један или други таван земље споменемо, морамо најпре ово обширније протолковати. Земљу дакле, којој семе наше поверавамо, делимо у 4 тавана; први се таван састоји из *„орање земље* или *оранице“*; други из *„здравице“* или из земље *која се обично неоре*, трећи из земље *„испод здравице“* а четврти из *„нерасипкнуте земље“*.

Пре него што ћемо појединце ове таване описивати, морамо нашим читаоцима разјаснати, шта је и која је та јошт *нерасипкнута земља*. Нерасипкнута је земља испод трећег тавана, до које мраз недопире да је стиснути на земље *„испод здравице“* а четврти из *„нерасипкнуте земље“*.

Снага или дебљина најгорњег тавана у ком биље расте, врло је различна, јер та снага допире у гдикојој земљи само на неколико линија, а у гдикојој опет на 2 и 3 стопе. *„Плитка оранице“* се зове она земља, у којој је *превала* само 4—30 линија родна. *„Средња“* је оранице она, у којој је превала 3—10 палаца родна, а *„дубока“* је оранице опет она, у којој је превала 10—20 палаца родна.

Сва земља, која је испод оранице, зовесе *здравица*.

Можемо дакле, да би разумнији били, земљу у 4 гореречена тавана разделити, и тако дакле да пређемо на описивање појединог од ови 4 тавана.

1.) *Орања земља или оранице.* Ово је најгорњи таван, у који прво и прво ваздух допире, и у ком разтопљене разне соли, које земља у себи има, најбоље и највише раде, у ком се даље биље развија, који се оре, и који човек за своју потребу приуготовљава.

2.) *Здравица* или *мртвица.* Ово је други таван, који та иста својства има, која и орања земља, али која тако дубоко лежи, да при обичном раду у дјејство недолази.

3.) *Земља испод здравице.* Ова је земља опет из више разни тавана састављена, који су између себе опет врло разни и далеко другчији од оранице, и који између *здравице* и *нерасипкнуте* земље стоје.

4.) *Нерасипкнута земља.* Која је ова земља, казасмо, само додајемо јошт то, да се њена дубљина мења, и обично је сама иловача, која као водњик горњим таванима служи.

Ово, да се у будуће боље разумемо, ако би један или други таван у говор дошао. **Р.**

Мразова сестрица, у економском погледу.

Мразова сестрица, (Colhicum autumnale) позната је као лепо цвеће по баштама и по ливадама. Кад већ све цвеће и у башти и на ливади повене, онда тек мразова сестрица свој цвет развија, ког и дуплог има, и због тога је и омиљена — ал само као цвет. Име је добила од туд, што и у саме мразеве цвета. Цвет јој је лиласт, и врло лепо. Лист јој је налик на лалин. Цвет јој изађе пре од листа, јер цвет цвета у јесен, а лист изађе тек у пуће пролеће.

Цвета овог има на гдекојим ливадама пуно, и то је увек јасан знак хрђаве ливаде, јер је цвет за траву врло шкодљив; загуши је, преотме сву рану, и подаље око себе је тамани, као и *вилина косица.*

Мразова сестрица је, ако се кадгди и за лек противу костоболе узима, троз отровна, и од најстарија већ времена, као љут отров позната.

Најотровнија је: лук и семе. Има врло много примера, да су се и деца играјући се с' тима пуно семена главицама отровала и умрла. Противу тога отрова најпречи је лек: одма што више слатког млека пити, и пресна масла (путера) силом и што више јести.

Исто је тако и за марву цвет и лист јако шкодљив; алапљива телад многа помру, чим га се наједу; маторија марва нипошто га ни окусити неће. Лист од *мразове сестрице* у сено покошен кад се осуши, изгуби нешто мало свој отров, али опет марви шкоди, те неће нипошто тог сена јести, гди листа *мразове сестрице* има.

Цвет је врло тешко утаманити. Лук стоји подубоко у земљи, и мора човек дубоко ашовом копати, док га добије. Сваки економ мора га таманити са својим ливада, а то може чинити с пролећа,

кад је лист сасвим изишао, што дубље га посеби, тим прво лук натрупе и пропадне.

Ко много од ње на ливади има, а незна како је се куртелисати, тај нека, у мало воде натопљена плаветна камена сри умаче, пак лишће посеће, пак ће је утаманити. **Р.**

Печена земља као гној.

У многим крајевима средње Европе, гноје тешке земље са печеном земљом, и то, са врло добрим успјехом. — Особитом дјејству печене земље можемо само свези орање земље приписати. Печена земља постаје пецивом мекша, и поводом тим више пропустима за ваздух, воду и жиле; све се ово у таковој земли већма и лакше ширити и развијати може. И још с' једне стране има велики уплив то дјејство на плодност орање земље, и то, што печена земља у себи много више растопиви соли има, него непечена, особито има у себи више солика и натрона, јер многе, у орањој земљи налазеће се нерастопиме соли, постану поводом пецива растопиме, и тако на посејано биље дјејствујући постану. Печена земља ће дјејство своје за кратко време на посејано биље показати, а особито на оно, које за свој развитак солика изискује, и том биљу принадлеже особито: першун, кромпир, репе, мрквe итд. даиле сва она биља која се и ширити морају, а сви ми врло добро знамо, да се таково све више ширити, и све веће растети може, ако је земља довољно трошна. Од врло велике је важности стање, у које се земља пецивом поставља. Ако се дакле земља препече, онда добије сва својства цигле једне, а у таковој земли су соли исто тако мало растопљивог својства, као и у непеченој. Земља мора дакле мало печена бити, и то тако, да се заиста подпуно дроби, и она својства која су јој нужна задобије. **Р.**

Ко је измислијо спајање (копулирање) воћака?

Воћари држе, да је спајање воћака измислијо неки Ђорђе Холик из Кенигсберга у Пруској, будући је очеше већ давна познато било. Холик вели у немачком баштовану ово:

„Спајање сам ја изумео године 1578. у Кенигсбергу у Пруској, када сам се с баштованлуком јако занимао; и ја добијем тада од прилике једну малу књижицу о воћарству, где сам у једном оделењу, следеће речи нашао: *И мале се попрекним урезом спајати дају.* Како ово разумети треба, није било означено. Кад сам на то даље промишљао, шта то мора значити „спајање", падне ми на ум, да то овако бити мора: да се узме грана на којој ћу калемити и у прено дугуљасто засече, пак се онда једнаке дебљине узме друга гранчица с' којом ћу калемити, пак те две гранчице онда „спојити" и увезати да нарасте."

„Ово сам ја одма пре године покушао и нашао за добро, и шта више, да су тако две спојене гранчице за 3 недеље засвим нарастле тако, да се није могла сеченица видити, и овај начин облагорођења воћака, називам ја *спајање* — копулирање."

Из ови речи се дакле јасно види, да је спајање и пре Холика било познато, и да је он по књизи — по којој? незна се — то урадио. Може бити да је Холик по овом што за себе пронашао. ал' тај начин облагорођења *спајањем*, бијо је већ пре њега познат, као што и он сам припознаје, да је у књизи једној наведено нашао. Које дакле *спајање* воћака измислијо, незна се до данас. **Р.**

О упливу пранога жита, на мекиње, брашно и лебац.

Кад жито неко време у води натопимо, и после га добро исперемо од онога гада који се на њега прилепио био, пак га онда добро осушимо пак тек затим измељемо, добијамо одвеђ лаке мекиње, које су, гледећи на њиов кемични састав, од обични мекиња сасвим другчије. Мекиње од праног жита много мање частица имају нежели оне од неопраног, имају у себи само половину мастни частица и фосфорно-киселе соли, али зато имају више биљни кончића, а о гушику ни разговора. Узрок је овоме појављену тај, што се обичне мекиње из две једно на друго лежеће житне кожице састоје; *спољашна је* кожа дрвенаста, нерастопима, и само је за чување рађајућег се зрна, за времена раста, створена; *унутрашња* пак кожа покрива непосредно брашнаво оно зрно и има у себи гушика, фосфорно-киселе соли, мастне частице и овај житни мирис. Оне, од праног жита мекиње, састоје се само из спољашње кожице, а од унутрашње је кожице само врло мали део. Одовуд се закључује овај пријатни мирис и велика питајућа снага од тако званог праног брашна умешеног леба; у овом се брашну биљна она маст и мирис и великој количини налази. Мирис се страшно осећа кад се жито пре млења пере, јер напоље излази. *Само* квашење жита повисује сва својства брашна при мешењу леба у 5 до 10, пак и 15%. Од праног

је давле жита лебац бељи, а од неопранога је укуснији, питавији и мирисавији. — Желимо-ли дакле бела леба, а ми ћемо жито прати, а желимо-ли укуснија, питавија, мирисавија и издашнија — а ми ћемо жито само наквасити. Р.

Прављење ђубрењака.

Где се са једног усева сваке године једаред само плодови збирати могу, збирају се из једне баште 3 и више пута. Ово је довољан доказ вредности једне баште, и хасне доброг баштаванлука. Да би пак растење посејаног биља што већма ускорили, да се што више пута преко године жњети може, морамо направити ђубрењаке, и ми опомињемо наше баштоване и газде, овако да ја праве.

Најобичнија и најудеснија начин ђубрењаке правити, овај је: треба ископати најпре четвороуголну јаму од приближе 6 палаца дубљине, ову јаму с даскама једно 18 до 24 палаца високо обградити треба; сад треба ту ђубрета нанети, пак га неколико дана оставити да се добро слегне, и да се топлота у њему једнако раздели. На ово ђубре треба сад нанети просејане старе ђубревите земље, толико високо, да посејано ил' посађено биље са жилама својима недопре до ђубрета, јер ће га ово изгризти. Какво биље посејати желиш, но тим се морам владати са земљом; ако је земље са кратким жилама, можеш мање, а ако је са дугачким, мораш више земље нанети, на ово дођу прозори, а у време снега или кише и ауре на њи. Кад је дан лен, сунчан, треба прозоре око подне мало отворити, да ваздуха унутра уђе, а иначе треба прозоре увек чисто држати, да посејано биље довољно праке има, која је за пераштај њен одвећ нуждна. Р.

О бледилу биља.

Ништа жалостније ваљда нема за једног љубитеља цвећа, него кад му цвеће болује, и кад му се тим начином сва нада и труд осујете. Четђа је болест „*бледило*". Лекар увек мора узроке једне или друге болести истраживати, ако ју жели излечити; пак и ја мислим, да сам довољне узроке „бледила" изнашао, и оне се у сљедећим шкодљивим упливима налазе.

Моја башта има изоваче у себи понајвише, дакле је влажно-ладна земља, има много ледовине, дакле одвећ мало раке и светлости; — за развијање боје нуждно је пак топлоте, светлости и доста ране.

Треба дакле за цвеће изабрати сунчан положај, добру измрљену земљу и треба га добро неговати, пак никад више „бледила" бити неће. —

Необичан пример бледила на добром и сунчаном положају бившег цвета, видио сам прошле године; ово бледило није било на цвету, али на плоду, који је у место црвен да буде, сав блед бијо. И ове године је исто тако с' тим истим цветом.

Узрок дакле ништа друго није, но тај једини, да на том месту нема доста ране; ја сам га ове године мало подранијо, пак ћу вам јавити какво ће бити идућег лета. Р.

Како треба да је штала за овце уређена?

Наравно, код нас прави штала за овце ни нема, пак зато и неможемо до облагорођенији оваца да дођемо, јер су код нас овце и лети под ведрим небом. Овцу, од које и месо, и вуну, млеко и сир, загањеће итд. изчекивамо, држим, да морамо другчије надгледати и неговати. Згодно уређена овчара је једна од најважнији предмета у економији. Овчара треба дакле тако да је уређена, да је довољно пространа, да је у њој увек доста чиста ваздуха и да никад небуде загушна, јер простор и чист ваздух су условија за здравље и веселост оваца. Величина се увек по множини оваца управља. На комад увек треба бар 5 квадратни стопа рачунати. Будући да у овчарама дуже балега остаје него у обичним другим шталама, зато се несме овчара никад ниже од 2 фата лидатя, јер ће иначе загушна и одвећ топла — нездрава бити, пак би у таквој штали од оног из балеге нетрећег амонијака, овце болне очи добиле. Прозоре треба повише на зиду прорезати, како би промаја доста високо преко оваца промајала, а да овцама шкодила неби. Врата треба тако направити, да се с поља отварају, да се неби овце излазећи из овчаре, гурањем што повредити могле. Јасла свуд унаоколо и по среди метути треба. Р.

О јаловим матицама.

Ако при прегледању кошница опазиш какову кошницу, која лепо тера сађе, но за мало, па престане; а народа од дана до дана све је мање; трунташе у њој нема; кад ју закадиш са димом, у сађу нема пчела радилица ни трунташа запечаћени, него сам мед запечаћен; па ако видиш, да при концу априла још није почела нови народ лећи, та већ неће ни лећи, то је знак, да је матица бесплодна. — Тако исто и с' том треба чинити као и са сахатом, искуцати па убити, а

пчелама дати другу матицу. Истина, да она вуче мед, то је добро, кад се неби народ губио; али је сваки дан народа мање; одакле се узима, а не домеће, ту мора нестати. Тако и то бива; народ се свака дан губи, нови се не леже: дакле се кошница мора утаманити, ако јој незнамо за раније помоћи.

Р.

Средство против голи баштени пужића.

Као средство против голи баштени пужића, препоручује Др. Рупке *галицу*. За једно јутро земље, довољно је 30 фунти галице. Галицу треба на ту цјел у пра стуђи, са сувом земљом или песком добро измешати, и што једначије по оним местима посути, где су пужићи нагомилани. Ово треба чинити најбоље пре сунца, или после заода и то кад је време влажно, јер онда пужићи из њнови рупа најрадије излазе. Како дакле пужићи у додир са галицом дођу, таки се увуку у љуску њнову, улоптају се и угину.

А будући да галица у мањој количини биљу више хасни, нежели што би му шкодила, то је вредно ово средство бар у баштама употребити, где се кадкад страовито пужићи по биљу гомилају.

Р.

Јабука и вода против зиме.

Приповедају, да у Русији против зиме јабуку и воду на овај начин употребљавају: кад мора н. пр. човек на дољни пут да иде и јакој зими да се изложи, а он, пре него што ће на кола сести, поједе једну јабуку и попије једну чашу ладне воде, ал после тога несме врућа јела ни јака пића пити. Јабука веле има то својство, да у стомаку човечијем топлоту ствара, исто тако, као што и ни једна течност толико топлоте нествара као ладна вода. Наравно, да се после та топлота из стомака по целом телу распрострe, и то је узрок што се вода и јабука против зиме употребљују.

Р.

СТЕЧАЈ.

„Друштво за пољску привреду“ у Београду потребује лице једно, које ће се занимати пословима секретарства друштвеног, изузимајући уређивање „Тежака.“

Дужности секретара друштвеног, ове су:

Држи коректуру „Тежака“; надзирава експедицију „Тежака“ и води бригу о рекламацијама; води записник на састанцима и зборовима друштвеним и израђује кореспонденцију друштвену; он се стара о печатању и издавању оних дела и списа, које друштво издаје; саставља годишњи извештај о радњи друштва, а тако и о изложбама пољско-привредним; води уредне каталоге књига друштвених и стара се, да друштвена библиотека, збирка и архива у реду буде; води уредан списак свију чланова друштвених и предплатника „Тежака“; води експедициони протокол аманетних ствари, које се од стране друштва разашиљу и врши све оно, што у круг њему, као секретару друштвеном и администратору листа „Тежака,“ спада.

Плата је секретарева 400 талира годишње, која ће му се месечно издавати.

Лица, која се осећају, да се могу поменутих дужности примити, нека се најдаље до 15. Августа о. г. јаве писмено с' документима о способности својој и о своме дојакошњем занимању, — председнику „друштва за пољску привреду“ г. Мил. Спасићу, начелнику економног оделења у министарству финанције.

Уредништва српских листова умољавају се, да ово у својим новинама објаве.

№ 35/0.

У Београду Јула 1872. год.

ПРЕДСЕДНИК »ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.«
М. Спасић, с. р.

СЕКРЕТАР »ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.«
Др. Ђ. Радић, с. р.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. | Издаје: „Друштво за пољску привреду.“ | У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 19. | Излази сваког 15. и 30. дана у месецу. | УРЕЂУЈЕ ЈУНИЈЕМИНИ: МИЛОВАН СПАСИЋ | Стаје: 40 гроша ц. на 6 мес. годишња. | 15. АВГУСТА 1872.

РАСПИС

МИНИСТРА ФИНАНСИЈЕ

свима окружним начелницима.

Желећи обавестити наше земљораднике о користима, које их очекују, кад земљу за озимицу, или за кукуруз још с јесени како ваља преору и приправе, наредио сам, те је о томе састављена и напечатана „Поука земљоделцима,“ где је просто и јасно разложено, како треба да раде земљу, па да се доброј жетви могу надати.

Од ове „Поуке“ шиљу се за сваку сеоску општину по неколико комада; а властима се државним и општинским препоручује, да сваком згодном приликом упознају сељаке са садржином ове поуке, и труде се приволети их, да тако као што је тако изложено, а све у већу своју корист и раде.

Ек 2215.

7. Августа 1872. у Београду.

Министар финанције

Панта Јовановић.

ПОУКА

ЗЕМЉЕДЕЛЦИМА.

Наши земљорадници не ору и не приправљају своје њиве пре сејања, као што би то за боље успевање и богатије рађање нужно било.

Редак је код нас земљорадник, који за озимицу, ил за кукуруз, два пута пре сејања оре; а три пута, као што би требало — нико. Понајвише се оре једанпут само, и то онда, кад се већ оће семе да посеје. Тако радећи, не можемо се никад доброј жетви надати.

Ево дакле поуке, које треба наши земљорадници да се придржавају.

Ако се хоће да сеје озимица на ону земљу, где је тог истог лета стрмно жито било, треба одма, чим се то жито пожње, стрњика да преоре и остави тако, да у узораној (преврнутој) бразди једно 3—4 недеље престоји, да је ветар пробије, да се ваздушне ране напоји и да стрњика под земљом пре иструне и у ђубре се претвори. После тога времена треба опет преорати ту њиву, и то у преко, пак онда тек семе бацити и добро пребранити (предрљати). Тако ће озимица дивно напредовати и богато родити. Ко може 3 пута да пооре пре сејања, тај ће наравно и више и крупнијега зрна добити.

Семе озимице треба сејати између мале госпође и Петковаче, јер нас је искуство научило, да у то доба посејана озимица најбоље презими, пошто се до зиме добро укорени, пак лакше и мразу, и влаги и суши одоле, а при свем том: у то доба посејана озимица и најбогатије рађа.

Има земљорадника, који су посејали позни кукуруз, који ће се тек пред Петковачу брати моћи, а на том кукурузишту хоће озимицу да посеје. — Кад озимица долази после добро опонаног кукуруза из кромпира, онда је довољно једаред само њиву поорати, пак одма затим озимицу посејати, јер је та земља прашењем и заграњем кукуруза превртана, чишћена и за идући усев — овде дакле за озимицу — у пеком виду приготовљена.

На сваки начин може се озимица и после Божића сејати, ал је питање: хоће ли време за тај посао угодно бити? а друго, врло је велика разлика између оне озимице, која је пре зиме посејана, и оне, која је тек у месецу Јануару и Фебруару сејана! Пре зиме посејана озимица два пута толико раља, као она по Божићу посејана, јер она пре зиме посејана већ у велико напредује, кад се ова доцна тек сеје; а то је сасвим природна ствар, да ће она озимица далеко боље родити, која је 3—4 месеца имала наше времена да се у земљи развије, себи за боље успевање нужне ране прибави и са зимљом се влагом довољно осигура, пак тој озимици онда ни пролетња суша — ако би као оне године нашла — не ће наудити моћи.

Код наших је земљорадника и та велика погрешка што ону њиву, на коју ће с пролећа кукуруз да сеју, тек с пролећа пред сејање ору, и то наравно само једанпут. — Кукуруз је жито из топлијих предела и бољих земаља к нами донешено, пак зато оно захтева бољу негу, но што код нас данас ужива.

Било дакле да је стрњика стрмнога жита, или пак кукурузиште, на које се жели идућег пролећа кукуруз сејати, мора се и једно и друго пре зиме, т. ј. с јесени још, одма после жетве стрмога жита или после бербе кукурузне, орорати. Ево зашто.

Кукуруз захтева врло много ране и добро издробљену и уређену земљу, да би се ваљано развити и боље родити могао. Редак је који земљорадник у нас, који њиву своју под кукуруз ђубри (гноји); зато треба да настоји, да му се њива довољно ране из ваздуха напије. Рећи ће ко: „да су наше земље довољно јаке;“ јесу, ал' треба знати, да за кукуруз никад њива прегнојена није. У нас кукурузи врло често, мало не које године, од суше страдају, а то понајвише зато, што нису земље за њи као што треба уређене, т. ј. што су плитко и једаред само узоране.

Земља, која се за кукуруз с јесени узоре и тако у узораној бразди преко зиме остави, валаже се 5 месеци сунцу, мразу, ветру, снегу и киши. Ту се земља напоји нужним ваздухом и влагом, а мраз је, ако је поле крта и чврста, најбоље издроби; и тако треба нарочито они земљорадници с' јесени за кукуруз да ору, који имају тешке ливаче и смољнице, јер нема онога плуга и дрљаче, који ће чврсту земљу тако раздробити као мраз; а околности су у нас такове, да се мало не сваке године и до саме зиме баш орати може, а и стока нам је у том времену понајвише за то орање довољна.

Друкчије пак то бива, кад се орање за кукуруз тек на пролеће остави. Јер ако би онда стока и имала толико времена за орање, колико је имала с' јесени — питање је: да ли ће се за љубав земљораднику, који није могао, или није хтео јесенас орати, месеца Фебруара ал' Марта снег отопити, да може орати? Па рецимо да ће у то доба и окопити, ал' ће онда сувишна влага од отопљенога снега тако орање отешчати, да ће се земља у самим балванима и грудвама од плуга одваљивати. У такову се бразду не може сејати, него се мора угодније време чекати, а тим се чекањем са сејањем земљоделац одоцни, пак је онда сасвим наравно, да су доцне посејани кукуруз понајвише крњави.

А друго, кад земљоделац не узоре с јесени за кукуруз него чека пролеће, на ако одма с' пролећа зло време поступи, те узмора на боље изчекивати, онда је принуђен да само једаред, и то ма како, узоре, само да посејати може; а једно орање, никад није довољно, и неможе за кукуруз довољно бити.

Сваки онај кукуруз, за који се с' јесени орало, увек ће боље и дужој суши с' пролећа одолети, јер се та земља преко зиме довољно влаге напила, пак и за подужу сушу с' влагом толико снабдела, да је у стању и по више недеља на њој посејани кукуруз у свежости одржати, а дотле ће и киша доћи. Сасвим је то друкчије са оним кукурузом, за који је, само тек пред сејидбу с' пролећа једаред орано. Земља се ту од летње и јесење суше тако окоре, да зимља влага није у стању, да кроз ону окорелу кору и обрастлу густу траву у довољној мери продре, нити да је напаја, а сунчане зраке не могу кроз траву до земље да допру, те да на њу благотворно упливишу — а без сунца и влаге, нема биљу опстанка.

Она земља, која је за кукуруз с' јесени још узорана, даје се много боље и обрађивати, јер ју је мраз издробио, пак лакше кукуруз у њој клија, лакше се прашi и лакше загрће.

У ком се год погледу узме, свакојако је за кукуруз далеко пробитачније, да се с јесени први пут за њега узоре, с' пролећа одма други пут, а

а трећи пут пред само сејање, јер, не само што се с „јесењим орањем у пола земља нагноји,“ него и на њој растећи кукуруз у много и много богатије рађа, сиши одољева и за идућу озимицу земљу много боље припготови, а за време свога раста нужне радове олакшава!

№ 2215 Из министерства финанције 7. Августа 1872. у Београду.

Нешто о ђубрету и ђубришту.

Да од ђубрења и обрађивања земље зависи и жетва, то нетреба ни доказивати; јер што више ђубримо и боље обрађујемо земљу, тим и богатију жетву имамо.

Што се тиче ђубрења и обрађивања земље, мисмо млого изостали од осталих, у земљорадњи напредних народа, а то зато: што се мало бринемо да што више и што бољег ђубрета имамо; што мало стоке држимо, и ту хрђаво а и мало ранимо.

Да од ђубрења и обрађивања зависи жетва, уверићемо се, кад узмемо н. пр. две ниве, једну добро погнојимо у време и добро обрадимо, а другу негнојимо и којекако обрадимо.

На оној погнојеној и добро обрађеној ниви видећемо усеве бујне и уродне, а на оној другој усеве слабе и кржљаве, а одма нам се истакне питање: Зашто је то?

Ево зашто. Биљка је као и животиња; она захтева доста ране и то ране лако распустне, јер само такову може биљка до себе примити. Па кад ми хоћемо да нам наши усеви што могуће већег ужитка даду, то се и ми морамо старати да јим потребну рану дамо и да земљу, из које они ту рану примају, што боље обрадимо и приправимо.

Потребну рану земљи, од које ужитак тражимо, додајемо гнојем или ђубретом.

Гнојиво је, кад се у њему налази само нека частица, коју биљка потребује или се служи, да њиме поболшамо и приправимо земљу.

Зато ћемо засада о гнојиву пређутати, а говорићемо о ђубрету шталском, које за нас веће важности има.

Ђубре штално има највеће важности и вредности од свији гнојних предмета зато, што се у њему налазе све частице, које биљка потребује, што га тако рећи на сваку земљу употребити можемо — и што њега највише нагомилати можемо.

Сад нам долазе правила, која морамо проучити и њих се држати, да би што више и што бољег ђубрета нагомилати и до времена изношења на поље, сачувати могли.

Доброта ђубрета зависи, прво: од доброте ране којом стоку раниимо; друго: од доброте сламе коју под стоку простиремо; треће: од тога, како за време док је на ђубришту с њим управљамо; а четврто: зависи доброта ђубрета и од тога, како је штала направљена.

Штала треба да је тако начињена, како би била доста светла, чиста и пространа. Место, где стока стоји, треба да је наклоњено, како би мокраћа могла тећи до главног канала, који се у средини има да налази и мокраћа до јаме зато начињене воде. Подлога треба да је непропустљива, треба да је циглама патосана или се иловача утапка.

Простирање под стоку је врло важно; прво што је стока увек чиста, а чистота је половина ране; друго, што стока има меко легало, а после тим сачувамо мокраћу, којом множимо и лепшамо ђубре. Најбоље је под стоку простирати сламу, а та треба да буде на једну стопу пресечена.

Тако на кратко пресечена слама боља је од дугачке, јер боље усиса у себе мокраћу, лакше се ђубре из штале износи, лакше се по пољу растури и заоре.

Кад је у штали ђубре са сламом добро помешано, онда се износи на ђубриште. Ђубре се износи или сваког дана по једанпут, или двапут-три преко недеље.

Ђубриште је дакле место, на ком нам ђубре дуже време стоји, на ком ђубре приправљамо и допуњујемо оним, чега у њему мало има. Зато морамо гледати да направимо таково ђубриште, како би нам се што може бити мање гнојивих частица из ђубрета изгубило.

Ђубриште дакле није само место на ком ђубре стоји, оно је тако рећи кујна, у којој рану за наше усеве спремамо, и за цело је добра она пословица: „Покажи ми твоје ђубриште, па ћу ти рећи какав си газда.“

Кад ћемо да правимо ђубриште, треба прво да изберемо зато згодно место, близу штале, и које није изложено сунцу.

Близу штале морамо ђубриште правити зато, да би нам се пошењем што мање ђубрета растурило, а тим такође и на времену уштедимо, које никад нетреба да заборавимо, јер „време је новац.“

На сунцу несме бити зато, јер се ђубре онда брзо испарава, потребује млого влаге, а после нам се најскупље честице ђубрета, као амонијак, испаравају.

Величина ђубришта зависи од тога, колико стоке имамо и колико времена ђубре на ђубришту остављамо; обично се рачуна на једно говече 1 фат.

Ђубриште, као што рекосмо треба да буде тако начињено, да се ништа од ђубрета нерастури и не изгуби, а зато треба да при грађењу ђубришта, пазимо на следујућа правила.

Ђубриште треба да је на два дела раздељено, а ти један другом нагнути да су. Средином треба да је канал, којим ће сувишна мокраћа до јаме зато направљене ћећи.

Подлога треба да је као и у штала непропустљива, а то се најбоље учини тако, иловача се најпре утапка, а после циглом или каменом добро натоше.

Треба направити јаме, до којих ће се сувишна мокраћа сливати. Јаме те треба да буду натосане и са стране озидане, треба да су увек даскама покривене, и да се код њих налази увек ширк, којим ће се мокраћа вући и ђубре поливати. Јама та треба да је у средини ђубришта. Величина те јаме је обично 3—5 куб. стопе на једно говече.

Морамо гледати да нам о никуд вода на ђубриште не дође, јер нам ђубре испере и однесе. Ту се можемо помоћи, кад направимо мали шанчић и олук около ђубришта.

Ђубриште треба (као што смо горе видели) да је у ладу. Ту се помажемо тим, покријемо га стрејом или га направимо са северне стране штале или шупе, или посадимо около дрвеће.

Први начин је врло скуп, а најбољи је тај трећи, кад посадимо около дрвеће, као кестен, тополу и у опште таково, које даје дебео лад.

Кад већ знамо шта треба да радимо са ђубретом у штали, а знамо и каково ђубриште ваља да имамо; остаје нам да се научимо шта ваља да радимо са ђубретом и како да га чувамо, док је на ђубришту.

Ђубре се као што смо видели или сваког дана, или 2—3-пута преко недеље из штале износи, и то лети чешће, а зими ређе.

За извожење ђубрета из штале на ђубриште, употребљују се колица различне форме, а врло добро се могу употребити обична мала колица са једним точком, што се у њима земља вуче.

Кад ђубре изнесемо на ђубриште, ваља га свуда једнако разбацати и ђубре од различне стоке добро промешати.

Кад је гомила тог ђубрета стопу висока, онда се на 2 палца покрије добром земљом и поливе мокраћом; а то чинимо дотле, док ђубре небуде 5 стопа високо.

Гомила та несме бити од 5 стопа виша зашто, јер се тим препречује приступ ваздуху, а ђубре не гњиле свуда једнако.

За сво то време док је ђубре на ђубришту, ваља га мокраћом поливати, а то зато, да ђубре има увек потребну влагу, јер оно само онда, кад потребну влагу има, свуда једнако гњиле а не плесниве.

Кад се ђубре на поље износи, то није тачно опредељено. Обично остављамо ђубре на ђубришту, док не дође време и уледна прилика, да га извозимо, а после док није доста загњило.

Највише стоји ђубре на ђубришту зими, и то од половине Новембра до половине Марта а најмање у време сејања.

Зими неможемо ђубре, како га на поље изнесемо, одма заорати; зато се морамо старати, како би га за то време, док на пољу незаорано стоји, у добром стању сачували.

Неки извезу ђубре на поље, оставе га тамо 5—6 недеља, а и преко целе зиме, и то на мале гомилице.

Тај начин је врло хрђав; јер чим су гомилице мање, тим је ђубре више изложено ваздуху, тим га вода лакше испере и разнесе, а оно тим много изгуби од своје силе.

Други начин је, да се ђубре извезе зими на поље, одма разбаца, што може бити једнако се растури и тако дуже време остави.

Тај начин је већ бољи, али то може бити само тамо, где је равница, а где није, тамо нам снежна вода ђубре испере и најбољу силу из њега однесе.

Трећи а најбољи начин је овај: Ђубре се изнесе зими на поље, сложи се на повећу гомилу, а најпре се на том месту нанесе на 6 палаца добре земље.

Ако хоћемо да тај начин употребимо, онда ваља још за сува да спремимо добру земљу и на поље извеземо; јер кад земљу мокру носимо, пре смрзне и није тако добра, као кад је сува.

Најбоље би било, кад би се ђубре целе зиме оставило у штали, али онда би требало да је штала сасвим другојаче начињена, зато се тај начин не може свуда употребити.

Илија Селаковић,
САВЕТНИК ЕКОНОМИЈЕ.

Помоћ при тешком телењу.

Ко краве гаји, тај ће за цело знати каква је то велика невоља, кад је теле крупно, пак се тешко тели. У том случају треба наравно помоћи.

Кад се теле тешко тели, поступа се овако: руке се до лактова уљем (чистим зејтином) намажу, у материцу туре, теле за главу шчепа и лагано на поље извлачи, да се и другом руком ухватити може; кад главу промоли, онда треба пазљиво с' обема рукама главу ухватити и полако на поље извлачити.

При оваковом пак извлачењу, много се пута и несреће догађале, те се теле угушило, или иначе повредило; зато су искусни људи измислили ове две справе, које су овде у дворесу јасно насликане.

Како се дакле теле с' главом из материце промоли, а не може даље, одма му треба једну ма коју од ових справа на главу метути исто тако, као слика што показује. Справе су од конопца, пак су онда кожом или сукном оплетене, да телеце не жуле. Овакове справе много не коштају, а треба сваки, који краве гаји, да их — „зла не требале“ — при руци има. **Р.**

Шта је киша и снег?

Киша постаје из облака, кад овај пређе на ваздух који је влагом засићен, па се његови меурићи сгусну у веће капље, које на земљу падају и узпут све крупније постају.

Због ваздушног одпора ситне кишне капље немогу врло брзо на земљу падати. Али кад падају са знатне висине, оне се на основу сгушњавања влажног ваздуха узпут повећају, па нагло на земљу падају (у трописким пределима тако нагло, да се осећа удар од њих на голој човечијој кожи).

Крупна киша, која врло нагло — бујно пада, назива се *плусак (алаховита киша, бујица)*. А кад киша из облака у млазевима, као у потацима, и са страховитом брзином на земљу јури: то се зове *провала облака*.

Киша, која у ситнијим капљама и споро на земљу пада, назива се *тиха киша*. А за кишу, која врло споро и у врло ситним капљицама пада, каже се да *сипи, романа* или *роси*.

Кишне капље с почетка су тако ситне, да оне и недоспу до земље, већ се у топлијем доњем ваздуху опет у пару претворе, ако само тај ваздух није засићен воденом паром. Но ако је доњи ваздух засићен воденом паром: онда се кишне капљице повећавају, пролазећи кроз такав ваздух. Јер почем оне долазе са висине где је ладније: то се и водена пара нижег, топлијег, ваздуха мора око њих таложити као и око сваког ладног тела и тиме их повећавати. То повећавање биће наравно све знатније (киша све крупнија), што дуже кишне капље кроз топлији влажни ваздух пролазе, и што је тај ваздух пунији водене паре. Тако су кишне капље на високим бреговима много ситније, него у долинама; тако су оне у лето, особито у почетку кише, много крупније, него у ладније доба године, кад нема велике разлике између температуре горњег и температуре доњег ваздуха; као што су и у жарком појасу кишне капље много крупније (њихов пречник често 1 палац износи), него на знатнијој географској ширини. Из истог узрока и *алаховите кише* падају чешће у трописким пределима, а само у лето у умереним појасима. Таконазвана *провала облака* постаје обично, кад се какав ниски облак заустави каквом планином, тако да се неможе даље кретати. У том случају водени меурићи облака збију се у кишне капље, које се често слију у млазеве, те као потоци нагло на земљу јуре. Но провала облака догађа се често и на равницама, кад два ветра противног правца какав облак притисну. —

Понекад се ветром разнесу и на врло знатну висину подигну ситне органичке ствари, н. пр. цветни прашак и т. д. Те ствари помешају се често са кишним капљицама, те им боју придају, тако да киша изгледа жута, или црвена и т. д. И за такву кишу каже прости свет, да је *сумторска* или *крвава киша*. Јаким ветровима могу се и крупније ствари у већој гомили са земље у вис подићи, па отуд кишом опет доле спети. — А мислило се да и нека ситна животиња са кишом пада. Но то мишљење постало је варочито отуда, што се опазило, да се ситне жабице после кише на све стране указују. Међутим зна се, како те жабице непадају у киши, већ леже на земљи, обично у прашини затрпане, па кад после дуже суше киша падне, оне се пробуде и гомилама на видело изађу. Има и некаких мишева, што се после кише по пољу

указују. Али познате најситније животињице (инфузорије), тако су лаке, да се заиста с воденом паром могу у вис однети, па тек с кишом на земљу спети. — У осталом кишница ни за себе није подпуно чиста вода, већ у њој има свакојаких ствари, као: креча, калија, гвожђа, мангана, соли, сумпорске киселине, угљевите киселине, амонијака и т. д. И те ствари подижу се у атмосферу, са земље или ветром, или уз пару, уз дим и т. д.; премда се амонијак и угљевита киселина у саставу атмосфере правилно налазе, те се отуд кишом на земљу сносе.

Снег постаје, кад се водена пара на ниској температури у таложењу смрзава.

Као што је познато, облаци се понајвише вију по висини, где је температура тако ниска, да се ту водени меурићи, из којих се облак састоји, могу следити у ситне кристалиће. Таки кристалићи називају се *снег*. Они постају све крупнији у своме паданy на земљу, као и кишне капљице, кад је само и у доњем ваздуху температура ниска.

Снежни кристалићи различно изгледају, а понајвише имају облик шестозрачне звездице. — У њима има доста ваздуха. То је узрок, што снег зраке светлости натраг одбија, те издаје онако засењавајућу белоћу.

Понекад и у снегу има растињских ствари, које му придају црвену боју.

Кад је доњи ваздух топлиј, тада се у њему топе снежни кристалићи, кои долазе из ладног горњег ваздуха, и у том случају доспевају они као кишне капље на земљу. Отуда се објашњава: зашто у једно исто време на равници киша, а на високим планинама снег пада; као и то, што у топлим местима и у топла времена снег непада, и како се облаци вију по висини, где је температура врло ниска (испод тачке смрзавања). —

Понекад, особито у почетку пролећа и у јесен, снежни кристалићи немогу да се подпуно одкраве у доњем ваздуху, већ се сливају у непровидна зрна и падају на земљу као такозвана *крупа* (цигани). А често се кишне капљице, падајући из облака, тек у доњем (ладном) ваздуху смрзну у ситна непровидна зрна. То бива нарочито зими, кад после дуге ладноће дуне у горњој атмосфери јужни ветар, који кишу носи, те се тако кишне капље у ладнијем доњем ваздуху смрзавају; но то бива и кад се јужни ветар, који је кишу донео напречац замени ледним северним ветром, који ниско дува.

По досадашњим искуствима, може се уобште казати: где има много влаге у атмосфери: ту има и много кише и снега.

И тако:

1) Влага из атмосфере све се у већој мери као вода (кишница и снежница) на земљу слива, што је које место блеже равнитељу или морт.

2) Но мера те влаге није ни на једном истом месту сваке године једнака, већ се она по годинама мења.

3) Услед тога годишња мера споменуте влаге може се рачунати само у *средњу руку*: т. ј. она се проматра за више година, па се узме средњи број из бројева, који представљају мере влаге од засебних година.

4) Годишња мера влаге, сталожене из атмосфере на земљу, различно је подељена на разна годишња времена (наравно на већој ђеографској ширини, где има разних годишњих времена), и та разлика није једнака на свима местима.

5) Годишња мера сталожене влаге из атмосфере независи само од броја влажних дана у години, већ и од множине влаге што се у сваком талогу излије.

6) На основу местних одношаја, годишња мера сталожене влаге може негде бити много знатнија, него што би по ђеографској ширини била; а може бити и много незнатнија, као што се може догодити, и то, да атмосферска влага никако и непада на земљу.

Дакле у жарком појасу уобште атмосферска влага слива се на земљу у највећој мери. Ту киша пада повремено, тако да се ту разликују *кишна и сушна времена*, или као што Индијани на Оринову кажу: сунчана и облачна времена. — Између 4° и 9° с. ширине повлачи се један појасић око земље, у кои скоро непрестано киша пада. — У умереним појасевима пада киша кроз сва годишња времена, но само неједнако у разна годишња времена, и то некад у једно, а некад у друго доба године највише. У Србији су обично у јесен и у пролеће највеће кише. Близу мора и великих вода, дакле у приморјама и на острововима по правилу веће су кише, него у местима удаљеним од мора и од великих вода. Тако се н. пр. нашло, да се мера кишнице у енглеским приморјама разликује од мере кишнице у немачким равницама као 21 и 12. — Што се тиче броја кишних дана и множине засебних талога, у обште се зна: да је више кишних дана, да чешће киша пада онде, где се температура чешће и знатније мења; а у једно исто време излива се више киша на дубљим местима, него на вишим, почем се кишне капљице све знатније повећавају, што ниже падају. Број кишних дана на северној половини земље све је већи од

југа према северу. Тако се у средњу руку рачуна: у јужној Европи 120, у средњој Европи 146, а у северној 180 кишних дана. То се приписује томе, што се према северу и температура све чешће и знатније мења. Али на југу се облаци вију више, а на северу ниже, па су и кише капљице (и снежни кристалићи) крупнији на југу него на северу. С тога се на југу и слива атмосферска влага у већој мери, него на северу, и ако је број кишних дана на северу већи. Тако се на равнитељу за 78 кишних дана излије кишнице у средњу руку 88 палца (дубоко); а у Петробургу (у Русији) за 168 кишних дана излије се на земљу у средњу руку само 17 палца атмосферске влаге. —

О засебним местним одношаима зна се оволико: у местима, која су високим планинама заклоњена противу ветрова: запада, југозапада или северозапада, слива се атмосферска влага преко године у мањој мери; на ту је мањи и број кишних дана. Јер кад ти влажни ветрови дођу до високих планина: онда се на планинским врховима разлади и облак, те се ту и највећи део његов у талогу излије, тако да се само мало влаге може пренести у ова места, која леже источно од планине. — Па и шуме имају велики утицај на множину влажних атмосферских талога; јер се шумама с једне стране подпомаже сгуснавање атмосферске паре, а с друге стране правилније се прикупљају атмосферски талози, почем шумска земља у великој мери упија влагу; па је задржава колико треба растињу, а сувишак се излива на подножју брега у изворе, из тих се разлива у поточиће, овима се опет даља земља напојђава, и они често утичу у веће реке, и т. д. Небројена искуства сведоче, да се истребљењем шума, може нанети суша једном месту. „Истребљењем шуме, којом су застрти врхови и стране планина, спрема се будућим нараштајима ова двојака невоља: оскудица у гориву и оскудица у води," вели Хумболт. — Па онда, где у недостатку воде (река, језера и т. д.) мало има водене паре у јако загрејаном ваздуху, тако, да се ту неможе киша направити, ни кад се температура високо спусти, или где се температура врло незнатно мења, или најпосле, где се облаци сувим ветровима растерују; ту су или незнатни талози водене паре, или их никако и нема. Тако на канарским острвима непадне киша често ни за две године; неки предели Шпанске такође су скоро сасвим без кише; као што нема кише ни у Лити; ни у неким африканским, азијатским и југоамериканским пустарама и пустињама и т. д. **J.**

О болестним очима говеђијим.

Ако је око ког вола или краве отечено, ако сузе из ока лете и ако га говеда затворено држе, мора се с' оне стране ока, које болује, 1 оку крви из врата пустити, и као сламка танко, на горњу трепавицу сваки дан по једаред са ung. alb. Camphor (у апотеци) намазати.

Ако се пак ова бољка зими, кад марва у штали стајати мора, догоди, онда није нужно са горе-реченим мазалом мазати, но само више пута око преко дана са ладном чистом водом испирати.

Ако се пак преко ока бело навукло, онда треба и с' ладном водом прати, и с' оним мазалом сваки дан по једаред доцде мазати, док се год она навучена бела кожица неразиђе.

Може се и тај случај догодити, да се је око ударцем каквим, или убодом позледило, онда нетреба крви пустити, но само с' оним мазалом мазати.

И у штали при рани, може се догодити, да марву каква бодља убоде. Ако је овај случај, онда се примети, да марва јако очи затвара, и да сузе из очију лете. Овде треба настојавати, да се око отвори и види, јели три у оку остао, или је само убо. Ако је три у оку остао, онда се постарати треба да га извадимо; и у овом случају, и у случају ако је само убодено, треба га чистом и ладном водом испирати, докле год сузити непрестане. Докле год пак сузи, знак је да око још излечено није. **Р.**

Нов начин сејања целера.

Љубитељима целера ево нов начин сејања, како га један енглески баштован приповеда. Он вели: „Ако ћеш лепог целера да имаш, а ти баци семе још у почетку месеца фебруара. Кад су већ биљке прилично израстле, а ти ји повади, и пресади на какву ђубревиту леју, и покри сваки разсад са н. пр. цветним лонцем. Сад направи балваничиће на другу леју, која је дубоко изкопана, пак те пресађене, и испод лонаца стојеће биљке, по други пут на те балваничиће пресади, и то почетком јунија, пак ји сад ту брижљиво заливај. Земља одвеć ђубревита неваља за целер, јер у њој труне и прваља. Нађубрена мора бити земља, у којој се целер сади у средњу руку. На овај начин сејан целер врло крупан бива." **Р.**

Главобоља.

Различити су узроци ове болести, који сад у глави, сад у доњој страни свој извор и почетак

имати могу. Може давле дођи од разлађења, покваренога желудца, од једа и т. д. — Ако се прави узрок ове болести одма у почетку дознати неможе, ипак треба обштим средствима притећи и лека потражити; као: лаћно облагање с' водом, снег, сирће, квасац или горушичног меља зачињена на платно растри и на потиљак или друго какво за то сходно место ставити; јака и снажна купатила на ноге употребити. У помоћ нека се уму разлађавајућа и разблажавајућа накисела пића. Слепе очи нека се зејтином или соком од лимуна тару. Истучени бадем од бресквена или најсипи коштица, нека се главоболинну по челу у марами замотано провија.

Ђ.

Како се задржи карфиол, купус и келераба преко зиме?

Да карфиол, и купус и келерабу преко зиме дуго фришку одржиш, а ти ји одсеци тако, да од корена неколико палаца на њима остане, пак онда из тог корена на један палац извади оно на среде, ал тако, да корен с' поља неповредиш ни најмање. Сад вежи канапом корен, пак обеси везан купус, карфиол или келерабу, ал тако, да она избушена страна горе дође. У ту избушену јамицу сипај сваки дан јутром фришке воде, пак ће ти се на тај начин дуго: купус карфиол и келераба одржати.

Р.

ГЛАСНИК.

Радња друштвена.

Записник IX. седнице одбора „друштва за пољску привреду," држане у Београду 10. Јула 1872., под председавањем друштвенога председника г. М. Спасића.

Приступили чланови: г. г. Јос. Пецић, Фр. Бенџик Ст. Поповић, Мил. Миловановић, Др. Аљ. Медовић као редовни чл. и др. Радић секретар.

Бр. 32.

Секретар друштва др. Радић подноси одбору на претрес програм за III. ред пољско-привредне производа и рукотворина, који ће друштво ово, ове године у Крагујевцу приредити.

Програм је овај одбор усвојио с' тим, да се најпре у „Тежаку" штампа, пак да се од тога потога слога 1500 одтисака пантампају, који ће се у народ разаслати; а уједно да се умоле и уредништва у Београду излазећих листова, да овај програм и у својим новинама објаве.

Бр. 33.

Председник подружине шабачке г. Ст. Обрадовић моли друштво, да му по закључку одбора подружине Шабачке пошље 20 дук. ц. за исплаћивање надничара, који ће друштвене стрмне усеве средити и кукурузе прегрнути.

Исти председник пита даље: где да смести овршено зрно и шта са сламом да уради?

Одбор је одобрио: да се поменаних 20 дук. ц. подружини за исплаћивање нужних пољских радова, пошаље моту, о ком ће подружина тачан рачун друштву овоме у своје време поднети. Овршено зрно пак да смести у општински хамбар, који је од општине за ту цел добила, и да га ту до даљег наређења чува; од сваког пак рода усева да друштву по 1 оку на углед пошље. Сламу пак да прода на лицитацији, или како за најбоље нађе, и да о продаји друштво ово извести.

Бр. 34.

На основу закључка одбора подружине Шабачке решава одбор, да се може председнику те подружине г. С. Обрадовићу дати на подноз, док се сва рана на друштвеној земљи не среди, два дукета месарски.

Бр. 35.

Одбор је решио, да се расписе стечај за управљено место секретара друштвеног, са годишњим платом од 400 талира. Рок пријави да се стави 15. Август ове године.

Закључено и подписано.

ИЗВЕШТАЈ

О СТАЊУ ПОЉСКО-ПРИВРЕДНОМ У КЊЕЖЕВИНИ СРБИЈИ.

у месецу Јулу о. г.

Какав род донеше стрмни усеви, све се боље сада показује, где су овршени.

Познато је, да је она пролетња суша много усевима наштетила.

Раније посејана стрмни усеви, као и кукурузи, боље стоје, од доцнијих. Раније посејани јечам, овас, пшеница и крупник, заосташе истина у расту, мали клас донеше, ал' ни је клас пун и зрно једро. Доцније посејани добише мало кише, указаше се у изгледу много боља од раније посејани, јер су дужи у влагу и класу, ал' су класови *многи празни*.

Кукурузи рани добро стоје и једро зрно имају, а доцнији нису свуда једнаки; око реда и речица су бољи, а на висовина су много слабији. Кад би још било кише, могло би се и оно мало зрна што има поправити да једрије буде.

Иначе може се у опште рећи, да је цео берићет средње руке.

Како је стрмно жито издавало род, моћи ћемо доцније јавити, пошто извешћа из свију крајева добијемо.

Стока је сва здрава била.

Р.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. | Издаје: „Друштво за пољску привреду.“ | У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 20. | Излази сваке 15. и 30. дана у месецу. | Уредник привременски: МИЛОВАН СПАСИЋ | Стаје: 40 гроша ч. или 4 фор. годишње. | 31. АВГУСТА 1872.

Јагодичасто воће.

Кад погледамо јагодичасто воће, какво је било још пре неколико десетана година па какво је сад, морамо признати, да је од то доба веома много учињено за његово усавршење. Погледамо ли пак још даље на најстарије почетке, на прадеде његове, онда ћемо се дивити величанственим променама, што их је кадра била да изазове усталачка рука марљивог вртара поправљеном негом.

Сваки добро познаје морско грожђе (огроз), што по мећама дивље расте, али мало ко зна да му потомство кад се ваљано гаји доноси најукуснији, голем и до 17 драма тежак род, и да се у Енглеској сваке године држе стотине изложба, које се ничим другим не занимају, већ само оценом морског грожђа и досуђивањем награда његовим одгајиоцима. — Голема је разлика између ситне малине, која расте дивља и оних великих фела, које два пут рађају и које су од неког времена привукле и све већма привлаче на се особиту пажњу! Али најјаснији пример тога усавршања имамо у оструги (купини), која нам је одавно позната, али само у њеној скромној, појетичкој усамљености у шуми. Једва пре неколико година поклонише јој Американи већу пажњу и то је учинило, те данас имамо већ читав низ одабраних фела од купина, које се разликују не само по фарби, (јер их има белих, жутих, нерђастих и црно-модрих), него и по величини, доброти и мирису (аромн), са чега се веома цене и пуним правом упоређују са малинама.

Јагодичасто воће је љубимац одраслима као и деци; оно се препоручује не само тиме, што се даје ласно очувати, него што успева у сваком поднебју (клими) и не тражи велике просторије. Велика му је врлина у томе, што врло ускоро роди, што је многооблично, лепо, укусно, здраво и негледајући на то што роди од Маја месеца па до саме зиме. Његова се култура пуним правом све већма шири; али, да би сва показана лепа својства дошла до потпуног развића, мора претходити знаљачко поступање са биљком. Нека се дакле прими ово кратко упутство што га овде саопштавамо о неки тога воћа, узимајући у њ за сад само: *јагоду*, *малину*, *оструг*у, *рибизлу* и *огроз*.

ЈАГОДА.

Fragaria L.

За јагоду су знали још стари Римљани; али тек у 16. веку обратише Французи на њу пажњу, коју и заслужује.

Велика породица јагода дели се на шест племена, од којих су *американске*, које се зову и

енглеске јагоде[1]), за нас од највећег значаја, јер њима припада већина јагода, које по нашим баштама расту. За њима иду *чилске* јагоде,[2]) што су пореклом из *Чиле*, са врло великим родом; затим *алпијске* или *месечарке*,[3]) које преко целог лета цветају и доносе ароматичан род већи од највећег италијанског лешника; даље *китњача*[4]) са чврстим и меснатим родом; *мамица*,[5]) која је боља кад расте у шуми, но кад се гаји у башти, и назад *скерлетуше*, или *виргинијанске јагоде*,[6]) које се с тога што рано сазревају особито препоручују за *терање*.[7])

Све јагоде воду снажну, дубоко урађену и нешто влажну земљу и сдободан положај; чилске успевају боље у приштинској земљи (Haideerde). Све у опште саде се у Августу на до Октобра, или с пролећа до половине Маја, али зарад тога треба им земљу најпре дубоко прекопати и добро ђубрити. Овако урађену земљу треба поделити на леје 4 стопе широке, а између леја оставити по једну малу стазу. На сваној такој леји усаде се по два реда јагода, тако да биљка од биљке буде за 1½ стопе размакнута; но месечарке и мамице могу се много ближе садити. После 4—5 година треба такав засад обновити т. ј. старе биљке повадити, земљу прекопати, ђубрити и изнова засадити другим младим биљкама. Други је начин овај: засади се само један ред и то на једној страни леје; друга страна леје остави се две године незасађена, па тек у трећој години довуку се на њу лозице с изданцима са засађене стране, те се тако попуни недостајући ред биљака. Кад се овај нови ред укорени, онда се извади онај стари и тек после две године засади и опет онако као што је отоич речено. На овај начин сачувају се леје да уско ро неослабе, празне се стране леја могу на доколици ђубрити колико ваља и имати у свако време снажне младе биљке, а то је управо оно, са чега се лен, голем и укусан плод одгаја. Да се биљке при овој методи могу у близо, до 9 цола раздалеко, посадити, то се већ и само собом разуме.

Само сађење ваља пажљиво извршити, зарад тога исчеврикати најпре руком малу рупу, у овој хоризонтално раширити биљкине жилице, покрити их најпре ситном, после осталом земљом, иза тога притиснути земљу око биљке и назад што изобиљније залити да се тим скоруе прими. Ако су биљке набављене са стране, од какве удаљене вртарске куће, па су увеле, треба их пре него би се посадиле метнути да постоје неколико сахата у хладној води докле се неповрате. Јагодама, које се с пролећа посаде, треба поотклдати цвеће да у првој години захвате јачи корен; а ко хоће друге године да добије особито крупан род, нека остави на биљци само неколико свршених цветова. Лозицу треба пажљиво требити, особито кад род зре, па тек доцније може је се оставити колико нужно буде младих биљака за нов засад, али с пролећа треба чистити леје и од лозица и од изданака.

Месечарка доноси најлепши род, ако јој се не дâ да рађа дуже од две године, и међутим младе биљке беспрестанце одгајавају из семена за обнову засада (од свију јагода само се од месечарке добија истоветна сорта из семена); оне жуте и црвене месечарке, које по природи својој никако не пуштају лозину и које су с тога особито згодне за первазе леја, могу се множити деобом старих биљака, или и сејањем семена онако као и оне прве.

Крупан и тежак род америкaнских и чилских јагода радо пада на земљу, те се на кишном времену укаља. Да се то предохрани у време зрења, треба око биљака покрити земљу плевом, сечком од сламе, или маховином. Ово користује биљци још и с тога, што јој држи влагу. Но маховину, која ће се на то применити, треба најпре за дан или и дуже оставити на сунцу, па је иза тога протрести, да се потамане инсекти (бубице), који могу нашкодити и роду и биљци.

Зреле јагоде најбоље је брати ујутра по сухом времену и то заједно са парчетом петељке. А за тај посао врло су згодне оне маказе, које су тако уређене да пресеку и у исто време чврсто држе петељку доле се хоће, те се род може обрати а да се не дотакне прстима. Тај се инструмент може с користи употребити и за све остале, особито бодљикаве врсте јагодичастог воћа. — Покривањем леја са нешто ситног ђубрета преко зиме и употребом течног ђубрета у лето може се плодина знатно увећати, као што је у опште врло нужно уредно гнојење.

Ко хоће јагоде да *тера* (раније да му роде), нека још у почетку Јула одабере младе изданке са лепим жилама и нека их метне у мале саксије, па после неколико недеља нека их пресади у веће са снажном земљом. Преко зиме ваља их оставити у хладној стакленој башти, а у почетку Фебруара преместити у топлу и метнути близо код прозора, те их сваки дан млаком водом прскати, лепи

[1]) Fragaria grandiflora. — [2]) Frag. chilensis. — [3]) F. semperflorens. — [4]) F. elatior; Zimmt —, или Moschus-Erdbeeren. — [5]) F. vesca; Walderdbeeren. — [6]) F. virginiana. — [7]) Вештачки поступак, којим се јагоде нагоне, да пре обичног времена (на измаку Марта) роде.

данима смотрено отварати прозоре, а на измаку Марта, кад род почне већ да зре, настојавити да ваздух обилно промахује.

Сад се гаји на неких 300 фела јагода разне форме и величине. Неке су мање, (Сл. 1.) неке су веће, а неке имају род тежак до 40 драма. (Сл. 2.). —

СЛИКА 1.

МЕСЕЧАРКА.

СЛИКА 2.

ЕНГЛЕСКА.

Пре ових било је стотинама других, које су морале уступити попрањеним фелама, а и ове ће за неколико десетина година уступити другим. Међутим у свима параштајима њихним има известан број изврсних сората; ми ћемо их овде навести да би обратили пажњу на кориснији избор. По томе можемо особито препоручити од *америкских јагода:* The Lady, White pine apple са *белим* родом, la boule d'or, la Châlonaise, Duc de Malakoff, la Délicieuse, British queen, Sir Harry, Oscar, la Constante, Excellente, Empress Eugenie, Admiral Dundas, Marguerite, Lucas, Eclipse, Souvenir de Kieff, Président, Leonce de Lambertye, Sir Joseph Paxton, Graf Bismark, Director Fürer и Jucunda; од *шумских јагода* (мамице): de Jonghe's од *алпијских* или *месечарака* јагода: Gilbert мрку, la Meudonaise, Galland, Quatre saisons de Versailles, Quatre saisons Janus, све са *црвеним родом*, Blanche d'Orléans са великим *белим* родом, а за первазе леја: Gaillon без лозице, једна са *црвеним*, друга са *белим* родом; од *кинтвача:* Bijou des Fraises, Black Hautbois и Monstrous Hautbois; од *Скерлетуша:* Bechive; а од *чилских* јагода: Chili orange, Mme. Elisa Vilmorin и Chili blanc rosé.

Употреба је јагода довољно позната. Осим што се троше сирове с млеком, павлаком и шећером, код нас прави се од њих врло одабрано слатко за послуживање, а ко се интересује за то на колико се разних начина оне употребљују за астал, у кухиви и посластичарству, нека чита оно, у овом обиру веома поучљиво делце, што га је написала баронница *Биденфелд:* „Obstbüchlein für Tafel und Küche.“ Weimar. 1853. — Скорашњи покушаји да се прави вино од јагода, још нису успели.

(НАСТАВИЋЕ СЕ).

Кравља рана.

У нас је највише обичај краве пасти, а по великим варошима код куће ранити; боље је оно ди се са мање трошка највише добити може.

Паша. Ди доста празног поља има, а добре паше, ту је боље пасти краве, нег' код куће ранити; ту се уштеди кошење увожење и давање! па пољу је марва здравија и веселија; напољу је довољно на 100 и више крава један чувар; а и паша је природнија рана.

Ал' би опет и по краве пробитачније и по газде асновитије било, кад би све оно поље, што се за паше оставља орано и сејано било; и кад би сваки своје краве, ако само мало згоде има, код куће ранијо. За пашу су нуждни велики простори земље; а сејањем поља са детелином и другом крављом раном, дају се на малом простору велики чопори крава одржати; па та би поља 10 пута већу асну доносила жетвом, него што пашом носе.

Краве могу све код куће боље имати него у паши: код куће могу краве тако подједнако преко читаве год. рањене бити, да читаву год. [illegible] наке и асне носе; при удешеном рањењу код куће, крава далеко више и боље млеко да, нег' у паши; код куће је могуће краву боље неговати у свему; код куће буду од сви непогода времена, а ту од млоги зала и болести сахрањене; код куће баш нимало ђубрета непропадне, а ђубре млого вреди А све то мало више труда кошта.

Закони паша. Никад неваља цело поље, што је за пашу одређено, кравама уједаред одпустити: ту се млого непопасе, већ остане, сазре и отврдне осталој младој трави ма отме и неда растити, и у кратко време сву пашу уквари: а још више него то непопашено, буде бамбадава потрвено. Него ваља комад по комад поља недељно за пашу давати. То комаће не ваља да је веће ни мање, него колико та гомила крава треба, да се сита најести може; ал' сувише имале ил' не довољно обоје је зло, оно је штета за пашу, а ово за краве, а за господара обоје. Колико поља недељно за пашу ваља, то зависи од берићета поља. Ако је здраво добро поље, ваља 1. ил' 1½ јутра за једну краву; од средњи 2 до 2½ јутра, а од лоши и по 3 до 4 јутра. Којег би поља више требало, то није више паша, него ајдање.

Сува гола поља ил' баре, нису за пашу. Ко туда своје краве тера, вара се ако мисли да он

њи у пашу тера; а осведочиће се и млеком, и за кратко снагом крава, док ји наједаред падати види.

Никад невољају паше што су далеко од куће, никад краве толико млека не дају, кад га из далека носити морају.

Сувља места паше, ваља у влажне дане пасти, а мокра места у суве дане.

У пролеће онда почети са пашом, кад већ довољно траве има.

С' пролећа увек у јутру најпре сеном краве заранити па онда у пашу истерати.

С пролећа неранити пре мразева ни у мразе, већ почекати док мало дан огреје; исто тако под јесен.

У вреле дане лети, боље је неистеривати у пашу, ако нигде у пољу сенова и ладова нема.

На паши ваља краве на миру остављати, негањати ји овамо онамо, ни псе напуштати, да ји по паши вијају; особито кад марва о подну лежи и прежива, највише мира треба.

Кад ветрови душу, ваља да говедар краве под ветар пашом тера, а не противу ветра.

Бунари ил' воде, на коима се краве поје, ваља да су близу паше, да се неморају краве далеким одом ознојити, па онда знојавне пити и оболети.

Несме ји говедар водећи ји на воду вијати, па макар вода најближа била.

На оболело говече ваља да говедар пази, па да га одма газди прејави, да би и за раније лека тражити знао, и да се зараније од остале здраве марве одлучи.

Говедару, кои и онако по ваздан банбадава смрди, ваљало би да кртињаке и балегу пашом разбија и разнеће, ил' да балегу на гомилу скупља; да све шкодљиве траве особито: мразову сестрицу, новчиће, пашуље и т. д. познаје па чупа и тамани; да гола места травом засејава, а баровита поточићима суши.

Кућна рана. Кућна кравља рана, то је слама сено, трава и корење и т. д.

Слама, само ако је у њој повише траве, и зелени па с' класом и зрном влатова остало, може којекако крави рана бити; другчије свака слама, што је чистија, тим горе по краву; једва је толико рани, да тек живот јој и душу одржи; ту и оно што је снаге и меса доисла, изгуби; ту је слабо млека. Кажу да је лобова слама најбоља, ал' тешко кравама и по њој!

И само сено, макар најбоље било, није за краве згодна рана. Сено прави млого меса и лоја, ал' млека слабо. Хрђаво сено мање вреди нег' добра слама.

Сено је здраво различно са снагом ране, по разлики трава. Добро сено дупло више рани, него рђаво; а узкисло и плесниво највећма шкоди.

У којем год сену млого дебели и тврди струкова има, то ваља исећи, па онда крави давати. Сечка је боља рана, лакше је крава сваља и радије једе него несечену сламу и сено, особито ако је сено лоше, матороа, и ако се почело помало кварити.

Најбоље су кравље траве: црвена пољска детелина, шпарета, луцерна и вике; морају све испред цвета покошене, и добре сачуване бити; ако се доцније косе, оматоре, струкови отврдну, и никад онда онолико млека недају.

Ко би краве своје са детелином ранијо, ваљало би да тако удеси, да што раније с' пролећа са њом почне ранити, и што касније у јесен дотера, сејајући семена ти детелина једно за другим онако како од природе раније ил' касније које доспева. — Врло је добра за краве: зелена кукурузовина од ње највише и најслађе млеко буде; па онда вез, репа, кромпири; трава од боба, сочива, гра; лишће од багрена, бреста, јасена, и лист од винограда; само ји ваља сеном ил' сламом помешано давати, другчије ужас краве пролив добију.

Ранење са корењем даје млого млека, највише кромпири и правља репа; само ји ваља сирвити, добро у води ишаврати, накиселити, и увек соли туђ њи дати. Само корење уквари стомак, начини пролив, и стеоној крави натера помет, зато ји ваља са сувом раном мешати.

Зрно: жито, јечам, зоб и т. д. није за краву рана, док се год може скупље и исповитије употребити. Ал' ако би случаја било, да би млеко скупо плаћано, а зрно то врло јефтино било, могло би се и сатим ранити крава помешано са лошом раном, на прекрупљено и натопљено, особито млађој марви, другчије живо од њи одлази и пропадне.

Осведочено је да варену рану крава радије једе него пресну, да јој боље прија, да су све питајуће частице ту већма разтворене (варена ил' преврена рана по 20 до 30% више рани него пресна): да млого више и млого боље млеко при томе даје; па ваља да на то и онај пази, што добру рану има, а још више онај са лошом. Само што то млого дрва кошта, па у крајевима ди ји мало има, скупо стаје. Ал' зато би ваљало да сваку излишну ватру и топлоту ди год може

бити на угревање воде газдарица употреби, па да сваком топлом и врелом водом ту крављу суву рану попари.

За уштеђење дрва и ватре, изумели су људи рану без дрва и ватре само собом угрејати и преварити. Нужно је за то 3 сандука ил' каде толико велике, колико од прилике крава на 1 дан ране треба. Те каде ваља на суво и топло место, а на промају ставити, па сваки дан по једну са сечком (од сена и сламе) напунити, са ладном осоленом водом добро натопити и добро нагазити па добро поклопљено оставити да 2 ил' 3 дана тако одстои; трећи дан само од себе се угреје и увари, и може се крави за јело давати, само не онако врује већ разлађено. Тако се сваки дан по 1 када троши, а друга пуни квасе и набија.

На јакој врућини оће то пријеће да отме мах, па да сву ту рану уквари; ту ваља капке отварати и собе ди каде стоје често ветрати, и фришак ваздух напуштати.

Ко би тој сечки још и корења, зрна и т. д. додавати хтео, неваља да ји одма са сечком смеша, па у каде мење, него да ји обашка по 1 дан остави да узавру, па напред ранења, да ји у сечку помеша.

Највећма пазити ваља, да неби то за ту сечку узимано сено и слама плесниво било ил укварено.

Сва рана, била која му драго, ваља да је здрава, чиста и неукварена; ништа већма марви нешкоди него плесниво, натрула и укварена рана, то је једина најгрђа болест; а крави музари све већма шкоди, него осталој марви; за то ваља највећма на ону рану пазити која се лако и часом укварити, укиснути, уплесниванити и протрунити може, а то је влажна и сочна.

Зелена рана, било корење, лист ил трава, ваља да је фришка.

Траву ваља јутром ил вечером косити, никад о подну кад је угрејана; ако би врло мокра била, ваља је мало разастрти да се мало просуши.

Никад неваља више зелене ране кући донети него што уједаред крава појести може; чим (особито на рипа) мало залежи, одма се ужеже ил уквари.

Закони ранења. Никад никоје ране неваља много наједаред пред краву метати; никад пре нову недометати, док није стару појела; никад нагло ждерање неваља, зато нетреба никад сву порцију ране, што је за једно паранење одређено на једаред пред њу метнути, већ на 3 мање порције разделити, па сваког сата по 1 ту порцију дати, јутром у 5. 6. и 7, о подну 11, 12 и 1 а вечером у 6. 7 и 8 сати.

Никад неваља толико давати да се преједе, ал ни пуштати да гладује.

Увек прва порција да је најслабља рана, друга боља, а најбољу рану на последку, да њом заслади.

Уобичајено време ранења најстрожије држати.

Здравој и врелој крави довољно је по тригед на дан давати; само врло младе јунце и маторе слабе ил болесне краве ваља чешће поранити, ал у мањим порцијама.

Ваља пазити, да кроз целу годину крава подједнако рањена буде, не у неко доба сувише, а у неко да гладује; зато ваља мертике имати, па на њи ранити.

Највећма тога ради на слуге и слушкиње пазити, који с јесени док су шупе и таванн пуни, без разлога дају, просипају и потиру, краву пререне и угоје, а пред пролеће кубуре и са које чим ране.

Са множином и добротом ране и млека више буде, ал у том мера има, па ваља до виса дотерати ди највише млека даје; то ће свак кушањем дознати; ако се претера, онда је млека мање, макар рана најбоља била и највише је давано.

(свршиће се).

Псећа беснoћа.

Сад је лето, пак се најлакше догодити може, да псето побесни, ту онда треба га покушати излечити.

Беснoћа, која на псе, мачке, курјаке и лисице напада, својствена је и смртна болест, које природа још одкривена није, и која у тело од ње нападнуте зверке неки отров раширстрани, који се уједом у рани и даље распростире, и који се тек деветог дана или надкад девете недеље или још доцније уваже.

За узроке ове болести, рачунају се: велика и држећа зима, велика врепека, брз прелазак са топлоте на ладноћу; кад н. пр. псето од топле пећи с' места на јаку зиму изађе; кад многог покваренoг меса једе; кад нема довољно чисте воде, пак је онда псето принуждено трулу какву из баре пити; особито пак ако му се при парењу посао прекраћује, или ако га тко у том баш случају задиркује, где особито то спада, кад га несмислено во ладном водом у тај пар полије, а то ће сваки увидити моћи, да ово на њега у том случају одвећ великог уплиша и раздражења имати мора; или сигурно има још ту и други узрока.

од којих ова болест доћи може, који су до данас још непознати.

Знаци болести су ови: Пас изгуби сву његову веселост, невесео је и тражи једнако самоћу, неједе и непије ништа, спусти уши и реп, нелаје, неслуша и непознаје свога господара, лег је и невољан, уједа около себе само кад га мало шта раздражи, скривасе у тавна места без да спава, и тешко ће га тко намамити и добавити; очи му потавне и почну му сузити и крмељити, а кад легне обично ји затвори, баца са на свашто што би му неповољно у његовој околини стојало на лежало, при ходу савије реп међу стражње ноге, а цело му тело некаку дрктавицу добије. Ово су знаци *првог* степена болести; знаци *другог* степена укажу се тек после 12—24 сати, или и после неколико дана, и то су знаци праве бесноће. У овом су степену горенаведени знаци у најстрашнијем виду развијени; стра је бесног пса у том степену видити. Пас у том степену поред отворени уста једнако пени, спусти језик да виси, очи му поцрвене као ватра, длаке му се наокостреше, шкрпи зубма, одвећ дивје и као безсомучан трчи без да зна куда или да куда оће, и обично тамо амо кламитајући, и ни'ко га у том случају није у стању задржати; здрави пси беже и удаљавају се од њега, не лају на њега и негоне га; што му год на пут стане или ако на кога наиђе, таки га нападне гризе и баца се на њега од стра; после падне на земљу, мало се опет подигне, пак онда на ново падне и у тешким боловима крене. Овај степен бесноће може 3—4 дана трајати, лако је дакле помислити, колико квара за то време таково псето учинити може.

Називање „бесноћа“ којом се ова болест именује није јој сасвим прилично, јер се бесноћа само једареда и на један ма укаже, и то већ кад оће да крене.

Бесноћа је и за људе одвећ страшна; зато је најбоље, да сваки газда свога пса добро чува и на њега пази, и како и најмање од горенаведени знакова бесноће на њему примјети, да га таки сместа убије. Упуштати се у лечење ни на који начин нетреба, јер прво што се неће нико помоћи, а друго што је и за онога, који би га лечати хтео, врло опасна ствар.

Лечење је дакле у овом случају ствар несигурна, јер бесноћа права тек после први знакова, за неколико година се појавити може. Губитак *једног* бесног пса да се лако заменути, ал штета, коју један такови учини, неможе се ни израчунати, и по читаве пределе у стра доведе; зато нетреба никад покушавати ни од бесног пса уједено друго псето лечити, јер је све бадава; сви до данас прописани и покушавани лекови беше узалуд. Имали пак људи, који се од ови опасности поплашити недаду, и који силом свог пса, који је од другог бесног уједен, излечити желе, то ћу ја овде један начин лечења приписати, с' том опоменом пак, да се онај који лечи добро од свачега чувати мора, особито пак да се непосече или убоде с' чиме, а после лечења добро са сапуном опере и окупа.

Ако се уједено место видити може, то се мора, ако је у месу, тај комад меса добро изсећи, ако је кост, рану добро испрати. Сад с' овом мастћу треба рану добро намазати и свезати. Узми:

1 квинтл пра од шпански мува,
3 квинтла терпетинска зејтина,
1 лот говеђијег лоја.

Лој треба најпре изтопити, пак кад се овај олади, треба оне друге две ствари поред непрестаног мешања додати.

Ако је рана у месу, пак ако је већ 12 сати стара, то онда изсецање само већ непомаже, него се поред тога мора и рана са усијаним гвожђем изпећи, а около ње купице помећати да крв изсисају, а рану опет са предпаведеним мазом намазати, при том се мора псу корпа на уста метути, да се неможе олизивати, јер би се од тог и језик и уста израњавила. Ако би се пак при свем том знаци бесноће указале, треба пса таки убити.

Др. А. Шмидт.

Ц. КР. МАРЕШКИ ЛЕКАР У ПОЖЕГИ.

Голубије болести и средства против њи.

Линјање. Голубови се обично почну линјати око половине јунија, и нису више пута готови чак до под саму зиму. За време линјања нису нимало живи као пре тога, и непоказују ни најмању наклоност за парење, пак шта више, и разпаресе. Знак ове болести је тај, да голубови кљун отворе, који је са неком балом у то време напуњен; језик јим је жут, а дисање много теже нег обично. Почнели боља ова бесмиста, то им онда нетреба чисту воду давати да пију, но у воду стипсе метути ваља, а раниити ји треба само са чистим јечмом, и кадкад јим по који комадић соли дати треба.

Пола линјање. Кад линјање непрође у свом реду, онда настане пола линјање, које зле сљеди измати може, ако се за времена голубовима у помоћ непритече. Најпреће се ова болест по тим позна, што перје наопако израшћује, но овај ма није опасан. Сва тако наопако израстла перја треба

пажљиво изчупати, без да голуба окрванши, а друга средства сва као и при љењању употребити.

Пролив. Ова болест обично долази од сувишне невољне ране. Најбоље и најбрже се излечи с' натопљеним сочивом и у црном вину замоченим лебом, а може ми се у воду и мало стипсе метути. Ако је болест опасна, то се мора куњајући голубовима врућа вина са пресењаком (Kamille) у гушу сипати.

Оток врата. Болест ова случајно на голубове наилази, и састоји се у том, што голубу на грклану нешто израсте, које га угушити може. Излечити ову болест одвећ је тешко, и само је тако могуће, кад би се овај израст опазио, и са маказама одма при указивању одсечи могао. Ово се код они голубова лакше чинити може, који се у соби држе, а код голубова у голубињаку је ову болест тешко и примјетити. Кад се дакле израст тај одсече, треба рану негашеним кречом или усијаним гвожђем запећи. Укажели се пак ово и други, пут онда је голуб без помоћи пропао.

Катаринска болест. Ово је болест која само голубице напада, а узрок је ватреност голуба. Познати је може сваки по тим, што се голубица сва надува. Ово се никако друкчије излечити неда, но треба голубицу с другим блажијим голубом спарити, а оног голуба заклати, јер ма с' којом је голубицом спарио будеш, свака ће од њега у ту болу пасти.

Костобоља долази од влажног голубињака, ноге им се уштапе, пак немогу ходати. Онда треба голубове на суво и топло место намештати, то је једино средство, а дођели ова болест кад су голубови старији, онда је неизлечима.

Хркање је знак запаљеног грклана, које пажњу заслужава. Голубу се онда несме давати много да једе, нити сме соли јести ни слане воде пити, и за неколико дана тек, кад хркање престане, може му се више, или мене ране давати. Ако је голуб већ старији, пак се хркање вод њега укаже, онда је знак, да неће дуго живити.

Посварљост (у стомаку). Ова болест долази од наглог гутања многог зрна, које се у гуши тако угрудва, да ту иструне и живиниче мањка. Тако болестног голуба треба мало оставити да гладује, и тек му само ополиво дати да једе, да, што наши веле, душу одржи; притом му ваља мало стипсе у води растопити, или који јако загрђао клин у воду метути.

Падавица долази код голубова кадкад само, и позна се по неком особитом окретању врата; кад у овом случају врат само додирнеш, таки ћеш примјетити, да голуб болове осећа. Како се ова болест развије, нема више помоћи; код голубица је ова боља чешћа нежели код голубова.

Најопаснија и најлепчивија је болест *бала*, која кадкад страшно голубове тамани. Како се ова болест укаже, треба таки тако болестне голубове повазати и у особени голубињак позатварати сад треба ји редом ватати, кљун отворити, сујер (здраво фини мора бити, или још боље шарије) у воду замочити у којој мало сирћета има, пак с' тиме сву жуту балу која би се у усти нашла, испрати. Ако би се пак примјетила каква гнојавна места, онда треба такова са негашеним кречом запећи.

Осинце долазе слабо у наше голубињаке, то је болест јужни земаља, где је много топлије нег код нас. Читаво тело је у овој болести неким бешикицама напуњено, и та је болест неизлечима.

Запаљење ушгерице се тим укаже, што голубови врло тешко дишу; при овој болести непрестано разјапају уста. Ова боља долази од запаре понајвише, ал долази и од слабости. Ако је боља од запаре дошла, треба голубове с' ладном раном ранити, а ако је од слабости, треба ми довољно ране давати, а у обште је ову болест тешко излечити.

Ваше пута пате голубови и од *гљиста* које се у дебелом преву уклупчају. Од овога ји само можеш излечити, кад му прево са бадемим уљем (Mandelöl) који пут намажеш.

Добро је знати сваку живину излечити ал је тек најтеже голубеве лечити где ји има стотинама. **Р.**

Зима слаби.

У којој је штали зима, ту неможе марва дебела бити. Ово је искуство доказало, да се кравама, коњма и сваком марвинчету, кад у штали зиму трпити морају, више ране дати мора, и да при обичној доброј рани марва у ладној штали омршавити и спасти мора.

Можели наука ово појављење разјаснити, или ће морати искуство противословити?

Наука ће потврдити!

Рана има више опредјељења. Она је нужна да млада марва расте, јер се раном скотови негују.

После служи рана да прави маст и сало марви, млека и друге сокове да ствара, ослабљене частице да крепи, и да марви за рад снаге и крепости обновљава. Зато се мора она марва која ради, и она крава која млека даје, јаче ранити.

Напослетку има рана тај задатак, да телу топлоте ствара. Човек и живад топле крви потребују дакле, ма и да нерасте и нераде више, за поткрепљивање тела свога, извјестну количину ране.

Из искуства је дакле добро сравњена рана са грејањем; и за цело једу људи, који више на југу живе, особито, мастна јела и јака пића итд.

Сваки ће то читаоц и сам из искуства знати, да му зими свако јело, особито кад га ветар и ладноћа избију, боље прија, нежели лети при запари, дакле зими више једе нег' лети.

Тај је исти случај и код скотова.

Како се дакле газдачко правило даје одавде извести?

Ево какво: желишли ране уштедити, држи штале топле, а коња у слободном са покровцем попри.

Добро издржавање штале ће се с' уштеђеном раном подпуно и више надокнадити. Лакше је на штали добра врата направити, која и 30 година трају, нежели сваки дан за 20—30 новаца ране више трошити морати.

За музаре краве и гојеће се волове је ово правило одвећ важно. Гдикоји газда може бити да си није разјаснити могао, зашто му крава при једнакој рани зими мање млека даје, и зашто му се волови на јаслама не дотеривају, а кад покуша што смо рекли, наћи ће, да је наука зацело истину рекла.

Р.

Познати памук у платну.

Протри платно међу прстима подобро, и онда добра загледај, памучна се жица свака јако изперута и свака навуљица огргуљава, кончана се пак врло мало изперута, и свака навуљица стоји право.

А можеш и овако: Замочи крају тог платна у зејтун и добро изцеди; сваки платнен конац изађе чисто провидан као стаклен, а сваки памучан изађе бео тако, да можеш избројати коликоје платнени и колико памучни жица, те по том проесапити, колико у платну памука има.

Крпа, коју ћеш пробати, мора *сасвим* сува бити јер ако је најмање влажна, нећеш ништа познати.

Р.

ОГЛАСИ.

(За оглас плаћа се од ситног реда, или мјесто које он заузима: први пут 1 грош чарш., а сваки други пут по 15 пара.)

СТЕЧАЈ.

„Друштво за пољску привреду“ потребује једног искусног баштована, који ће се на „друштвеној“ земљи у Шабцу, поред општег баштованлука, поглавито с' воћарством занимати.

Ко би се желио овога посла примити, нека се погодбе ради пријави председнику друштвеном г. *Мил. Спасићу*, начелнику економног оделења у министарству финанције, најдаље до 15. октобра о. г.

У Београду,
28. августа 1872. 1—3.

Нова књига:

ПРОИЗВОЂЕЊЕ И УПОТРЕБА ШУМА.

написао
АЛЕКСА СТОЈКОВИЋ,

изишла је из штампе и може се добити: у канцеларији „друштва за пољску привреду;“ у главној српској књижари и у књижари Вел. Валожића у Београду, као и у свима подкњижарама по унутрашњости Србије.

Цена је: 3 гроша чарш.

Како са шумама у Србији стојимо, то врло добро знамо сви; — сви врло добро знамо, да се код нас шуме немилице сатру, а нигде се нове не подижу! — Пак да би се, уколико је могуће, том сатирању на пут стало, и да би се народ наш поучио: како шуму да подиже, како шумске производе у своју корист да употреби, — „друштво за пољску привреду“ расписало је награду од 50 дуката за једно дело, из ког ће се народ наш научити произвођењу шума и употреби шумских производа и т. д.

По саставу свом, горње је дело добило награду од 50 дуката и оно по садржини и по начину писања заслужује највеће распрострањење у народу нашем. 1—6.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. | Издаје: „Друштво за пољску привреду.“ | У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 21. | Излази сваког 15. и 30. дана у месецу. | УРЕЂУЈЕ ПРИВРЕМЕНО: МИЛОВАН ОПАСИЋ | Стаје: 40 гроша ч. дин. 4 фор. годишње. | 15. СЕПТЕМБРА 1872.

МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV.

ПО МИЛОСТИ БОЖЈОЈ И ВОЉИ НАРОДА

КЊАЗ СРПСКИ

НА ПРЕДЛОГ НАШЕГ МИНИСТРА ФИНАНСИЈЕ, А ПО САСЛУШАЊУ МИНИСТАРСКОГ САВЕТА ОДОБРИЛИ СМО И ОДОБРАВАМО:

УСТАВ

„ДРУШТВА ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“

I.

Установа и циљ друштва.

§. 1.

Ради унапређења пољске привреде, т. ј. земљоделства, сточарства и шумарства са свима њиовим гранама у нашој отачбини, установљава се у Београду друштво, које ће, као самостална правна личност, према овде напоменутој, а у §. 2. ближе опредељеној цељи радити под називом: „Друштво за пољску привреду.“

§. 2.

Цељ је овога друштва, да се у нашој отачбини унапреде и распростране сва знања о пољској привреди.

Према овом у радњу друштва спада:

1. Да издаје лист за пољску привреду.

2. Да издаје повремени спис за пољску привреду, у коме ће се јавности предавати оне расправе и испитивања, која ће осветлити стање наше пољске привреде и која су иначе општег научног садржаја.

3. Да издаје популарне књиге за распростирање најнужнијих пољско-привредних знања.

4. Да испитује прилике, у којима се наше земљоделство, сточарство и шумарство налази, и да тражи пута и начина, како да се незгодама и сметњама доскочи.

5. Да изучава у нашој отачбини земљишта, биље и животиње по свима отношајима, који су нужни, да се наука о пољској привреди унапреди.

6. Да расписује, досуђује и издаје награде ради завођења напреднијих начина радње по свима гранама пољске привреде.

7. Да се стара о усавршењу справа за пољску привреду, као и о томе, да се ове и у самој отачбини нашој израђују.

8. Да приређује изложе производа по свима гранама пољске привреде и да одређује награде онима, који шта најбоље произвоју. И

9. Да промишљава и ради о свима осталим стварима, које спадају у круг друштвене радње.

II.

О средствима.

§. 3.

Материјална средства, којима ће друштво своју цељ постизавати, јесу:

1. Државна помоћ.

2. Приход од годишњих прилога утемељитеља и помогача.

3. Приход од листа, повременог списа и књига, које друштво издаје.

4. Приход од завештања и поклона, које појединци родољуби друштву оставе; и

5. Приход од привреде друштвене.

III.

Права и дужности друштва.

§. 4.

1. Друштво држи састанак и зборове, сходно овом уставу, кад и где год за добро нађе.

2. Друштво бира како чланове, тако и званичнике своје осим, председника.

3. Друштво ступа у свезу са страним друштвима за пољску привреду.

4. Друштво чини влади предлоге у интересу пољске привреде у отаџбини.

5. Друштво има два печата, један већи, а други мањи с надписом у наоколо: „Друштво за пољску привреду у Београду,“ а у средини са сходним знаком пољске привреде.

6. Друштво може у главноме збору свој устав допуњавати, ако то главне основе његове не пређа, а тако и пословни ред прописивати.

§. 5.

Осим дужности, које из цели друштвене истичу (§ 2.), друштво даје, на позив министра финансије, своје мишљење о питањима, која се тичу пољске привреде.

IV.

О члановима друштва.

§. 6.

Чланови друштва деле се: на редовне, почасне, утемељитеље и помагаче.

§. 7.

Редован члан може бити сваки, који својим књижевним радом, или јавним предавањем, или својим практичним радом, помаже, да се циљ друштва постигне, и кога друштво на главном свом збору, на предлог ког редовног члана за таквог прогласи.

§. 8.

Почастан је члан сваки онај књижевник или практичар, кога друштво, услед његових заслуга за напредак пољске привреде на свом главном збору, а на предлог једног члана за таквог изабере.

§. 9.

Утемељитељи биће она лица, која на циљ друштва положе 5 или 10 или 20 дуката цес., и то на овај начин:

1. Овај, који уложи 5 дуката цес., ужива оне користи, које и члан помагач.

2. Ко уложи 10 дуката цес., ужива осим користи под 1. наведене, још и све списе осим листа, и

3. Ко положи 20 дуката цес; добива поред оних под 1 и 2 наведених користи, још и друштвен лист безплатно.

§. 10.

Помажући члан може бити сваки, који друштву на његове циљи даје годишње 20 гр. ч.,

§. 11.

Редовни чланови имају права гласа у свима састанцима друштвеним, а у главном збору и сви остали чланови.

§. 12.

Сваки члан по своме називу добива повељу (диплому) од друштва.

§. 13.

Имена свију чланова печатају се уз годишњи извештај друштвене радње и свакоме од њих по један се доставља.

V.

О састанцима друштвеним.

§. 14.

Друштво врши своје послове у састанцима одбора и у главном збору.

§. 15.

Одборске састанке сазива по потреби председник у договору са секретаром, а то ће бити и онда, кад то зажеле бар три члана.

§. 16.

У круг радње одборских састанака спада све оно, што у радњу друштвену иде по пословном реду, а није нарочито одређено, да у радњу главнога збора спада (§. 21.)

§. 17.

Сви друштвени састанци држе се јавно.

§. 18.

Протоколи свију седница, предају се јавности.

§. 19.

Главни збор држи се сваке године у месецу Новембру, а дан одређује одбор. У томе збору имају учешћа сви чланови без разлике, а тако и заступници подружина (§. 26).

§. 20.

Да решења главног збора буду пуноважна, треба да је у седници више бар један од половине оних редовних чланова, који у месту станују.

§. 21.

На главном збору врше се ови послови:

1. Секретар чита извештај о годишњој радњи друштвеној.

2. Благајник подноси годишњи рачун.

3. Одбор подноси на одобрење предрачун издатака за наступајућу годину, која почиње 1. Новембра.

4. Председник подноси на решење предлоге одбора, подружина и појединих чланова, који су му своје предлоге писмено или усмено поднели.

5. Бирају се редовни и почасни чланови, секретар, благајник, шест одборника и два помажућа члана, који ће прегледати рачуне и о њиховој се исправности изјаснити.

6. Одобрава услове под којима ће одбор уредника у друштвену службу примати.

§. 22.

Главним збором овлашћен је одбор, да овај преко председника у потребним приликама сазове ванредни главни збор.

VI.

О подружинама.

§. 23.

У сваком месту, где се нађе најмање пет лица, која хоће да раде на постизавању положене цели друштвене, могу да саставе подружину, која је саставни део „друштва за пољску привреду.“

§. 24.

У круг радње подружина спада:

1. Да се стара, било по сопственој увиђавности, или по упутствима одбора, да се распростиру по народу полезна и практична знања о пољској привреди.

2. Да изучава економске прилике у околини, бележи метеорологијске појаве и прикупља државописне податке о пољској привреди, па ове одбору саопштава.

3. Да подноси одбору сваке године до 15. Октомбра извештај о стању пољске привреде онога краја, по обрасцу, који ће одбоор прописати.

4. Да скупља у својој околини прилоге и уписује помажуће чланове, па списке чланова и прилоге шаље одбору; и

5. Оне по одобрењу одбора измирују своје писарске трошкове из прилога, које у својој околини скупе, и рачун шаљу одбору сваке године до 15. Октомбра.

§. 25.

Подружине саме себи бирају председника и перовођу и ово саопштавају одбору.

§. 26.

Оне имају право, своје нарочите заступнике на главни збор слати.

VII.

Управа друштва.

§. 27.

Ради одправљања друштвених послова, главни збор (§. 21. тачка 5.) бира одборнике.

§. 28.

Председника поставља књаз на предлог министра финансије; ово бива из редовних чланова и важи за годину дана.

Његова је дужност: председавати на састанцима одборским и на главном збору; пазити да се сходно уставу, ради, сазивати чланове на састанке одборске и на главне зборове и потписивати сва акта у име друштва.

§. 29.

Кад је председник спречен, онда га у дужности председавања заступа по годинама најстарији члан, који је ту.

§. 30.

Секретар се бира на три године и одма му се плата одређује, ако му се и дужност уредника повери. По истеку овога рока, може опет изабран бити.

Његове су дужности: да води записнике на састанцима и зборовима; да води друштвену кореспонденцију; да се стара о издавању и распрострањавању оних дела, која друштво награди и да потписује према председнику сва акта друштвена.

§. 31.

Благајник се бира на једну или више година, како главни збор за добро нађе.

Он врши ове послове: води тачан и уредан рачун о примању и издавању друштвеном; прибира приходе и исплаћује одобрене издатке друштвене; подноси годишње рачуне главноме збору; даје извештај одбору о стању касе, кад год то одбор изреди; и води уредан инвентар друштвене имовине.

§. 32.

Председник се поставља, а секретар, благајник и чланови одбора бирају се из редовних чланова.

§. 33.

Одбор састављају: председник, секретар, благајник и 6. одборника.

§. 34.

Дужности одбора јесу: да доноси одлуке на предмете, у круг делања друштвеног спадајуће (§. 16.); да са имовином друштвеном цели сходно управља; да наређује издатке по предрачуну, који главни збор одобри; да одржава пословну везу са свима подружинама и страним друштвима; да препрањва предрачун за главни збор и друге пред-

логе; да одређује награде за списе и периодичне чланке; да приређује налоге пољско-привредних производа и да се стара о распространењу листа и других списа, које друштво издаје, као и о свему оном, чим би се цел друштвена постићи могла.

§. 35.

Одбор може решити да се учини неки издатак и преко одобреног предрачуна, ако тај издатак не би прешао десети део целог предрачуна; али је дужан на првом главном збору то оправдати и накнадно одобрење искати.

§. 36.

Седнице одборске подпуне се и онда, кад су у њима поред председника и секретара најмање три одборника, а предмети се решавају простом вишином гласова.

VIII.

Додатак.

§. 37.

Друштво престаје, кад се на главном збору већином од $^{3}/_{4}$ гласова одлучи, да тако буде.

§. 38.

Кад друштво престане дјествовати, сво његово имање предаје се управи фондова на руковање, као особени фонд, под именом: „фонд за пољску привреду.“

Приход фонда обраћа се на умножење његово.

§. 39.

Фонд овај има се предати првом друштву, које се у отачаству нашем установи, да ради једино у цели и духу овог устава.

Нашем министру финанције препоручујемо, да овај указ изврши.

23. Августа 1872. год.
у Београду.

М. М. Обреновић с. р.

Министар финанције:
Панта Јовановић.

Кравља рана.

(свршетак).

На сне једну и исту рану, кад се дуже времена сама даје, крава се научи и огутла, па макар најбоља била, све слабље млека даје, зато ваља чешће мењати.

Само никад не ваља да то мењање напречац буде.

Исто тако при преласку са суве ране на мокру, пролећем на пашу, ил' с' паша у штала са мокре на суве под зиму, умерити и полако пре-лазити, а не на једаред пресећи; ту се обично само због тога краве разболу

Сама зелена и сочна рана оће у час да надује крву, зато је ваља увек са мало суве смешано давати; ту се и уштеди раном, и крави боље прија. Са 70 фун. зелене и 3. 4 фун. суве ране, траве и сена са сламом на дан, крава више млека да, него да би 80 или 90 фунти саме зелене ране добивала.

Сама сува рана, слама и сено, напуни бураг а ненарани колко треба; а само зрно нарани а не напуни бурага, па се ту часом преје и уквари.

Непрестана мокра рана омлитави желудац дрво па часом пролив ил друге болести добије.

Од непрестано суве добије затворе, па иза тог друга зла; зато је најбоље мешати.

У непрестано кишовитом и мочарном времену ваља више суве додавати; а у непрестано сувом, више зелене и сочне.

Никад при зеленој и сочној рани непуштати да здраво загладни, и никад је одма и за те ране, већ увек пре напоити.

Увек јој пре паше, и иза паше или иза зелене ране, сламе дати да је једе.

И опет се при свем чувању догоди, да се крава надује; ту ваља одма ту зелену рану уклонити испред ње, и саму јој сламу дати, ил подебљу сламљу жвалу силом јој привезати.

Што је сувља рана, то је чешће појити ваља, по 2 ил 3-ред на дан; низ зелену довољно једаред.

Често и много појење, много млека прави, зато је ваља на пиће дражити, то бива са соли ил мекињама.

Боља је вода текућа, него тврда, бунарска.

Никад је ни зими ни лети знојавну ладном водом непоити, ни кроз ладну воду натеривати.

Никад зими здраво ладну воду недавати.

Никад ји испред муже непојити ладно; онда мало млека дају.

Бунари ил воде, на коим се краве поје, да нису далеко, да се неморајуознојити док до њи дођу.

Валови или ведра да су чиста, и вода фришка а не устајана ни потрула.

Ди је год могуће, лети у вреле дане, подубље ји у воду утерати да се окупају и разладе; или ји са дадном водом поливати; осведочено је да то марву особито краве од много болести сачува.

Макар да може крава и без соли здрава бити, опет је со здраво асновита; прави апетит јелу, дражи на пиће, помаже стомаку у сваривању, и

неда балама на њега; врло је нуждна при преласку с једне ране на другу, при дуже трајућем кишовитом и мочарном времену, и преко нуждна онима са корењем рањеним кравама, и иза болести и слабости ма која била; због тога би ваљало зими бар по једаред, а лети и по двапред на недељу по½ фунте соли дати. — У нужди може и људска мокраћа са раном особито са сечком смешана, место соли поднети, и радо је крава прима.

Остала нега. Окром тога горе поменутог, чистоћа је најглавније средство за здравље и пријање краве: зато ваља шталу и све око краве најчистије држати.

Ђубре и тор ил сваки дан, ил сваки други напоље на гомилу избацити.

Што крава више и боље ране троши, и удара већма, то ваља шталу чешће ветрити, само не краву на ветромету остављати да прозебе; а на то толико већма пазити, што је штала мања, већма запарена, крава већма озојена и што је тај ветромет јачи.

Ваља шталу чешће водом изапирати ако је патосана.

Подстираћу сламу чешће мењати, нипошто трулу уплесниљену и смрдљиву под њом петрпити. Који би мало сламе имао, може је са земљом ил песком (смишљајући шта оном полу ваља, које ће ђубрити) измешано подстирати; боље и више ђубрета буде, а слама се уштеди.

Ваља сваки дан краву сламом утрти, бар по једаред на недељу очешати и улоштан јој реп ократи.

И на лепом времену из затворени и загушљиви штала на чист воздух пустити, у обор ил друго заграђено ил згодно место.

Још' неколико речи о крављим шталама:

Ваљана и згодно намештена штала од големе је вредности и за здраље крава, и за асну газди од њи:

Добра штала ваља да је зими умерено топла, лети умерено ладовина и промајна, а вавек довољно светла; ваља дакле бирати место за њу, а не дигод је турити.

Патос да је мало стрм и оцедит, да мокраћа лако отиђи, да подстирана слама довољно од влаге и трулежа сачувана и уштеђена бити може.

Да је штала довољно висока, не да се краве часком упаре на непрестано у зноју се топе.

Да је слеме облепљено, да ни прашина с тавана на марву не пада и неколе је, ни да испаравање особито кравље, рану на тавану пролази, па је квари и усмрћава.

Да су јасле и валови згодно намештени, и довољно дубоки, и да свака крава довољно места има.

Најпосле и прво: благо поступање с кравом, једно је од најглавнијч закона у нега тој; никад се то довољно наговорити неможе. А ту ваља да је газдарица прва најблажија и најмилостнија, па онда све слуге и слушкиње. Ваља све људе своје, што око музара посла имају, добро познавати, и одма од стика оног отерати, што би при сваком не најмањем, него и најнећем поводу, краву вијао, туко, мучио, на њу викао и дерао се, који би ју пуштао да лети на врућини, а зими на мразу по читаве сате напред затворени штала ил авлија дреждати морају викати и падати у у.

Ето то су средства много а доброг млека од краве добити; то су врачбине, што сваком од воље стоје, колико ји год ко оће да чини, а никад нити је било, нити ће бити други чини окром само у бабским или луђим главама и мозгови, нити ко друге жели ни тражи, ни треба друге, окром баба и луда.

Трошак и *добитак.* При есапу колко ће ране једна краве годишње требати, ваља најпре одредити, којом ће раном со, и колко да рани, па по величини и прождрљивости краве разрачунати то.

Средња крава треба на дан 80 до 90 фун. зелене ране, мањој је довољно 70 до 80 фунти, или сена 16 до 20 фун. — По том се да остало израчунити. Још јасније: на 1 центу краве узима се 3 фунт. сена на дан, за пуну рану. Која крава само 5 центи има, ту је 15 фун. сена пуна рана нешина. Ал одбити ваља летње месеце ди траву једе, кад јој је по 4, 5. фун. сена довољно; и одбити сву сламу, која јој се давати мора, јербо само сено никад невља; на онда понеје, мекиње, кореље, лишће итд.

1. Фун. сена толико је колико 2 фун. јечмове ил зобне сламе: 1 фун. сена колико ½ фун. зрна: зелене кукурузовине чине 3½ фун. детелине 4 и 5, остале траве 5 и 6 фун. што 1 фун. сена.

На теле узимље се; од једне године ⅓ тог, што за краву; од две год. ⅔ а у 3-ћој пуна порција крања.

Најглавније је при том знати и извидити кад које ране највише и најефтиније има, оном који је купује, и оном који је продаје, кад се најскупље продати може, и јели већа асна од млека кад сам рану израђује ил кад лошом рани, а ту најскупљу продаје: па се по том удесити. Добар економ ваља да увек овај закон у глави има; са најмање трошка највише асне понући, и најлепшег продукта за продају и у најзгодније доба извести.

Р.

Неговање летњег шебоја.

Господине уредниче! Будући да ви ваш за нас преважни лист и за баштованлук намењисте, то ћу вам ја овде да напишем једно упутство при неговању летњег шебоја, јер многи љубитељ цвећа, а наиме шебоја, неуме са шебојем да поступа, пак му се у том послу нада сасвим осујети.

Семе, које се у свакој поштеној трговини добити може, сеје се од 26. марта до 6. априла, у умерену топлу земљу — у ћубрењак. Земља треба да је песковита, и ако је икако могуће, да је са оном земљом помешана, у којој изтрула лишћа има. Прављење ћубрењака предпостављам да сваки баштован зна: а било је упутство и у вашем многоцењеном листу. Семе се несме у често посејати; на један обични ћубрењак од 5' дужине и 3' ширине, нетреба више од 3—4000 зрна посејати. Семе се то једно 2—3 дана земљом непокрива, него остане голо, ал се зато са даскама од сунца чува, и то дотле, док се неприметн да бубре, онда се поприје то семе са песковитом земљом олако. Како семе проклијавати почне, треба прозоре на ћубрењаку отварати, да биљке довољно промаје добију и да као што треба нарасте јер само јаке биљке леног и дуплог цвета рађати могу.

Како већ време дође, да се мразева бојати неморамо, онда се прозори са ћубрењака сасвим скину, али се при пренеки асурама или даскама биљке од сунчане зраке чувају. При заливању треба врло на то пазити, да вода на земљи нестоји, но полагано треба заливати, до земља сву заливању воду упије.

Овако негован шебој увек леп буде, и никад у болест нападе, особито се онда нетреба бојати да ће жиле изтрунути.

Кад већ биљке трећи пар листова своји добију, онда се пресаде из ћубрењака у какав сандучић, који је добром земљом напуњен, а из тог сандучића онда после 3 недеље пресаде се у баштиу. Овим пресађивањем добију биљке више жилица, због чега крепчије бивају и више цвета рађају.

Ако оћеш за семе шебоја да одгајујеш, онда га мораш у лонац пресадити, и то по 6 биљки у један лонац. Ако се дупли шебоји у том лонцу укажу, треба ји повадити, пак само просте, једностручне оставити. Ове треба оставити да се развију, пак све изданке са стране посећи, и само онај у среди оставити. Кад се већ мауне укажу, треба мало по мало са заливањем престати. Само се тако до доброг семена доћи може. **Н. С.**

О сејању воћни коштица.

Ми смо за прошле две године дана више пута писали о воћним коштицама, као н. пр. о проклијавању и т. д., а сад ево долазимо на сејање њиово. О начину сејањамисли сваки скоро другчије, још се неслажу сви у тим: дали је боље воћне коштице у редове сејати или ји на широко и нередовно по леји побацати. Воћар један именом, Ф. Луков, написао је у једном воћарском листу о овом предмету следећи чланак:

„Оћу да покушам о сејању воћни коштица чланак овај да напишем, како сам ја о том предмету искусио, спроводећи га с добрим и злим странкама оба начина сејана: у редове и на широко. Ако желиш са сејањем коштица праву цјел постићи, а ти ји одма, како ји покупиш (с' јесени) у земљу затрпај, а место за сејање набери слободно, гнојено, које је дубоко изкопано, а земља нека је лака.“

„Нашироко сејање и неправилно разбацивање коштица по леји, нашао сам са боље од сејања, у редове — од правилог сејања, и то из следећ уарока: 1. имају младе воћкице више места, како над земљом, тако и у земљи, и тако уживају више сунца и ваздуха, због чега јаче бивају и боље успијевају него у редовима; 2. сваки воћар зна, какву грдну штету мишеви зими чине, кад су коштице у реду посејане; такове штете пак доживили нису, кад су коштице нередовно по леји посејане, а то зато, што мишеви нередовно посејане коштице немогу тако лако у земљи наћи као над су у редовима посејане, јер нађу-ли почетак реда, пру даље коштицу, онда обично неостане у читавом реду ни једна читава, јер миш право рије, пак се од коштице до коштице довлачи. Да све коштице у једнаку дубљину дођу, које је од велике важности, то ћеш најбоље учинити, кад с' леје с' једног палца земље одгрвеш и ту одгрнуту земљу поред леје на гомиле метеш, пак онда коштице по леји посејеш, и с' оном одгрнутом земљом покријеш“.

„Ако си приморан коштице у тешку земљу посејати, а ти ћеш много боље онда учинити, кад коштице по леји посејеш и с' песком ји с' једно 1½ палца покријеш, јер кроз тешку земљу особито с' пролећа тешко продиру, пак због тога криве и гецаве воћкице бивају.“ **Р.**

Нова рана за пчеле.

Уверени смо да ће сваком пчелару мило бити да дозна, на који ће начин своје пчеле с' пролећа

кад још нимало ране на пољу за њи нема, израпити моћи.

У Русији, где пчеларство по Прокоповит-овом начину у велико — 3,000 до 5,000 кошница — воде, ране се пчеле до оног доба, док још немогу на биља излазити да меда висисавају, а ране требају, јер онда матица јајца носи, а и младе пчеле леже, пак је довољна рана нужна, на сљедећи начин: набуше се узки ал дугачки валовчићи од дрвета, пак се у њи усне на једно два палца непросејана добра ражна брашна; брашно мора сасвим суво бити. По множини кошница управља се и множина ти валовчића. Хиљадама навале пчеле на ову рану, извалјају се у брашну, и врате пуне натоварене кући. При лепом времену и при тој рани страшно и неуморно раде: јер оне не само да у тој рани довољно материје за излежење своји јајца нађу, него је она и пчелама радилницама много милија, нежели онај, већ скоро усисиути и уплесниви заостанши мед. Овим средством је пчелама могуће, да им се још за рана и наскоро народ умножи. Пчеле се с овом раном дотле израњују, док оне саме престану на њу слећати, т. ј. док оне фришко цветно брашно у кичицама врбе, липе, ора и т. д. не нађу, које оне на сваки начин предпостављају. Ранење ово траје обично 8—10 дана, и дуже, док небуде ране на пољу, а на једну се кошницу обично рачуна 2 фунте брашна.

Будући пак да пчеле у то време нагон имају, на пиће, које се из искуства посведочило, то им треба у исто доба близу кошница и мале валовчиће с' њиком наместити. — За то је време најбоље пиће за њи: пола меда и пола воде; мед се у млакој води растопи пре него што ће се у валов усути. У валов се мете неколико трешчица рогоза итд. и на то се усне она медљана вода. Сваки кованцоја она, да су те трешчице или рогоз зато, да пчеле при пићу на што стати имају. Мудре оне радилнице навале на то пиће, чим га близу кошнице осете.

Р.

Како се бурад најбоље испирају?

У буре се мете исколико комадића негашена креча, пак се онда усне довољно воде, да се тај креч подпуно у бурету угасити може, пак се буре тани затвори. Ова се смеша јако ужеже, а при том стварајућа пара у дрво продре. После неког времена се још мало воде доспе, пак се онда котрљањем бурета све ово добро промеша; за неколико сати се из бурета ово изручи, и буре се с' ладном водом напере. Креч уништи све нечистоте у старом бурету, а новим бурадма одузме онај древни мирис.

Код покварени буради се ово с' највећим успјехом употребљује.

Р.

Познати по млеку најбољу краву.

Која крава највише у млеку скорупа даје, то је најбоља, а то ћеш дознати овако: Помузи сваку краву у башка музлицу, али измузи сасвим, до последње капље и нали од сваке башка по једну стаклену теглу, остави све тегле на миру, а забележи, која је од које краве: после 10 ил 12 сати види у којој је тегли најдебље скорупа, измери то концем или шестаром, само морају тегле сасвим једнаке ширине и висине бити, и млеко чим је од које помужено одма у теглу наливено бити, и треба да су краве све једног иза телења доба; другчије ваља баш то у есап узети, јер није ни у једне праве увек једнако млеко, ни множином ни добротом, већ мења по времену иза телења. Р.

Кад је боље краву музти: пре или после појења?

Енглески један економ, обрадовао је своје многогодишње искуство у овом обзиру и вели: да је увек боље краву *после* појења, нежели пре појења музти, јер онда много више млека да.

Дакле пре краву напој, пак онда муза! Р.

ИЗВЕШТАЈ

О СТАЊУ ПОЉСКО-ПРИВРЕДНОМ У КНЕЖЕВИНИ СРБИЈИ,

за прву половину месеца Августа.

Сви извештаји, из појединих округа, за прву половину месеца августа, слажу се у томе, даје она велика суша произроковала, те су готово сви производи у лошем изгледу.

Стржна жита свуда су већ покошена и у стогове сложена, и она су дала доста слабу жетву, али је зрно врло једро. Али ливаде су готово свуда слабе и журане, тако да се види само од отаве нечему надају, којој су и помогле добре кише у ово последње време.

Стока је у свима окрузима била напредна а није патила ни од каквих болештица, а и хране за стоку има свуда прилично.

Ванприродних појава ниједе било.

Из срева ариљског, окр. ужичког јавља се да је тамо падао око 13 августа ужасно крупан град, те је потукао један крај села Ајковице, село Трудово, један крај Јасенове и целу Белу реку, тако да ништа од усева није остало, куда је град падао. Штета још није оцењена. Град овај почео је прво падати у Трудову, куда је прошао са турске стране.

(*По земаљским извештајима*).

ПОЗИВ НА ПРЕДПЛАТУ.

С концем октобра месеца о. г. излази рок предплати свима нашим поштованим предплатницима, зато их овим учтиво умољавамо, да предплату што скорије поновити изволе, како би им се лист и даље непрекидно слати могао.

Правац и циљ „Тежакова“ познати су, тако да их није нужно поново овде излагати, желити је само да он стече што више предплатника, како би овај наш једини пољопривредни лист, што више у народу био распрострт.

Исто се тако овим отвара и ново уписивање у чланство. С тога се позивају сви родољуби, да изволе ступити у ово друштво као чланови помагачи.

Г. г. стари предплатници и помагачи, ваља до 1 новембра да јаве „Друштву“, желе ли и даље остати такови, или не. Ко до тог времена не јави ништа, „Друштво“ ће га и даље сматрати као свога предплатника или члана, и даље му шиљати свој лист за које ће он дужан бити платити.

Г. г. чланови помагачи, стари и нови, позивају се овим учтиво да најдаље до *1 децембра* о. г. јаве „Друштву,“ *какво семења* желе имати, како би им се исто на време послати могло. Ко до овога времена не јави, мора ће доцније бити задовољан с оним семеном, које „Друшво“ наће за добро да му пошље.

„Тежак“ стаје на годину, т. ј. од 1 новембра 1872 до 31 октобра 1873 год. —

У *Србији* 40 гр. чар.

„ *Аустрији* 4 форинте а. вр.

Чланови *помагачи* „Друштва“ плаћају годишње 20 гр. чар. 2. фор. а. вр. Они добијају од „Друштва“ диплому и семења какво желе — ако се јаве на време.

Сва писма, било с новцима или без новаца, ваља адресирати:

„ДРУШТВУ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ“
у
Београду.

ОГЛАСИ.

(ЗА ОГЛАСК ПЛАЋА СЕ ОД СИТНОГ РЕДА, ИЛИ МЕСТО КОЈЕ ОН ЗАУЗИМА: ПРВИ РЕД 1 ГРОШ ЧАРШ., А СВАКИ ДРУГИ РЕД ПО 15 ПАРА.)

СТЕЧАЈ.

„Друштво за пољску привреду“ потребује једног искусног баштована, који ће се на „друштвеној“ земљи у Шабцу, поред опште баштованлука, поглавито с' воћарством занимати.

Ко би се желио овога посла примити, нека се погодбе ради пријави председнику друштвеном г. *Миљ. Спасићу*, начелнику економног оделења у министарству финанције, најдаље до 15. октобра о. г.

У Београду,
28. августа 1872. 2—3.

Нова књига:

ПРОИЗВОЂЕЊЕ
и
УПОТРЕБА ШУМА.

написао
АЛЕКСА СТОЈКОВИЋ,

изишла је из штампе и може се добити: у канцеларији „друштва за пољску привреду;“ у главној српској књижари и у књижари Вел. Валожића у Београду, као и у свима подкњижарама по унутрашњости Србије.

Цена је: 3 гроша чарш.

Како са шумама у Србији стојимо, то врло добро знамо сви; — сви врло добро знамо, да се код нас шуме немилице сатиру, а нигде се нове не подижу! — Пак да би се, уколико је могуће, том сатирању на пут стало, и да би се народ наш поучио: како шуму да подиже, како шумске производе у своју корист да употреби, — „Друштво за пољску привреду“ расписало је награду од 50 дуката за једно дело, из ког ће се народ наш научити произвођењу шума и употреби шумских производа и т. д.

По саставу свом, горње је дело добило награду од 50 дуката и оно по садржини и по начину писања заслужује највеће распространење у народу нашем. 2—6.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. | Издаје: „Друштво за пољску привреду.“ | У БЕОГРАДУ.

Излази сваког 15. и 30. дана у месецу. | УРЕЂУЈЕ ПРИВРЕМЕНО: МИЛОВАН СПАСИЋ | Стаје: 40 пара ч. или 4 фр. годишње.

БРОЈ 22. | 30. СЕПТЕМБРА 1872.

Јагодичасто воће.

(свршетак).

МАЛИНА.

Rubus Idaeus.

Малина и њени варијетети луче се према томе, да ли само једном или два пута у години роде, и да ли им је род црвен, жут, или нерођаст. — Малина расте дивља по нашим шумама; али да јој род буде савршен, захтева снажну и топлу земљу. С тога јој боље прија сунце но хладовина.

Малине саде се или *појединце*, или у *једном реду* 3—4 стопе раздалеко, или у *виме редова* и тад морају бити ред од реда као и биљка од биљке 3—4 стопа размакнуте. Где се употреби потоњи начин т. ј. сађење у редовима, онда треба од краја до краја леје затегнути по једну жицу дуж сваког реда, или направити какво постоље од летава, притака, или и појачет прућа. Лети треба оставити само 3—4 снажна изданка на свакој биљци; с пролећа треба оним малинама, које само једанпут рађају, отсећи лањско изумрло дрво, а изданке припети на жицу, или летве или притке, па их у висини од 4—5 стопа скресати. Кад се малине саде појединце, или у једном реду, сваки млад изданак треба да добије по једну сразмерно високу тачку, за коју ће се привезати. Што се малине редовно јако столичају, с тога треба немилице таманити сувишне слепиће, јер ти сишу земљу на штету саме биљке и праве неред у засаду. — Малинама, што двапут рађају, летњи се изданци, који су у прошлој јесени већ родили, не секу с пролећа, него им се скрате само побочне грančице на неколико пупољака и врхови у колико буду зими промрали, па тек пошто роде и пролетњи се род обере, отсеку се при самој земљи онако као и оне што само једаред роде. — С тога што малине троше много хране треба сваког лета гнојити земљу житким ђубретом, а ако такав засад почне у течају времена слабити, онда треба на две године пре но што ће се стари засад утаманити, нов усадити, а то за то да би непрекидно имали рода.

Ко хоће да одгаји од малина *пирамиде* од 12 и више стопа високе, нека с пролећа поред сваке биљке на $1\frac{1}{2}$ стопе далеко забоде у земљу по једну тачку од 15 стопа високу и на њу да припне оба лањска изданка. У почетку Августа пошто се са ових обере род и они, т. ј. лањски изданци, отсеку до саме земље, треба припети на мотку оба овогодишња изданка. Ти изданци, који су донде порасли 5—8 стопа, нарасту идућег лета до врха мотке, где од $2\frac{1}{2}$ стопе изнад земље па до самога врха са изјеленим родом покривени

дају величанствен изглед а уједно и користну привреду (види сл. 3.). —

Слика 3.

Од великог броја малина (око 50), које се раје, заслужују спомена, и то од оних што *два пута* рађају, ове: Belle d'Orléans, Belle de Fontenay, Merveille rouge, три *црвене* феле и *жућкаста* Merveille blanche. Особито препоручују се ове најбоље сорте: Surpasse merveille, Sucrée de Metz и Surprisse d'automne све са великим *жутим* родом и Surpasse Fastolff, врло велика, са *црвеним* родом. Ове четири надмашују издалека све старије сорте одвећ финим мирисом и укусом.

Од малина, које *једанпут роде*, одликује се: Fastolff, Vorster's, Antwerpner, Hornet и Paragon, све имају *црвен*, а обе последње и напредно голем род; даље: Malta, Chili, Antwerpner и Magnum bonum, имају *жут* род. Прекрасна је Brinkle's Orange са крупним и одличног укуса *угасито-жутим* родом.

Малине се употребљују на различити начин: троше се сирове, од њих прави се у нас слатко, одиста најодличније за послуживане особито зими, што својим рајским мирисом онако живо опомиње на пролеће и лето, а осим тога прави се од њих особито укусан сок (сируп) кога би требало да има свака кућа; јер је за све болеснике у опште врло добро и драго пиће. Тај сок прави се овако: У једној шерпеньи, или у каквом налик на њу широком и глеђенсаном, танким и ретким платном покривеном земљаном суду изложе се згњечене малине сунцу за неколико дана да пређу вреньe, па кад се ово сврши и мехурићи престану на површини да се јаве, онда се оне процеде кроз платно. Процеђени сок, измешан са мало шећера, изложи се на ново сунцу опет да преври, па пошто то буде и талог се спусти на дно суду и бистар сок одаспе полако колико га буде изнад блеђег талога, талог се баци, а на један део бистрог сока узме се два дела шећера (н. пр. на 1 фунту сока 2 фунте шећера) и метне на тиху ватру, па чим баци кључ извади се из ватре и остави док се охлади. Овако справљени сок разлије се за тим у стаклета, на кад се добро запуши може годинама да се одржи а да се не поквари. После више година може се зар ушећерити, али никад прокиснути неће. За пиће меша се с водом колико хоће. — Од малина је веома лепо сирће. Реће прави се од њих вино. А како се оне употребљују у кухини и посластичарству, то је показала баронница *Биденфелд*, која је тога ради 167 разних начина описала у своме делцу: Obstbüchlein für Tafel und Küche. Weimar. 1853., на које и упућујемо.

КУПИНА.

Rubus L.

Купина, или остружа, много наличи на малину, а добро успева на нашој земљи. И на њој изумре старо дрво да направи места младим изданцима; с тога се и њиоме поступа онако исто као и са малинама. Но почем купина уопште бујније расте и с тога јој треба више простора но малини, то је нужно да се 6—8 стопа раздалеко сади.

Као што је у приступу напомену то, култивисање је купине још са свим ново. С тога ју тек ретко кад и једва у појединим ексемплариме налазимо у нашим баштама. Американи напротив обрађују је на пространим површинама и саде је у редовима тако да је једна од друге 4—5 стопа удаљена, а редови су 6—8 стопа размакнути. Свакој биљци треба оставити 3—4 изданка па их после потресати тако да остану високи 4—5 стопа. Те плантаже обрађују се плугом. — И купине могу се онако као и малине пробитачно одгајати у облику пирамиде (види сл. 3.) Тај се облик препоручује још и с тога, што се тад слепиньа, који изобилно избијају из земље, јер се и купина јако столица, — могу лакше савладати.

Од до сад познатих купина (око 24 фела) највеће су и најукусније: Lawton, или New Rochelle, Wilson's early, као врло ране, Kittatinny, Géant и Јерменска, све су *црно-плаве* (dunkel schwarzblau). Због других боја интересантне су: Crystal white са *белим*, Orange са *мрко-црвеним* и Американска са *жућкастим* родом. — А да се заодене и украси го дувар, или какав хладник, на то су најзгодније ове феле: Laccineatus, са лепим режњастим лишћем, Rubus fruct. flore rosaeo pleno са пуним *ружичастим* и Rubus fr. flore albo pleno са пуним *белим* цветом.

Купине се већином једу сирове, но у германском Шварцвалду праве од њих воду, тако звану „Brombeeren Wasser“, која је са свим здраво пиће, а у Америци праве од њих вино, кога врло хвале са одличног укуса. —

РИБИЗЛА.

Ribes.

Рибизла успева у сваком земљишту, али јој ипак најбоље прија снажна земља и слободан положај. — Разне феле деле се по боји, те по томе разликујемо црвене, беле, отворено црвене, беле шаране црвеним пругама, црне и као маслине угасито зелене.

Рибизле саде се већином поред ствза, али се могу од њих и већи засади угодити и онда се саде у редовима *тако да једна од друге дође одасвуд* 4 стопа размакнута. При поткресивању треба младо дрво особито штедити, а напротив све суве или излишне гранчице исећи, а тако исто и оне што угусто стоје; младе изданке треба кресати за ¼-њину њихове дужине. Рибизле дају се лако довести у форму какву но хоће; но најобичнија је форма *пирамиде*, која почиње једну стопу изнад земље. Да би ту произвели, треба првог пролећа после засада отсећи све шибље до саме земље и од многих младих изданака, који се иза тога појаве, оставити само један, који буде најснажнији. Како тај изданак обично још у истом *лету* истера и побочне гране, то се у њима одмах добије и основа за форму пирамиде, која се после сваке године поступно догерује удесним кресањем.

Врло лепо доликују рибизлама *високе стабла* (Hochstämmhen), која се могу добити на исти начин као и пирамиде само с том разликом, што се све побочне гране на најснажнијем изданку на 3—4 стопе од земље високо отсеку, а оне гранчице, које изнад те висине порасту, оставе, те тако од њих образује глава (круна) будућем дрвету. Та дрвцета поткресују се у осталом онако као што већ напред показасмо, само је нужно да се после 5—6 година други млад изданак одгаји и старо стабло отсече и на тај начин форма подмлади. У новије време одгајава се рибизла такође врло практично у облику *ограде* (Cordon) поред ствза и то по оном истом начелу, које показасмо код обеју напредпоменутих форма. Пошто се рибизле зарад тога посаде на 5 стопа раздалеко и једну стопу од стазе удаљено и од сваке одгаји другога лета по један снажни изданак, затегне се поред њих водоравно на једну стопу изнад земље гвоздена жица, или утврде у истом правцу летве, или притке, па се онда изданци сагну један по један у висини жице (летве, или притке), те и причву за њу редом с десна на лево, или и обратно,

слика 4.

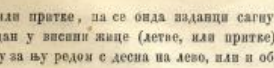

како ко хоће (види сл. 4.). Или пак: сваки изданак отсече се у висини жице изнад два млада и снажна пупољка (ока) па се онда гране, које из њих израсту, једна лево а друго десно утврде за жицу (летву, или притку). — Све побочне гранчице, које се на тим гранама појаве, откидају се поктима изнад трећега листа. Рибизле, одгајене у овом облику, претстављају најлепше гиранде. — На исти начин могу се од рибизле одгајити

слика 5.

скоро сви облици малих шаплира (види сл. 5.). У једном и другом случају добивени род одликује се особитом величином и лепотом.

Што се тиче разних фела рибизле (око 50), понајпре препоручују се оне са најкрупнијим родом: Трешњасте (Kirschjohannisbeeren), Rouge admirable и Fox's new red (види сл. 6. на стр. 176.), а из ових Impériale Versaillaise, све са *црвеним* родом; а са *белим* родом: велика (трешњаста) холандеска, Impériale и енглеска. Имамо још да споменемо две феле са *црним* родом: Black Naples и Black bankup; *угасито зелену* Mutabilis, *црвенкасту* Champagnaise и *бело- и црвено-пругасту*: Gloire de Sablons.

Осим тога што се рибизле троше сирове, оне се на најразнији начин примењују у кухини и у посластичарству. Баронеца *Биденфелд* даје зарад тога 160 прописа у њеном напред поменутом делу: Obstbüchlein für Tafel und Küche, Waimar. 1853. — Овде помињемо само: сок, слатко, ликер, вино, једно пиће што га праве у Америци и тој од црних рибизала. *Сок* (сируп) од црвених рибизала прави се онако као и од малина (види горе); а *слатко* онако као и слатко од јабука. — *Ликер*, који се прави од црних рибизала, изгуби овај особени укус и мирис што га то воће има и бива све бољи, што дуже стоји. — Да се направи *вино* од рибизала треба узети ⅔ од црвеног и ⅓ од црног рода на добро исцедити, и на сваку литру сока додати ¼ оке воде и ½ оке шећера, затим све заједно оставити да ускисне, па чим то буде, онда је и вино готово. Оно бива сваке године

боље, дуго задржава своју лепу црвену боју, која најзад пређе у загасито жуту. — У Америци се од црвених и белих рибизала прави, онако као и лимонада, тако звани „Currant Shrub“, једно у многим странама те земље у летње доба веома

слика 6.

омиљено пиће, које је у многоме налик на познати париски „Eau de grosseillers.“ — Најзад од зеленог а тако и од сухог лишћа од црних рибизала кува се тај од капља особито за децу, а вода од ситно исецкане и куване коре, корена, и дрвета њихног користује против улбгā (arthritis). —

МОРСКО ГРОЖЂЕ.

Ribes grossularia.

Морско грожђе, или огроз, врло је сродно са рибизлом, али тражи боље земљиште, а да леп и крупан род роди треба му снажна, топла и дубоко уређена земља. У виноградима рађа такође обилно.

Морско грожђе сади се онако као и рибизле, и као ово може и оно да се одгаја у облику пирамида, високих стабаља, ограда (cordons) и шпалира с том једном разликом што се морско грожђе мора два пут преко године поткресивати. Први пут поткресује се у лето одмах чим се род обере; при томе треба уклонити све изукрштано и сухо дрво, ослободити шибљу унутрашњу средину од свију излишних и оних грана, које једна до друге наближе стоје и исећи оне, које кваре форму. Морско је грожђе правилно поткресано, кад се може угодно брати и онај род, који је у унутрашњости ибуна, а да се рука не огребе. — Други пут среће се огроз зими на лепом времену, кад је земља смрзла, но тад се управо само прегледа оно, што је лети поткресивано; при томе уклања се особито старо чворновито дрво и скраћују оне лањске гране, које су сувише одуљале.

Овако мора кресати своје морско грожђе сваки, ко жели да му оно увек роди правилан и леп род. Оно, коме се ово не учини, враћа мило за драго посве ситним зрнима без икакве вредности. За поткресивање најзгодније су обичне баштованске маказе; пожем се ради врло споро, а при томе није могућно учувати руку да се не рани од бодљика што их има дуж грана. — Уредно ђубрење је морском грожђу исто онако нужно као и рибизлама.

Морско је грожђе у домаћој економији на великој цени. У овом обзиру упућујемо и опет на напред показано делце баронице *Биденфелд* „Obstbüchlein für Tafel und Küche.“ Weimar. 1853., где је сто разних начина описано како се то грожђе примењује. Поред остале примене прави се од њега врло добро сирће и особито вино, с којим се нарочито Енглези задовољавају и веома га хвале. То се вино прави онако као и вино од рибизала, само што за ѣ треба узети више шећера.

Према фелама морског грожђа налазимо се у оном истом положају, у ком смо и према јагодама; за сад гаји се од њега око 300 енглеских, 8 немачких и још неколико американских фела. У уводу напоменусмо већ, да је гајење морског грожђа дошло у Енглеској до невероватног усавршења; ту су добивене феле (види сл. 7.), које

и код нас доносе род до 17 драма тежак. По себи се разуме, да најмање половину цвета, који завеже, треба откинути, те да се добије тако голем род.

слика 7.

Између свију особито се препоручују ове феле и то од *енглеског* морског грожђа *са црвеним родом:* Clayton, Conquering Hero, Companion, Dan's mistake, London, Speedwell, Roaring Lion, Jolly Miner, Alicant, Rockwood; са *жутим родом:* Catherina, Criterion, Drill, Leader, Leveller, Peru, Yellow, lion, Yellow eagle; са *зеленим* плодом: Grenock, Rough Green, Stockwell, Telegraph, Thumper, Lovely Anne, Green Willow, Jolly Angler, Smiling Beauty; са *белим* плодом: Antagonist, Careless, Hero of the Nile, Freedom, King of Trumps, Queen Mary, Shanon, Primrose. *Немачко* морско грожђе: Grüne Zuckerbeere, grosse rothe, и grosse gelbe Behaarte; *американско* морско грожђе, које медљика никад не спопада: Haughton red. —

Остаје нам још да поменемо, да морском грожђу много пута веома уде неке феле гусеница, особито кад се на њих не мотри, па добију времена да се намноже. Једне су од тих гусеница црне, друге зелене, треће беле. Ове потоње прогризу петељку, са чега плод опадне. Црне и зелене потиру како пупољке тако и лист, који из њих израстује. Шибље, које с тога остане без лишћа, не само се узазђује у порасту и у плодини, него не доноси ни издалека онако леп и крупан род, као што га доноси оно, које је пуно покривено лишћем. Те гусенице на легу своја јаја око шибља у земљи, или станују у њој као чауре до идућег пролећа. Да се утамане, пак биљка и род јој очува од штете, треба земљу око шибља више пута, а особито у јесен и с пролећа на 2 пола дубоко прекопати. Оне тад дођу или одвећ добоко под земљу, или остану на површини изложене мразу. У оба случаја пропадају. Остале мере, које се против тих гусеница препоручују, описане су у „Тежаку“ од године 1871. у броју 16. на стр. 128. и 129. —

Ово би отприлике било све што се укратко може рећи на поуку о знаменитом гајењу наших пет, највећма распрострањених родова јагодичастог воћа.

Неоспорно је, да се за такво гајење иште нешто труда, али је и сасвим известно, да ће оно сваког, који се за њ потруди онако као што је овде речено, пуно наградити најкрупнијим, најлепшим, најукуснијим и у сваком обзиру најодабранијим родом.

Све напред именоване феле јагодичастог воћа, а тако и каталоза (спискови) истих, у којма је и цена назначена, могу се добити или непосредно, или преко друштва за пољску привреду из трговине уметничког вртарства *Рудолфа Гете-а* у Каштату близу Стутгарта (Rudolph Goethe (Fürer'sche Beerenobstschulen) in Cannstatt bei Stuttgart). —

Ранење домаће стоке са приготовљеном раном.

Врло је чудновато, да у колико више једна крава млека даје, и у колико се једно марвиче већма гоји, кад се с' приправљеном раном рани. Сва се вештина састоји у томе, што се таковој стоци издробљена и умекшана рана даје. Сено се врелом водом прелије, репа се исече, кромпири се с' помијама из кујне превáре, лишће од репе се скува итд. и онда стоци даје.

Што је газдовање мање, тим се ово готовљење лакше извршити даје; но оваково готовљење ране упражњавају и веће газде, нарочито у Енглеској, где је сточарство на врло високом ступњу развића. О оваковом ранењу у Енглеској, ево шта вели њихов лист „West of England Aglicultural-Society:“

„У место да се као досад репа и кромпир у комадиће изсецка, са *сечком* (ситно исеченом сламом) и сеном помеша и стоци даје, — преобрате се та растења са машином у дебелу кашу, којој се потребна количина сечке дода, водом намеша и тек онда стоци даде. За гојењу стоку остави се ова смеса да 3 дана постоји, те да мало укисне,

а то киселење сасвим замењује оно просто преваривање и целу смесу кемички сасвим преобраза. Свака врста домаће стоке овако приправљену рану радије једе, много више млека краве и овце дају, а гојећа се стока боље угоји. Цео овај посао нит' је трудан, нити с великим трошком свопчан."

Овај начин рањења могу, за сопственог мог искуства, сваком гаји препоручити. **Р.**

Маст за оштећена дрва.

Узми једну литру дебела терпентина, једну пуну прегрш суви кравији длака, један повећи комад жуте земље и толико кравије балеге.

Жуту земљу мораш најпре осушити и у прах стући. Длаке мораш са штапићем добро излупати, да се подједнако поделе, пак ји онда са праом оне жуте земље добро измешај, пак онда са кравијом балегом измеси; ова се смеса дотле меси, докле се год длаке свуда подједнако неподеле. Сад стиљ ово све у једну погачу на каквој дасци, пак с' једним дрвенцетом премажи терпентин на ту погачу и онда опет све добро измешај и измеси. Терпентин мораш пре тога добро на ватри угрејати и разтопити.

Ова се маст на ваздуху врло брзо окамени, и зато се мора — да се сачува — или у земљу укопати и чувати, или ју у суд какав метнути, који се мокрим крпом ил' бешиком затвори.

С' овом се машћу могу свакојаке ране на воћкама излечити, без да се на рану умотавати ил' привезивати мора. Као што је терпентин за стоку лековит, исто је тако од велике лековите снаге и за дрва. Због његови особити својстава, може се и при калемљењу употребити. **Р.**

Нешто о енглезком раном јечму.

Сад се њива узугари и остави тако у преораној бразди до пролећа, пак се онда с' пролећа, пре сејања, још једаред преоре, семе баци и бранoм претрпа.

Кад сравнимо наш обични јечам (јарик) са овим енглезким, наћићемо у овом последњем следећа преимућства:

1. Јако се бокори и тим се при сејању ¼ бар семена уштеди.
2. Закрили око себе земљу врло брзо; пружа жиле дубоко у земљу и суша му не може да науди, као нашем обичном јечму.
3. Више сламе и зрна даје.
4. Зрно је много теже.
5. Више и бољег брашна, а мање мекиња даје.
6. Трговци и пивари боље га плаћају.
7. Врло рано доспева, те се земља те исте године још за један усев употребити може. **Р.**

О подупирању млади дрва.

По баштама и растилама налазимо чешће млада дрва, којима подупирачи — кочићи — више или мање чак у круну допиру. Ово је врло хрђаво, јер се гранчице млађаног оног дрвета, које ветар тамо амо шиба и превија, о тај кочић чешу, пак се она кораца до дрвета вачеше, и тако ране добије, које су више пута узрок, да та гранчица, а чешће и цело дрво, пре или после угине.

Ако би пак хтели овакову гранчицу за кочић тако привезати, да се ова неби превијати могла, то би се тако јако привезати морало, да би се и ток сока у воћкци уништити морао, а и овде би онда оно исто следовало, које смо горе под чешања навели. Треба се дакле постарати, да кочић увек бар ¼—½ стопе испод круне буде, да ни једно ни друго следство доживати неморамо.

Из горенаведени узрока је кочић, који као подупирач младом дрвету служи, узрок, да воћкице пре или после угину, а теме је цјел сасвим промашена. **Р.**

Да растераш гусенице са воћака.

Узми 50 драма жута сумпора и 25 драма калафоније; обоје истуци и смешај. Узми сад једну кадионицу са жеравицом и спај онога прашка на жеравицу, ал' кадионицом тако управљај, да дим на она места иде, где се гусенице налазе. Већи део гусеница попада ће од дима овога, пак ји погази, а што је на грани остало, то је од дима све попрскало.

Ово је средство јефтино и врло добро. **Р.**

Да сачуваш суво месо од гагрице,

помешај у со, којом месом солиш, довољно стученог корјандра (на 1 центу меса ½ фун. корјандра); од тог мириса гагрица без трага оде.

Или: помешај са соли подоста бибера, остави месо што дуже у саламури; накади га из тија, не у врелом опушку где маст одпусти, после га у сандуке у просејан пепео сложи и на ладном месту држи. **Р.**

Како се позна млеко, у које није воде сипано?

Умочи у млеко плетању иглу (Stricknadel), и лагано је извуци; ако остане млека на њој, није воде у њега сипано, а ако неостане, сипано је.

Или: суни кап млека на покат, ако се развије по покту и с'цури с' њега, сипано је воде у њега, ако се неразвије и несцури, него остане пупчасто на покту, није у њега воде сипано. **Р.**

Копитна мазала.

Ова мазала имају ту цјел, да сачувају копите од раног квара.

а) *За тврде копите.* Узми 2 лота жута воска, 4 лота говеђег сала и 6 лоти рибље масти, ово све скупа растопи на умереној ватри, и мажи копите сваки дан.

б) *За крте и ломне копите.* Узми 2 лота жута воска и 2 лота терпентина, растопи обоје на умереној ватри, додај свињске масти и лапеног уља од сваког по 4 лота, и намажи целу копиту.

в) *За коње који много по воде и блату иђи морају.* Узми 8 лота катрава и 24 лота свињске масти, смешај заједно и мажи копите. **Р**

ГЛАСНИК.

Радња друштвена.

Записник X. седнице одбора „Друштва за пољску привреду,“ држане у Београду 5. Августа о. г. под председањем друштвеног председника г. М. Спасића.

Присутни чланови г. г. Ал. Стојковић, Ст. Поповић, Чед. А. Поповић, Јосиф Пецић, Јован Ристић, Фрања Бешњик, Мил. Миловановић благајник и др. Радњ секретар.

Бр. 36.

Секретар „друштва“ подноси одбору напечатано дело „Проширење и употреба шума,“ које је друштво о своме трошку издало, да одбор цену определи.

Како је „друштвена“ пол. да се пољско-привредне књиге што више у народ растуре, то је одбор овој књизи одредио цену од 3 гроша чарш. Уједно ставља г. Ал. Стојковићу као писцу те књиге, 20 комада на разположење.

Бр. 37.

Управа државне оргеле подноси „друштву“ овоме извешће о успеху посејане крупне, беле раži, коју је „друштво“ реченој управи послало, да ју опита ради на тамошњој правительственој земљи, а у корист друштвену посеје.

Одбор је решио, да се од добивени 64 оке семена на ново 50 ока посеје, и то: 25 ока јесенас, а 25 ока с' пролећа, и то на једнакој земљи, како би се по роду увератити могли: кад је управа најбоље преже, да се ова рож с успехом сеје; — 10 ока да се преда управи земљоделско-шумарске школе, кад се ова пријавила буде, а 4 оке да се пошле друштву овоме.

Бр. 38.

Госп. министар финанције шаље друштву дудовог семена на употребу.

Примљено с' хвалом.

Бр. 39.

Управитељ земљоделско-шумарске школе моли од друштва за школску библиотеку по два ексемплара „Тешака“ од свију оних година, које „друштво“ на разположењу има.

Решено да се саставе бројеви од оних година, од којих друштво подлупе бројеве има, и да се управи земљоделско-шумарске школе безплатно даду.

Бр. 40.

Управа читаонице Пр'одске моли друштво, да јој уступи безплатно она дела, која је друштво о своме трошку издало.

Одобрава се.

Бр. 41.

Редовни члан друштва овога г. Коста Јовановић шаље друштвеној библиотеци свој статистични речник Србије; исто тако шаље и г. Андр. Кићанин своју „Хемију.“

Ове се књиге примају с' хвалом, а секретару се препоручује да их у инвентар друштвене библиотеке заведе.

Бр. 42.

На основу позива тутора масе пок. Ристе Станковића из Ужица, којим се наследници те масе позивају, да се до 24. Августа ове г. окружном тамошњем суду са нужним исправама пријаве, како би, по завештању именованог г. Ристе припадајући им део примити могли. На како је пок. Риста Станковић, уважавајући цјели „друштва“ овога, и „друштво“ при правлеву свог последњег завештава у виду имао, то је одбор закључио да умоли г. Теодора Поповића руководјла окружне штедионице у Ужици, да он у напред наведеној ствари „друштво“ ово заступи и о свему га извести.

Закључено и подписано.

ПОЗИВ НА ПРЕДПЛАТУ.

С концем октобра месеца о. г. излази рок предплати свима нашим поштованим предплатницима, зато их овим учтиво умољавамо, да предплату што скорије поновити изволе, како би им се лист и даље непрекидно слати могао.

Правац и циљ „Тежакова“ познати су, тако да их није нужно поново овде излагати, желити је само да он стече што више предплатника, како би овај наш једини пољопривредни лист, што више у народу био распрострт.

Исто се тако овим отвара и ново уписивање у чланство. С тога се позивају сви родољуби, да изволе ступити у ово друштво као чланови помагачи.

Г. г. стари предплатници и помагачи, ваља до 1 новембра да јаве „друштву“, желе ли и даље остати такови, или не. Ко до тог времена не јави ништа, „друштво“ ће га и даље сматрати као свога предплатника или члана, и даље му шиљати свој лист за које ће он дужан бити платити.

Г. г. чланови помагачи, стари и нови, позивају се овим учтиво да најдаље до *1 децембра* о. г. јаве „друштву,“ *какогг семења* желе имати, како би им се исто на време послати могло. Ко до овога времена не јави, мора ће доцније бити задовољан с оним семеном, које „друшво“ нађе за добро да му пошље.

„Тежак“ стаје на годину, т. ј. од 1 новембра 1872 до 31 октобра 1873 год. —

У *Србији* 40 гр. чар.

„ *Аустрији* 4 форинте а. вр.

Чланови *помагачи* „друштва“ плаћају годишње 20 гр. чар. 2. фор. а. вр. Они добијају од „друштва“ диплому и семења какво желе — ако се јаве на време.

Сва писма, било с новцима или без новаца, ваља адресирати:

„ДРУШТВУ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ“
у
Београду.

ОГЛАСИ.

(ЗА ОГЛАСЕ ПЛАЋА СЕ ОД СИТНОГ РЕДА, ИЛИ МЕСТО КОЈЕ ОН ЗАУЗИМА: ПРВИ ПУТ 1 ГРОШ ЧАРШ., А СВАКИ ДРУГИ ПУТ ПО 15 ПАРА.)

СТЕЧАЈ.

„Друштво за пољску привреду“ потребује једног искусног баштована, који ће се на „друштвеној“ земљи у Шабцу, поред опшшег баштованлука, поглавито с' воћарством занимати.

Ко би се желио овога посла примити, нека се погодбе ради пријави председнику друштвеном г. *Мил. Сиасићу*, начелнику економног оделења у министарству финанције, најдаље до 15. октобра о. г.

У Београду,
28. августа 1872. 3—3.

Нова књига:

ПРОИЗВОЂЕЊЕ
И
УПОТРЕБА ШУМА.

написао
АЛЕКСА СТОЈКОВИЋ,

изишла је из штампе и може се добити: у канцеларији „друштва за пољску привреду;“ у главној српској књижари и у књижари Вел. Валожића у Београду, као и у свима подкњижарама по унутрашњости Србије.

Цена је: 3 гроша чарш.

Како са шумама у Србији стојимо, то врло добро знамо сви; — сви врло добро знамо, да се код нас шуме немилице сатиру, а нигде се нове не подижу! — Пак да би се, уколико је могуће, том сатирању на пут стало, и да би се народ наш поучио: како шуму да подиже, како шумске производе у своју корист да употреби, — „друштво за пољску привреду“ расписало је награду од 50 дуката за једно дело, из ког ће се народ наш научити произвођењу шума и употреби шумских производа и т. д.

По саставу свом, горње је дело добило награду од 50 дуката и оно по садржини и по начину писања заслужује највеће распространење у народу нашем. 3—6.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. | Издаје: „Друштво за пољску привреду.“ | У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 23. | Излази сваког 15. и 30. дана у месецу. | Уредник и главни: МИЛОВАН СПАСИЋ | Стаје: 40 гроша ч. или 4 нар. новчића. | 15. ОКТОБРА 1872.

Награде

раздате на III. изложби пољско-привредних усева и домаћих рукотворина, у Крагујевцу — најбољим излагачима.

Окр. Алексиначки.

1. Станко Миловановић, тежак из Чукујевца у срезу Бугар-моравском, за дуван награђен са *два дуката цес.*

Окр. Београдски.

1. Сретен Савић, тежак из Венчана у срезу колубарском, за пшеницу награђен са: *бурговим плугом.*

2. Павле Стојановић, тежак из Винче у срезу врачарском, за пшеницу, награђен са: *косом наслоњачом.*

3. Степан Ружић, трговац из Рушња и срезу врачарском за пшеницу награђен са: *косом наслоњачом.*

4. Степан Петровић, тежак из Рушња у срезу врачарском, за јечам награђен са: *косом наслоњачом и млатилом.*

5. Милован Гобелић, тежак из Великог Села у срезу врачарском, за крупне кромпире награђен са: *кутијом баштованских справа.*

6. Живојин Таловић, тежак из Чибутковице у срезу колубарском, за кудељно семе награђен са: *косом наслоњачом* а за добру вуну са: *маказама за стрижење оваца.*

7. Никола Арсенијевић, тежак из Жаркова у срезу врачарском за једну велику лубеницу награђен са: *кутијом баштованских справа.*

8. Милан Лазаревић, тежак из Бистрице у срезу колубарском, за лепу, чисту сланину награђен са: *једним дукатом цес.*

9. Живко Марковић, тежак из Винче у срезу врачарском, за кукуруз, награђен са: *машином за крунсење кукуруза.*

10. Јелисавета, жена Стевана Поповића свештеника из Белог Потока у срезу врачарском, за две кецеље награђена са: *једним дукатом цес.*

Окр. Ваљевски.

1. Милић Лукић, тежак из Клинаца у срезу ваљевском, за пшеницу награђен са: *бурговим плугом.*

2. Милан Крстић, тежак из Клинаца у срезу ваљевском, за пшеницу награђен са: *бурговим плугом.*

3. Спасоје Лазаревић, тежак из Бранковине у срезу ваљевском, за пшеницу награђен са: *косом наслоњачом.*

4. Никола Радичић, тежак из Осладића у срезу подгорском, за пшеницу награђен са: *косом наслоњачом.*

5. Живко Симеоновић, тежак из Бабине Луке у срезу ваљевском, за кукуруз награђен са: *машином за крунење кукуруза.*

6. Ненад Никићевић, кмет из Тубревића у срезу ваљевском за дебелу сланину награђен са: *једним дукатом цес.*

7. Живан Читаковић, трговац из Горњих Мушића у срезу колубарском, за вепра и крмачу награђен са: *похвалницом.*

8. Тодора, жена Јована Никићевића, тежака из Тубревића у срезу ваљевском, за повећи ћилим награђена са: *три дуката цес.*

9. Панта Ивковић, тежак из Бујачића у срезу ваљевском, за јарам воловски, награђен са: *једним дукатом цес.*

10. Настасија, сестра Милосава Влајковића тежака из Орашца у срезу ваљевском, за чарапе, рукавице и мараму награђена са: *кутијом справа за женске радове.*

Окр. Јагодински.

1. Љубомир Поповић, тежак из Ратковића у срезу левачком, за пшеницу награђен са: *бурговим плугом.*

2. Живко Милашиновић, тежак из Вел. Пчелице у срезу левачком за пшеницу награђен са: *бурговим плугом.*

3. Милан Стојковић, тежак из Маскара у срезу темнићском, за кукуруз награђен са: *машином за крунење кукуруза.*

4. Урош Владисављевић тежак из Крушевице у срезу левачком за бели пасуљ награђен са: *косом наслоњачом.*

5. Милић Матић, тежак из Маскара у срезу темнићском, за коноњу преко 10 стопа дугачку награђен са: *косом наслоњачом.*

6. Андрија Спасић, тежак из Рековца у срезу левачком, за комад воска награђен са: *збирком челарског оруђа.*

7. Игњат Глишић, тежак из Опарића у срезу левачком, за бика од 3 год. награђен са: *три дуката цес.*

8. Наста жена Јована Милетијевића учитеља из Белушића у срезу левачком, за једну лепу женску хаљину награђена са: *кутијом справа за женске радове* и *са четири дуката цес.*

9. Стојна, жена Алексе Ђорђевића бојаџије из Белушића у срезу левачком, за једне тканице награђена са: *једним дукатом цес.*

10. Ленка сестра Љубомира Поповића тежака из Ратковића у срезу левачком, за један јастук награђена са: *кутијом справа за женске радове.*

Окр. Кнежевачки.

1. Миша Станковић, тежак из Бучја у срезу Заглавском, за пшеницу награђен са: *бурговим плугом.*

2. Милош Божић, тежак из Брезне у срезу заглавском, за пшеницу награђен са: *бурговим плугом.*

3. Димитрије Ганчић, зејтанџија из Кнежевца, за зејтин од ораха и сунцокрета награђен са: *два дуката цес. и похвалницом.*

4. Дмитар Марковић, тежак из Бучја у срезу заглавском, за овас награђен са: *косом наслоњачом.*

5. Милоје Милојковић, тежак из Бучја у срезу заглавском за јечам награђен са: *косом наслоњачом.*

6. Миленко Милојковић, тежак из Бучја у срезу заглавском, за крупник награђен са; *косом наслоњачом.*

Окр. крагујевачки.

1. Милутин Стојановић, тежак из Новог Села у срезу лепеничком за пшеницу награђен с: *плугом* а за лубеницу: *кутијом баштованских справа.*

2. Никодије Ђорђевић, тежак из Сипића у срезу лепеничком, за пшеницу награђен са: *косом наслоњачом.*

3. Миливој Томовић, тежак из Губеревца у срезу гружанском за пшеницу награђен са: *косом наслоњачом.*

4. Ранко Ђурђевић, тежак из Шљивовца у срезу крагујевачком, за пшеницу награђен са: *косом наслоњачом.*

5. Јеврем Петровић, тежак из Јуноваца у срезу лепеничком, за пшеницу награђен са: *косом наслоњачом.*

6. Ђурађ Ђуровић кмет из Честина у срезу гружанском са крушке воденаче награђен са: *кутијом баштованских справа* а за кромпире са: *ашовом који у једно служи и као мотика.*

7. Сима Влашић, официр из Крагујевца, за нову француску кошницу, награђен са: *збирком челарског оруђа.*

8. Мојсило Ђурић, телеграфиста из Крагујевца, за ново вино награђен са: *кутијом виноградских справа.*

9. Вуде Паштрмац, професор из Крагујевца, за старо вино, награђен са: *кутијом виноградских справа.*

10. Милоје Ђорђевић, тежак из Бадњевца у срезу лепеничком, за шљивовицу награђен са: *кутијом воћарских справа.*

11, Танасије Вујадиновић, тежак из Диностиħ у срезу крагујевачком, за шљивовицу награђен са: *кутиħом воћарских справа.*

12. Анта Пантић, трговац из Сипића у срезу лепеничком, за комовицу награђен са: *кутиħом виноградских справа.*

13. Александра Лазаревић, кмет из Драче у срезу крагујевачком, за комовицу награђен са: *кутиħом виноградских справа.*

14. Гаврило Јањић, бакалин из Крагујевца, за ракију од восковарине награђен са: *једним дукатом цес. и похвалницом.*

15. Милан Пауновић, тежак из Рогојевца у срезу гружанском, за овас награђен са; *косом наслоњачом.*

16. Ђиро Буковић, тежак из Мале Врбице у срезу крагујевачком, за комад воска награђен са: *збиħком пчеларског оруђа.*

17. Ранко Обрадовић, из Орашца у срезу јасеничком, за кобилу од три год. награђен са: *похвалницом.*

18. Грујица Андрић из Орашца у срезу јасеничком за бика од 2½ год. награђен са; *пет дуката цес.*

19. Милосав Симић из Крагујевца, за коња од 2½ год. награђен са: *два дуката цес.*

20. Ранко Марковић из Маскара у срезу лепеничком, за вепра од 2 год. награђен са: *три дуката цес.*

21. Милош Оташевић из Забојнице у срезу гружанском за коња од 4 год. награђен са: *пет дуката цес.*

22. Арса Јаковљевић официр из Крагујевца за кобилу награђен са: *похвалницом.*

23. Милан Стојковић дракслер из Крагујевца за преслицу и чунак, награђен са: *два дуката цес.*

24. Јован Паликрушка из Крагујевца за једне гусле награђен са: *похвалницом.*

25. Наста, ћћи Милана Ђурђевића из Бадљевца у срезу лепеничком, за бели појас награђена са: *два дуката цес.*

26. Јелена, жена Ђурђа Ђорђевића кмета из Честина у срезу гружанском, за ћилим награђена са: *збиħком справа за женске радове* и са *једним дукатом цес.*

27. Розина, ћћи Мијанла Бирга из Крагујевца за ћилим награђена са: *збиħком справа за женске радове* и са *једним дукатом цес.*

28. Василија, жена Илије Лазаревића из Крагујевца за ћилим награђена са: *четири дуката цес.*

29. Аница, сестра Милована Стевановића из Сипића у срезу лепеничком, за беле тканице награђена са: *једним дукатом цес.*

30. Ивана, жена Милоја Ђурђевића из Кутлова у срезу гружанском, за једну сукњу награђена са: *два дуката цес.*

31. Цвета, ћћи Радоње Недића из Кутлова, за једну сукњу награђена са: *збиħком справа за женске послове* и са *једним дукатом цес.*

32. Стана, удова Милете Велимировића бив. учитеља из Новог Села у срезу лепеничком, за ћилим награђена са: *три дуката цес.*

33, Христина, жена пок. Милоша Лазаревића из Крагујевца, за ћилим награђена са: *три дуката цес.*

Окр. Крајински.

1. Радул Спасић, учитељ из Кладушнице у срезу ћучком, за пшеницу награђен са: *бурговим плугом.*

2. Јона Првуловић, тежак из Вел. Врбице у срезу ћучком, за пшеницу награђен са: *бурговим плугом.*

3. Јованча Михаиловић, трговац из Кладова, за пшеницу награђен са: *косом наслоњачом.*

4. Цветко Стевановић, тежак из Петровог Села у срезу ћучком за пасуљ награђен са: *једним дукатом цес.*

5. Марика удова поч. Јона Штефића из Грабовца у срезу ћучком за један комад фланела награђена са: *три дуката цес.*

Окр. Крушевачки.

1. Мара А. Чолак-Антића из Крушевца, за свилу и комад полусвиле за ћаћину награђена са: *збиħком справа за женске радове* и са *два дуката цес.*

Окр. Подрински.

1. Сава Дукић тежак из Вотњака у срезу јадранском, за пшеницу награђен са: *бурговим плугом.*

2. Деспот Симић, тежак из Јошаве у срезу јадранском, за мед награђен са: *збиħком пчеларског оруђа.*

3. Милица жена Добросава Пантелића учитеља из Јаребице у срезу јадранском за ћилим и јастук награђена са: *збиħком справа за женске радове и три дуката цес.*

4. Стеван Стевановић, из Зајаче у срезу јадранском за дрвене лопате, награђен са: *једним дукатом цес.*

Окр. Пожаревачки.

1. Мита Рашић, тежак из Барича у срезу голубачком за пшеницу награђен са: *плугом.*

2. Грујо Јовановић, тежак из Дубочке у срезу млавском за пшеницу награђен са: *косом наслоњачом.*

3. Обрад Стојиловић, тежак из Божевца у срезу пожаревачком за пшеницу награђен са: *косом наслоњачом.*

4. Стојан Марјановић, тежак из Лучице у срезу пожаревачком за кукуруз награђен са: *машином за крунење кукуруза.*

5. Јован Стојановић, тежак из Добрље у срезу моравском за меки сир, награђен са: *једним дукатом цес.*

6. Аца С. Дабић, тежак из Куле у срезу млавском за кромпире награђен са: *атовом који у једно служи и као мотика.*

7. Милош Миљковић, тежак из Црљенца у срезу млавском, за два аршина платна награђен са: *два дуката цес.*

8. Марија, жена Ристе Карафиловића механџије из Божевца у срезу пожаревачком, за шарено сукно награђена са: *збирком справа за женске радове* и са *два дуката цес.*, а за беле, вунене чарапе са: *једним дукатом цес.*

9. Марија, жена Мијаила Крстића настојника из Љубичева за шарене чарапе награђена са: *једним дукатом цес.*

10. Марија Милићевића, заточеница у Пожаревцу за ћилим награђена са: *пет дуката цес.*

Окр. Рудници.

1. Тодор Ракић, тежак из Рудника у срезу качерском за пшеницу награђен са: *ветрењачом.*

2, Симо Радосављевић, тежак из Каменице у срезу црногорском, за пшеницу награђен са: *бурговим плугом.*

3, Јеврем Васовић, тежак из Мутња у срезу качерском за пшеницу награђен са: *косом наслоњачом.*

4. Живко Бојовић. тежак из Криве Реке у срезу качерском за кукуруз награђен са: *машином за крунење кукуруза.*

5. Марко Чарапић, тежак из Криве Реке у срезу качерском, за овас награђен са: *косом наслоњачом.*

6. Стеван Продановић, свештеник из Мрчојевца у срезу моравском, за коња од 3 год. награђен са: *похвалницом.*

Окр. Смедеревски.

1. Радован Павловић, тежак из Дубоне у срезу подунавском, за пшеницу награђен са: *косом наслоњачом.*

2. Милинко Митровић, тежак из Водња у срезу подунавском, за јечам награђен са: *косом наслоњачом.*

3. Иван Мариновић, тежак из Кусадка у срезу јасеничком, за два вепра од 3 год. награђен са: *три дуката цес.*

4. Живота Јанковић, тежак из Петрљева у срезу подунавском, за дивно израђену ветрењачу награђен са: *пет дуката* и *похвалницом.*

5. Босиљка, жена Владимира Милојковића судије из Смедерева, за један чаршав награђена са: *похвалницом.*

Окр. Ужички.

1. Милоје Минић, тежак из Сјеништа у срезу златиборском, за пшеницу награђен са: *ветрењачом.* Ова је пшеница била најтежа и најбоља од свију пшеница, а тешка је *90 фунти.*

2. Стјепан Станковић, тежак из Љубиша у срезу златиборском, за пшеницу награђен са: *плугом* а за крупник са: *косом наслоњачом.*

3. Нешо Вуковић, из Сјеништа у срезу златиборском, за пшеницу награђен са: *бурговим плугом.*

4. Јован Ристић, тежак из Косерића у срезу црногорском за пшеницу награђен са: *косом наслоњачом и млатилом.*

5. Митар Ћировић, тежак из Чајетине у срезу златиборском, за пшеницу награђен са: *косом наслоњачом.*

6. Видоје Вилотијевић, тежак из Рожанства у срезу златиборском, за пшеницу награђен са: *косом наслоњачом.*

7. Радојко Луковић, тежак из Латвице у срезу ариљском, за кукуруз награђен са: *плугом.*

8. Милан П. Стојић, трговац из Пожеге, за кукуруз награђен са: *машином за крунење кукуруза.*

9. Обрад Лазовић, тежак из Рожанства у срезу златиборском, за бели лук награђен са: *једним дукатом цес.*

10. Алекса Мелојић, тежак из Расне у срезу пожешком, за кајмак награђен са: *једним дукатом цес.*

11. Сима Дукић, тежак из Брусника у срезу моравичком, за мед награђен са: *збирком пчеларског оруђа.*

12. Мелентија Суповића из Љубиша у срезу златиборском, за три аршина сеоског платна награђена са: *два дуката цес.*

13. Јела, жена Стојана Ристановића из Рожанства у срезу златиборском, за аршин платна награђена са: *два дуката цес.*

14. Петар Милићевић, ћебеција из Ужица за једно дебело ћебе и за жице за добоше, награђен са: *пет дуката цес.*

Окр. Црноречки.

1. Трапло Стојановић, тежак из Шљивара у срезу зајчарском, за пшеницу награђен са: *бурговим плугом.*

2. Пера Глигоријевић, тежак из Брестовца у срезу зајчарском са пшеницу награђен са: *бурговим плугом.*

3. Живан Поповић, тежак из Вражогрица у срезу зајчарском, за пшеницу награђен са: *косом наслоњачом.*

Окр. Шабачки.

1. Драгић Јераковић, тежак из Бресница у срезу посаво-тамнавском за бељају пшеницу награђен са: *ветрењачом.*

2. Јуриша Јуришић, тежак из Лутице у срезу посаво-тамнавском за пшеницу награђен са: *бурговим плугом.*

3. Ранко Вилотић, тежак из Бојића у срезу поцерском за пшеницу награђен са: *бурговим плугом.*

4. Ранко Арнаутовић, тежак из Власинце у срезу посаво-тамнавском, за пшеницу награђен са: *косом наслоњачом.*

5. Јован Васић, тежак из Месарца у срезу посаво-тамнавском, за кукуруз награђен са: *машином за крунење кукуруза.*

6. Панта Бабовић, тежак из Коцељева у срезу посаво-тамнавском, за сухе шљиве награђен са: *збирком баштованских справа.*

7. Марјанко Јанковић, тежак из Мољана у срезу поцерском, за крупне јабуке награђен са: *збирком баштованских справа.*

8. Ђока Игњатовић, кострешија из Шапца за једну торбу војничку од кострише награђен са: *једним дукатом цес.*

Окр. Чачански.

1. Аксентије Јовановић, тежак из Паковраће у срезу трнавском, за пшеницу награђен са: *ветрењачом.*

2. Сретен Поповић свештеник из Чачка за кукуруз награђен са: *машином за крунење кукуруза.*

3. Вићентије Поповић свештеник из Јежевице у срезу трнавском, за старо вино награђен са: *збирком виноградских справа.*

4. Никола Радовановић, трговац из Чачка за ситни бели пасуљ награђен са: *косом наслоњачом.*

5. Павле Стојановић, тежак из Крушевице у срезу карановачком за крупан арнапин, награђен са: *збирком баштованских справа.*

6. Круна, сестра Сретена Поповића свешт. из Чачка, за једно вунено сиграде награђена са: *збирком справа за женске радове и са једним дукатом цес.*

7. Алексија, жена Глише Благојевића из Паковраће у срезу трнавском за једно коњско ћебе награђена са: *три дуката цес.*

Из окр. Ћупријског

није било ништа што би вредило награде.

5. октобра 1872 год.
у Крагујевцу.

СЕКРЕТАР:
Гаја М. Матић с. р.

ПРЕДСЕДНИК:
М. Спасић с. р.

ОДБОРНИЦИ:
Јован Трноковић с. р.
А. Лукић с. р.
Ранко Јовановић с. р.
М. Кратохвил с. р.
Јефрем П. Гудовић с. р.

О мењању семена.

(Једна важна реч нашим сељацима, а у своје доба баш.)

Познато је, да свака земља по мери њених частица, по подлебију и по њеном положају, њој својствене дипе биљке рађа, које ми, ако су нам на штету посејаном усеву: *коровом* или *травољном* зовемо. Него нас тако искуство учи, да се извесне питоме биљке, као н. пр. пшеница, овас, јечам итд. већма усавршe, кад је земља и подлебије њиховој природи удесна; у противном пак случају постају од времена до времена све крњавије, тако, да је преса потреба да се семе промене, особито онда ако је семе питомог усева, са семеном травољине тако измешано, да га је због једнакости у крупноћи и тежини тешко разпознати, оделити и истребити.

Ако пак једно питомо биље, поред доброг орања и гнојења, опет своја добра својства на једној земљи изгуби, и ако се изроди — то га управо не треба на ту земљу више ни сејати, већ треба такову земљу са оправним семеном засејати, које за ту земљу прилично, које ће на њој добро успевати и сигурно добру жетву дати.

Многа ће земља н. пр. много удеснија и сигурнија бити за раж, него за чисту пшеницу; сигурнија за овас по за јечам итд.; а по природи сигурни плодови, неће тако лако ни омашути, нити ће се изродити. — Ово се правило неда свуди и свагда у дејство привести, јер се сељак при избору свога усева често по потреби куће своје и по потреби околине — због сигурније продаје — управљати мора.

У том случају дакле, кад се види, да је сејање једнога усева нужно, ког се зрно случајно измешало, које слабије рађа и које је са семеном разних травуљина измешано, — онда ће се наравно најбоље учинити, кад се ново семе одаиде донесе, где је најчистије и где је највиши развитак свој достигло. Ако се ово новонабављено семе са лакше, у тежу земљу усејати може, то је онда но рôд много боље, нежели ако би се обратно са теже у лакшу земљу посејало.

То је већ до данас довољно познато, да свака врста биља само онда најбоље зрно рађати може, ако је земља и поднебије за њега удесно, да у тим околностима највиши развитак свој достићи може, и да је на послетку таково зрно за семе најбоље, које је са подпуно развијене и дозреле биљке узето и до сејања добро сачувано.

Мисли се, да наши усеви у њиовом првобитном стању нису такови били, као што су данас, него су већим развитком и тек 1000-годишњом негом до данашњи својстава дошли; али је тек много извесније и сигурније помислити то, да овај степен развитка по поднебију и по доброти земље скаче и пада, а тим поводом тако разне врсте постају, да човек помислити мора, да увек нешто друго пред очима има, а оно једна иста врста усева, која је под другим околностима растла, но што су околности наше. Природни закони сами по себи *непромењени* су, али се по овим законима *све* у природи — по околностима — *променити даје*.

Пошто ми најсавршеније семе само из једнога предела добити можемо, где то семе највиши развитак достигне, то овде настаје онда врло важно питање: да-ли је тај велики степен развитка и за наше местне околности удесан, ако њиова природа јако од главнији околности рођеногa предела једног или другог семена одступа; и да-ли би боље било оно семе узети, које није тако јако развијено и у онаком пределу растло, који је нашим и у земљи и у поднебију у колико толико раван, и којега природа на послетку велике неге и особите местне околности не заиста; дакле, од којег се мање бојати можемо да ће се изродити, а на против, да се надати можемо, да ће се пре на наше околности навикнути и да ће у њима задовољно рађати. Наша цел мора дакле бити, да таково семе имамо, које ни над, ни испод рађајући својстава наше земље и поднебија не стоји, које је већ одомаћено, или се лако одомаћити да, јер су све, које уплиив природнога равновесија предходе, врло шкодљиве.

Добра пескуша рађа најсавршеније ражно зрно, ма да је класје много краће од онога, што у иловачи расте. Врло је удесно мењање семена са пескуше на иловачу, кад хоћемо да добијемо добре ражи, јер у овом случају из лаке земље у тежу иде; при овом мењању не даје она прве године тако дугачко класје, као што би требало да га иловача рађа, дакле слабог доходка, док се на новој овој земљи неодомаћи; ово кажем за сопственог искуства. Зато се после дотера и рађа тако класје и зрно, као да си га из онога предела донео, где најсавршеније рађа.

Мењање семена са слабије земље на добру, тежу — неваља, јер у снажном је семену тај нагон, да себи равно семе изроди; без помоћи земље то неиде, и како земља нема довољно снаге, да се зрно ваљано развије, одма се изроди којешта. Облагорођавање зрна са снажном и добро уређеном земљом дотле, док се не одомаћи, т. ј. док се снага зрна и земље не изједначе, врло брзо иде, а изрођење и кварење иде још брже. Без поправљања земље, слаба ће хасна бити од мењања семена, — осим ако би само то хтели, да исто оно наше семе, само од семена разних травуљина очистимо, али се опет зато земља пленити и чистити мора, ако цел нашу постићи желимо.

Скоро сваки хатар има своје сопствене врсте травуљина, и врло је тешко код нас данас до чистог семена доћи; увек дакле морамо на то праправи бити, да ћемо са купљеним усевним семеном и друге нове „госте“ добити, који ће се и код нас окуљити, ако им земља и поднебије неће угодно буде; — травуљине не бирају земљу, ал' где се окуће, тамо се и опогане. Разне пачине, којима се травуљине са чистим зрном мешају, немогу овде у озбир узети; овде имам само чистоту зрна у виду.

Кад један добар земљоделац једну забатаљену и запемарену земљу примити мора, то ће он заиста на њој хрљаве усеве добити, који хрљаво семе рађати морају. Онда му за цело први посао бити мора, да ту земљу поправи и од травуљина потреби и оплеви. Земља се дакле пре усева поправити мора, и тако ће се у њеној доброти већ у неколико степени подићи, а семе ће на њој сад два пута боље бити од онога, које је на њој од пређе растло; тако то чишћење и дотеривање сваке године иде, а земља у 20—30% у својој снази и доброти добива, док на послетку до тога степена не дође, да се и својство земље, са својством семена изравни, и то је онда онај степен, ког ми хоћемо да постигнемо и којем тежимо. Најбоље је дакле земљу поправљати, а семе од оног комшије за сејање узети, који га најразвијенијег има; тим

ћу начином ја мога комшију у том обзиру достићи и моју земљу дотерати.

Код једног, од дуже времена уређеног газдалука, где је доброта семена добром жетвом већ пробу издржала, држим да је излишно семе мењати, јер је увек при мењању, са туђим семеном, несигурност скопчана. У том је случају најсигурније: да семе за сејање сами ватамо, јер то при извесним местним околностима најбоље рађа. Са најздравије и најбоље земље, треба најздравије класје збирати, и од таковог класја најздравије и најтеже зрно за сејање узети, и ово је онда најсигурнији начин да до доброг семена дођемо и осигурамо стално и красно рађање једног ил' другог семена. Да од времена на време овај поступак понављати треба, по себи се разуме. Овакав начин мењања семена, при свима околностима, држим ја да је најсигурнији и најбољи код сваког класатог — стрмног — усева.

Али има и таковог биља, код ког се не може успешно семе задобити, као н. пр. семе црвене детелине. Шта више, у правој земљи, где детелина најбоље расте, често се догађа, да није човек у стању чисто и добро семе произвести, пак ма ју и први пут врло рано покосили и оставили после да у семе задоста иде, опет се нађу многи подрасти, пак је то онда тако силетено, да један део детелине пође у семе, други — на истом том пољу — цвета, а трећи још подрањује; ово траје овако све до јесени. Врло често и то бива, да се и у оно мало заметнутог семена црвећи неви унуку, који га униште. Зато је произвођење семена за многе пределе, врло несигурна ствар.

Код *лана* и *конопље* је мењање семена врло препоручнелно и упутно, ако можемо ово из оних предела да добијемо, где је ово биље свој највећи развитак достигло. То бива у влажном подневбију. Пример овакови предела дају нам Инфланд и Естланд (у Русији) и у опште цела обала источнога мора, јер се овде из мора подизајуће се водене паре на близо-лежећу обалу спуштају и тако лан умерену влагу и топлоту за свој здрав рast и развитак добије. Исто је тако и у брдовитим пределима; овде је стабло лањено и конопљено дуже. На послетку, да у висину расте, распростире се ова околност у тамо произведеном семену; ове околности пак постаје тим већма, што је предео сувљи и у равницама, пак је за оне, који у равници живе и тамо лан и конопљу сеју, врло пробитачно, да семе тих усева мењају. Тако добивено семе тим се дуже својој доброти одржати може, ако се земља дубокуо узоре, подгнојава и ако с остави семе на стабљици дотле, докле год подпуно не сазре, и ако се на послетку више година на сувом месту добро чува.

О оваком мењању семена многи врло разно суде. Многи искусни земљоделци суде о овој ствари по њиовим сопственим искуствима, која сасвим сигурна основа имати могу, али само *мјестна, која у опште не могу никако меродавна бити*. Овакова мјестна искуства говоре *за* и *против* мењања семена; кад би пак све околности извидити могли, под којима су такова мјестна искуства учињена, то би се заиста само као изнимке општих правила сматрати морала, *а најбољи је земљоделац онај, који разуме да чини праве изнимке*.

Правилу можемо само онда доћи, кад опште природне *законе* уважавамо, и с' њима се на том путу послужујемо, а *изнимке* ових закона морамо тражити у премногим различностима мјестних околности — и ту ћемо их само наћи моћи! **Р**

За кога има „матица“ своју жаоку?

Претиснеш-ли пчелу једну, а она ће пустити жаоку, та жаока прободе кожу и остане у њој. И матице покушавају, кад ји човек на телу притисне, да жаоку пусте и убоду. Али та жаока не пробада никад кожу, никад се бол од ње не осети и никад не остане у кожи. Матица као да има своју жаоку само зато, да само матице убија, кад се две посвађају, јер оне у том случају заиста једна другу убију. — У грубу човечију кожу не продире матичина жаока а то може бити зато, што није довољно крута. Од матице се дакле не бој да ће те убости. **Р.**

Остављање зеленог пасуља за зиму.

Пасуљ се најпре побере без разлике, млад или мало старији, јер је и старији за ту цељ добар. Сад се поскидају конци с' једне и с' друге стране, пак се онда пасуљ добро испере и исече на танке резанце. Ове резанце треба добро посолити и у један лонац или стакло добро пригњечити; сад мети заклопац а на њега камен, или какву другу тешку ствар да пасуљ добро притисне, исто тако као кад се купус за зиму кисели. У пасуљу налазећа се со пусти од себе воду, која преко заклопца прокуља, и та вода чува пасуљ да се не уквари. Кад год се пасуљ из суда вади, треба увек добро заклопити и каменом притиснути. **Р.**

О козјим болестним ногама.

Козе које се у штали ране, добију тако дугачке папке, да им при одању сметају; тако дугачко израстле папке дакле, треба увек дотле одсећи, да своју природну форму добију, јер ће иначе тај сувише израстао део одпасти, а тим коза опантавити. Ако је коза стала на какав клин, трн, стакло и т. д. пак је од тога опантавила, то се мора најпре та ствар изваднти, а рана са зр'ом оштрога ножа мало увећати, јер ће се иначе испод папка загнојити; у ту сад увећану рану треба усути коју кап ракије, са кучином рану запушити и чимегод увезати ту ногу, да кучина неспадне. Ако се је пак већ загнојило, треба гној оштрим ножем исећи, и онако као и пре ракијом засути и кучином обвезати.

Ако козе у мокрој штали стоје, то лако на њи она опасна болест нађи може: одпадање папака. — Коза онда опантави, папак се горе код длаке чак одљусне, пак се за њим све загноји. У овом се случају мора папак дотле одсећи док је загнојен, да се неможе даље гнојити. Рана се та после с' овим средством маже:

Узми: обична бела витриола ½ лота и размути га у ½ фунте воде. У ову воду замочи кучину, мети је на рану тако и привежи. У осталом може ова болест папака и из унутрашњи узрока доћи, исто тако и од мокри ливада; од куда она дошла то је све једно, лечење остаје увек једно.

Ако на спољашњи узрока долази, онда се преко папка нога ужеже и отече; како се ово примјети, треба ногу преко дана два или три пута у ладној води држати, и овим ће се коза бол олакшати, а може се тиме и излечити. Ако је пак така болест због спољашни узрока, ако се папак већ због гноја мало одљуспуо, и ако је у нози ране и отока, ипак се мора сваки дан два пута по по сата нога у ладној води држати, али се најпре завој мора скинути.

У осталом се морају штале, у којој се козе држе, изчишћавати и суве држати. **Др. Ролл.**

ГЛАСНИК.

Радња друштвена.

Записник XI. седнице одбора „друштва за пољску привреду." држане у Београду 21. Августа 1872. под председањем друштвенога председника г. М. Спасића.

Присутни чланови: Јос. Пецић, Ал. Стојковић, Чед. Поповић, Јов. Ристић, Фрања Бенјак, Мил. Миловановић благајник и др. Радић секретар.

Бр. 43.

Пошо је пов за попуњење секретара друштвеног 15. о. м. истекао, то је одбор [illegible] молбе оних лица, који су се за секретара „друштву" овоме понудили, и узевши дужности у обзир, које има секретар у овоме друштву да врши, нашао је, да ће те дужности како ваља, просвјета г. Ђоја Матић, свршени економ, вршити моћи.

Услед тога изабере одбор г. Матића за секретара „друштву" овоме, са годишњом платом од 400 талира. Даље је одбор решио, да председник „друштва" г. Мил. Спасић начини с' г. Матићем писмени уговор на једну годину дана, и то од 1. Септембра 1872. до 31. Августа 1873.

Бр. 44.

Председник подружине шабачке г. Ст. Обрадовић пита „друштво" ово: шта да гради са друштвене земље добивеном пшеницом, кукурузом и крупном ражи.

Одбор је решио: да се препоручи подружини шабачкој, да од друштвене земље изда до 20 лаптца наполичарима с' том пак обвезом, да они на тој земљи с' пролеће кукуруз сеју и тога ради је јоштсад с' јесени добро узору и приготове; 7 лаптца да се добро поугаре и за сејање друштвених усева приготове, а 3 лапца да се спреме за сејање и сађење воћака (дињака), које ће доцније као подлоге на калемлење служити.

Добивену пшеницу јарицу да пречисти, од тако чистога зрна 500 ока да стави за сејање, а остало да прода.

Исто тако и остало семе ситнога усева да пречисти и за даље сејање при себи чува.

Сламу и плеву, као и домаћу врсту кукуруза да прода, а кукуруз „чинквантино" и „краља Филипа" за семе да оставе.

Крупну белу раж да очисти од уродице и да ју за сејање при себи чува.

За чување пак ситнога семења да направи подружина један сандук са једно 10—15 одељења, како би се ту семе лакше превртати и од квара сачувати могло.

За баштована ће се подружини доцније јавити.

Бр. 45.

Како је „друштву" потребан баштован један, који ће на друштвеној земљи у Шабцу, поред осштег баштованлука, поглавито се с' воћарством занимати, — то је одбор решио, да се за таковог човека расписе стечај до 15. Октобра о. г. и да се погодбе и осталих услова ради обрати председнику „друштва" г. М. Спасићу.

Бр. 46.

Члан „друштва" овога г. Алекса Спасић, шаље друштву цјеновнике пољско-привредних справа од најбољих енглеских фабрика.

Примљени су с' хвалом и стављени су међу остале цјеновнике за случај потребе.

Бр. 47.

„Императорское економическое общество у С. Петербургу" шаље друштвеној библиотеки спис „Труди."

Примљен је с' хвалом и секретару друштвеном препоручено, да га у инвентар друштвене библиотеке заведе.

Закључено и подписано.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. | Издаје: „Друштво за пољску привреду.“ | У БЕОГРАДУ.

БРОЈ 24. | Излази сваког 15. и 30. дана у месецу. | Уредник и одговорни: МИЛОВАН СПАСИЋ | Стаје: 40 гроша ч. или 4 фор. годишње. | 31. ОКТОБРА 1872.

Треба ли земљоделцу хемија, и шта му она вреди?

Хемија раствара и саставља стихије. Људи златотворци тражише да изумеју, како ће злато направити, пак нађоше науку хемију. Од науке ове, ако ико, а оно земљоделац може доиста злато правити. Зато смо ради својим читатељима коју реч о тој хемији да рекнемо; ђацима наше земљоделско-шумарске школе и свима који се са земљоделством баве, намењујемо ове редове, јер наши земљоделци, једва десети ако зна читати, пак нека им ове редове они прочитају, који читати знају. А и кад би знали наши сељаци сви и читати, неби нам ваљда било писати им, јер у нашем простом народу влада нека предрасуда према књизи и поуци у том погледу. Сви неће, ама баш ни у длаку другчије да оре ни да сеје, но што је од свог бабе научно. Безазлен наш народ слабо разбира за времена и године, како су данас, већ само зна и прича онако, како је од својих старија слушао, да су некад земље рађале и да је свакога берићета било.

И кад неби на уму узимали, да и најјаче земље годинама ослабе и омршаве, морали би бар на то пазити, да су се данашње друштвене околности изменуле и стање земљоделца.

Земља је први помагач да дођемо до бољег материјалног стања и угоднијег живота. Ал' као све, што нам на свету служи и помаже, захтева од нас неге и хране, плате и награде, — тако је исто и са земљом. Земља нам од године до године родом рађа, пак по томе захтева и она од нас да јој зајам враћамо, да је гладну наранимо, а где треба, и жедну напојимо. Нетреба до века да се у то уздамо: „добре су нам земље; ори само и сеј, па не води више рачуна.“ У памети треба да нам је, да има у свету земаља, које су некада милионе људи ранилле и обогатиле, па данас нема на њима ни травчице, да се овца напасе. У Грчкој има данас земаља, где трње и дикиця буја, где су у старо доба најлепше њиве и баште биле. А шта да рекнемо за силне крајеве српских земаља, што су и данданас у турским рукама!? Земље, где је некад урма и неранџа родила, где је било пиринца и винове лозе изобиља — данас се бели песак, е, мислиш да си гдегод у пустињи африканској.

Тако се између земаља, над их човек како треба не ради, и кад им оно не накнађава, што род рађајући, морају да изгубе.

А како се то накнађује, учи се у науци хемији. Нека неко не помисли, да тога ради ваља тежак силне књиге да проучи; не, ваљан учитељ

у селу ил' свештеник могли би читавом селу помоћи том науком дотле, док ћаци наше новоустављене земљоделско-шумарске школе у народ, с' том науком напојени, не уђу. Зато, што ми немамо још књига о тој науци на српском језику, ваља — ко разуме — да се послужимо за сада и туђинским. Наука је опште благо у свету, она се не веже ни за који језик, ни за коју народност.

Шта је дакле хемија?

Рекосмо, да је то наука, која нас учи, како ћемо ствари растварати у исконе честице, из којих је шта у природи постало, и учи нас по том и како ћемо стихије састављати; како ћемо, где које честице нема, а требало би је — дометнути, попунити.

Међу наукама о природи хемија је најмлађа, па ипак, човек се дивити мора, како се она брзо развила и нарастла, и управо рећи светом овладала. За њу је земља наша мало поље, — она се маша до неба!

Али да не идемо тако далеко и високо, останимо засад на земљи — *на земи*; хајдмо у друштво к' тежацима, што у правом смислу речи: „въ потѣ лица своего хлѣбъ свой снѣдають."

То је данас цела истина, да различни усеви и расади пискају од земље, у којој расту, изнисвесне стихије или честице, из којих је која стихија састављена, — и да само тако могу богата рода донети ратару трудбеннику. Ове честице стихијске, данас су већ доста познате: за њи знамо, да у једној земљи има их више, у већој количини, а у другој мање, или их нема ни мало. Знамо такође, да где их нема, или их мање има но што треба, — да их данас вредан земљорадник може земљи дати ил' дометнути. Исто тако знамо данас, да има честица у земљи, које шкоде растењу једном ил' другом, шко— а знамо и то, да има средства, којима се те дљиве честице уклонити могу, т. ј. да се учини, да то растењу не шкоди.

Тежак, кад стече толико знања хемијског, колико му треба, а он ће узети грудву једну и другу са своје њиве, хемијски ће то растворити и видити, шта земљи шкоди и фали, пак ће по томе знати себи помоћи.

Како је наш земљоделац већ од природе бистар и разборит, врло ће лако моћи научити то, само кад има ко да му каже и покаже.

Нека питомци земљоделско-шумарске школе у школи науче темељно и опширно ову науку, — а ми ћемо да покушамо, да од прилике покажемо, како тежак сам себи може помоћи у овом обзиру.

Има неко н. пр. ливаду, на којој расте само коњевака траваљина, а друго ништа. Шта дакле фали тој земљи? У њој има много киселине. Како ће дакле томе помоћи? Научио га је н. пр. свештеник ил' учитељ; који је о томе пре тога читао, да така киселина, немички одвојена, плаву артију оцрвени, и он је дакле нашао да је тако с' његовом земљом на ливади. Киселину ову треба дакле сад растерати, т. ј. ублажити, а то бива најлакше водом. Тежак ће сад и сам најбоље знати, како ће воду навести на своју ливаду, и видиће после доиста, да му труд није био узалудан. Ово и овом пободно, кад наш тежак сазна, није да богме ништа ново сазнао, ал' ће тим вољу добити, да и друге ствари проба и у-се се поузда.

Има земље, у којој усев лепо никне, ал' не може до рода да доспе. Таковој земљи недостаје једна ил' друга честица стихије које, и без тога бадава ће бити сав труд. Ал' шта недостаје тој земљи? Може бити креча? сумпора? нишадора? У сваком случају, ако је тежак поле чега од хемије профитирао, боље ће бити, ако практички ту гледа да помогне. Тежака ваља уверити, да у оваком случају ђубрење може земљи помоћи. Ал' какво ђубре? Треба да научи каквог има ђубрета, за тај посао, и у чему се једно од другог разликују.

Прво и прво треба тежак да се држи свога ђубрета из штале (āра). Г'де нема довољно тога ђубрета, ту ће тек добро учинити, ако га другим чим намножи. Запитаћете ме: а шта је то, што треба да се домеће ђубрету, и кад то треба дометати? Ако ће какав усев да усеје, који много снаге захтева, а он ће морати тражити таковог ђубрета, које се с' његовим из штале подудара, пак ће измешати с' оним из штале и добро чувати да исцвгоре док је у гомили, — пак ће после с' тим ђубретом ову њиву нађубрити.

Наравно, то наш тежак зна и сам без хемије то да учини, ал' уверити га о користи која отуд долази, то је оно, што би ми ради били, да му се ваљано докаже. И да преко зиме, кад обично ништа не ради, кад дође оно што-но веле: „леза лебу да те јем" — да би онда исто тако могао тим привредити кући и имању свом, као год о жетви што привређује — јер се зими ђубре купи и за лето чува.

Није свако ђубре за ђубрење сваке земље. Усев какав, као што напред рекосмо, нарасте, запери, ал' неће да класа као што треба, те сламе буде и сувише, а зрна мало ил' нимало. Ту тежак опет има да погађа: шта тој земљи фали?

То ће најбоље учинити, ако на њиви својој одели комад један за пробу. Тај комад нека подели на мање комадиће, али једнаке; један комад нека нађубри обичним шталским ђубретом; други, са у пра стученим кречом што је од зида поодпадао; трећи са гипсом итд., па онда нека све те комадиће земље са једним истим семеном засеје. О жетви ће видити, на ком му је комадићу најбоље уродило, пак ће се по томе уверити, које је ђубре за ту целу њиву најбоље.

Он ће видети, да је онај креч, ил' гипс, земљи добро пријао; да је земљи, коју је тим ђубретом ђубрио, требало кречна честица.

Али тога креча и гипса тешко је толико наћи, да можеш читаве њиве нађубрити; прво је тешко наћи, а друго је скупо за нашег тежака. И ту има помоћи. У нас има доста сапуџија, и они много креча требају; отиди тамо, брате, и покупи све што отпадне кад се сапун кува, и то однеси на њиву.

Ђубре је дакле рана, којом треба земљоделац да нарани своју њиву, ако је рад, да му родом уроди. Сачувати ђубре као што треба, није такођер тек тако лака ствар. У нас по селима пропадне толико ђубрета са нехатости, што би иначе силан повац могао донети тежаку, да уме да га сачува и употреби. У земљама, где пољска привреда цвета, скупо се ђубре плаћа.

А није само ђубре од стоке, које треба да сачува и у своје време на њиву разнесе, него ту има и другога; тако је н. пр. пепео са огњишта, гар, чађ из оџака — све добро ђубре за ђубрење. нарочито подводни њива.

Ово што до сада на први поглед рекосмо, држимо да је довољно, да се увиди, како је хемија и колико је тежаку нужна. Ми смо и то казали, ко би му најлакше на руци бити могао. Слушали смо једнога великодостојника где говори: како би ваљало, да свак свештеник поред „требника“ бар по једну економску књигу има ил' економски лист држи и чита, и држимо да неће бити згорег, ако га когод то од браће „саслужаште“ и послуша. Такав свештеник и такав учитељ сила може користити своме селу и народу; пак ће мање бити глади и мање парничења у нашем народу, а више берићета и благодети, и народ ће лакше своје земље одржати.

Земљу треба нарапити, ако си рад да она — и тебе, и дете ти и унуче твоје дуго рани и од глади брани!

Р.

О неговању младих телади.

На неговање телади се код нас недаје такова позорност, каква би требала да буде; јер чим боље телад негујемо, тим бољу стоку имамо, а да стока врло важно место у сваком газдинству заузима, то сваки земљеделац добро зна.

Стога мислим да неће узалудно бити, да проучимо „нека правила“ о чувању и неговању телади, која ће нас научити како ваља неговати телад.

Неговање телета почиње од половине (стеоности) брезивости краве, док се оно још у утроби материној налази. Док се теле у утроби мајчиној налази, негујемо га посредно — негујемо га неговањем краве.

Већ од половине стеоности (брезивости) морамо давати крави бољу и више ране, морамо је чувати од удара и за никакав је посао употребљавати.

Бољу и више ране морамо јој давати зато, што се теле, док је у утроби, од саме краве живи, а од удара морамо је чувати да неби пометла, које се често догађа.

Крава се отели 280—285. дан, или за 46 недеља по скоку бика. Зато ваља увек записати дан пуштања бика, како би после могли знати и сами дан, кад ће се крава отелити. Знаци, који се пред телењем јављају, ови су: виме набрекне, крава је немирна и једнако главу натраг окреће.

При телењу се често догађа да је пород неправилан и да теле неможе на свет да изађе; у таковом слачају пада дужност на нас да крави при телењу помогнемо. Ако ли је пород мало, т. ј. само у нечему неправилан, н. п. једна нога је намештена, или је теле окренуто на леђа итд. ту можемо крави помоћи, али при том помагању ваља врло пажљиво радити и никако непомагати крави нити вући теле, док она још болова има, но чекати се мора док јој болова прођу.

Како теле на свет изађе, отворе му се уста положи се сувој слами поред краве и то близу главе да га ова олиже и очисти. Често се догађа, да крава неће теле да ближе, ту морамо теле мекиљама посипати, а пупак балегом намазати, да неби крава и њега својим оштрим језиком олизала и повредила.

Одма после тога ваља теле подметути под краву и пустити га да се насиса првог материног млека, које је природом на то одређено, да теле кад из утробе изађе, прочисти.

Одма првог дана ваља на то мислити, како и којим ћемо начином теле дојити — пуштати га к сисању. Ту имамо 3 начина.

1) Теле се остави код краве, тако, да може сисати кад му се пахте.

2) Теле се непушта и сисању; него се из, особито зато начињеног суда дои, а

3) Теле се одвоји од краве, а само у извесно време к сисању се пушта.

Први начин је хрђав, а задржао се само код заосталих, ненапредних земљоделаца. Притом се начину оставља сво млеко телету, ово није у стању да сво млеко исисa, а тим заостане млека у вимену. Тим заостајањем млека, имамо прво штету на млеку, а друго с тим се и крава квари и губи на својој дојивости. После тога и теле кад се тим начином дои, тешко га је од млека одбити и на суровију рану научити.

Други начин је врло добар, али он иште врло велике позорности, с тога се непрепоручује.

Трећи начин је најбољи. Ту се теле после 2—3 дана одвоји од краве, а само се у извесно време к сисању пушта. Тај се начин стога препоручује, што се по сваком сисању телета заостало млеко надои, а тим нити млеко губимо, нити нам се пак крава квари.

Теле можемо пуштати чешће к сисању, али га тамо краће време остављати, да се неби препило, јер му то може шкодити.

У почетку док је теле слабо и нејако, ваља га пуштати 5 пута на дан к сисању доцније кад мало одјача 3 пута: у јутру, у подне увече, а на последку кад је теле веће и поодрасло 2 пута: у јутру и у вече; како теле мало ојача, морамо га учити да једе, а ту му дајемо по мало мекиња и сена, док га сасвим од млека не одбијемо.

Колико времена ваља оставити теле да сиса, зависи од тога, чему смо теле определили. Ако смо теле определили за нас, ваља га оставити 6—8 недеља да сиса, ако ли пак за касапина доста је 14 дана. Само у оним земљама, где је млеко јевтиније, где се израђено теле добро плаћа, а у Енглеској се то највише ради, тамо се телад остављају дуже време да сисају и млеком се угоје; али то код нас није.

Најбоља и најприродија рана за младо теле је млеко мајчино; но често се догађа, да крава или не може теле да дои, или је болестна, па несмемо да пустимо теле да сиса. У таковом случају можемо телету већ за 8 дана, млеко мајчино, млеком од друге краве надокнадити; само што то несме бити од краве која се одавно отелила.

Дневна потреба млека је код телета, усредњу руку узевши, једна осмина живе тежине и. пр. ако је теле 28 ока тешко, треба му давати сваког дана 3 оке и по млека. То давање је теорином одређено али у практичном животу нема велике вредности, јер се неда млеко у крава тачно определити.

Табор. **Илија Селаковић.**

Дебљина млека зависи од времена, у ком је мужено.

Тачним и прилежним испитивањем доказано је, да се при опредељивању крављег млека, у једно и време, кад је помужено, у обзир узети има, ако се својство млека баш тачно — бројевима — означити жели. При оним, под управом професора *Бедекера* учињеним покушајима, биле су и околности назначене, под којима су краве стајале, и то мирноћа, једнако топла штала, једнако ранење у два определена времена са сменом од сена, овсене сламе, рене и јечмене пекрупе. Први се пут раниле краве с' овом сменом изјутра од 6—10 сати, пак онда с' вечера од 5—8 сати. Мужло се редовно три пута: изјутра у 4, у подне у 12 и с' вечера у 7 сати.

Резултати су били следећи:

Млеко помужено *изјутра*:

има у себи:	$89._{97}$	делова	воде,
	$2._{11}$	„	масти,
	$4._{30}$	„	млечна шећера,
	$0._{02}$	„	млечне киселине,
	$0._{53}$	„	соли
	$0._{14}$	„	албумина,
	$2._{33}$	„	сиревине.

Млеко помужено *на подне*:

има у себи:	$89._{10}$	делова	воде,
	$2._{64}$	„	масти,
	$4._{12}$	„	млечна шећера,
	$0._{03}$	„	млечне киселине,
	$0._{72}$	„	соли,
	$0._{32}$	„	албумина,
	$2._{38}$	„	сиревине.

Млеко помужено с' *вечера*:

има у себи:	$86._{40}$	делова	воде,
	$5._{44}$	„	масти,
	$4._{18}$	„	млечна шећера,
	—	„	млечне киселине,
	$0._{78}$	„	соли,
	$0._{81}$	„	албумина,
	$2._{70}$	„	сиревине.

Из овога се закључује:

1. Да је млеко с' вечера помужено најмасније, и да чврћи честица у вечерњем млеку у $1\frac{1}{2}$ више

има, но у јутрашњем. Множина путера у вечерњем млеку, у двапута је већа него у јутрашњем.

2. Множина албумина и сирешне остаје скоро подједнака.

3. Множина млечног шећера исто је тако подједнака, ал' га тек на подне највише, а у вече најмање има.

4. Специфична тежина не може се никако при опредељивању вредности млека у обзир узети.

5. За физиологичну хемију, за дијететику и практично газдовање је различност млека у разним дневним часовима, од врло великог значаја; јер кад узмемо, да једна фунта најутра помуженог млека 0., лота путера (масти), а 1 фунта с' вечере помуженог пак 1., лота путера има, — то је ода сасвим природно, да ћемо јутрошње млеко трошити, а вечерње за кајмак, масло или путер остављати, јер је најмасније. **Р.**

Обделавање јабукови дрва.

Несмислено одрезивање повећи грана на великим воћкама, као да отима од дана на дан код наши баштована маха, а неће да помисле, да дрво тиме квари и упропашћују; јер кад те плодоносне гране одсеку, онда она снажна воћка натера небројено слаби, водени гранчица, које ни од какве користи нису. Ако се већи део, на ког треба пазити, неодсече, и сдекоја такова гранчица остави, која вид дрвету улепшава, тако, да се сок принуди да у те остављене гране потече, како би се тиме оне несмислено одсечене гране, кроз неколико година надокнадити могле.

Где грање на крупи у често стоји — а, ту се може и нож и тестера употребити, да се грање разреди, и да воћка довољно сунца добије, које јој је за добро успеване најнужније. Ако је грана на дрвету тако израстла, да му спољни изглед квари, та се грана може, и треба да одсече, ал и то тако, да дрвету не шкоди. За то подрезивање је најугодније време онда, кад дрво пупити почне, јер се онда најбоље видити може, које је грање сувo и које одсећи треба. — Ако пак са сасвим старим дрвима имаш посла, онда имај то у виду, да је одрезивање живих грана таковом дрвету, не само противприродно, него и сасвим шкодљиво. Кад таковом дрвету многе гране одрежеш, онда ми реци, ако знаш: знаш-ли ти, шта ће с' оним соком бити, који је то грање рашо? Куда ће сад тај сок? Тај ће сок, видиш, да натера сад многе водене гранчице, које дрвету, а ни нама, ни од какве вајде нису; осим тога, тај ће сок одвише да тече и да преврати плодне гранчице тако, да ће оне да ојалове; или ће, што је још горе, кроз кору процурити, дрво ће ослабити и угинути. Зато опоминьемо сваког ваљаног воћара, да нас послуша ово, што ћемо му рећи: на како дрва запуштена била и ма како да је подрезивање нужно, увек зато треба и неплодно и суво грање лагано, комад по комад одрезивати, никад не ваља цео комад на један мах одсећи. Зато је најбоље: једне године само једну трећину одсећи, друге године другу трећину, и тек треће године остало.

Што се пак велики воћака саме врсте тиче, ту има једно правило, на које треба добро мотрити, а то је: *такова дрва сасвим на миру оставити*! Кад је крупа суваше пуна и честа, онда је можеш мало разредити, ал' по мало; подкресивање сваке године излишно је, а још се мање може препоручити, да се то подрезивање уобичаји, као што има тако више назови баштована, којима је душа и срце, кад могу само наћи на воћкци коју гранчицу да је одрежу. Ако су јабукова дрва здрава, мало старија истина, но ако су још и родна, онда им за цело неће подкресивање ништа помоћи, нећеш тиме учинити да више рађа, него ћеш је утући, и у место што мислим да ћеш јој тиме помоћи, верујем! одмоћи ћеш јој. Здрава, добра и снажна земља, кад није одвећ тешка и чврста, то је за старију јабуку најбољи гној, то је подмлађивање, и такову јој земљу ваља сваке друге ил' треће године наносити, одгрћући ону стару около ње и уменињући је с' овом новом.

Р

Какав уплив има време на јачину дрвета, у ком се дрво сваљивало?

„Journal l'agricult. Belge" доноси под овим насловом чланак један, ког ја овде и читаоцима друштвеног листа овога у преводу стављам, јер је и за нас, где су многе шуме, од врло велике важности.

Ја сам — вели писац предпоменута чланка — свакојаке покушаје чинио, да докучим степен јачине, коју дрво при употребљеву за здања и за судове, по разном времену кад је сечено — превањивано — показује. Ја сам четири дебла чамовог дрвета превалио, која су једнога века била, једно до другог расла у једнаној земљи и једнаким околностима, и сва четир дебла беша подпуно здрава; једно сам од њих превалио око Божића, друго око три Јерарха, треће с' почетом месеца фебруара, а четврто после Благовести. Са четири

дебла посечем ја дireке од 30 стопа дужине, 6 палаца ширине и 5 палаца дебљине и то тако, да је срча у среди остала.

Кад су се они дireци добро исушили, помешано је на њи неколико центи гвожђа, како би се јачина њихова измерити могла. Код дireка од онога бора који је око три Јерарха сечен, била је јачина 12%, фебруара сеченог 20%, а око Благовести сеченог 38% **мања**, но код оног око Божића сеченог. Из једнаког и једнако дебелог чамовог дрвета, које је од части месеца децембра, а од части месеца марта сечено, направљена су два стубчића од четири палца дебљине, и ударена су оба на једном месту, три стопе дубоку у земљу. Онај колац, од оног у марту сеченог дрвета иструнуо је после 4 године сасвим, а онај од оног у децембру сеченог дрвета, беше и после 16 година још читав.

Са чамовим даскама поставише две штале; једну с' даскама од марта сеченог, а другу од децембра сеченог чама. Прва се морала после две године на ново натосати, а друга после 6 година.

На два точка (кола) направише наплотке, једном од фебруара сечене букве, а на другом од децембра сечене. Први је био већ друге године хрђав, а други је трајао 7 година.

Исто сам тако покушавао — вели даље писац — и за тврдоћу и шупљикавост дрвета. И ту се показало, да је оно тврђе, које је зими сечено, т. ј. оно је најчврће било, које је месеца децембра сечено. Тако је покушавано с два котура од растовог дрвета; дебла бијаше једнака, с' једног места, само је једно месеца јануара, а друго месеца децембра сваљивано. Те котурове облепише добро са плеком тако, да су као два суда изгледали; у те судове сунуше чисте воде, и гле! у овом у јануару сеченом котуру пропаше вода после 48 сати кроз, а у оном од децембра, није за то време друга страна ни овлажена била.

Од истог тог дрвета начинише два бурета, опраше ји и испраше добро, пак онда сунуше у њи вино. За годину и један дан нестаде у оном од децембра 1½ оке вина, а у оном од јануара 8 ока, за то исто време. **Р.**

О гајењу лана.

Ја сам прошли година више пута опомињао наше земљораднике на ваљано обделавање лана. Будите уверени, да ће се ретко још једно економско биље, наћи које би од лана корисније било, кад се ова као што ваља гаји.

Наши земљодјелци мисле, да лан земљу здраво квари и слаби и да зато много ђубрета заштева. Ово је с' једне стране истина, ал' није у оном степену, и ком се код нас мисли.

Да лан добро успева, заштева он добро узорану нескушу ил' иловачу, која је довољно влажна и и од ладних ветрова заклоњена. Земљу за лан мораш још с' јесени добро и дубоко узорати, а с' пролећа, како време допусти, мораш је поново поорати, предрљати и побранити, пак се онда семе — не врло у често — посеје и дрљачом поплиће предрља. Што раније с пролећа посејеш, тим ће лан бољи бити. Много, понајвише благе кише у месецу априлу, наквасе семе, које ако је време ладно, неће по више дана да никне; а кад доцније угодније време настане, онда младе биљке весело порасте, јер се за прво време жиле добро развиле. Раније посејан лан не страда ни од бувача. Највеће преимућство ранога сејања састоји се у том, што онда кончићи много чврћи и тежи бивају, а то је код лана велика добит.

Јака земља угађа најбоље лану, а где нема јаке земље, тамо се мора човек с' ђубрењем помоћи, ал' треба знати, да је скорашње ђубрење за кончиће врло шкодљиво. У скоро ђубреној земљи посејан лан бује у висину, у след тога лако полеже и слабије кончиће даје.

Лан се мора од траве плевити и увек чисто одржати, а где је земља чиста, тај посао није нужан.

Кад лишће већином увене, и семе жутити почне, онда је најбоље за *чупање* или *вадење* лана. За добро семе ваља мало дуже почекати, док подпуно не дозре, јер добро семе за сејање, мора подпуно зрело бити.

Сваком саветујем, да се овога правила држи: ко хоће лана за семе, нека га рано с' пролећа на ретко посеје, и нека га остави да семе на њиви подпуно сазре. — Тај онда за цело неће пренуђен бити, да семе доброга лана из туђинства доноси, него нека тим начином сам свој лан облагороћава. **Р.**

Средство, да купус не „метиљави.“

Многе ћеш баштоване чути где се туже: да им купус, карфиол, кељ итд. метиљави, и да од 500 расађени стручака, једна 300 здрави главица добију, без да средства каква против тога знаду. Кад баштован преко ограде у башту свога суседа погледи, пак види да тамо купус, кељ, карфиол итд. прекасно и здраво расте, мора се на-

равно зачудити, од куда баш да *метла* на његов купус наиђе, кад сваке године много труда и новаца на своју башту троши — пак тако онда и вољу на баштованлук изгуби. Но нека се мало потруди, пак нека расече једну од ових чворуга, одма ће знати узрок, зашто му је купус метљав; при тој сечи ћеш се осведочити, да је у тој чворуги читаво гнезадно ситни жућкаска црвића, који су се испод коре угњездили и ту своје живовање проводе, а на уштрб растућем купусу и баштовану. А што тога у суседној башти нема, то је сада лако погодити. Башта се моја непрестано и сваке године са сировим, неиструлим говеђим ђубретом гнојила, а комшија то није чинио. У таковом се ђубрету — као што је познато — свакојаки гад леже и гњезди, који одатле у корен купусни уђе и јајца своја нанесе, те тако купус пропадне.

Да ово зло одклониш, прво и прво немој никад сирово, неизтруло и неизгорело ђубре на купусиште носити, него увек врело, старо и изгорело, пак и таково само с' јесени, пак га онда још пре зиме по земљи разтури и закопај, да преко зиме још боље у земљи изтруне.

Противу ти први добар је и песак. Неки нескусни баштовани препоручују песка и пепела око струка, при сађењу метути, и то је заиста врло практично, особито кад се жилице при сађењу најпре у пепо умоче; и салитра отвраћа прве од корена, зато многи пре сађења замоче расад у воду, у коју најпре мало салитре растоне.

Прво је дакле средство: негнојити ону земљу са незрелим ђубретом, на којој ћеш купус садити.

Р.

О знацима са сумпором поквареног вина.

Ма да запаљен и изгорео сумпор, како у празним тако и у пуним бурадима врло добро дејствује за чување вина, — опет би зато могао здрављу човечијем и шкодити, кад би се у већој количини употребио; јер као што је искуством посведочено, јако са сумпором накађена вина обузимају главу, опијају, проузрокују главобољу и друге унутрашње болести у осетљивијим жилицама. И стари су врло добро познавали сљедства, јако сумпором накађеног вина, а то се види отуда, што су потребну количину сумпора за накађивање вина — указоњавали.

У опште би се могла, по множству вина, у место простога сумпора, и сразмерна количина *сумпорне киселине* употребљавати.

Неки лекар Вели: „врло је позната ствар, да се киселина спаљеног сумпора употребљава да се вино сачува од усисавања и од превраћања. Ја пак мислим, да би се још боље то исто докучити могло, кад би се место простог сумпора, сумпорна киселина употребљавала, јер би се овим начином не само предупређивали они догађаји и болести вина, као и обичним кађењем са простим сумпором, него би вина и од несносног оног сумпоровитог мириса ослобођена била; исто тако неби проузроковала главобољу, као кад су обичним сумпором дотеривана. Исто би се тако и превраћено вино с' мешањем сумпорне киселине, одма излечило; тако би се и сирће од плесни сачувало, а и слатка би се вина — помешана са сумпорном киселином — много боље у свом добром стању чувала, него с' другим средствима; јер сумпорна киселина, не само да одржава и умножава сласт, него је од ње и вино много боље."

Р.

Жбун против мољаца.

Управитељ царско-руске ботаничке баште у Петрограду, доноси у баштованским новинама „Garten Flora" једно извешће о неком страном жбунићу, који ботаничко име: Pleotranthus fruticosus носи.

Рашће ово заслужује велику пажњу, јер ће се скорим и код нас у многим кућама увести; и као да је ово рашће до данас једино и најсигурније средство противу мољца, који нам хаљине, коже, бунде и покућства квари и тиме велике штете наноси. Кад се рашће ово међ' претима таре, врло пријатно мирише ал' тај нами пријатан мирис мољци не трпе и бегају од њега без трага.

Управитељ речене баште, дошао је случајно на дејство тога рашћа, и то у једној приватној кући, где су га под именом *„мољчани краљ"* у соби као и друго цвеће неговали.

По извешћу кућнога старешине, довољан је један жбун у свакој соби, а да се сви мољци из собе разиђу, ал' што више жбунова, тим се сигурније цјел постизава.

И с' друге сам стране исто то чуо.

У сопственој кући, где је пуно мољаца било, унесе речени управитељ пре две године један жбун овога рашћа. Од то доба нестаде мољаца сасвим, пак не само у тој соби, где је жбун стајао, него у обема поред ове лежећим. У место као пре, што сијасет у извесно време леђаше по соби, не виђа он од две године ни једнога више, осим само по негде по једну чауру. Још ближа извешћа о овоме жбуну, даће — ако би ко хтео: *професор земјод. шумар. школе у Пожаревцу г. др. Борђе Радић.*

Р.

Један лек против „надуна.“

У листу овом било је говора о лечењу надувеног говечета, ал пошто се то често догађа, да се говече од зелене пшеће надуне, то ћемо ево да саопштимо опет један лек, који „Journal l'agricult. Belge“ у свом последњем броју донос.

Како видиш — вели именовани лист — да ти се говече надуло, таки без отлагања оплети од сламе уже, мети надувеном говечету у уста и свежи горе иза рогова тако, да му из уста не испадне, те да може на том ужету, као коњ на жвали, жвакати. Уједно прелиј цело тело с' ладном водом и поведи говече тамо-амо, а при ходању том нека два човека са сламом цело тело добро изтру. Ако се сташе овим не поправи, онда узми 10—15 драма негашена креча, разтопи га у ½ оке воде, додају коју кашику брашна у то, и успиј још једно два-три полића ракије у ту смесу, пак сасипј говечету на једанпут у уста. Ово се средство сваки 10 минута повторавати мора, докле год говечету не буде боље.

Добро! Ал' како ћу ја моје надуло говече на пољу излечити, где ја немам горенаведени ствари? Запита ће ко. Ево како! Ово је најпрече средство: узми нож, пак убоди говече с' леве стране у слабину, добро пази! *између последњег ребра и кука*, да ваздух из говечета изиђе. Ако си дакле с' ножем пробо, а ти тури у ра́ну ту један помад пробушене трске, да ваздух боље изилази може. То је средство, које се свуди нашти може. У место трске, ја сам у једној прилици употребио фруду; дојиђи крај сам турио у рану, а ваздух је кроз ђуке изилазио. **Р.**

Смрзнуто воће

опет се може повратити, кад га у ладну воду метеш, после неког времена извадиш и у топлу собу на суво место оставиш. Кад се осуши, можеш га јести и биће као новоузбрано. Овде морам то приметити, да га не треба онако смрзнутог најпре у топлу собу унети, пак онда у воду метнути, него га на пољу још одма у ладну воду метути, јер би се иначе укварило и иструло. **Р.**

ГЛАСНИК.

Радња друштвена.

Записник XII. седнице одбора „Друштва за пољску привреду,“ држане 7. Септембра 1872. год. у Београду, под председништвом друштвеног председника г. Милована Спасића,

Присутни чланови, г. г. Јован Ристић, Алекса Стојковић Јосиф Пешић, благајник Милисав Миловановић и секретар Гаја М. Матић.

Бр. 48.

Чита се писмо г. министра финансије, којим шаље друштву 400 ком. „устава“ друштвеног, одштампаног у особену књижицу.

Примљено с благодарношћу, с тим да се свима редовним, утемељачима и почасним члановима пошаље по један ексемплар.

Бр. 49.

Г. министар финансије писмом својим јавља друштву, да је начелник I кл. министарства финансије г. Миломан Спасић, указом постављен за председника друштва за пољску привреду.

Узима се на знање.

Бр. 50.

Министар финансије јавља друштву, да ће у Петрограду, у јесен 1873. год. бити излог кућастих биљака, и справа и машина за предиво, на пита одбор за шиење чиме би и Србија могла бити заступљена на том излогу, јер ће излог справа и машина имати међународни карактер, те и странци могу на њему учествовати.

Одбор је решио, да не може дати никакво мнење о томе пре, док не добије и програм тога излога, како би се продробније знало о справама и машинама.

Бр. 51.

Председник подружине шабачке г. Ст. Обрадовић пита друштво, пошто је „цилиндер-решето“ — машина за пречишћавање жита, и да ли би друштво хтело да набави једну такву машину за друштвене цели. Даље пита исти пита да ради са 1500 ока пшенице, које је он пречистио.

Решено, да се таква једна машина за сад, раде пробе, набави, за друштвене цели, а о пшеници одбор је пре неког времена дао своје упутство подружини.

Бр. 52.

Председник друштва подноси одбору послато му дело, по стечају расписаном, о „сточарству“ под девизом „Оно доброг говедара, који стоку господара.“

Да се умоле чланови друштва г. г. Јосиф Пешић и Чедомиљ А. Поповић, да то дело прегледају и своје мишљење поднесу одбору до 1. Новембра о. г.

Бр. 53.

Председник предлаже да се за новчане награде, поред награда у разним справама, на идућем излогу у Крагујевцу, одреди до 200 дуката, према потреби.

Одобрено.

Закључено и подписано.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 8568

ТЕЖАК

ИЛУСТРОВАНИ ЛИСТ ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.

ГОДИНА IV. 1872.

ИЗДАЈЕ ГА

„ДРУШТВО ЗА ПОЉСКУ ПРИВРЕДУ.“

ПРИВРЕМЕНО УРЕЂУЈЕ

МИЛОВАН СПАСИЋ,

ПРЕДСЕДНИК „ДРУШТВА.“

БИБЛИОТЕКА

СА 24 ДРВОРЕЗА.

У БЕОГРАДУ,
У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ 1872.

ПОКЛОН
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
Г. Тодора Мраовића

САДРЖАЈ.

СТРАНА.

Радња друштвена.

Записник III. редовног главног збора . . . . . 9.
„ 1. одборске седнице . . . . . 35.
„ 2. „ „ . . . . . 50.
„ 3. „ „ . . . . . —
„ 4. „ „ . . . . . 59.
„ 5. „ „ . . . . . 75.
„ 6. „ „ . . . . . 131.
Програм за III. излог . . . . . 133.
Записник 7. одборске седнице . . . . . 134.
„ 8. „ „ . . . . . 156.
Нов друштвени устав . . . . . 165.
Записник 10. одборске седнице . . . . . 170.
Награде раздате на III. излогу . . . . . 181.
Записник 11. одборске седнице . . . . . 188.
„ 12. „ „ . . . . . 196.

Чланци разног садржаја.

Жива ограда од дудова. Р. . . . . 24.
Дивљи кестен као лебно дрво земља умереног подневђја. Р. . . . . 25.
Пчеле и воћке. Р. . . . . 27.
Одајна проја. Р. . . . . 29.
Пријатеље и непријатеље треба да упознамо. Р. . 42.
Нашто се коре од дрва употребити дају? Р. . . . 67.
Ружично уље. Р. . . . . 70.
О змији и њеном уједу. др. Ф. П. . . . . 72.
Прво је правило у земљоделству штедљивост. Р. . 73.
О шареном лишћу гдекојег биља. . . . . 74.
Терајућа снага сунчане топлоте. Р. . . . . 83.
Газдовање египатских сељака. Р. . . . . 87.
Шупа са покретним кровом. Р. . . . . 96.
Со, као лек и јед. Р. . . . . 97.
Извештај о стању усева у месецу фебруару. Р. . . 99.
Које прави сељак? Р. . . . . 102.
Мачка — непријатељ голубова. Р. . . . . 106.
О храњењу свиња мекиња. Р. . . . . 108.
Пољско-привредни извештај у месецу марту . . . . —
О постању поткошице. Р. . . . . 111.
Извештај о стању усева у месецу априлу . . . . . 115.
О накнади минералних честица. Р. . . . . 128.
Сељак има најбољег господара Р. . . . . 135.
Шта је роса? Ј. . . . . 136.
Од куд нам је дошло које биље? Р. . . . . 138.
Шта је слана? Ј. . . . . 141.
Добро време и сељак Р. . . . . 144.
Јабука и вода против зиме Р. . . . . 148.
Шта је киша и снег? Ј. . . . . 153.
Главобоља Ђ. . . . . 155.
Жбун против волаца Р . . . . . 195.

Пољоделство.

Мјешимо газдовање Г. М. М. . . . . 2.
Узроци зашто се страно раније пожеље? Р. . . . 5.
Опомена нашим земљорадницима . . . . . 17.
Опет опомена нашим земљорадницима . . . . . 21.

СТРАНА.

Гнојење прежо усева . . . . . 33.
О клијајућој снази пшенице Р. . . . . 71.
О сејању дувана Р. . . . . 81.
Кад треба семе бацити: кад је земља влажна или суха Р. . . . . 90.
Број. Р. . . . . —
Детелину па' ливаду? Р. . . . . 93.
О конопљи Р. . . . . 96.
Вушене ритe као гној Р. . . . . 97.
Како се детелина за семе оставља? Р. . . . . 98.
Соразмерност разног семења к' месту на ком се сеју Р. —
Рани кукуруз „краљ Филип“ . . . . . 101.
О сејању кима, слачице, марођаје, коријандра и опајса Р. . . . . 112.
О сађењу репе Р. . . . . 113.
О ланеном семену Р. . . . . 114.
Број Р. . . . . 117.
Поправљајте ливаде Р. . . . . 120.
Сејање кромпира Р. . . . . 122.
О купусу Р. . . . . 126.
Жетва је ту Р. . . . . 128.
Сунцокрет Р. . . . . 129.
Земља Р. . . . . 145.
Мравова сестрица Р. . . . . —
Печена земља као гној Р. . . . . 146.
О бледилу биља Р. . . . . 147.
Поука земљоделцима Р. . . . . 149.
О ђубрењу и ђубришту Ј. С. . . . . 151.
Кишлески рани јачам Р. 178
О мењању семена Р. . . . . 185.
Треба-ли земљоделцу хемија, и шта му она вреди? Р. 189.
О тајењу лана Р. . . . . 194.

Виноградарство и воћарство.

О дудари Р. . . . . 14.
Добре врсте воћа могу се и од неблагороћене воћака добити Р. . . . . 27.
Да јабуке годину дана сачувам Р. . . . . —
Зар се и зими може калемити? Р. . . . . 30.
Заливање воћака док су у цвету Р. . . . . 35.
Трешње место сувог грожђа Р. . . . . —
Да сачувам цветајућу воћку од храса Р. . . . . 50.
О положају и земљи воћне школе Р. . . . . 58.
О ојачању тврди воћни контрика Р. . . . . 59.
Црвени дуд Р. . . . . 66.
О неговању и географском распрострањењу маслине. Р. 85.
Болести жила код воћака Р. . . . . 88.
Лекомити снага сувој шљиви др. Л. . . . . 91.
Маовина на воћкама Р. . . . . —
Посипање сламе око млади воћака Р. . . . . 99.
О плесанном вину Р. . . . . 105.
О чишћењу воћака Р. . . . . 113.
Крупне огрозе Р. . . . . 114.
Калемење воћака у „козју ногу“ Р. . . . . 121.
Да помогнемо воћакама, које дубоко у земљи стоје. Р. 123.
Мушмула Р. . . . . 130.
О исповађању и пресађивању воћака Р. . . . . 143.

	страна.
Брескиња у Монтрелу. Р.	144.
Ко је нимило спијане? Р.	146.
Јагодичасто воће. др. А. М.	157.
Сејање воћни коштица Р.	170.
Како се бурад испирају? Р.	171.
Јагодичасто воће (свршетак)	173.
Маст за очтећења дрва Р.	178.
О подизању шлади дрва Р.	—
Да растерају гусенице са воћака Р.	—
Обдеравање јабукова дрвета Р.	193.
О знацима са сумпором поквареног вина Р.	195.
Да попратни смрзнуто воће Р.	196.

За домаћу башту.

Зашто гденоје зеле одвеч рано у семе иде и зашто је много семе јалово? Р.	4.
Крупна келераба Р.	4.
Шафран Р.	7.
Башта и њена корист Р.	—
Полагање вежног бала због зиме Р.	26.
О млевлењу Р.	34.
Кад и како рано зеле да сејемо I. Р.	49.
„ „ „ „ „ „ „ II. Р.	53.
Гужа, у виду жалосне крбе Р.	73.
Дупли шебој Р.	90.
Роткве и ротквице Р.	95.
Спанаћ Р.	97.
О положају кућне баште Р.	105.
Бубре за лубеницу и диње Р.	107.
Дива „Наполеон“ Р.	112.
Да добијем рана гранка Р.	121.
Да добијем јакот рена Р.	131.
О чишћењу баште Р.	138.
Прављење ђубревака Р.	147.
Против голи пужића Р.	148.
Сејање целера Р.	155.
Летњи шебој Н. Е.	170.
Средство да купус не метљаву Р.	194.

Сточарство и сточарска лекарија.

Узроци пометања код краве Р.	3.
Какав уплив има со на добљину млека Р.	14.
Доркингиски петао и кокошка Р.	—
Зашто не вала да су јасла у говеђијим шталама на среди? Р.	22.
Шта вреди крава? Р.	24.
Патка невештица Р.	—
Најбоље време за гојење Р.	27.
Да свиња глад одржим Р.	—
Како стоку преко зиме да раштимо? Р.	37.
Патка луштура Р.	41.
Облагорођење наше домаће стоке Р.	42.
О гојењу стоке Р.	63.
Тулуска гуска Р.	65.
О телењу Р.	—
Чим се кон може упротити, кад се неда потковати? Р.	74.
Лек против шцирасна болести код свиња Р.	—
О облагорођењу наше краве Р.	79.
О метиљу Ф. Б.	82.
Кошикиска кокошка Р.	88.
Средство за праве, којих се млеко неда у путер стући Р.	89.
О сувој болести козјој Р.	91.
О мужи Р.	94.
Пипа, кокошија болест Р.	95.
Чишћење стоке Р.	98.
Ранење ована с' дуловим шиљком Р.	99.
Краве се морају даву телити Р.	103.
Средства да се предупреди распростирање коњесекаке Р.	109.
О тавним шталама Р.	122.
Да измаши млеко од кубесних животиња Р.	123.
Да разликујем голуба од голубице Р.	131.
Лудило или протоглашца др. А. Шмит.	135.
Ранење жрве с' трулим кромпиром. Р.	137.
Кора од врбе, као лек против овчије грозице Р.	138.
Штала за овце Р.	147.
Помоћ при тешком телењу Р.	152.
О болестим очима говеђијим Р.	155.
Краљва рана Р.	159.
Песка бесноћа др. А. Шмит.	161.
Голубије болести Р.	162.
Зима слаби Р.	163.
Краљва рана (свршетак) Р.	168.
Најбоља крака Р.	171.
Кад треба краву појити? Р.	—
Ранење домаће стоке са приготовљеном раном Р.	178.
Кошатна вазала Р.	179.
О козијим болестим ногама Др. Ролл.	188.
О неговању телади И. Е.	191.
Деблана млена завеса од времена у ком је помужено Р.	192.
Један лек против надуна Р.	196.

Пчеларство и свиларство.

Непријатељи пчела Р.	19
Болести свилених буба Р.	32.
Непријатели свилени буба Р.	—
О кошишњи које неће да роје Р.	34.
О производу семена свилених буба Р.	41.
О месту за гојење свилобуба Р.	45.
Кованција у месечу марту Р.	78.
Како је постала пчела кућевном животињом? Р.	88.
Како се одмотава или преде свила са чаура? Р.	104.
О прерађивању слабе вреселе, како је треба ранити и у које доба? Р.	106.
Талијанска пчела Р.	—
О лудим матицама Р.	115.
О испуштању пчела у другу кошницу Р.	119.
Где треба кошнице наместити? Р.	130.
Кад те пчела убоде Р.	131.
О јаловим матицама Р.	148.
Нова рана за пчеле Р.	170.
За кога има матица своју жаоку? Р.	187.

Домаће уметности.

Сушење и соленье меса Р.	18.
Сир Р.	39.
Да имаш ноле зиме зелена лишћа од нетрожела Р.	104.
О метању пристојаша у сирће Р.	122.
Олај из семена сунцокрена Р.	123.
Гвоздене ножи Р.	—
Како се суво месо остиља? Р.	138.
У уливу правога жита на леб Р.	146.
Како се задрши парфол, купус и келераба преко зиме Р.	156.
Да познаш памук у платну Р.	164.
Да сачураш суво месо од гатриње Р.	179.
Водка и млеко Р.	—
Остављање зеленог пасуља за зиму Р.	187.

Шумарство.

Кад је најбоље дрва сећати? Р.	43.
Како се дрва чувају Р.	—
Како се пањеви из земље вади Р.	129.
Какав уплив има време на јачину дрвета, у ком се дрво свалювало Р.	193.